ΓΜ 6246

ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΔΙΑΣΑΦΗΣΕΙΣ
ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ
ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΕΩΣ
ΖΑΚΥΝΘΙΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ
ΣΛΑΒΩΝΙΟΥ ΚΑΙ ΧΕΡΣΩΝΟΣ

ΥΠΟ

ΝΙΚΟΛ. ΚΑΤΡΑΜΗ ΙΕΡΕΩΣ.

Οὐ γάρ ἐστί τι κρυπτὸν, ὃ ἐὰν μὴ φανερωθῇ·
Οὐδὲ ἐγένετο ἀπόκρυφον, ἀλλ᾽ ἵνα εἰς φανερὸν ἔλθῃ.
ΜΑΡΚΟΣ Δ΄. 22.

ΕΝ ΖΑΚΥΝΘΩ,
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Ο ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ
ΣΕΡΓΙΟΥ Χ. ΡΑΦΤΑΝΗ
Διευθυνόμενον παρὰ Ν. Ι. Ταρουσσοπούλου.

1854.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΔΙΑΣΑΦΗΣΕΙΣ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ

ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΕΩΣ

ΖΑΚΥΝΘΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ΣΛΑΒΩΝΙΟΥ ΚΑΙ ΧΕΡΣΩΝΟΣ

ΥΠΟ

ΝΙΚΟΛ. ΚΑΤΡΑΜΗ ΙΕΡΕΩΣ.

Οὐ γάρ ἐστί τι κρυπτὸν, ὃ ἐὰν μὴ φανερωθῇ·
Οὐδὲ ἐγένετο ἀπόκρυφον, ἀλλ' ἵνα εἰς φανερὸν ἔλθῃ.
ΜΑΡΚΟΣ Δ'. 22.

ΕΝ ΖΑΚΥΝΘΩ,

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Ο ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

ΣΕΡΓΙΟΥ Χ. ΡΑΦΤΑΝΗ

Διευθυνόμενον παρὰ Ν. Ι. Ταρουσσοπούλου.

1854.

ΠΑΝΑΓΗΣ ΣΤ. ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ
ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΜΟΥ
1927

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

Ἀντίτυπον μὴ φέρον τὴν ὑπογραφὴν ταύτην διώκεται ὡς κλωπιμαῖον.

ΠΑΠΑΓΑΘΗΣ ΣΤ. ΣΟΙΚΙΡΤΑΠ 1927
Τ. 818 ΑΙΛ ΥΟΗ

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ
ΣΥΛΛΟΓΗ Π. ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ
ΑΙ.Σ2-Φ3-0011

ΤΩι ΦΙΛΟΓΕΝΕΣΤΑΤΩι

ΜΕΓΑΛΕΜΠΟΡΩι ΚΥΡΙΩι

ΙΠΠΟΤΗι

ΑΓΓΕΛΩι ΓΙΑΝΝΙΚΕΣΗι

ΖΑΚΥΝΘΙΩι

ΠΡΟΞΕΝΩι

ΤΗΣ Α: Μ: ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΝ ΤΕΡΓΕΣΤΙΩι

κτλ. κτλ. κτλ.

Πρὸς Ὑμᾶς, ὦ Φιλογενέστατε Κύριε, κατάλληλον ἔκρινα νὰ ἀφιερώσω τὸ μικρὸν μὲν ἀλλὰ περὶ μεγάλου ἀνδρὸς διαπραγματευόμενον φιλοπόνημά μου. Οὐ μόνον διότι νέος, ὡς Ὑμεῖς, καὶ ὁ τῆς Σλαβωνίου καὶ Χερσῶνος πολυμαθέστατος Ἀρχιεπίσκοπος Εὐγένιος Βούλγαρις ἀποδημήσας τῆς φίλης Πατρίδος, ἀλλαχοῦ διέτριψεν· ἀλλ' ἵνα διακοσμήσω εἰσέτι τὰ γραφόμενά μου διὰ τοῦ λαμπροῦ Ὀνόματος ἑνὸς τῶν γνησίων Συμ-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

πολιτῶν τοῦ ἀειμνήστου, καὶ δείξω συγχρόνως, εἰ δυνατόν, μέρος τῆς πρὸς Ὑμᾶς βαθυτάτης μου ὑπολήψεώς τε καὶ σεβασμοῦ.

Γινώσκων ὅθεν ἐκ πολλῶν τεκμηρίων τὴν γενναίαν ἅμα καὶ φιλόκαλον ψυχήν Σας, θαρρῶ ὅτι, ἂν τὰ γραφόμενά μου ἀποτύχωσιν, ὡς δὲν ἐλπίζω, τῆς Ὑμετέρας ἐπιδοκιμασίας· θέλω ἐπιτύχει τοὐλάχιστον συγγνώμης, καταχρασθεὶς τὸ ἔνδοξον Ὄνομά Σας.

Ἐν τοσούτῳ λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ὑποφαίνωμαι

Ἐν Ζακύνθῳ τῇ 1 Ἀπριλίου 1854.

Τῆς Ὑμετέρας Ἐντιμότητος
διάπυρος πρὸς Θεὸν εὐχέτης

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΤΡΑΜΗΣ *Ἱερεύς.*

ΦΙΛΤΑΤΕ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑ.

Πρὸ πολλοῦ τὴν ἰδέαν ταύτην συνέλαβον, ὅπως δώσω εἰς φῶς τὰς παρούσας ἐπὶ τῆς πατρίδος Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως διασαφήσεις. Ἀφ᾽ ὅτου ὅμως ὁ πολυμαθέστατος Κύρ. Π. Καλλιγᾶς διὰ τοῦ λίαν ἐπωφελεστάτου περιοδικοῦ Συγγράμματος, Η ΠΑΝΔΩΡΑ, τοῦ ἐμπνέοντος ἀνεπαισθήτως πολλὰς Ἱστορικο-φιλολογικὰς γνώσεις, ἐξέδωτο τὴν φιλολογικωτάτην βιογραφίαν τοῦ Περικλεοῦς τούτου ἀνδρός, ἐν ᾗ διηγεῖται αὐτὸν Κερκυραῖον· ἀνήγειρεν αὖθις τὴν ἀποκοιμηθεῖσαν ταύτην ἰδέαν μου καὶ ἐπετάχυνε ἐπὶ τοσοῦτον τοῦ πονηματίου τούτου τὴν ἔκδοσιν, ὥστε ἐὰν περιστάσεις ἀπροσδόκητοι δὲν ἤθελον τύχει ἐμποδών, τὰ γραφόμενά μου βεβαίως ἤθελον ἀξιωθῇ πολὺ πρότερον τῶν χειρῶν τῶν φιλομούσων ὁμογενῶν μου.

Ὁ σκοπός μου ὅμως, ἄπαγε! δὲν εἶναι ὅπως ἀνασκευάσω ὅσον ὁ ἔνδοξος οὗτος τῆς Κεφαλληνίας ἀνὴρ διὰ τοῦ φιλοσοφικοῦ καλάμου του ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου ἐξιστόρισε· ἀλλ᾽ ὅσον, ὡς φαίνεται, ἐπὶ τῆς πατρίδος τοῦ σοφοῦ Εὐγενίου ἐξ ἄλλων προγραψάντων (ἂς μοὶ ἐπιτραπῇ ἡ ἔκφρασις) ἀκουσίως παρεδέχθη. Καὶ πολὺ μᾶλλον ἐνῷ ὁ ἴδιος ἐκφέρει οὐ μόνον «Ὁ ἰδιωτικὸς αὐτοῦ βίος μᾶς εἶναι ὀλίγον γνωστὸς» ἀλλὰ καὶ « περὶ τῆς παιδικῆς καὶ νεανικῆς ἡλικίας τοῦ Εὐγενίου οὐδὲν γνωρίζομεν ἀκριβές.»

Φέροντες ὅθεν καὶ ἡμεῖς ὡς ἀρχὴν ὅτι ἡ ἐπὶ τῶν Μωσαϊκῶν ἐκείνων πλακῶν ἐγγεγραμμένη ἐντολή, ἡ ἐπιβάλλουσα ἐνὶ ἑκάστῳ τὴν πρὸς τοὺς γονεῖς ὀφειλομένην τιμήν, συμπερικλείει καὶ τὴν πρὸς τὴν πατρίδα τὴν προγεννήσασαν τοὺς ἡμᾶς γεννήσαντας, νομίζομεν ὅτι, σφετεριζομένων τῶν πατρίων δικαιωμάτων, ἕκαστος διὰ τοῦ θείου τούτου ἐντάλματος ἐντέλλεται τὴν διὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, τοῦ ἀποκλειστικοῦ ὄντος ὅπλου τῆς φιλοσοφίας καὶ λογικότητος, ἀκαταμάχητον ὑπεράσπισιν.

Καὶ τῷ ὄντι καθὼς ἡ βιογραφία φαυλοβίων ἀνδρῶν καταρρυπώνει αἰωνίως τὰς ἱστορικὰς σελίδας τῆς γενεθλίας

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

γῆς· οὕτω καὶ ἡ ἐξιστόρησις μεγαλουργῶν ἀνδρῶν διαιωνί-
ζει τὸ μεγαλεῖόν της. — Τούτου ἕνεκα ὁ ἄνθρωπος, αὐτὸ τὸ
πεπερασμένον καὶ φθαρτὸν ὄν, θέλων τὴν διαιώνισιν τῶν
μεγαλουργιῶν του ἐπενόησε πρὸς ἀνάμνησιν αὐτῶν τὰς πυ-
ραμίδας, τοὺς ὀβελίσκους, τῶν λίθων τὴν ἐπισόρευσιν· μόνη
δὲ ἡ πεῖρα εἰς αὐτὸν ἀπέδειξεν ὅτι τὰ καλλιτεχνικὰ ταῦτα
μνημεῖα ὑπὸ τοῦ πανδαμάτορος χρόνου φθείρονται, ἀλλοιοῦν-
ται· καὶ μόνος ὁ διὰ τῆς ἀθανάτου Ἱστορίας ὑψούμενος ἀνδριάς,
διαμένει ἀπρόσβλητος ἀπὸ τοὺς λαίλαπας τῶν αἰώνων.

Τὰ ἐκ λευκῶν μαρμάρων μνημεῖα δύνανται νὰ ἐπιτεθῶ-
σιν ἐπὶ τῆς γῆς ὅπου αἱ μεγαλουργίαι πράττονται· τὸν διὰ
τῆς Ἱστορίας ὅμως ἀνιστάμενον ἀνδριάντα ὀφείλει νὰ φέ-
ρῃ ἐπὶ τῶν ὤμων, μόνη ἡ πάτριος τοῦ μεγαλουργοῦ γῆ,
ὅπως δι᾽ αὐτοῦ ἐπικαρποῦται τὸ ἀθάνατον κλέος καὶ τὴν
λαμπρότητα τῶν βλαστημάτων της.

Καὶ βεβαίως ἡ πατρὶς δὲν τιμᾷ τὰ τέκνα, ὅσον τὰ τέκνα
αὐτήν. Ἀφαρπαζομένων οὖν τῶν τέκνων στερεῖται ἡ πατρὶς
τῆς ἀθανάτου ἐκείνης δόξης, ἥνπερ μόνη ἡ ἀπροσωπόληπτος
καὶ ταχύπτερος Ἱστορία νὰ διασαλπίσῃ δύναται ἕως τὰ
ἀπότερα τοῦ κόσμου μέρη.

Ἰδοὺ ὅθεν ὁ λόγος δι᾽ ὃν καθῆκον Ἱερὸν ἐνόμισα νὰ
ἀφαιρέσω τὸ παχυλὸν ἐκεῖνο κάλυμμα, τὸ ἀπατῆσαν πολ-
λοὺς τῶν ἐνδόξων ἄνδρας· καὶ οὕτω τέλος δειχθῇ ἡ ἐπὶ
τῆς πατρίδος τοῦ Εὐγενίου ἀδιαφιλονείκητος ἀλήθεια. Ἀ-
ναμφισβήτητον ὅτι οἱαδήποτε καὶ ἂν ἦτο ἡ τοῦ Εὐγενίου
πατρὶς διὰ τὸν φιλολογικὸν κόσμον μένει ἀδιάφορον. —
Ὡς ἐπαρκῶν ὁ ἐθνικὸς τοῦ Ἕλληνος χιτών, ὁ περικαλύ-
πτων ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν τὸν σοφὸν τοῦτον ἄνδρα.
— Φθάνουσι τὰ εὐωδιάζοντα Ὀρθοδοξίας καὶ Ἑλληνισμοῦ
παντοειδῆ αὐτοῦ συγγράμματα, ἵνα δείξωσι τὴν ὅλως Ἑλ-
ληνο-ὀρθόδοξον μακαρίαν ψυχήν του. — Τέλος οἱ πολυχρό-
νιοι ἱδρῶτες καὶ κόποι του, ὅπως διασαλπίσωσιν ὁποίας
ἐπιγείου μερίδος ἀνῆκεν. — Ἐπὶ τὸ μερικώτερον ὅμως πρα-

γματευόμενοι λέγομεν, διατὶ νὰ κυβδηλοῦται ἡ τοὺς προ-
γόνους καὶ γεννήτορας αὐτοῦ γεννήσασα γῆ, καὶ ἤδη κα-
λύπτουσα τὰ Βουλγαρικὰ ὀστᾶ των ! !

Ἕνεκεν τούτου λοιπὸν προτιθέμεθα νὰ συναρμολογήσω-
μεν τὰ ὀλίγα μέν, πλὴν ἰσχυρὰ ἐπιχειρήματα καὶ ἐγγρά-
φους μαρτυρίας, ἅςπερ ἀθροίσαμεν πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ προ-
κειμένου. Ἐπιχειρήματα, ἅτινα πρὸ ὀφθαλμῶν ἤδη ἔχον-
τες, δυνάμεθα θαῤῥαλέως νὰ εἴπωμεν, ὅτι πάντες οἱ ἄχρι
τοῦδε Εὐγένιον τὸν Βούλγαριν, Κερκυραῖον καλέσαντες, ἀ-
ναντιῤῥήτως ἐκινήθησαν ἐξ ἀνυποστάτων προφορικῶν πα-
ραδόσεων, ἃς ἐν μόνῃ καλῇ τῇ πίστει παρέλαβον.

Τὰ πάντα οὖν ἤδη διασκεδάννυνται ἀπέναντι συμβολαιο-
γραφικῶν καὶ ἐπισήμων ἐκκλησιαστικῶν ἐγγράφων, τὰ ὁ-
ποῖα ὡς ἐφημέριος τοῦ ἐν Ζακύνθῳ τῆς Φανερωμένης Ναοῦ,
εἰς τοὺς ἀρχαίους κώδηκας καὶ ἀλλαχοῦ ἠδυνήθην νὰ εὕ-
ρω. — Ὁ Γ. Αἰνιὰν εἰς τὴν κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1837
ἐκδοθεῖσαν περὶ τῶν ἀνεκδότων τοῦ Εὐγενίου ἀγγελίαν του
λέγει «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἠθέλησα νὰ προτάξω πλήρη βιο-
γραφίαν τοῦ περικλεοῦς τούτου ἀνδρός· ἀλλὰ μὴν ἔχων
ὅλα τὰ ἀναγκαῖα πρὸς τοῦτο βοηθήματα, ἐπροσπάθησα καὶ
ἔκαμα ὅ,τι ἠδυνήθην ἐρανισθεὶς ἀπὸ σημειώσεις διαφόρων
ἐγγράφων καὶ ἐπιτοπίων παραδόσεων.» Σημειώσεις μεθ᾽
ὧν ὑπάρχει βέβαια ἐν μέρει καὶ ἡ ἐκ τῶν βιβλίων τῆς
Φανερωμένης ἱστορικὴ αὕτη ὕλη, ἥτις ἂν καὶ ἀμυδρῶς ἀ-
ναφερομένη, ἐπηύξησεν ἔτι μᾶλλον τὴν ἐπὶ τῆς πατρίδος
τοῦ ἀοιδίμου ἀμφιβολίαν καὶ ἀμφισβήτησιν.

Τῆς διαφωνίας ταύτης λοιπὸν ὑπαρχούσης καὶ ἔτι ζῶν-
τος τοῦ Εὐγενίου κατάλληλον ἐνόμισα τὸ πονημάτιον τοῦ-
το, νὰ ὀνομάσω Διασαφήσεις, καθὰ διασαφίζων δι᾽ ἐπισή-
μων ἐγγράφων τίς ἡ πατρὶς αὐτοῦ. Διότι ἐνῷ ὁ Κούμας
ἱστορεῖ αὐτὸν Κερκυραῖον, ὁ Κερκυραῖος Ἰατρὸς Δουρὰ, τὸν
θέτει, ὡς θέλομεν ἰδεῖ, μακρὰν τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος, καὶ
τὸν ὑποθέτει Πελοποννήσιον ἢ Ζακύνθιον. — Ἐνῷ ὁ Κού-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

μας καλεῖ αὐτὸν Κερκυραῖον, φιλογενὴς τις Ἕλλην ἀνωνύμως συγγράψας καλεῖ αὐτὸν Ζακύνθιον. Ἡ ἀμφιῤῥέπεια λοιπὸν αὔτη δεικνύει ἐναργῶς τὸ ἀνυπόστατον τῆς παραδόσεως, ἐφ' ἧς ἕκαστος τούτων ἐθεμελίωσε τὸ φιλολογικόν του οἰκοδόμημα. Οὐδὲν ὅμως θαυμαστόν! — Αἱ μὴ ἀληθεῖς παραδόσεις ἔφερον πολλάκις ἄνδρας ἐνδόξους εἰς ἀδιεξόδους ἱστορικὰς παραδρομάς.

Τὴν παραδρομὴν ταύτην καὶ ὁ ἐλλόγιμος Π. Χιώτης οὐ μόνον διὰ τῆς λζ΄. σημειώσεως τοῦ ὑπ' αὐτοῦ μεταφρασθέντος πονηματίου « περὶ τῆς παρούσης Ἑλληνικῆς Γλώσσης παρατηρήσεις ὑπὸ Α. Μουστοξύδου » ὑπόσχεται νὰ ἀφαιρέσῃ λέγων « Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις ὁ μᾶλλον Ζακύνθιος ἢ Κερκυραῖος τὴν πατρίδα, ὡς ἐν ειδικῇ συγγραφῇ περὶ τῆς κυρίας αὐτοῦ πατρίδος θέλω ἀποδείξει.» ἀλλὰ περὶ τοῦ συμπατριώτου του Ἀρχιεπισκόπου Εὐγενίου, ἐλπίζω, θέλει κάμει μνείαν καὶ εἰς τὸν Β΄. Τόμον τῆς ὑπὸ τὰ πιεστήρια Ἱστορίας τῆς πατρίδος του· τὴν ἀνάγνωσιν διαφόρων τεμαχίων τῆς ὁποίας, ἀξιώσας με φιλικῶς ὁ Ζακύνθιος οὗτος ἱστοριογράφος, νομίζω αἱ κριτικοϊστορικαὶ ἀναμνήσεις αὐτοῦ νὰ ἐπιτύχωσιν ὅσον οὔπω τοῦ ἐπαίνου καὶ τῆς ἐπιδοκιμασίας τῶν λογίων. Εἴτε ὅμως ὁ Κύριος Χιώτης εἴτε ἄλλος τις θελήσει νὰ ἐπεξεργασθῇ τὸ ἀντικείμενον τοῦτο· δύναται νὰ προσθέσῃ ὅσον ἐγὼ οὐκ ἠδυνήθην νὰ μάθω ἢ ἀκουσίως παρέλειψα.

Μένω οὖν εὔελπις ἐπὶ τοῦ παρόντος ὅτι, διὰ τοῦ συγγραμματίου τούτου θέλει παύσει ἀπὸ τοῦ νῦν πᾶσα ἀμφισβήτησις καὶ οὕτως ὁ σοφὸς Εὐγένιος σπινθηροβολῶν νὰ λάμπῃ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ φιλολογικοῦ Ζακυνθίου συλλόγου, συγκροτουμένου (παραλείποντες τοὺς πρὸ αὐτὸν) ὑπὸ τῶν ἀοιδίμων Κατηφόρου, Λιτίνου, καὶ Κορνηλίου, Φοσκόλου, Κομούτου καὶ Λεονταράκη, Τερτζέτου, Σολωμοῦ καὶ τοσούτων ἄλλων ἀποθανόντων ἢ καὶ ζώντων Ζακυνθίων αὐτοῦ συμπολιτῶν.

ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΔΙΑΣΑΦΗΣΕΙΣ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ

ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΕΩΣ

ΖΑΚΥΝΘΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ΣΛΑΒΩΝΙΟΥ ΚΑΙ ΧΕΡΣΩΝΟΣ.

Οὐ γὰρ ἐστί τι κρυπτὸν, ὃ ἐὰν μὴ φανερωθῇ·
Οὐδὲ ἐγένετο ἀπόκρυφον, ἀλλ' ἵνα εἰς φανερὸν ἔλθῃ.
ΜΑΡΚΟΣ Δ΄. 22.

§. 1.

ΟΣΟΝ ὁ Ἕλλην κατεπιέζετο ἀπὸ τὴν αἱμοσταγῆ μάχαιραν τῆς Ἀσιανῆς βαρβαρότητος, τοσοῦτον εἰς τὴν πάλλουσαν καρδίαν του ἐλάτρευε μὲ ἀλλεπαλλήλους στεναγμοὺς τὴν ἐθνοσωτήριον ἰδέαν τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ἀπελευθερώσεως. Μολονότι δὲ ποταμοὶ, δι' ὁλοκλήρους αἰῶνας, μὲ τοῦ ἀπολιτισμοῦ καὶ τῆς τυραννίας τὴν λάβαν, ἡμιλλῶντο ἵνα κατακαλύψωσι τὴν προγονικὴν αὐτοῦ εὔκλειαν· ὁ Ἕλλην διετήρησε καὶ ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ ἠθικοῦ τάφου του τὸ πνεῦμα καὶ τὴν μεγαλοφυΐαν καθαρὰν καὶ ἀνέπαφον· ὁ δὲ ἀνδραποδισμὸς, αἱ ἁλώσεις, τὰ μαρτύρια, ἐξηγούμενα ὑπ' αὐτοῦ ὡς πρόαγγελος λαμπροῦ μέλλοντος, ἐπεστήριζον τὴν ἀπαραδειγμάτιστον αὐτοῦ γενναιότητα καὶ καρτερίαν.

Καὶ τῷ ὄντι, ἡ ἐπὶ τοσούτους αἰῶνας δουλικὴ καταπίεσις ἀντὶ νὰ σμικρύνῃ, ἔτι μᾶλλον ἐπηύξησε τοῦ ἡμετέρου ἔθνους τὴν λαμπρότητα, ὡς ἡ, διὰ πολλοὺς αἰῶνας ὑπὸ ἐρειπίων, ταφὴ ἀρχαίων καλλιτεχνικῶν ἀγαλμάτων, ἐπαυξάνει κατὰ λόγον χρόνου τὴν μεγαλοπρέπειαν αὐτῶν καὶ ἐπισημότητα. Ἡ ἐκ τῶν [illegible]γάνων της καταδιωκομένη Θρησκεία, ἡ καθ'

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ὅλους τοὺς αἰῶνας βρεχθεῖσα μὲ τὰ αἵματα στιφῶν ὁλοκλήρων, κατὰ μίμησιν τοῦ θεμελιωτοῦ καὶ ἀρχηγέτου της· διετήρει οὕτως ἄσβεστον εἰς τὰς καταφλεγομένας καρδίας τῶν πιστῶν ὀπαδῶν της τὸν σπινθῆρα τῆς ἐθνεγερσίας καὶ τῆς ἐθνικότητος, ὥστε Θρησκεία καὶ Πατρὶς ἦν ἡ μόνη μυστικὴ σημαία, ἥτις εἰς τὸν συρμὸν τῶν ἁλύσεων, εἰς τὰς πολυωδύνους σφαγάς, εἰς τὰ μαρτύρια, ἐσπινθηροβόλει καὶ ἔςιλβε μὲ ἀνεξάλειπτα γράμματα ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ μετώπου.

Ἀλλ' ἡ νεφελώδης καὶ ζοφερὰ αὕτη τῆς σιδηρᾶς μάςιγος νὺξ μετὰ στεναγμῶν ἤδη παρήρχετο· μόνοι δὲ οἱ ἀπόςολοι τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐμετρίαζον τῆς ἀπελπισίας τὸ σκότος, διαδίδοντες τὰς λαμπάδας τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῆς ἐλπίδος. Ἐν τοσούτῳ ἡ αὐταπάρνησις ἦτο ὁ μόνος, οὐχὶ δὲ καὶ ἰδανικὸς, μοχλὸς ὁ ὑποκινῶν τὴν πραγματοποίησιν τῆς μεγάλης ἰδέας. — Τὰ ὑψόκομα ὄροι, οἱ δρυμοὶ, οἱ φάραγκες εἶχον ἀποκατασταθῆ ἔμψυχα, ἔχοντα ἐν ἑαυτοῖς τοὺς μεγαλητέρους ὑποκινητὰς τῆς ἐλευθερίας. — Τὰ μεθόρια τῆς τυραννευομένης ταύτης γῆς ἐπλημμύρουν ἀπὸ κατηχητὰς σοφοὺς καὶ ἐπιστήμονας πρὸς ἐπιστήριξιν, οὐχὶ δὲ καὶ καθολίκευσιν, τοῦ σκοποῦ, οὖσα οὐδεμία ἡ ἀνάγκη· ἐπειδὴ ἡ καθολίκευσις τῆς ἀποσκιρτήσεως, διεδίδετο ἁπανταχοῦ, ὡς ὑπὸ μαγνητικῆς τινος δυνάμεως, μέσον τῶν καταπιέσεων τοῦ βαρβαρισμοῦ καὶ τῆς δυναστείας, καὶ οὕτω τὸ Τὰν ἢ ἐπὶ Τὰν ἀνεπαισθήτως διεγράφετο εἰς ἑνὸς ἑκάστου τὴν καρδίαν.

Τὰ ἔνθεν κἀκεῖθεν διασκορπισθέντα τέκνα τῆς Ἑλληνικῆς γῆς, μὴ λησμονήσαντα τὴν ἀθλίως ἔχουσα τότε μητέρα των, προσέφερον ἀφειδῶς πᾶν μέσον, τεῖνον πρὸς ἀνέγερσιν ἀντιπαλικῶν κατὰ τῆς φωτοσβέσεως βωμῶν, ἐν οἷς φέροντες ἀνὰ χεῖρας τὰ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος, Ξενοφῶντος ἢ καὶ Πλουτάρχου γραφθέντα, λατρεύοντες ἀνεπόλουν εἰς τὴν μνήμην τὰ τῶν ἀρχαίων προγόνων ἀριστουργήματα.

Οἱ ἀθάνατοι Γκιοῦμαι, οἱ Μαροῦτζαι, οἱ Ζωσιμάδαι καὶ πλεῖστοι ἄλλοι ὁμογενεῖς, κατὰ μίμησιν τούτων, ἀνέσκαψαν κα-

λυῤῥόους πηγάς, εἰς τῶν ὁποίων τὰ δροσερὰ καὶ κρυσταλλοειδῆ νάματα προσερχόμενος ὁ τὰς χεῖρας καὶ τὴν γλῶσσαν δεδεμένος Ἕλλην, ἀνεκούφιζε τὴν ἐκ τῆς πολυχρονίου δουλείας προελθοῦσαν δίψαν του.

Ναί! ἄνδρες σοφοὶ, πολυμαθεῖς, ἐπιστήμονες, οἵτινες μετὰ πολυετῆ εἰς Εὐρώπην διατριβὴν, ἠδυνήθησαν νὰ συλλέξωσιν ὡρίμως φιλοσοφικὰς καὶ φιλολογικὰς γνώσεις, ἐγκαταλείποντες καὶ κτήματα καὶ συγγενεῖς καὶ γονεῖς (1), ἤρχοντο εἰς τὰ ἐν Ἰωαννίνοις, Κωνσταντινουπόλει, Ἄθωνι, Σμύρνῃ, Κυδωνίαις καὶ ἀλλαχοῦ εὑρισκόμενα ἢ καὶ νεοσυστηθέντα ἐκπαιδευτήρια, ἵνα προσφέρῃ ἕκαστος εἰς τὴν πολυπαθῆ πατρίδα τὸ κατὰ δύναμιν.— Τὰ ὑπὸ τοῦ Καυσοκαλυβίτου, Βησαρίωνος, Σουγδουρῆ, Βαλάνων, Εὐγενίου, Ζαρζούλη, Πεζάρου. . . . . Κοῦμα καὶ λοιπῶν διαδοχικῶς διευθυνόμενα Γυμνάσια, ἀνεπαισθήτως ἐπολλαπλασίαζον τὰς προοδευτικὰς γνώσεις τῆς προγονικῆς μαθήσεως καὶ παιδείας· καὶ οὕτως ὁ Ἕλλην χορηγούμενος πνευματικῶν τροφῶν, ἐχαλιναγώγει τὴν πολλάκις ῥιψοκίνδυνον ἀπόφασίν του.

Οἱ σοφοὶ οὗτοι ὡμοίαζον, καὶ πολὺ μᾶλλον κατ' ἀρχὰς, τοὺς φανοὺς τῶν εὐδίων λιμένων, οὓς ἐν τῷ μέσῳ τρικυμιώδους καὶ ἀσελήνου νυκτὸς ἐξανοίγει τὸ ἀπὸ οὐρανομήκη κύματα ἀπαυδησθὲν πλοῖον. Ἐν τοσούτῳ ἀνὰ ἑκατοντάδας καθ' ἑκάστην ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἑλληνοπαίδων μαθητῶν ηὔξα-

(1) « Σφαῖραι, Γεωγραφικοὶ πίνακες, μηχανικὰ, χημικὰ, καὶ φυσικὰ ὄργανα καὶ συλλογὴ ἐπιστημονικῶν βιβλίων τῆς Εὐρώπης ἐφροντίσθησαν καὶ προεστάλησαν καὶ τὴν 24 Ἀπριλίου 1809 ἀνεχώρησεν ἐκ Βιέννης ὁ Κούμας καὶ διὰ Τεργέστης ἔφθασεν εἰς Σμύρνην τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουνίου. Εὐθὺς ἀπέπλευσεν εἰς Θεσσαλονίκην διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν μητέρα καὶ θυγατέρα του. Τὰς εὕρηκε γυμνὰς καὶ τὰς ἔφερεν εἰς Σμύρνην Ἱςορ. Κουμ. Τομ. ΙΒ'.» — Ὁ Κοραῆς, ὅτε, ἀφήσας τὴν Τουρκοκυβερνωμένην γῆν τῆς γεννήσεώς του, συνέγραφεν εἰς Γαλλίαν πρὸς ὠφέλειαν τῶν ὁμογενῶν, τότε ἔχασε τοὺς ἀγαπητοὺς γεννήτορας. — Ὁ Εὐγένιος καταφρονεῖ τὸν γάμον, δὲν ψηφεῖ τὰ κτήματα, λησμονεῖ τοὺς γονεῖς, ἀφήνει τὴν πατρίδα καὶ τρέχει πρὸς ὠφέλειαν τοῦ ὅλου ἔθνους, ὅπως διαδώσῃ τῆς παιδείας τὸν σπόρον.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

νε, καὶ οὕτως εἰς πᾶσαν τῶν ἀνθρώπων τάξιν, ἠδύνατό τις εὐκόλως νὰ ἀπαντήσῃ τινὰ διασημότητα.

Ἐξ ἑνὸς μέρους λοιπὸν τὸ ὑπόδειγμα τῶν ἀτρομήτων ἐκείνων ἀνδρῶν, τῶν προκαλούντων τοὺς ἀμαραντίνους στεφάνους τοῦ μαρτυρίου, ἐξ ἄλλου δὲ ὁ κατηχισμὸς καὶ ἡ διδασκαλία τῶν κατορθωμάτων τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ τοῦ Φωκίωνος ἀνεζωπύρουν καὶ διέφλεγον ἔτι μᾶλλον τὰς καρδίας μὲ τὴν ἀπερίγραπτον ἐπιθυμίαν τοῦ σημείου τῆς ςάσεως.

Ἡ Θούρειος ᾠδὴ τοῦ Φεραίου, ψαλλομένη ὑπ᾽ ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν καὶ ἐπαυξάνουσα μὲ ταχύτερον ῥυθμὸν τοὺς παλμοὺς τῆς καρδίας, δίδει τὸ πρώτιςον δεῖγμα ὅτι τὸ παρὰ τοῦ Ὑψίστου προσδιωρισμένον τοῦ χρόνου πλήρωμα ἤγγικε· καὶ ἰδοὺ ἐν ἀκαρεὶ ὡς δι᾽ ἠλεκτρικῆς δυνάμεως διαδίδεται εἰς ἅπαντας τὸ σύμβολον τῆς νέας ἐκστρατείας.— Ὁ Ὄλυμπος, ὁ Πίνδος καὶ τὸ Ταΰγετον ὑψόνοντες ἐπὶ τὰς κορυφάς των τὸ κυανόλευκον λάβαρον, τηλεγραφικῶς ἀπὸ Θεσσαλίαν μέχρι Ταινάρου διαδίδωσι τὸ πρὸ πολλοῦ ἀποφασισθὲν σύνθημα.

Τὴν στιγμὴν ταύτην, καθ᾽ ἣν πρόκειται περὶ ζωῆς ἢ θανάτου, ἐναργῶς δείκνυνται οἱ καρποὶ καὶ ἡ γονιμότης τῶν μεγάλων τούτων διδασκάλων τοῦ Ἔθνους.— Ὁ πτωχὸς μετὰ τοῦ πλουσίου, ὁ ἀμαθὴς μετὰ τοῦ πεπαιδευμένου, ὁ νέος μετὰ τοῦ γέροντος παρακολουθοῦσιν ὁμοθυμαδὸν τὰ ἴχνη τοῦ πρωτομάρτυρος, τοῦ ἐπισφραγίσαντος μὲ τὸ ἱερὸν αἷμα του, κατὰ τὴν λαμπροφόρον τῆς Ἀναστάσεως Ἡμέραν τὸ, ὑπὸ τοῦ Ξένου καγχαζόμενον Ἑλληνικὸν κίνημα.

Διττοὶ οὖν ὑπῆρξαν οἱ ἀνέκαθεν πολιτικοὶ τοῦ Ἔθνους ἡμῶν Ἀπόστολοι· διττοὶ δὲ καὶ οἱ κατὰ τὴν ὑπὸ τῆς ἡμισελήνου, πολυχρόνιον τοῦ ἡμετέρου Ἔθνους δουλείαν. Αἱ ἐπὶ καθέδρας τῶν σοφῶν τούτων ἐθνικαὶ παρεκβάσεις, ῥιπτόμεναι εἰς τὰς εὐαισθήτους τῶν μαθητευομένων ψυχὰς, διετήρησαν ἁγνόν τε ἅμα καὶ ἀμόλυντον δι᾽ ἀλλεπαλλήλους γεννεὰς τὸ εὐγενὲς τοῦ φιλοπατρισμοῦ αἴσθημα· αἱ δὲ πυρώδεις αὐτῶν ἐπιστολαὶ, καί τοι μακρὰν τοῦ Ἡρωϊκοῦ ἀγῶνος εὑρισκομένων, διενεργήσασαι τὰ ἀθάνατα θαύματα τοῦ ἡρωϊσμοῦ τὰ συνοδευθέντα πολλάκις μὲ τὸν ἔνδοξον θάνατον, συνεπέφερον τὸν ἡμιτελῆ ἀγῶνα τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους.— Ἀλλ᾽ ἡμεῖς παραλείποντες καὶ τὰ ὑπ᾽ ἐκείνων γραφθέντα, δυνάμεθα ἆρα γε νὰ ὑποθέσωμεν τοὺς ἀειμνήςους Κοῦμα, Κοραὴ, Πέζαρον, Εὐγένιον, Βαλάνους καὶ λοιποὺς, ὡς ἀπαθῶς βλέποντας τὰ δεινὰ τῆς ἀναξιοπασχούσης Πατρίδος; Ἐνῶ διὰ τοσούτων ἀτρύτων πόνων καὶ ἱδρώτων ἐνήργησαν, ὅπως διασώσωσιν ἄσβεστον εἰς τὴν τρικυμιώδη ἐκείνην τοῦ Ἔθνους κατάστασιν τὸν λύχνον τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῆς παιδείας;—« Στάθμισον ἔλεγεν ὁ κλεινὸς Εὐγένιος δι᾽ ἀπολογητικῆς τινος ἐπιστολῆς πρὸς Κύριλλον τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ποτὲ Πατριάρχην, τὸν ἀδίκως αὐτὸν καταδιώξαντα· « στάθμισον τὸ βάρος τῆς πολυχρονίου μου καὶ ἐπιμελεστάτης ἐργασίας· μέτρισον τὸ πλῆθος τῶν πολλῶν μου ἱδρώτων· ἀναλόγησον *τὸ πρόθυμον καὶ ἄοκνον τῆς ἐμῆς ψυχῆς διὰ τὴν ὠφέλειαν τοῦ γένους* (1). Οἱ δὲ ἀθάνατοι Ζωσιμάδαι πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς ἔγραφον « Ὅλαι αἱ φιλόκαλοι ψυχαὶ κηρύττουσι τρανῶς, ὅτι διὰ τὸν Εὐγένιον δὲν εἶναι πλέον ἡ Ἑλλὰς ἐκεῖνο ὅπου ἦτον τόσον δυστυχῶς πρὸ ἑξήκοντα χρόνων.» (2)—Ὄχι λοιπὸν μυριάκις ὄχι!!—Ἐνεργοῦντες οἱ τοιοῦτοι διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ φωτισμοῦ, ἐνήργουν συγχρόνως καὶ διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος. « Ἡ αὔξησις, λέγει ὁ σοφὸς Κοραῆς, καὶ ἐξάπλωσις τῆς παιδείας εἰς τὸ Γαλλικὸν ἔθνος ἐγέννησε τὸν ἔρωτα τῆς ἐλευθερίας.(3)»— Καὶ τῷ ὄντι φῶτα καὶ δουλεία, παιδεία καὶ ἀνδραποδισμὸς, πρόοδος καὶ ὀπισθοδρόμησις νὰ συμβαδίσωσιν οὐ δύνανται, ἐπειδὴ ἡ ἀνατολὴ τῆς προόδου, τῆς παιδείας, τῶν φώτων, ἐπιταχύνει τῆς δουλείας τὴν παρακμὴν, καὶ τὸν μα-

(1) Βλέπε Συλλογὴ ἀνεκδότων Συγγραμμάτων ὑπὸ Γ. Αἰνιάν.

(2) Ἀδολ: Φιλοθ. Προλεγ. σελὶς VI.

(3) Βίος αὐτόγραφος Κοραῆ.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ρασμὸν τῆς ὀπισθοδρομήσεως· αἴτιον πρώτιςον ἅμα καὶ μοναδικὸν τῆς τοῦ Κορανίου φωτοσβέσεως, τοῦ θέλοντος ἀείποτε ἀμβλύττουσαν καὶ ὑποχειρίαν τὴν, ὑπὸ τὸν αἱμοχαρῆ αὐτοῦ πέλεκυν, ἀτυχῆ ἀνθρωπότητα.

Ἐν τοσούτῳ δὲ ἡ Λάρισσα, ἡ Χίος, ὁ Τύρναβος καὶ πλεῖσται ἄλλαι πόλεις τῶν ἐνδόξων τούτων ἀνδρῶν, ἀγαλλόμεναι σκιρτῶσιν ἐπὶ τῆς εὐκλείας καὶ δόξης τῶν βλαστημάτων των· μόνη δὲ ἡ ἀνθοστόλιστος Ζάκυνθος μὲ ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας ἀσκαρδαμυκτεὶ βλέπουσα τὸν ἀπὸ τὰ σπλάγχνα της ἐξελθόντα Εὐγένιον, λυπεῖται, θέλουσα ἡ μεγαλητέρα αὐτῆς ἀδελφὴ Κέρκυρα νὰ ἀφαρπάσῃ αὐτὸν ἀπὸ τὰς μητρικὰς καὶ φιλοστόργους ἀγκάλας της.

Πλὴν « οὐ γάρ ἐστι τὶ κρυπτὸν, ὃ ἐὰν μὴ φανερωθῇ· οὐδὲ ἐγένετο ἀπόκρυφον, ἀλλ' ἵνα εἰς φανερὸν ἔλθῃ.» — Ναὶ εἰς μάτην· διότι ὁ Εὐγένιος δὲν εἶναι Κερκυραῖος, ἀλλὰ Ζακύνθιος, ὡς γεννηθεὶς ἐκ προγόνων καὶ γεννητόρων γεννηθέντων, ἀκμασάντων καὶ ἀποθανόντων εἰς Ζάκυνθον. Ἀδιάφορον δὲ ἐὰν καὶ, κατὰ τὴν τῆς παραδόσεως φήμην, ἠκολούθησαν ἐπὶ τῆς γεννήσεως τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρὸς περιστάσεις, ὁποῖαι ἠκολούθησαν καὶ εἰς ἄλλους ἐνδόξους ἄνδρας. — Ἀρκεῖ πρὶν εἰσέλθωμεν εἰς τὰ ὡς πρὸς τοῦτο ἀφιλονείκητα ἐπιχειρήματα νὰ παραλληλίσωμεν ἐν συντόμῳ τὴν βιογραφίαν τοῦ σοφωτάτου Εὐγενίου μὲ ἐκείνην τοῦ ἀειμνήστου Κοραῆ· καὶ οὕτως ἀμερολήπτως κρίνωμεν ποία ἑκατέρων τῶν νήσων τούτων δύναται δικαιωματικῶς νὰ καλῆται πατρίς του.

§ 2. *Παραλληλισμός.*

1. Ὁ ἀείμνηστος Κοραῆς ἐγεννήθη πρωτότοκος ἐν Σμύρνῃ, τὴν 27 Ἀπριλίου τοῦ 1748· ὁ δὲ ἀοίδιμος Εὐγένιος ἐγεννήθη πρωτότοκος κατὰ συγκυρίαν ἐν Κερκύρᾳ τὴν 11 Αὐγούστου τοῦ 1716.

2. Ὁ πατὴρ τοῦ πρώτου ἐκαλεῖτο Ἰωάννης, χῖος τὴν πατρίδα, καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ Θωμαΐς Ρυσία, Σμυρναία· ἀλλ' ὁ πατὴρ τοῦ δευτέρου ὠνομάζετο Πέτρος, Ζακύνθιος τὴν πατρίδα, ἡ δὲ μήτηρ του Τζανέτα, οἰκογενείας ἄχρι τοῦδε ἀγνώστου.

3. Ἀμφοτέρων τούτων οἱ πατέρες μετήρχοντο τὸ ἐμπόριον, κατὰ διαφορὰν ὅτι, ὁ τοῦ Κοραῆ πατὴρ οὐ μόνον νηπιόθεν εἰς Σμύρνην ἀπέρασεν· ἀλλὰ ζήσας ἐνυμφεύθη, ἐτεκνοποίησε καὶ ἀπέθανεν.

4. Μείναντες δὲ ἄγαμοι περιῆλθον τὰ σοφὰ τῆς Εὐρώπης μέρη, ὅθεν ἀθροίσαντες, ὡς μέλισσαι, τὰ λυσιτελέστερα μετέδωκαν ἔπειτα αὐτὰ τοῖς ὁμογενέσι, διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν λαμπρῶν συγγραμμάτων των.

5. Ὁ τῆς Νεοελληνικῆς ἡμῶν γλώσσης θεμελιωτὴς Ἀδαμάντιος, ἀπέθανεν ἐν Παρισσίοις τῷ 1833, ζήσας ἔτη 85, ὁ δὲ κλεινὸς Εὐγένιος, ἐτελεύτησεν ἐν Πετρουπόλει τῷ 1806, ζήσας ἔτη περίπου 90.

6. Ὁ Κοραῆς βιογραφούμενος καλεῖ ἑαυτὸν Χῖον· ὁ δὲ Εὐγένιος . . . .

Τὸ τελευταῖον τῆς βιογραφίας ἄρθρον μένει ἀτελές· ἠδυνάμην νὰ συμπληρώσω αὐτὸ, ἀφίνω δὲ τοῦτο εἰς τὸν ἀμερόληπτον ἀναγνώστην μου.

§ 3.

Μεταξὺ τῶν βιογραψάντων τὸν Εὐγένιον εἰσὶν ὁ ἀείμνηστος Κ. Κούμας, ὁ Κύριος Γ. Αἰνιὰν καὶ ὁ Π. Καλλιγᾶς, ἐξ ὧν ὁ πρῶτος καὶ ὁ ὕστερος ὡς ἐν ἑνὶ στόματι κηρύττουσιν αὐτὸν διὰ Κερκυραῖον· ὁ δὲ Γ. Αἰνιὰν ἀφοῦ μετὰ θετικότητος ἐκθέτῃ «τὸ γένος τῶν Βουλγάρεων ἐξ οὗ κατήγετο ὁ ἀοίδιμος Εὐγένιος ἤκμαζεν εἰς Κέρκυραν καὶ πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως κτλ. » (1) μετριάζει τοῦτο μὲ τὴν παρακατιὼν ταύτην ῥῆσιν του « ἐκ τοιαύτης λοιπὸν ἀρχαίας γενneᾶς κατήγετο ὁ μέγας Εὐγένιος, οἱ δὲ γονεῖς καθ' ὅλας τὰς ἀνὰ χεῖράς μου ἄλλας πληροφορίας ἐκατοικοῦσαν εἰς Ζά-

(1) Συλλογὴ ἀνεκδότων Συγγραμμάτων.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

κυνθον, τινὲς δὲ ὀνομάζουσι καὶ ἐνορίαν αὐτῶν τὴν τῆς Φανερωμένης, καὶ ἄλλοι προστιθέασιν, ὅτι σώζεται μέχρι τοῦ νῦν καὶ ὁ κῶδηξ, εἰς ὃν εὑρίσκεται καταγεγραμμένον τὸ παιδικόν ὄνομα τοῦ Εὐγενίου Ἐλευθέριος, κατὰ δὲ τὰς σημειώσεις τοῦ Ἀθανασίου τοῦ Παρίου καὶ τοῦ πατρός μου, ὁ μὲν μέγας Εὐγένιος ἀναντιρρήτως ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ κατὰ τὸ 1716 ἔτος, καθ' ὃν καιρὸν ἡ πόλις αὐτὴ ἐλευθερώθη διὰ θαύματος τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος ἐκ τῆς πολιορκίας τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων διὸ καὶ ὠνομάσθη Ἐλευθέριος, οἱ δὲ γονεῖς αὐτοῦ ἐκατοικοῦσαν εἰς Ζάκυνθον, ἔτυχον δὲ εἰς Κέρκυραν κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν διὰ τὸν φόβον τοῦ πολέμου ἢ δι' ἄλλην τινὰ περίστασιν. »

Ἡ τελευταία αὐτὴ ῥῆσις περιλαμβάνει βέβαια, ὡς θέλομεν ἰδεῖ, ἀρκετὴν ἀλήθειαν. Παραλείποντες ὅμως ἐπὶ τοῦ παρόντος πᾶν ὅ,τι ὁ εἷς ἢ ὁ ἕτερος περὶ τῆς πατρίδος τούτου ἐξέθηκαν· ὅσον τὸ κατ' ἐμὲ, νομίζω, ὅτι ἐὰν δυνηθῶμεν νὰ ἀποδείξωμεν ά. ὅτι ἡ οἰκογένεια Βούλγαρι ἐξ ἧς κατήγετο ὁ Εὐγένιος ἦτο Ζακυνθία, ὡς κατοικοῦσα αἰῶνας ὁλοκλήρους εἰς Ζάκυνθον—καὶ β΄. ὅτι Ἐλευθέριος, ὁ υἱὸς τοῦ Ζακυνθίου Πέτρου Βούλγαρι, ὁ ἀναχωρήσας ἀπὸ Ζάκυνθον καὶ λαβὼν τὸν ἱεροδιακονικὸν βαθμὸν ἀντωνομάσθη Εὐγένιος, γινόμενος διδάσκαλος τῶν Ἰωαννίνων· τότε θέλει παύσει πᾶσα ἀμφισβήτησις ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, καὶ πολὺ μᾶλλον, ἅμα ἴδωμεν αὐτὸν οὐ μόνον ἔχοντα πολιτικὰ δικαιώματα καὶ κτήματα ἐπὶ τῆς Νήσου ταύτης· ἀλλὰ καὶ συμβολαιογραφικὰ ὡς καὶ ἄλλα ἐπίσημα ἔγγραφα δεικνύοντα τὴν πατρίδα, τοὺς γονεῖς, τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὡς καὶ αὐτὴν τὴν προσμενομένην εἰς Ζάκυνθον αὐτοῦ ἐπανάκαμψιν. Ἡμεῖς ἐν τοσούτῳ μὴ πολυπραγμονοῦντες ἂς ἐπεξεργασθῶμεν τὰς ἀποδείξεις τῆς πρώτης προτάσεως.

§ 4. *Ἡ Οἰκογένεια Βούλγαρι, ἐξ ἧς κατήγετο ὁ Εὐγένιος ἦτο Ζακυνθία, ὡς κατοικοῦσα αἰῶνας ὁλοκλήρους εἰς Ζάκυνθον.*

Ὁ Κύριος Αἰνιὰν μολονότι ὑποθέτει τὴν καταγωγὴν τῶν ἐν Ζακύνθῳ προγόνων τοῦ Εὐγενίου, ἀπὸ τὴν εἰς Κέρκυραν εὑρισκομένην οἰκογένειαν Βούλγαρι, οὐδόλως καλεῖ αὐτὸν Κερκυραῖον· ὁ δὲ Κύριος Π. Καλλιγᾶς, ἀνὴρ τῶν ἡμερῶν μας, γνωστὸς διὰ τὰς νομοδιδακτορικὰς γνώσεις του δίδει εἰς αὐτὸν οὐ μόνον τὸ τοπικὸν τῆς Κερκύρας ἐπίθετον· ἀλλ' ὡς θέλομεν ἰδεῖ ταὐτίζει πρὸς τούτοις, ὅπερ τὸ περιεργότερον, τὰς ὅλως διακεκριμμένας οἰκογενείας τῶν ἐν Κερκύρᾳ Καλοχαιρέτη καὶ Βούλγαρι· θέλων τουτέστι ὅτι ὁ Καλοχαιρέτης ἐκαλεῖτο καὶ Βούλγαρις, ἢ ὅτι ὁ Βούλγαρις ὠνομάζετο καὶ Καλοχαιρέτης.

Πρὸς ἐπιστήριξιν οὖν τῶν λεγομένων του λαμβάνων ὡς μαρτυρίαν τὸν τοῦ Ἱεράρχου Σπυρίδωνος βίον, ἔνθα γίνεται μνεία περὶ τῆς οἰκογενείας ταύτης, ἀναβιβάζει τὴν ἄφιξιν αὐτῆς σύγχρονον μὲ ἐκείνην τῶν ἱερῶν λειψάνων τοῦ ἁγίου λέγων, « Ἡ οἰκογένεια τοῦ Εὐγενίου φαίνεται ἀρχαία, διότι μνημονεύεται εἰς τὸν βίον τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος, τοῦ ὁποίου τὰ λείψανα μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετηνέχθησαν εἰς Κέρκυραν ἀπὸ τὸν Βούλγαριν *ἐπονομαζόμενον Καλοχαιρέτην* (1)» Ἀλλ' ἡμεῖς ἀναγινώσκοντες οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ δὶς τρὶς καὶ πολλάκις τὸν βίον τοῦ ἁγίου, βλέπομεν « Τὸ δὲ αὐτοῦ σεβασμιώτατον σκῆνος, μετὰ τὴν οἰκτρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἅλωσιν, εἰς Κέρκυραν μετηνέχθη διά τινος εὐγενοῦς τῶν ἐκεῖθεν, Καλοχαιρέτη τοὐπίκλην· ὃς καὶ ναὸν εὑρὼν πανευκλεῆ καὶ σεβάσμιον, ἐκεῖσε τὸ πάνσεπτον μετέθηκε λείψανον καὶ τὸν τοῦ ἱερατεύειν αὐτὸς βαθμὸν ἀναβὰς, καθ' ἑκάστην τῷ Κυρίῳ τὰς εὐχαριστίας προ-

(1) Πανδώρα Τομ. Α. φυλ. ΚΑ΄. Ἰανουάριος 1851. Βίος Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως ὑπὸ Π. Καλλιγᾶ.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

σήνεγκε. » (2) Ἐξ οὗ ἐνεργέστατα τρία τινὰ δείκνυνται·

Α΄. Ὅτι εὐγενής τις Κωνσταντινουπολίτης, Καλοχαιρέτης ὀνομαζόμενος, ἤνεγκεν εἰς Κέρκυραν τὰ λείψανα τοῦ Ἁγίου.

Β΄. Ὅτι μετέθηκεν αὐτὰ εἰς πανευκλεῆ ναὸν, τὸν ὁποῖον εὗρεν ἐκεῖ ᾠκοδομημένον, καὶ

Γ΄. Ὅτι ὁ Καλοχαιρέτης αὐτὸς προεβιβάσθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ἱερατεύειν.

Οὐδόλως ὅμως συνάγεται ὅτι ὁ Καλοχαιρέτης οὗτος ὁ μετακομίσας εἰς Κέρκυραν τὰ ἱερὰ λείψανα ἦν ἢ ἐπωνομάζετο καὶ Βούλγαρις, ὡς ὁ Κύριος Καλλιγᾶς ῥητῶς λέγει « ἀπὸ τὸν Βούλγαριν ἐπονομαζόμενον Καλοχαιρέτην » καὶ εἰς τοῦτο ἀφίημι τὸν ἀναγνώστην μου νὰ κρίνῃ ἐὰν ἀπατῶμαι· ὅθεν ἡ ἀρχαιότης τῆς ἐν Κερκύρᾳ ταύτης οἰκογενείας δὲν δύναται νὰ προσδιορισθῇ ἐκ τῆς ἐποχῆς ταύτης· ἀλλὰ μάλιστα ἐκ τῆς σειρᾶς τοῦ βίου τοῦ ἁγίου ἐξάγεται σαφέστατα ὅλως διακεκριμένη ἡ οἰκογένεια Καλοχαιρέτη, ἐκείνης τῶν Βουλγάρεων, τῶν λαβόντων, μέσον τῆς μακαρίτιδος Ἀσημίνης τὸ τοῦ Ἱεράρχου Τριμυθοῦντος λείψανον. Ἰδοῦ αὐτολεξεὶ ὁ βίος αὐτοῦ περὶ τούτου τί λέγει « Ἀνακαινισθείσης δὲ μετὰ ταῦτα τῆς πόλεως καὶ ἑτέρωθι μετακτισθείσης, ἄλλον ἐγείρουσι τῷ ἁγίῳ Ναὸν οἱ τότε ἱεροθῦται, *οἱ ἐκ Κερκύρας δηλαδὴ Βούλγαροι,* εἰς οὓς δι' Ἀσημίνης τῆς μακαρίτιδος τὸ κατὰ κόσμον τῆς δεσποτείας δικαίωμα τοῦ ἱεροῦ μετέβη λειψάνου. »— Τεμάχιον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὀλίγον σκεπτόμενοι ἐξάγομεν ὅτι ἄλλη ἡ οἰκογένεια Βούλγαρι καὶ ἄλλη ἡ τοῦ Καλοχαιρέτη· ἀπὸ δὲ τὴν μεταξὺ δύο ὑποδιαστολῶν εὑρισκομένην φράσιν « Οἱ ἐκ Κερκύρας *δηλαδὴ* Βούλγαροι, » βλέπομεν τὸν Βιογράφον τοῦ ἁγίου ἀντιδιαστέλλοντα οὐσιωδῶς τὴν Κερκυραϊκὴν ταύτην οἰκογένειαν Βούλγαρι ἀπ' ἄλλην τινὰ ὁμώνυμον, τὴν ὁποίαν ὑπαινίττεται ἀλλαχοῦ εὑρισκομένην· ὡς νὰ ἔλεγε οὐχὶ οἱ ἐν Ζακύνθῳ ὁμωνύμως οἰκοῦντες Βούλγαροι ἀλλὰ οἱ Κερκυραῖοι, ἄλλως πῶς

(2) Ἡ θεία καὶ ἱερὰ ἀκολουθία τοῦ ἐν Ἁγ. Πατρ. ἡμῶν Σπυρίδωνος — Κερκ. 1847. σελ. 74.

οὐδεμία ἡ ἀνάγκη τῆς λέξεως *δηλαδή*. Ὅτι δὲ ἔζων εἰς Ζάκυνθον τρεῖς οἰκογένειαι Βούλγαροι ἂς ἴδωμεν τοῦτο, εἰς τὸν ἀκόλουθον παράγραφον.

§ 5. *Περὶ τῶν τριῶν ἐν Ζακύνθῳ οἰκογενειῶν Βούλγαρι καὶ τῆς πρωτίστης αὐτῶν καταγωγῆς.*

Καθάπερ οὐδεὶς νὰ ἐναντιωθῇ δύναται ὅτι ἡ οἰκογένεια ὑπὸ τῆς ὁποίας μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὰ ἱερὰ λείψανα τοῦ Θαυματουργοῦ Σπυρίδωνος μετηνέχθησαν εἰς Κέρκυραν ἐκαλεῖτο Καλοχαιρέτη· ἢ ὅτι καὶ οἱ μετὰ ταῦτα τὸ ἅγιον τοῦτο σκῆνος παραλαβόντες ἦσαν ἡ οἰκογένεια τῶν ἐκεῖ εὑρισκομένων Βουλγάρεων· ἄλλο τόσον οὐδεὶς θέλει διϊσχυρισθῇ ὡς ἀδύνατον, νὰ ὑπάρχωσι καὶ ἀλλαχοῦ μία ἢ καὶ περισσότεραι οἰκογένειαι φέρουσαι τὴν αὐτὴν ἐπωνυμίαν Βούλγαρις, ὡς ἀναχωροῦσαι ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σημείου, ἐννοοῦντες τὴν ἀρχαίαν πατρίδα των. Τοῦτο ψηλαφητῶς ἀληθέστατον δείκνυται ἐάν τις ἀμερολήπτως ἐξετάσῃ τὰ Κύρια ὀνόματα τῶν συμπολιτῶν του.

Εἶναι βέβαιον ὅτι ἡ προσηγορία ἑκάστου ἐδόθη καὶ ἀκολουθεῖ νὰ δίδωται ἐκ τῶν διαφόρων ἀκολουθησάντων συμβάντων. Τὸ παραγωγικὸν τῶν ὀνομάτων τούτων δείκνυσι εὐθὺς μὲ τὴν μεγαλητέραν ἐνάργειαν τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος συμβὰν ἢ περίστασιν, ἐξ ἧς ἔλαβον τὴν ἀρχήν των, ὡς βεβαιοῦται ἐξ αὐτῶν τῶν ἤδη ἀμνημονεύτων τῆς μυθολογίας χρόνων. Ὁ τῆς Σεμέλης υἱὸς ὠνομάσθη Διόνυσος· ὡς ἀποθανοῦσα ἡ μήτηρ αὐτοῦ, ἔγκυος οὖσα, ἐκ τοῦ φόβου τῶν κεραυνῶν καὶ βροντῶν, μὲ τὰς ὁποίας ὁ Ζεὺς πρὸς αὐτὴν κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν της παρουσιάσθη· ἐπειδὴ ἐκβαλὼν οὗτος τὸ βρέφος ἐκ τῆς κοιλίας της καὶ σχίσας τὸν μικρόν του ἐνέρραψεν αὐτὸ, ἕως οὗ ἐπληρώθη τὸ ἐννεάμηνον διάστημα, καθ' ὃ ἔμελλε νὰ γεννηθῇ. Ἐκ τοῦ ὀνόματος οὖν τοῦ Διὸς καὶ τοῦ ῥήματος νήσσω, τουτέστι κεντρίζω, ἀγκελόνω καὶ ἑπομένως σχίζω ὠνομάσθη τὸ βρέφος Διόνυσσος εἴτε Διόνυσος. Διὰ τῆς αὐτῆς ἐξετάσεως

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

μανθάνομεν τὴν ἀρχὴν τοῦ Οἰδίποδος υἱοῦ τοῦ Λαΐου βασιλέως τῶν Θηβῶν. (1)—Αὐτὸ ἀπαντῶμεν συχνάκις εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην.—Τὰ δίδυμα τέκνα τοῦ Ἰσαὰκ καλοῦνται Ἠσαῦ καὶ Ἰακὼβ ἐκ τοῦ τρόπου τῆς γεννήσεως (2).—Ὁ Ἠσαῦ ἐπονομάζεται Ἐδὼμ ἐκ τῆς φυσικῆς αὐτοῦ ἐρυθριότητος.—Ἡ θυγάτηρ Φαραὼ ὀνομάζει τὸ εἰς τὸν ποταμὸν εὑροῦσα βρέφος Μωϋσῆν, διότι τὸ ἔσυρα λέγει ἀπὸ τὰ ὕδατα (3). Ὁ Μωϋσῆς τὸν ἐκ τῆς Σεπφώρας τῆς γυναικός του γεννηθέντα υἱὸν καλεῖ Γηρσὼμ, διότι λέγει, ἐστάθη πάροικος εἰς ξένον τόπον· τουτέστι ὡς γεννηθεὶς εἰς τὴν ἐν Μαδιὰμ οἰκίαν τοῦ πάπου του Ῥαγουὴλ (4). — Αὐτὸ τοῦτο εὑρίσκομεν οὐ μόνον εἰς πόλεις ἐχούσας τὸ ὄνομα τῶν οἰκοδομησάντων αὐτάς· ἀλλὰ καὶ εἰς ἄνδρας φέροντας τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, κωμοπόλεως, χωρίου, ὄρους ἢ καὶ ποταμοῦ ἐπὶ τῶν ὁποίων ἢ πλησίον τῶν ὁποίων κατῴκουν οἱ αὐτῶν πρόγονοι. Καὶ τέλος χωρὶς νὰ πολυπραγμονῶμεν, ἀτενίζων ἕκαστος ἡμῶν ἐπὶ τῶν ἐπωνυμιῶν τῶν συμπολιτῶν του ἀπαντᾷ ὀνόματα ἔχοντα ῥίζαν καὶ ἀρχὴν ὀνομάτων νήσων καὶ πόλεων τῆς μητρὸς ἡμῶν Ἑλλάδος, τῆς Ἰταλίας καὶ ἄλλων πλείστων μερῶν.

Ὁ Ζακύνθιος μετ᾽ εὐκολίας ἀπαντᾷ τὰ ὀνόματα Μοθοναῖος, Ἀρκαδινὸς, Κορινιὸς, Τζιριγώτης, Κεφαλλονίτης, κτλ. ὀνόματα λαβόντα πραγματικῶς τὴν πηγήν των ἐκ τῶν πόλεων ἢ νήσων τὰς ὁποίας σημαίνουν. Ἀπατᾶται ὅμως ὁ θέλων νὰ ἐπιμείνῃ ὅτι οἰκογένειαι τοιοῦτον ὄνομα φέρουσαι ἐνυπάρχουν εἰς μόνην τὴν Ζάκυνθον καὶ οὐχὶ εἰς ἄλλα μέρη. Καθὼς ἐπίσης ἀλλόκοτον θέλει εἶσθαι, ἐὰν τις διϊσχυριζόμενος εἴπῃ ὅτι, ὁ εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἢ Ἀσίαν, καθ᾽ ὑπόθεσιν, γεννηθεὶς καὶ ὀνομαζόμενος Μοθοναῖος, Ἀρκαδινὸς, ἢ Τζιριγώτης ὀφείλει νὰ ἦναι συγγενὴς, ὡς καταβαίνων ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἀρχαίας

(1) Σοφοκλῆς Οἰδιπ. ἐπὶ Κολωνῷ.
(2) Γεν. ΚΕ'. 25. 26.
(3) Ἐξόδ. Β'. 10.
(4) Ἐξόδ. Β'. 22.

πατρίδος μὲ τὸν εἰς Ζάκυνθον κατοικοῦντα Μοθοναῖον ἢ Ἀρκαδινὸν, μόνον ἐπιχείρημα φέρων τὸ ἐκείνων ὁμώνυμον. Οὐδὲν θαυμαστὸν λοιπὸν ἐὰν ἡ ἐν Κερκύρᾳ τῶν Βουλγάρεων οἰκογένεια, καίτοι ἔχουσα τὴν πρώτην καταγωγὴν ἐκ τῆς ὁμωνύμου πρωτίστης χώρας των, δὲν εἶχε οὐδεμίαν συγγένειαν, μὲ ἐκείνην τοῦ ἀοιδίμου Εὐγενίου τὴν ζήσασαν, ὡς θέλομεν ἰδεῖ, ὁλοκλήρους αἰῶνας εἰς Ζάκυνθον.

Ἐὰν ὅμως ἀντιθέτως ἐπιμείνωμεν εἰς τὴν ἀρχὴν ταύτην, θέλομεν ἀναντιῤῥήτως πέσει εἰς ἀδιόρθωτα ἀτοπήματα· διότι περιεργαζόμενοι τὰς ἐπωνυμίας τῶν κατοίκων τῶν διαφόρων πόλεων, εὑρίσκομεν ταυτοχρόνως ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἐπώνυμον εἰς πολλὰς καὶ διαφόρους πόλεις — Τὸ ἐπώνυμον Φερεντῖνος εὑρίσκεται εἰς Ζάκυνθον, Κεφαλληνίαν καὶ Κέρκυραν—Τὸ Μελισσηνὸς εἰς Λευκάδα, Ζάκυνθον καὶ Κεφαλληνίαν—Τὸ Πολίτης εἰς Κέρκυραν, Ζάκυνθον καὶ Λευκάδα — Τὸ Καποδίστριας τοὐλάχιστον ἀφ᾽ ὅσον γινώσκω εἰς Κέρκυραν καὶ Ζάκυνθον—Τὸ Ῥώσσης εἰς Ζάκυνθον καὶ πλεῖστα μέρη τῆς Ἰταλίας — Τὰ πατρωνυμικὰ ὡς καὶ τὰ εἰς *όπουλος*, εὑρισκόμενα σχεδὸν ἁπανταχοῦ· ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἄρα γε ὀφείλομεν νὰ ὑποθέσωμεν αὐτοὺς συγγενεῖς καὶ καταγομένους ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας; — Τὸ κατ᾽ ἐμὲ θέλει εἶσθαι βέβαια ἀτοπώτατον.

Ἐὰν δὲ ἀφ᾽ ἑτέρου διϊσχυρισθῶμεν ὅτι τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας Μελισσηνὸ Βούλγαρι κτλ. μολονότι οἱ πρόγονοι καὶ γονεῖς αὐτῶν δι᾽ ὁλοκλήρους αἰῶνας ἐγεννήθησαν εἰς Ζάκυνθον δὲν εἶναι Ζακύνθιοι· τότε διὰ τὸν αὐτὸν λόγον δὲν θέλουσιν εἶσθαι οἱ εἰς Κωνσταντινούπολιν, Σμύρνην, Κέρκυραν ἢ ἀλλαχοῦ ὁμωνύμως εὑρισκόμενοι, Κωνσταντινουπολῖται Κερκυραῖοι ἢ Σμυρναῖοι, καὶ οὕτω καταντῶμεν ὅτι ὁ Εὐγένιος καθὸ Βούλγαρις δὲν εἶναι οὐ μόνον Κερκυραῖος ἀλλ᾽ οὐδὲ Ζακύνθιος, ὡς φέρων ἐπώνυμον τὸ ἐπίθετον τῶν Βουλγάρων· καὶ τότε ἐὰν προγονικῶς, εἰ δυνατὸν, ἐξετάσωμεν τὴν ἀρχὴν ἑκάστης οἰκογενείας, βιαζόμενοι πρέπει νὰ ὁμολογήσω-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

μεν, ὅτι οὐδεὶς ἔχει ἰδίαν πατρίδα ἕνεκα τῶν μετοικήσεων καὶ λοιπῶν πολιτικῶν ἢ καὶ φυσικῶν συμβάντων τοῦ χρόνου, εἰμὴ μόνην τὴν σπιθαμὴν ἐκείνην τῆς γῆς, ἐξ ἧς ὁ Δημιουργὸς τοῦ παντὸς λαβὼν χοῦν ἔπλασε τὸν γεννάρχην. Ἄς μὴ ἐκπληχθῶμεν λοιπὸν ἐὰν κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὑπῆρχον καὶ εἰς Ζάκυνθον τρεῖς οἰκογένειαι Βούλγαρι μὴ ἔχουσαι οὐ μόνον μετὰ τῶν ἐν Κερκύρᾳ, ἀλλ' οὐδὲ μεταξύ των τὴν παραμικρὰν συγγένειαν.

Καὶ τῷ ὄντι Μοισία καλεῖται ἡ χώρα τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἰλλυρικοῦ ἡ ἐκτεινομένη μεταξὺ Μακεδονίας, Θράκης καὶ Δακίας. Αὕτη διαιρουμένη εἰς ἄνω καὶ κάτω σχηματίζει, ἡ μὲν τὴν κυρίως Σερβίαν, ἡ δὲ τὴν Βουλγαρίαν, λαβοῦσα τὸ ὄνομα, ὡς ὁ Μελέτιος λέγει κατὰ τὸν Νικηφόρον Γρηγορᾶν, ἐκ τῶν κατοικησάντων αὐτὴν ἐθνῶν τῆς Ἀσιατικῆς Σαρματίας, κατοικούντων πρότερον παρὰ τὸν Βόλγαν ποταμόν. Τοῦτο βεβαιοῖ διὰ τῶν σημειώσεών του καὶ ὁ τῆς Ῥωσσίας ἱστοριογράφος Καραμζῖνος λέγων « Le cronache orientali ci dicono che i Bulgari anticamente abitavano sulla sponda del Volga, dove gli ritroviamo nel secolo X. I Bizantini collocano la grande o antica Bulgaria fra il Volga e il Don. Diocleas e Niceforo Gregora, storico del secolo XV, scrivono che si chiamano Bolgari, Bulgari o Volgari dal Volga, sulle cui sponde avevano soggiornato ; Vol. I. not. 22. Ἀποθανόντος τοῦ Κοβράτου ἡγεμῶνος τῶν Βουλγάρων τοῦ ἀποτεινάξαντος περὶ τὸ 635 τὸν ζυγὸν τοῦ τυράννου, ὁ λαὸς οὗτος ὑπέπεσεν εἰς πάμπολλα δεινὰ καὶ μόλις ὁ τριτότοκος τοῦ Κοβράτου υἱὸς ἐθεμελίωσεν αὖθις κατὰ τὸ 679 τὸ ἰσχυρὸν βασίλειον τῶν Βουλγάρων, ὡς ὁ αὐτὸς Καραμζῖνος λέγει . . . . ed il terzo di nome Asparouch, primamente si è collocato fra il Dniester e il Danubio ma nell' anno 679 conquistò la *Mesia* dove ha trovato molti Slavi, e dove fondò il regno possente dei Bulgari (1). Περὶ δὲ τοῦ χριστιανικοῦ θρησκεύματος τῶν Βουλγάρων ἀπὸ τὸν Σοφώτατον τῆς Νοβογροδίας Ἀρχιεπ. Θ. Προκοπόβιτζ μανθάνομεν « Ἔτους 864 τὸ Βουλγάρων ἔθνος τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν μεμυσταγώγηται, ξένου τινὸς παρ' αὐτοῖς ἐπιδημήσαντος, καὶ κηρύττειν ἀναβαλλομένου τὸ ἱερὸν μάθημα. Ὃς δὴ ἵνα τυχὸν, καὶ τὸ ἐκ τῆς ἐξουσίας βάρος τοῖς ἰδίοις κηρύγμασι παρὰ τῷ πλήθει μνηστεύσηται, καθυπεκρίνατο τὸν Ἱερέα, καίτοι μὴ τοῦτο ὤν. Ὅπερ οἱ Βούλγαροι κατειληφότες, ἀγνῶμον ἔθνος, καὶ μᾶλλον εἰπεῖν βάρβαρον, καὶ ζήλῳ χρώμενον ἀνοήτῳ ἀντὶ τῆς ἄκρας εὐποιΐας, ὕβρει τὸν ἄνθρωπον μεγίστῃ ἠμοίψαντο. Τὰς γὰρ ῥῖνας τῷ δυστύνῳ τεμόντες, ἐξήλασαν (2).»

Ἀκολούθως ἡ Ἱστορία τῆς Βουλγαρικῆς γῆς παρέχει οὐχὶ ὀλίγας δυσαρέστους ἀναμνήσεις· διότι, παραλείποντες τὰ ἀρχαῖα, κατὰ τὸ 1396 ὁ Σιγισμοῦνδος νικηθεὶς ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Βαγιαζίτου ὀλίγον μακρὰν τῆς παρὰ τὸν Δούναβιν εὑρισκομένης Νικοπόλεως, συμβαίνει ὁ εἰς τὰ χρονικὰ τῶν Μωαμεθανῶν ἐκθυαζόμενος ἐκεῖνος τῶν Χριστιανῶν φόνος—Κατὰ τὸ 1439 κυριεύεται ὑπὸ τῶν Τούρκων τὸ Σιγίνδουνον, κατὰ τὸ 1520 καταπατεῖται ἡ Ἄλβα Γραῖκα ἡ καὶ Βουλγαρικὴ καλουμένη καὶ πλεῖστα ἄλλα· περιπτώσεις καθ' ἃς οἱ ἀτυχεῖς οὗτοι ἀγεληδὸν ἔνθεν κἀκεῖθεν προσέφευγον, καὶ πολὺ μᾶλλον πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον κυβερνώμενα μέρη. Φεύγοντες ὅθεν ἔφερον μαζύ των, ἂν οὐχὶ τὰ πλούτη καὶ κτήματα αὐτῶν· τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, τὸ θρήσκευμα καὶ τὴν γλῶσσαν, τὸ δὲ ἐθνικὸν αὐτῶν ὄνομα ἀποκαθίστατο πολλάκις ἐπώνυμον τῆς οἰκογενείας τῶν προσφύγων.

Ἡ παράδοσις δὲ τὴν ὁποίαν οὐκ ὀλίγον σεβόμεθα, καθὸ βασιζομένη ἐπὶ ἐγγράφων μαρτυριῶν, μᾶς διετήρησεν ὅτι μετὰ πολλῶν ἄλλων οἰκογενειῶν προσώρμησαν εἰς Ζάκυνθον καὶ αἱ οἰκογένειαι Βούλγαρι ἀπὸ Κύπρου, νήσου κυβερνωμένης,

(1) Stor. del Imper. di Russ. Vol I.
(2) Ἱστορ. περὶ τῆς διαφορᾶς τῆς περὶ τῆς ἐκπορ. τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

σχεδὸν ἀνέκαθεν ἄχρι τῆς ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Σελὶμ κυριεύσεως αὐτῆς, ὑπὸ Εὐρωπαίων· ὡς διοικουμένη κατ᾽ ἀρχὰς μὲν ἐξ ἰδίων βασιλέων, εἶτα δὲ κυριευθεῖσα ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων παρέλαβον αὐτὴν οἱ Γεννουήνσιοι καὶ κατὰ τὸ 1473 λαβόντες αὐτὴν οἱ Βενετοὶ ὁ προῤῥηθεὶς Σουλτάνος τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1570 διώξας αὐτοὺς τὴν κατεκυρίευσε. Πιθανὸν λοιπὸν, συμφώνως μὲ τὴν προῤῥηθεῖσαν παράδοσιν, Βούλγαροι τινὲς, κατὰ τὰς οἰκτρὰς περιπτώσεις τῆς ἀρχαίας ὁμωνύμου χώρας των ἀπεράσαντες εἰς τὴν πλησιόχωρον τῆς Βουλγαρίας Θράκην, ἔπειτα εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων κεβερνωμένην νῆσον τῆς Κύπρου, νὰ ἦλθον μετὰ πολλῶν ἄλλων οἰκογενειῶν, (ὧν θετικῶς ἀπὸ Κύπρου τὴν καταγωγὴν γινώσκομεν) καὶ αἱ οἰκογένειαι αὗται, διατηρήσασαι ὡς ἐπώνυμον τὸ προκαταρκτικὸν τοῦ ἔθνους των ἐπίθετον Βούλγαρις. Ὁπωσδήποτε ὅμως ἀναντίῤῥητον καθίσταται ὅτι τρεῖς οἰκογένειαι Βούλγαρι ἐλθοῦσαι ἀπὸ Κύπρον ἔζων συγχρόνως κατὰ τὸν ΙΕ΄. αἰῶνα εἰς Ζάκυνθον καὶ ἐνοριτεύοντο εἰς διαφόρους ἐκκλησίας. — Μία, ἡ καὶ πτωχοτέρα, ζῶσα διαδοχικῶς μὲ διαφόρους τέχνας, ἐνοριτεύετο εἰς τὸν ναὸν τῆς Θείας Ἀναλήψεως, ὡς δείκνυται ἐκ τῶν ἀρχαίων τοῦ ναοῦ βιβλίων, ἔνθα φαίνονται ἀναρίθμητα κατὰ καιροὺς βαπτίσματα, θαναὶ καὶ λοιπὰ ἐνοριακὰ ἔγγραφα. Ἡ δευτέρα, ὡς θέλομεν ἰδεῖ, εἰς τὸν Ναὸν τῆς Φανερωμένης· ἡ δὲ τρίτη εἰς ἐκεῖνον τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τῶν Σιναϊτῶν, ἔχουσα μάλιστα τὸ κοινοταφεῖον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ, ὡς γνωστὸν γίνεται καὶ ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τῆς ἀναγινωσκομένης ἐπὶ τῆς εἰσέτι ὑπαρχούσης πλακὸς τοῦ τάφου των.

Ἐκ τῆς διαφορᾶς ὅθεν τῶν ὁποίων ἐνοριτεύοντο ναῶν κινούμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, ἢ ὅτι τὴν αὐτὴν ἀρχὴν συγγενείας δὲν εἶχον, ἢ ὅτι πρὸ πολλῶν προσώπων θὰ ἐσυγγενεύοντο καὶ οὕτω καθίσταται ἔτι θετικώτερον ὅτι ἡ ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ ὕπαρξις τῶν οἰκογενειῶν Βούλγαρι εἶναι ἀρχαιοτάτη. Ὁποία δὲ ἡ ἐν Ζακύνθῳ ἀρχαιότης τῆς οἰκογενείας ἐξ ἧς ἐγεννήθη ὁ Εὐγένιος θέλομεν μάθει ἀκολούθως.

§. 6. *Περὶ Γενεαλογίας, γεννήσεως καὶ ὀνόματος τοῦ Εὐγενίου.*

Ὡς ἀπροσβλήτους ἀρχὰς ὀφείλομεν, νομίζω, νὰ παραδεχθῶμεν Α΄. ὅτι πατρὶς ἑκάστου καλεῖται ἡ γῆ ἐκείνη ἐπὶ τῆς ὁποίας οἱ πρόγονοι καὶ γονεῖς αὐτοῦ, ἐγεννήθησαν καὶ ἀπέθανον, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ γῆ εἰς τὴν ὁποίαν τις ἐκπεριστάτως γεννᾶται, Β΄. ὅτι ἡ γέννησις καὶ ὁ θάνατος τῶν προγόνων καὶ γεννητόρων ἑκάστου, ἐγχειρίζει εἰς αὐτὸν ἀδιαφιλονείκητα δικαιώματα, τὰ ὁποῖα μακρὰν τῆς γῆς τῶν γονέων του δικαιωματικῶς νὰ δοκιμάσῃ οὐ δύναται.

Ἐγκολπούμενοι ταύτας τὰς ἀρχὰς, ἃς θέσωμεν ὡς σημεῖον σταθερὸν τὸ πρόσωπον τοῦ Ἐλευθερίου εἴτε Εὐγενίου Βούλγαρι. Ἀναχωροῦντες ἀπ᾽ αὐτὸν, κατ᾽ ἀνιόντα βαθμὸν, καὶ ἔχοντες εἰς χεῖρας τὰ βιβλία τῶν βαπτισμάτων καὶ θανῶν τοῦ Ναοῦ τῆς Φανερωμένης, ἀπαντῶμεν τοὺς ἀδελφοὺς Πέτρον, Στέφανον καὶ Ἰωάννην, ἐξ ὧν ὁ Πέτρος, *ὡς θέλομεν ἰδεῖ*, ὑπῆρξεν ὁ πατὴρ τοῦ Εὐγενίου.—Παραλείποντες τοὺς δύο τελευταίους καὶ ἀπὸ τὸν Πέτρον προχωροῦντες, ἀπαντῶμεν τοὺς αὐταδέλφους Δημήτριον, Γεώργιον τὸν Ἱερέα καὶ Ἀλουΐσιον, ἐξ ὧν ὁ Δημήτριος ἦν ὁ πατὴρ τοῦ Πέτρου καὶ πάππος τοῦ Εὐγενίου.— Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον φεύγοντες ἀπὸ τὸν Δημήτριον, φθάνομεν εἰς τὸν Ἰωάννην—Φεύγοντες ἀπὸ αὐτὸν ἐρχόμεθα εἰς τὸν Ἱερέα Δαρεῖον, καὶ οὕτω καθ᾽ ἑξῆς, πρόσωπα τὰ ὁποῖα ἐγεννήθησαν, ἀνετράφησαν, ἔζησαν καὶ τὰ ὀστᾶ αὐτῶν (ἐκτὸς τοῦ Εὐγενίου) καλύπτει ἡ γῆ τῶν Ζακυνθίων.

Περιττὸν νομίζομεν νὰ καταγράψωμεν λεπτομερῶς τὴν πληθὺν τῶν ἀρσενικῶν καὶ θηλυκῶν προσώπων τῶν καταβαινόντων ἐκ τῆς Ζακυνθίου ταύτης οἰκογενείας Βούλγαρι, καὶ διὰ τοῦτο περιοριζόμεθα ἀρχίζοντες μόνον ἀπὸ τὸν Ἱερέα Δαρεῖον Βούλγαριν, ὅστις ἔζη περὶ τὸ 1615 καταγράφοντες τὴν διαδοχικὴν διακλάδωσιν τῆς γενέσεώς του.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

Ἱερεὺς Δαρεῖος Βούλγαρις

Ἰωάννης,

Δημήτριος — Ἱερεὺς Γεώργιος — Ἀλοΰσιος

Κυριακὴ — Πέτρος — Στέφανος — Ἰωάννης

Ἐλευθέριος εἴτε Εὐγένιος — Μαρία.

§ 7.

Περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἐλευθερίου, οὐδὲν ἐπιχείρημα ἔχομεν, ὡς μὴ ὑπαρχούσης τῆς βαπτιστηρίου πράξεως οὐ μόνον εἰς τὰ ἐνοριακὰ βιβλία τοῦ Ναοῦ τῆς Φανερωμένης, ἐξ ὧν τὴν γεννεαλογικὴν ταύτην διακλάδωσιν ἐσχημάτισα, ἀλλ' οὐδὲ εἰς ἐκεῖνα τῶν Κερκυραϊκῶν Ἐκκλησιῶν, τὰ εὑρισκόμενα ἤδη εἰς τὸ Ἀρχειοφυλάκιον Κερκύρας καὶ ἐπεξεργασθέντα ὑπ' ἐμοῦ μὲ ἀρκετὴν ὑπομονὴν οὐκ ὀλίγας ἡμέρας. Δὲν δυνάμεθα ὅθεν μετὰ θετικότητος νὰ προσδιορίσωμεν οὔτε τὸν τόπον, οὔτε τὸ 1716 ὡς ἔτος τῆς γεννήσεώς του. Ὁ Κύριος Γ. Αἰνιὰν ὅμως λέγει « Κατὰ δὲ τὰς σημειώσεις τοῦ Ἀθανασίου τοῦ Παρίου καὶ τοῦ πατρός μου, ὁ μὲν μέγας Εὐγένιος ἀναντιρρήτως ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ κατὰ τὸ 1716 ἔτος, καθ' ὃν καιρὸν ἡ πόλις αὕτη ἐλευθερώθη διὰ θαύματος τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος ἐκ τῆς πολιορκίας τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων (1) » ὡς καὶ ὁ Κύριος Π. Καλλιγᾶς, λέγει « Ἐν τῷ μέσῳ τοιαύτης ἐποχῆς κατὰ τὸ 1716 ἐγεννήθη Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις ἐν Κυρκύρᾳ (2) ». Ἡμεῖς οὐδαμῶς ἐναντιούμεθα, ἀλλὰ λέγομεν ὅτι οὐδὲν ἐπιχείρημα αὐθεντείας οἱ τοιοῦτοι ὡς πρὸς τοῦτο φέρουσιν. Τὸ ἀληθὲς ὅμως εἶναι ὅτι ἐγεννήθη πρὸ τοῦ 1721, ὡς ἀποθανοῦσα ἡ μήτηρ αὐτοῦ Τζανέττα εἰς Ζάκυνθον τὴν 11 Μαΐου τοῦ ἔτους τούτου, ὡς ἡ θανὴ αὐτῆς καταγεγραμμένη ἐν τῷ Βιβλίῳ τῶν θανῶν τῆς ἐνορίας, ὑπὸ τοῦ τότε Ἐφημερίου οὕτω πῶς

εὑρίσκεται « 1721 Μαΐου 11. ἔθαψα τὴν Κυρίαν Τζανέττα γυναῖκα τοῦ Σινιὸρ Πιεράκι Βούλγαρι.»

§ 8.

Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸ ὄνομα Ἐλευθέριος, τὸ ἀποδιδόμενον ὡς ἐλευθερωθεῖσα ἡ Κέρκυρα ἐκ τῆς *πολιορκίας τῶν Ὀθωμανῶν*, οὐδὲ αὐτὸ βασίζεται ἐπὶ ἀδιαφιλονεικήτων ἐπιχειρημάτων· διότι τόσον ὁ Κύριος Αἰνιὰν ἐξ ἀκοῆς τοῦτο ἀναφέρει, καθὼς καὶ ὁ Κύριος Καλλιγᾶς ἱστορικῶς καὶ ὡς ἐκ παραδόσεως ποιεῖ τούτου μνείαν, λέγων « Τὸ λαϊκὸν ὄνομα τοῦ Εὐγενίου ἦτον Ἐλευθέριος πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἐλευθερώσεως τῆς πατρίδος του ἀπὸ τὴν πολιορκίαν τῶν Ὀθωμανῶν, τοὺς ὁποίους ὁ Σουλεμβοῦργος ἀνεχαίτισεν ». Ἑπομένως μὲ τὸ αὐτὸ δικαίωμα τῆς παραδόσεως καὶ ἐξ ἀκοῆς δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν καὶ ἡμεῖς, ὅσον ὑπὸ ἀξιοσεβάστων γερόντων Ἱερέων τε καὶ λαϊκῶν, Συγγενῶν τοῦ Εὐγενίου ἠδυνήθημεν νὰ μάθωμεν.

Λέγεται οὖν ὅτι ἡ μήτηρ τοῦ Ἐλευθερίου Τζανέττα, ὑπέφερε θανατηφόρως δὶς καὶ τρὶς κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐγκυμοσύνης της ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε παρεκινήθη κατὰ τὴν τῶν Ὀρθοδόξων πίστιν νὰ ἐπικαλεσθῇ τῶν Ἁγίων τὴν βοήθειαν καὶ πολὺ μᾶλλον ἐκείνην τοῦ Ἱερομάρτυρος Ἐλευθερίου, Ναὸς τοῦ ὁποίου εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως ἱδρυμένος ὑπάρχει, καὶ τοῦτο κατὰ τὸ γυναικεῖον ἔθος « Ἅγι' Ἐλευθέρι βόηθα ». Ἀλοΰσιος δὲ ὁ ἀδελφὸς ὡς εἴδομεν τοῦ Δημητρίου πατρὸς τοῦ Πέτρου καὶ Πενθεροῦ τῆς Τζανέττας, ἄτεκνος ὢν καὶ ἐπιθυμῶν μεγάλως νὰ ἴδῃ ἀρσενικὸν γόνον εἰς τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Πέτρον, ἔταξε κατὰ τὰς τότε ἔτι μᾶλλον ἐπικρατούσας συνηθείας, οὐ μόνον διάφορα δῶρα εἰς τὸν Ἅγιον, ἐὰν ἡ γυνὴ ἐλευθερωθῇ, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἀρρενοτοκήσῃ βαπτιζόμενον νὰ ὀνομασθῇ Ἐλευθέριος.

Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ὁ Ὀθωμανικὸς στόλος, (χιλιάρμενον ὑπὸ τῶν τότε Ζακυνθίων λεγόμενος,) ἐπαπλοῦσε μὲ

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

τὴν ἄφιξίν του τὴν ἐρήμωσιν τῆς Ζακύνθου· καὶ οὕτω πλεῖ-
σται τῶν εὐκαταστάτων οἰκογενειῶν ἔνθεν κακεῖθεν προσκαί-
ρως ἀπεδήμησαν. Μεταξὺ τούτων ὁ Κόμης Γεωρ. Λογοθέτης
πανοικεὶ φεύγει εἰς Βενετίαν, ὅπου γεννᾷ τὸν υἱόν του Εὐστά·
θιον. Πέτρος ὁ Βούλγαρις λαβὼν τὴν σύζυγον αὐτοῦ Τζα-
νέττα, ἔγκυον οὖσαν καὶ ἰδιοσυγκρασίας φιλασθένου καὶ ἀ-
δυνάτου, ἀνεχώρησεν εἰς Κέρκυραν, νομίσας τὴν νῆσον ἐκεί-
νην καταλλητότατον καταφύγιον. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύ-
τῃ γεννᾷ ἡ Τζανέττα, καὶ οὕτω κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ
Ἀλοϋσίου, ἐξ οὗ προσέμενον οὐκ ὀλίγην κατάστασιν, καλοῦ-
σι τὸ γεννηθὲν βρέφος Ἐλευθέριον.

Μείναντες δὲ ἐκεῖ ὀλίγον χρόνου διάστημα ἐπιστρέφουν
τέλος εἰς τὴν φίλην πατρίδα, φέροντες καὶ τὸν νεογνὸν Ἐ-
λευθέριον, ὅνπερ μὲ ἀπερίγραπτον ἀγάπην ὁ Ἀλοΰσιος ἐδέ-
χθη εἰς τὰς προβεβηκείας ἀγκάλας του.— Ἡ ἀπὸ Κέρκυ-
ραν εἰς Ζάκυνθον ἐπανάκαμψις τῆς οἰκογενείας ταύτης κα-
ταφαίνεται ἐκ πλείστων μαρτυριῶν καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸν
θάνατον τῆς μητρὸς τοῦ Ἐλευθερίου Τζανέττας τῆς ταφεί-
σης ὡς εἴδομεν εἰς τὸν Ναὸν τῆς ἀρχαίας ταύτης ἐνορίας των.

Ἡ φήμη αὕτη ὅτι ἐγεννήθη εἰς Κέρκυραν κατὰ τὴν ΙΑ΄.
Αὐγούστου 1716 εἶναι βέβαια γενική. Ἐν τῷ Ἱεροσπουδα-
στηρίῳ Κερκύρας καὶ ἐγὼ εὑρισκόμενος, σπουδάζων τὰ τοῦ
Θεολογικοῦ κλάδου μαθήματα καὶ ἔχων αἰτίαν νὰ θηρεύω
τὰ συγγράμματα τοῦ σοφοῦ Εὐγενίου· ἐνθυμοῦμαι νὰ ἤ-
κουσα τινὰ διηγούμενον ὅτι ἐγεννήθη εἰς ἓν δωμάτιον τοῦ
τότε δεσμωτηρίου εὑρισκομένου ἐντὸς τῆς Ἀκροπόλεως (cit-
tadella), ἔνθα κατὰ τὴν οἰκτρὰν περίπτωσιν τῆς τῶν Ὀ-
θωμανῶν πολιορκίας κατέφυγον πλεῖσται οἰκογένειαι ἵνα προ-
φυλαχθῶσι.— Ἡμεῖς ὅθεν οὐ μόνον δὲν ἐναντιούμεθα τὴν εἰς
Κέρκυραν αὐτοῦ γέννησιν, ἀλλὰ μάλιστα καταχωροῦμεν τὴν
ἀκόλουθον παράδοσιν ἐπιβεβαιόνουσα τὸ τοιοῦτον.

§ 9 *Παράδοσις βασιζομένη ἐπὶ Ἱστορικῶν Ἐγγράφων.*

Ὁ ἀπὸ ἡμέραν εἰς ἡμέραν προσμενόμενος εἰς Ζάκυνθον
Ὀθωμανικὸς στόλος, ἐπροξένησε τοσοῦτον πανικὸν φόβον εἰς
τὸν λαὸν, ὥστε οἰκογένειαι, πολλαὶ, μεθ᾽ ὧν καὶ ἡ τοῦ
Πέτρου Βούλγαρι, ἔνθεν κἀκεῖθεν ἀνεχώρησαν. Ὁ στόλος ὅ-
μως δὲν προσώρμησε, μολονότι καὶ τὰ ἀπὸ μακρόθεν ἁ-
πλομένα πανία του κατετρόμαζον τοὺς ὁρῶντας ταῦτα Ζα-
κυνθίους· ἰδοὺ δὲ τὸ αἴτιον.— Γέρων τις ἐκ τῆς πλουσιω-
τάτης τότε οἰκογενείας τοῦ Κομητος Καπνίση, πρὸ ἐτῶν
πλοίαρχος ὢν πολεμικοῦ τινος Ἐνετικοῦ πλοίου, ἠχμαλώ-
τευσεν ἄλλο Ὀθωμανικὸν, μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ὁποίου
εὑρίσκετο καὶ νέος τις μικρᾶς ἡλικίας. Ὁ Πλοίαρχος ὑπὸ
τῆς ἡλικίας καὶ συμπεριφορᾶς τοῦ νέου κινηθεὶς δὲν συμ-
περιλαμβάνει αὐτὸν ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν αἰχμαλωτισθέν-
των· ἀλλὰ μετ᾽ οὐ πολὺ χαρίζει αὐτῷ τὴν ὑπερπόθητον ἐ-
λευθερίαν. Ὁ Νέος οὗτος, παρὰ τῆς θείας προνοίας ἀπο-
φασισμένον ἦν, ὡς φαίνεται, νὰ προβιβασθῇ Ναύαρχος τοῦ
περὶ οὗ ὁ λόγος στόλου, ἵνα ἀντιπληρώσῃ ἐν καιρῷ κατε-
πειγούσης ἀνάγκης τὸ εὐεργέτημα, οὐ μόνον πρὸς τὸν ἤδη
γηράσαντα εὐεργέτην του, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν γεννήσασαν
αὐτὸν πατρίδα. Πέμπει οὖν αἴφνης ὁ ἀνώτατος τῆς Ἰσμα-
ηλητικῆς Ναυαρχίδος ἀξιωματικὸς ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ἀρ-
χαῖον πλοίαρχον Καπνίσσην, δι᾽ ἧς γνωστοποιῶν τὴν μέλ-
λουσαν κατὰ τῆς νήσου ἐφόρμησιν, δίδει εἰσέτι αὐτῷ καὶ
διαφόρους συμβουλευτικὰς προφυλάξεις.

Ὁ Καπνίσσης δεικνύει εὐθὺς πρὸς τὸν Διοικητὴν Ζακύν-
θου τὴν ἐπιστολὴν τοῦ φίλου του, καὶ οὕτως ἐν ἀκαρεῖ δι-
αχύεται ὁ φόβος καθ᾽ ὅλην τὴν νῆσον. Οἱ πολῖται ταράτ-
τονται, αἱ οἰκογένειαι ἀναχωροῦν, ἡ δὲ κυβέρνησις μόνον
μέσον εὑρίσκει τὴν δι᾽ ἐπιστολῆς μεσολλάβησιν τοῦ γέρον-
τος Καπνίσση, ἥτις καὶ πεμφθεῖσα φέρει αἴσιον ἀποτέλε-
σμα· διότι ὁ στόλος ὁ φαινόμενος ἡμέρας οὐκ ὀλίγας, ἄν

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

καὶ μικροσκοπικῶς, πρὸς τὴν Θάλασσαν τῆς Βαρβαρίας, μετὰ τὴν παραλαβὴν τῆς ἐπιστολῆς εὐθὺς ἀνεχώρησε.

Ἐκ τῆς παραδόσεως ταύτης λοιπὸν δείκνυται ἡ ἀνάγκη, ἐξ ἧς πολλαὶ τῶν Ζακυνθίων οἰκογενειῶν τότε ἀνεχώρησαν. Τί θαυμαστὸν ὅθεν ἂν μεταξὺ τῶν πολλῶν ὁ Κόμης Λογοθέτης καὶ ὁ Πέτρος Βούλγαρις λαβόντες τὰς τότε ἐγκύους οὔσας συζύγους των κατέφυγον ὁ μὲν εἰς Βενετίαν ὁ δὲ εἰς Κέρκυραν, καὶ οὕτως ἐκπεριστάτως ἐγεννήθη ἐκεῖ ὁ Ἐλευθέριος!

Ἡ παράδοσις αὕτη, ἂς μὴ ὑποτεθῇ ὑπ' οὐδενὸς ὡς πλαστούργημα· διότι ἐκτὸς τῆς μνείας πολλῶν ἄλλων οἰκογενειῶν ὁποῦ συγχρόνος τότε ἀνεχώρησαν, βασίζεται εἰσέτι εἰς Ἱστορικὰς μαρτυρίας. Ὁ τὴν Ἱστορίαν τοῦ Π. Δαροῦ ἰταλιστὶ μεταφράσας, εἰς τὰς ἐν τῷ Η'. βιβλίῳ ὑποσημειώσεις του, ἔνθα μεταξὺ τῶν ἄλλων πραγματεύεται καὶ τὴν ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν πολιορκίαν τῆς Κερκύρας, ἀναφέρει τὸ ἀκόλουθον τοῦ Ἰταλοῦ Φεῤῥάρου. Spedì il Pisani l' avviso al Corner, cogli ordini di vogliere sollecitamente per vento maestrale affine di mantenersi in sopravento di Corfù, essendo ancora incerto se Cogia fosse per tentar diretamente le molestie a quell' Isola ovvero procurare prima la sorpresa de' convogli allora attesi dalla dominante. Ma il Turco, dopo d' essersi girato per que' mari non essendo animato dal desiderio di cimentarsi per non sconcertare in un punto le misure prese, *invece di battere il cammino diritto ch' era il più breve per andarsene a Corfù, venendo dal Zante,* ma il più azzardoso per l' oposizione de' Veneti spiegò le vele verso la Barbaria, e con più lungo ma sicuro viaggio comparve improvvisamente nelle acque di Fanò in faccia d' Otranto » (Ferrari Libr. 2.). Τεμάχιον ἐξ οὗ ἐν μέρει βεβαιοῦται ἡ προῤῥηθεῖσα παράδοσις. Ἀλλὰ δὲν ἐπαρκεῖ τοῦτο· ὁ αὐτὸς

ἱστοριογράφος Δαροῦ λέγει, ὅτι κατὰ τὴν 5 τοῦ Ἰουλίου τουτέστι τὰς 23 Ἰουνίου Ε. Ε. 1716, εἶχε παρουσιασθῇ ὁ Ὀθωμανικὸς στόλος εἰς Κέρκυραν « .... ma le genti che doveano starvi a guardia, non tutte erano giunte quando l' armata ottommana si appresentò il 5 di Luglio del 1716. (1) »

Ἀφ' ὅσον οὖν ἀναφέρουσιν οἱ δύο οὗτοι ἱστοριογράφοι, κινούμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὡς ἀληθεστάτην τὴν προκατακαχωρηθεῖσαν παράδοσιν· διότι ἐνῷ ὁ πρῶτος αὐτῶν διηγεῖται ὅτι ὁ πολιορκήσας τὴν Κέρκυραν Ὀθωμανικὸς στόλος εἶχε ἔλθει ἀπὸ Ζάκυνθον διαπλεύσας τὰς θαλάσσας τῆς Βαρβαρίας· ὁ Δαροῦ διηγούμενος καὶ τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ὁ στόλος οὗτος παρουσιάσθη εἰς τὴν νῆσον ἐκείνην, ἐνδυναμόνει τὸ περὶ ἀποδημήσεως, ἕνεκεν φόβου τῶν Ζακυνθίων οἰκογενειῶν, μεθ' ὧν καὶ ἐκείνης τοῦ Πέτρου Βουλγάρεως· ὁ δὲ θαυμασμὸς, ὁ δικαίως ἀναφυόμενος ἐκ τῆς μεγίστης καὶ σχεδὸν ἀπιστεύτου ἀντευεργεσίας, ἣν ὁ Ὀθωμανὸς στολάρχης πρὸς τὸν Καπνίσσην ἔπραξε· εὐθὺς καθησυχάζει καὶ μετριάζεται ἅμα ἀκούσῃ τις καὶ ἄλλην ἀγαθοπραγίαν ὑπὸ τοῦ ἰδίου πραχθεῖσαν πρὸς ἄλλον εὐεργέτην του κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον.

Ἂς μεταφέρωμεν οὖν ὅσον ὁ μεταφραστὴς τοῦ Δαροῦ ἀπὸ τὸν Φεῤῥάρην ἐξήγαγε « Conviene qui ricondare la gratitudine di Cogia Janum pascià, οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ Ὀθωμανὸς Ναύαρχος. Costui era stato schiavo sulle galere del Pasta, e ne aveva ricevuto di buoni trattamenti ; e, memore dell' antico beneficio ora che il Pasta era caduto in tanta miseria, interpose i più valevoli ufficii per sottrarlo agli strazj ed alla morte, minacciatagli ad ogni istante dal barbaro Visir. Ferito, schia-

(1) Istoria della Repubblica di Venezia di P. Darù. Traduzione dal Francese Libro XXXIV, τὴν ὁποίαν μετεχειρίσθην, μᾶλλον τῆς πρωτοτύπου, ἕνεκα τῶν σημειώσεων.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

vo, maltrattato e in pericolo della vita, dovette alla carità diquesto in fedele la sua salvezza. Fer. Lib. I.

Εἰς ὁποιονδήποτε βαθμὸν λοιπὸν βαρβαρότητος καὶ ἂν ὑποθέσωμεν τὸν Ὀθωμανὸν τοῦτον, οὐδόλως δυνάμεθα νὰ ἀφαιρέσωμεν ἀπ' αὐτὸν τὸ τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ φιλανθρωπίας αἴσθημα. Πιθανὸν ὅθεν νὰ προανήγγειλε τὸν σκοπόν του πρὸς τὸν ἀρχαῖον ἐκεῖνον εὐεργέτην του Καπνίσσην, ὅπως λάβῃ τὰς ἀπαιτουμένας προφυλακτικὰς σκέψεις. —Ἐὰν δὲ μετὰ τὴν ἀπὸ Κέρκυραν ἀναχώρησίν του δὲν ἐφώρμησε τὴν νῆσον Ζάκυνθον· κατεχαλάρωσεν ὅμως καὶ κατερήμωσε τὰς πλησιοχώρους νήσους τῶν Στροφάδων, αἵτινες πολλάκις ὑπέφερον ὑπὸ τῶν Ἰσμαηλιτῶν τὰς τραγικωτέρας σκηνάς. Ἄς μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ καταθέσω σύντομον τινα διατριβὴν δοθεῖσάν μοι τῷ 1849 ὑφ' ἑνὸς χωρικοῦ συγγενοῦς Ἱερέως τινὸς τῆς ἐν τῇ νήσῳ τῶν Στροφάδων Μονῆς, πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἀποθανόντος, τὴν ὁποίαν ἔλεγεν ὅτι ὑπ' ἄλλου γέροντος τῆς αὐτῆς Μονῆς παρέλαβεν. Καὶ τῷ ὄντι τὸ χαρτίον τοῦτο τοσοῦτον ἦν πεπαλαιωμένον, ὥστε μετὰ βίας ἠδυνήθην νὰ κάμω τὴν ἀκόλουθον ἀντιγραφήν.

« *Περὶ τοῦ Μοναστηρίου τῶν Στροφάδων.*

Ἀνακαινίσθη τὸ Μοναστήριον τῶν Στροφάδων ἀπὸ τὸν μακαρίτην Ἰωάννην Παλαιολόγον Αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ὁποῖος ἦτον Βασιλεὺς εἰς τοὺς 1440. — Υἱὸς τοῦ Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου. — ἦτον ἀδελφοὶ ἔξη ὁ αὐτὸς βασιλεύς.—Καὶ ἐστάθηκε τὸ ἄνωθεν Μοναστήριον εἰς τὴν κατάστασίν του ἕως εἰς τοὺς 1537 Ἰουλίου 29. εἰς τὸν ὁποῖον καιρὸν *ἀπέρασεν ἡ ἀρμάδα τοῦ Τούρκου ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον* καὶ δὲν ἔκαμε βλάψιμον καὶ γυρίζοντας ἀπὸ τὰ Στροφάδια ἡ αὐτὴ ἀρμάδα τὰ ἔκαψε καὶ τὰ ἐρήμωσεν, ἔπειτα ἐπῆγαν πατέρες καὶ ἐκατοίκησαν εἰς τὸ Μοναστῆρι καὶ ἐκόσμησαν αὐτὸ καὶ ἦτον πολλὰ εὐτρεπισμένο μὲ ὄμορφαις καὶ θαυμασταῖς οἰκοδομαῖς, μὲ ἱερὰ σκεύη χρυσὰ καὶ ἀργυρά, μὲ ἄρματα καλὰ μὲ βάρκαις μεγάλαις καὶ μικραῖς καὶ κάθε

ἄλλον στολισμόν, ὁποῦ ἦτον ἕνας ἐπίγειος παράδεισος, ὅμως διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἐπαραχώρησεν ὁ Θεὸς καὶ εἰς τοὺς 1716 ἐπρωτοπέρασε τὸ χιλιάρμενο καὶ εἰς τοὺς 1717 Αὐγούστου 19, ἦλθαν δέκα γαλιώταις εἰς τὸ Μοναστῆρι ἀπὸ τὴν ἀρμάδα τὴν βασιλικιὰ ὁποῦ ἤτανε εἰς τὴν Μεθώνη καὶ μετὰ δόλου ἐπάτησαν καὶ ἐσκλάβωσαν τὸ Μοναστῆρι καὶ τὸ ἔγδυσαν καὶ δὲν ἄφησαν τίποτες ἀπὸ τόσον πλοῦτον ὁποῦ εἶχε, καὶ ἐπῆρανε σκλάβους 19 ἀπὸ τὸ Μοναστῆρι καὶ ἐγλύτωσαν καὶ 9 ὁποῦ ἐκρύφθησαν, ἄφησαν καὶ 4 γέροντας. Ἐτότες ἐκόψανε καὶ τὰς χεῖρας τοῦ ἁγίου λειψάνου τοῦ Ἁγίου Διονυσίου καὶ ἐσκλάβωσαν τὸ μοναστῆρι καὶ ἔφεραν τὸ ἅγιον λείψανον εἰς τὴν Ζάκυνθον, μὰ ἡ ἐκκλησία ἦτον προτήτερα κτισμένη χρόνους ἔξη. »

Τὴν διατριβὴν ταύτην ὅσον τὸ κατ' ἐμὲ εὑρίσκω πιθανοτάτην· διότι Ἰωάννης Ζ΄. ὁ Παλαιολόγος, ὁ υἱὸς τοῦ Μανουὴλ, ἔσχε τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Αὐτοκρατορίαν ἐν ἔτει 1414 καὶ ἐτελεύτησε τῷ 1448 (Βλέπε Ἐκκλησιας. Ἱστορίαν Μελετίου.—Ἐκκλησ. Ἱστορίαν Στεφ. Κομμητᾶ καὶ χρονολογικὸν πίνακα τοῦ αὐτοῦ.) Δὲν εἶναι ἐπίσης δύσκολον νὰ ἠκολούθησε ἐν τῇ χρονίᾳ ταύτῃ, τὸ ὅσον περὶ τῆς λαφυραγωγήσεως καὶ αἰχμαλωτεύσεως ἀναφέρεται· διότι ὁ Δαροῦ περιγράφων τὰ τῆς Κερκυραϊκῆς πολιορκίας, καὶ διηγούμενος ἅμα τὸ ὅσον εἰς τὴν νῆσον ἐκείνην ἠκολούθησεν, ὡς δὲ καὶ τὸν τρόπον μεθ' ὃν ὁ ἐχθρὸς ἐδιώχθη, λέγει εἰσέτι ὅτι ὁ Ὀθωμανικὸς στόλος μετὰ τοῦ Ἐνετικοῦ ἐκτυπήθησαν πλησίον τῶν Κυθήρων τὴν 19 Ἰουλίου 1717 Ε. Ν. ἔνθα μετὰ ὀκτὼ ὡρῶν ναυμαχίαν διεχωρίσθησαν « I due ammiragli con uguale animosità cercavano la pugna; s' incontrarono nelle acque di Cerigo a 19 Luglio: le battoste durarono otto ore ec.

Εἰς ταύτην οὖν τὴν αἱμοβόρον κατὰ τῶν χριστιανῶν δίψαν τῶν Τουρκῶν, εὐκολώτατον ὁ Ὀθωμανικὸς στολάρχης ὁ οὐ μόνον μὲ ἀπερίγραπτον αἰσχύνην, κατὰ τὸν Δαροῦ, ἀπὸ Κέρκυραν διωχθεὶς, ἀλλὰ καὶ μὲ μεγίστην ζημίαν τῶν πλοίων

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

του, ὡς καὶ αὐτῆς τῆς ναυαρχίδος, ἀράξας εἰς Μοθώνην, νὰ ἔπεμψε τὰς 10 *γαλιώτας*, αἵτινες ἐκακοποίησαν τοιουτοτρόπως τὴν ἱερὰν Μονήν. Ἐκινήθην δὲ νὰ καταχωρήσω τὴν διατριβὴν ταύτην α. ἐπειδὴ διὰ τοῦ ἐγγράφου τούτου, συμφώνως μὲ τὸν Φεῤῥάρην, ἐπιβεβαιοῦται ἡ κατὰ τὸ 1716 μεταξὺ Στροφάδων καὶ Ζακύνθου διάβασις τοῦ Ὀθωμανικοῦ στόλου, τοῦ προξενήσαντος φόβον, ὥστε νὰ ἀναχωρήσωσιν αἱ οἰκογένειαι μεθ' ὧν καὶ ἡ τοῦ Π. Βούλγαρι. β'. διότι ἡ Μονὴ τοῦ ἡμετέρου Προστάτου ἐν Ἱεράρχαις Διονυσίου ἡ διακοσμοῦσα τὴν Νῆσον Ζάκυνθον διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ βίου τῶν 60 περίπου ἐν αὐτῇ εὑρισκομένων Πατέρων, στερεῖται ὁλικῶς ἀρχαίων βιβλίων, ἕνεκα τοιούτων συμβάντων καὶ περιπετειῶν· καὶ γ'. διότι ἡ ἐρήμωσις τῶν νήσων ἐκείνων ἠκολούθησε τὸ 1717, τουτέστιν ἓν ἔτος μετὰ τὴν τοῦ Ἐλευθερίου γέννησιν.

§ 10 *Ἡ οἰκογένεια Βούλγαρι ἐξ ἧς ἐγεννήθη ὁ Εὐγένιος ὑπῆρχε εἰς Ζάκυνθον κατὰ τὸν ΙΓ'. Αἰῶνα.*

Ἀφ' ὅσον οὖν ἄχρι τοῦδε εἴδομεν καίτοι ἐξάγεται ὅτι ὁ Ἐλευθέριος ἐγεννήθη εἰς τὴν Νῆσον τῶν Φαιάκων· θετικῶς τὸ τοιοῦτον οὐ γινώσκομεν, στερούμενοι ἐπισήμων μαρτυριῶν. Εἴτε ὅμως εἰς Ζάκυνθον, εἴτε εἰς Κύρκυραν, τοῦτο ἠκολούθησε, ὡς πρὸς ἡμᾶς, τῇ ἀληθείᾳ καθίσταται ἀδιάφορον. Διότι, παραδεχόμενοι ὅτι εἰς Κέρκυραν ἐγεννήθη, ἡ νῆσος αὕτη δὲν θέλει δυνηθῆ ποτὲ νὰ ἐξαλείψῃ τὸ λαμπρὸν τοῦ Εὐγενίου ὄνομα ἀπὸ τὸν κατάλογον τῶν Ζακυνθίων συμπολιτῶν του, ὡς οὐκ ἠδυνήθη οὐδὲ ἡ Σμύρνη νὰ σεύσῃ τὸ ὄνομα τοῦ Α. Κοραῆ ἀπὸ ἐκεῖνον τῆς Χίου πατρίδος του. « Ἐγεννήθην πρωτότοκος, γράφει ὁ σοφὸς οὗτος εἰς τὸν αὐ- » τόγραφον βίον του, ἐγεννήθην πρωτότοκος τὴν 27 Ἀπριλίου » τοῦ 1748 ἔτους εἰς τὴν Σμύρνην ἀπὸ τὸν Ἰωάννην Κο- » ραῆν Χῖον τὴν πατρίδα καὶ τὴν Θωμαΐδα Ῥυσίαν, Σμυρναίαν. » » καὶ παρακατίων « Ὁ πατήρ μου ἐπώλει μεταξωτά, ἐμ- » πορευόμενος εἰς τὸ λεγόμενον Βεζεστένιον τῆς Σμύρνης, ὅ- » που ἦσαν καὶ οἱ ἄλλοι Χῖοι καὶ ὄχι ὡς λέγει ὁ Βιο-

» γράφος μου εἰς τὴν Χίον, ὅθεν ἀνεχώρησεν εἰς παιδικὴν » ἡλικίαν χωρὶς πλέον νὰ ἐπιστρέψῃ, » καὶ μ' ὅλον τοῦτο οὐ μόνον ἀρχίζει τὴν ἐξιστόρισιν τοῦ βίου του, λέγων « Ἕνας ἀπὸ τοὺς Συμπολίτας μου Χίους φίλους, νέος χρηστὸς κτλ. » ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ συντεθεῖσαν ἐπιτύμβιον ἐπιγραφήν, τὴν ὁποίαν παρήγγειλε νὰ τεθῇ ἐπὶ τοῦ τάφου του, διακοσμοῦσα τὸ ἐν Παρισίοις πολυάνδριον τοῦ Mont—Parnasse λέγει « Ἀδαμάντιος Κοραῆς ΧΙΟΣ ὑπὸ » ξένην μὲν ἴσα δὲ τῇ φυσάσῃ μ' Ἑλλάδι πεφιλημένην γῆν » τῶν Παρισίων κεῖμαι. » Ἐπομένως οὐχὶ ἂν ἐγεννήθη ὁ Εὐγένιος εἰς Κέρκυραν μένει διὰ τοὺς Ζακυνθίους ἀδιάφορον· ἀλλ' ἐὰν καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ Κερκυραίαν ὑποθέσωμεν, ὡς ὁ Κοραῆς εἶχε Σμυρναίαν, ἢ ἤθελεν ἀναχωρήσει ὁ πατὴρ αὐτοῦ νηπιόθεν ἀπὸ Ζάκυνθον καὶ ἀποθάνει εἰς Κέρκυραν, ὡς ὁ πατὴρ τοῦ Κοραῆ εἰς Σμύρνην· οὐδεὶς θέλει δυνηθῆ ποτὲ νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὸν Εὐγένιον τῆς γλυκυτάτης αὐτοῦ πατρίδος τὸ ὄνομα· διότι ἡ ἐκπερίστατος καὶ κατὰ συγκυρίαν γέννησις τινὸς εἰς ἕνα τόπον, δὲν νομιμοποιεῖ τὸν τόπον τοῦτον ὡς πατρίδα του.

Εἴδομεν τὸν Κόμητα Εὐστάθιον Λογοθέτην σύγχρονον τοῦ Εὐγενίου διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους γεννηθέντα εἰς Βενετίαν· ἀλλ' ἆρά γε ὁ τοιοῦτος Βενετὸς ἦτο ἢ Ζακύνθιος; — Εἴδομεν ἐν καιρῷ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως πολλοὺς τῶν ὑποδουλομένων τότε ἀδελφῶν ἡμῶν εἰς Ζάκυνθον ὡς καὶ ἀλλαχοῦ γεννηθέντας· ἀλλ' ἐστερήθησαν ἆρά γε τῶν πατρίων θεσμοθεσιῶν καὶ δικαιωμάτων; — Βλέπομεν Ἑπτανησίους κατὰ διαφόρους περιστάσεις γεννηθέντας ἐναλλὰξ εἰς ἄλλας νήσους ἀλλὰ νέμονται τὰ δικαιώματα τῆς νήσου ἐκείνης ἐν ᾗ ἐκπεριστάτως ἐγεννήθησαν ἢ τῆς γενεθλιακῆς χώρας τῶν γονέων των; Ἐπὶ τέλους οἱ ἐν θαλάσσαις, οἱ ἐν πλοίοις γεννώμενοι, πατρίδα αὐτῶν ὀνομάζουσι τὰ πλοῖα τὰς θαλάσσας ἢ τὴν γῆν τῶν πατέρων των; — Οὖσα λοιπὸν γενεθλιακὴ γῆ τῶν προγόνων τοῦ Εὐγενίου ἡ Ζάκυνθος, ἐπό-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

μενον ὅτι πατρὶς αὐτοῦ δὲν εἶναι ἡ Νῆσος Κέρκυρα εἰς τὴν ὁποίαν οἱ γονεῖς αὐτοῦ προσφυγόντες ἕνεκα τοῦ ὑπὸ τοῦ Ὀθωμανικοῦ στόλου προξενηθέντος φόβου, ἐγέννησεν αὐτὸν ἡ ἔγγυος ἀπὸ Ζάκυνθον ἀναχωρήσασα μήτηρ του· ἀλλ᾽ ἡ γῆ τῶν Ζακυνθίων ἐπὶ τῆς ὁποίας οὐ μόνον αὐτὸς συνελήφθη ἀλλὰ καὶ τοὺς νεκροὺς τῶν ἤδη τεσσάρων αἰώνων προγόνων του περικεκαλυμμένους φέρει.

Καὶ τῷ ὄντι ἐνῷ τὴν ιά. Αὐγούστου 1716 κατὰ τὴν κοινὴν γνώμην ὁ κλεινὸς Εὐγένιος ἐν Κερκύρᾳ γεννᾶται, τὴν 22 τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς ἰδίου ἔτους 1716, ἀποθνήσκει εἰς Ζάκυνθον ὁ Πάππος αὐτοῦ Δημήτριος, ὡς δείκνυται ἐκ τῆς θανῆς αὐτοῦ « 1716 Νοεμβρίου 22 ἔθαψα τὸν S^r. Δημητράκι Βούλγαριν καὶ *προκουρατόρον* τοῦ παρόντος Ναοῦ. » Ἔγγραφον ὅπερ καθίσταται δι᾽ ἡμᾶς τοσοῦτον περισπούδαστον, ὡς φέρον τὴν λέξιν προκουρατόρος, ὥστε δὲν δυνάμεθα ἄνευ τῶν προαπαιτουμένων σκέψεων οὐδὲ βῆμα νὰ προχωρήσωμεν. Δι᾽ αὐτοῦ ἐκτὸς ὅπου βλέπομεν τὴν οἰκογένειαν Βούλγαριν ἐνοριτευομένην εἰς τὸν περικαλλῆ τοῦτον τῆς Φανερωμένης Ναόν· μανθάνομεν εἰσέτι, ὅτι ἦν καὶ μία τῶν πρωτίστων εὐεργετίδων ἐκείνων οἰκογενειῶν, αἵτινες ἐνήργησαν διὰ παρακαταθέσεως χρημάτων ἢ κτημάτων πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ πολυεξόδου τούτου οἰκοδομήματος, καὶ ἀκολούθως ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν ὑπὸ πάντων θαυμαζομένην καλλονήν, ἕνεκα τῆς περιχρυσωμένης γλυφῆς καὶ τῶν ἐπὶ τῆς οὐρανίας τοῦ Ναοῦ Εὐρωπαϊκῶς ἐζωγραφισμένων εἰκόνων· ἄλλως πῶς κἀνὲν τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας ταύτης ἠδύνατο (πολὺ μᾶλλον κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν χρόνον δυνάμει διαφόρων πράξεων τῆς Ἐνετικῆς Κυβερνήσεως, εὑρισκομένων εἰσέτι εἰς τοὺς ἀρχαίους κώδηκας τοῦ Ναοῦ) νὰ στήσῃ κάλπην ἵνα ψηφισθῇ ἐκ μὲν τῶν λαϊκῶν ἐπίτροπος, ἐκ δὲ τῶν ἱερομένων ἐφημέριος. Βλέποντες οὖν τὸν Δημήτριον, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ Ἀλούσιον τὸν ἀδελφόν του, ἐπιτροπεύοντας, ἐπιβαλλόμεθα ἀπαραίτητον χρέος νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι, ἡ ἀρχαιότης τῆς Ζακυνθίας ταύτης οἰκογενείας τῶν

Βουλγάρεων, ὑπάρχει κατ᾽ εὐθεῖ λόγον τῆς οἰκοδομῆς καὶ ἀρχαιότητος τοῦ Ναοῦ.

Καὶ βεβαίως ἡμεῖς δὲν συγκατατιθέμεθα ὅτι ἡ ἐν Ζακύνθῳ αὕτη οἰκογένεια ἤρξατο ἀπὸ τὸ πρόσωπον τοῦ Δαρείου, τουτέστι περὶ τὸ 1600· ἀλλ᾽ ὅτι ὑπῆρχε καὶ πρὸ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Ναοῦ, ἐν ἄλλαις λέξεσι περὶ τὸ 1300.

Δύο ἀρχαίας μεμβράνας κατέχει ὁ Ναός· τῆς μιᾶς κατα-ξεσχισμένης καὶ καταφαγομένης οὔσης ὑπὸ τῶν ἐντόμων, ἀγνοεῖται ἡ χρονολογία· ἡ δὲ δευτέρα, καθ᾽ ὅσον ἠδυνήθημεν νὰ ἀντιγράψωμεν εἶναι ἡ ἀκόλουθος.

Franciscus Ericio Dei Gratia Dux Venetiarum—et.c. universis et singulis Rectoribus, et Representantibus nostris quibuscunque, et presenti Previsori Zacintì et sucessoribus eorumque ministris . . . . siguificamus hodie in Cons^o. Nost. Rogatorum Capt.—fecisse partem tenoris infrascripti. Vid.

Si ritrova nell' isola nostra del Zante in loco detto sabbionera la chiesa della Beatissima vergine Fanero-meni jus patronato nostro, et per la sua antichità li muri di essa si ritrovano in pessimo et cadente stato. Hora supplica umilmente Biasio Vondani Gastaldo di essa chiesa a nome delli Parochiani della medesima diconcedergli detta chiesa in perpetuo con tutte le sue habentie et pertinentie, utilità, regalie et emolumenti ad essa spettanti et appartinenti per farla confraternita loro con obbligo di restaurarla et mantenerla in concio a loro proprie spese e mantener perpetuamente un sacerdote degno et idoneo per administrare li Santissimi sacrameuti et di dar ogni anno il giorno della festività di detta chiesa, che viene alli 15 d' Agosto una candella di cera di lire doi in recognitione del nostro dominio al Proveditor nostro che sarà al Zante protempore, et sopra questo negotio atte-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

stano con loro risposte li Diletti Nob. Sr Alovise Thiepolo ritornato di P[r]. di quell' Isola et S[r]. Zuanne Bondomier pure Proved[r]. di quel' luocho, in così piena maniera che deve muoversi la pubblica prudenza a concedergli detta grazia conossendosi così degna opera, degna d' esser ampliata et favorita, ricercata massime da essi fidelissimi parochiani con molto affetto, et con le suddette offerte. Sia però per autorità di questo Cons[o]. la suddetta chiesa della beatissima vergine Faneromeni, situata nell' Isola nostra di Zante, concessa al sud[to] Biasio Vondani Gastaldo et alli parochiani di essa chiesa in perpetuo, con tutte le sue habentie et pertinentie utilità regalie et emolumenti ad essa spettanti et appartementi, per farla confraternità loro, con li obblighi espressi disopra di restaurarla et tenirla in concio, a loro spese et mantener perpetuamente un sacerdote degno et idoneo alla funtione de divini officj, pur a loro spese, et di dar il candelotto di cera di L. doi ogni anno il giorno della festività di detta chiesa che viene alli 15 d' Agosto al proveditor nostro che sarà al Zante protempore quare auctoritate supradicti consilii mandamus vobis, ut suprascriptam partem observetis et abomnibus inviola biliter bservari ubi opus fuerit registrari presentantique restitui faciatis.

Dat: In nostro Ducali Palatio Die XXIX Septembris indictione secunda MDCXXXIII.

Dominico Vico Segr[o].

Ἀνάγκη πᾶσα νὰ σημειώσωμεν πρὸς γνῶσιν τῶν φιλομούσων ἀναγνωστῶν μας ὅτι περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς χρονίας τῶν Δε-Τόκων (1) εὑρέθη ἐπὶ μιᾶς βρουλιᾶς παρὰ τὸν Αἰγιαλὸν μικρά τις εἰκὼν τῆς Θεοτόκου, ἐπὶ κηρομάστιχον ἐζωγραφισμένη, ἥτις ἐκ τῆς εὑρέσεως καὶ φανερώσεως ἔλαβεν ἀκολούθως τὸ ὄνομα Φανερωμένη. Ταύτην Ζακύνθιοι τινὲς καὶ ὀλίγοι τῶν ἐκεῖ πέριξ κατοικούντων ἀλλοδαπῶν μεγάλως σεβασθέντες, ἰδίοις ἀναλώμασι, Ναὸν πρὸς δόξαν τῆς Θεομήτορος ἀνήγειρον· οὗπερ ἕνεκα καὶ αὗται μόναι ἐχαίροντο κυριαρχικοῦ δικαιώματος. Ποῖαι δὲ ἦσαν αἱ οἰκογένειαι αὗται καταφανέστατον γίνεται ἐξ ἑνὸς βιβλίου, νεωτέρου μὲν, χρησιμεύοντος ὅμως ὡς ἀποκλειστικὸς κατάλογος τῶν οἰκογενειῶν ἐκείνων, αἵτινες ἐνέμοντο τοῦ κυριαρχικοῦ δικαιώματος jus patronato. — Ἀλλ' ἆρα γε τίνες κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους τοῦ τοιούτου δικαιώματος ἐνέμοντο; ἀναντιῤῥήτως αἱ οἰκογένειαι ἐκείνων, οἱ πρόγονοι τῶν ὁποίων προσήνεγκον χρήματα ἢ κτήματα καὶ διενήργησαν αὐτοπροσώπω; εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ Ναοῦ. Ἐὰν λοιπὸν ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ ἐγγεγραμμένη ὑπάρχῃ μεταξὺ τῶν ἄλλων οἰκογενειῶν καὶ ἡ οἰκογένεια Βούλγαρι, ἐξ ἧς ἐγεννήθη ὁ Εὐγένιος· ἆ τότε, θαῤῥαλέως δυνάμεθα νὰ διϊσχυρισθῶμεν ὅτι ἡ οἰκογένεια αὕτη εἶναι τοὐλάχιστον σύγχρονος, διὰ νὰ μὴν εἴπωμεν ἀρχαιοτέρα τῆς *θεμελιώσεως* τοῦ Ναοῦ. Ἀλλὰ ποῖον τὸ ἔτος τῆς οἰκοδομῆς ταύτης; Κατ ἀτυχίαν τὰ ἀρχαῖα τοῦ Ναοῦ βιβλία καθ' ὁλοκληρίαν ἐχάθησαν, ὡς ἐκ τῆς ἀκολούθου ἐπιγραφῆς εὑρισκομένης εἰς τὸ πρώτιστον βιβλίον τῶν βαπτισμάτων ἐξάγεται «Ἐπειδὴ καὶ τὸ λίμπρο ὁποῦ ἔγραφα » τὰ ὅσα ἐτύχαιναν, ἤγουν βαπτίσματα, εὐλογίας καὶ θανά- » τους τὸ ἐπῆγαν εἰς τὸ Νησὶ διὰ νὰ σπουργαρισθοῦν τὰ ἱερὰ » τῆς ἐκκλησίας διὰ τὸν λοιμὸν ὁποῦ ἐσυνέβη εἰς τὸ κοπέλι » τοῦ εὐλαβεστάτου ψάλτου μας παπὰ Κὺρ Ἀντωνίου Κουρτέ- » ζου, τὰ γράφω εἰς τὸ παρὸν, ὡς κάτωθεν μὲ τὸ νὰ ἐχάθη » ἐκεῖνο.» (1) Βιβλίον ἐν ᾧ εὑρίσκομεν ἀναφερόμενον τὸ ὄνομα τοῦ Ἱερέως Δαρείου Βούλγαρι, ζήσαντος περὶ τὸ 1600· ἂν

(1) Τὴν χρονίαν αὐτῶν Βλέπε παρὰ Remondini. De Zacynthi Antiquitatibus.

(1) Ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως τοῦ Βιβλίου τούτου στερούμεθα τὰ Βαπτηστήρια ἔγγραφα ὅλων τῶν γεννηθέντων ἐνοριτῶν καὶ τῶν Πέτρου, Δημητρίου καὶ τῶν ἀρχαιοτέρων Βούλγαρι.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ὑπῆρχον λοιπὸν τὰ πρὸ αὐτοῦ, τίς οἶδε εἰς ποίαν χρονίαν ἤθελεν ἀναβιβασθῇ ἡ γενεαλογία τῆς οἰκογενείας ταύτης!

Καίτοι οὖν, στερούμενοι τῶν βιβλίων τούτων, ἀδυνατοῦμεν νὰ μάθωμεν τὸ ἔτος τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Ναοῦ, ἰχνολατοῦντες ὅμως δυνάμεθα νὰ πλησιάσωμεν, καὶ πολὺ μᾶλλον διὰ τῆς περιόδου τοῦ ἐπισήμου τῆς μεμβράνης ἐγγράφου ἔνθα ἀναγινώσκομεν « Si ritrova nell' isola nostra del Zante in loco sabbionera la chiesa della beatissima vergine Faneromeni *jus Patronato nostro et per la sua antichità li muri di essa si trovano in pessimo et cadente stato.* Καὶ τῷ ὄντι οἰκοδομὴ Ναοῦ ὑπάρχουσα εἰς ἄκραν παλαιότητα, μὲ τὰ τοίχη εἰς ἀθλιεστάτην καὶ ἑτοιμόῤῥοπον κατάστασιν· ὀφείλει ἕκαστος νὰ ὑποθέσῃ αὐτὴν οἰκοδομηθεῖσαν τοὐλάχιστον τρεῖς αἰῶνας πρότερον, ἑπομένως ἀφοῦ τὸ 1633 οἱ τοῖχοι τῆς ἐν τῷ Ἄμμῳ τῆς Φανερωμένης ἐκκλησίας διὰ τὴν ἀρχαιότητά της ἦσαν in pessimo et cadente stato, φανερὸν ὅτι θὰ ᾠκοδομήθῃ περὶ τὸ 1300. Ἀλλὰ κατὰ τὸ 1633 δι' ἀναφορᾶς ἀνῳκοδόμησαν τὸν ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ τῶν σεισμῶν εἰς ἀθλιεστάτην κατάστασιν εὑρισκόμενον τοῦτον ναὸν, μόναι αἱ οἰκογένειαι αἵτινες εἶχον ἀνέκαθεν τὸ κυριαρχικὸν δικαίωμα, καὶ ἐγγεγραμμέναι ὑπάρχουσιν εἰς τὸ βιβλίον· ἑπομένως ἂν εἰς τὸν κατάλογον τοῦτον ὑπάρχῃ καὶ ἡ τῶν Βουλγάρεων, τότε οὐδεμία ἀμφιβολία μένει ὅτι εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν εὑρώντων τὴν ἱερὰν εἰκόνα καὶ οἰκοδομησάντων τὸν Ναὸν, συγκατελέγοντο καὶ οἱ πρόγονοι τοῦ Εὐγενίου.

Τὸ βιβλίον τοῦτο διῃρημένον ὑπάρχει κατ' ἀλφάβητον, ἔνθα εἰς τὸ γράμμα Β φαίνεται ἡ ἀκόλουθος καταγραφὴ, τὴν ὁποίαν ὁμοιολεξεὶ ἀντιγράφω.

Βούλγαρι.

1634 — Ὀκτωβρίου 12
Δαρεῖος
Γιάννης τοῦ Παπᾶ Δαρίου
1679 — Δημήτριος τοῦ Γιάννη
Γιῶργος

1684 — Ἀλυβῆζος τοῦ Γιάννη
Στεφανὴς καὶ Γιάννης ποτὲ Παπᾶ Γιώργου.
1715 — Πιέρος τοῦ Δημήτρι
1735 — Λεφτέρις τοῦ Πιέρου.

Οὐ μόνον ὅθεν ἡ οἰκογένεια τῶν Βουλγάρεων καταγεγραμμένη εἰς τὸν Κατάλογον τοῦτον ὑπάρχει· ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦ *Ἐλευθερίου*. Καὶ ἰδοὺ τὸ ὅσον ὁ Γ. Αἰνιὰν ὁμιλῶν περὶ Φανερωμένης λέγει «Καὶ ἄλλοι προστιθέασιν, ὅτι σώζεται μέχρι τοῦ νῦν καὶ ὁ Κώδηξ, εἰς ὃν εὑρίσκεται καταγεγραμμένον τὸ παιδικὸν ὄνομα τοῦ Εὐγενίου Ἐλευθέριος» Ὑπαρχούσης λοιπὸν ἐν τῷ καταλόγῳ καὶ τῆς οἰκογενείας Βούλγαρι, ἐξάγομεν ὅτι μεταξὺ ἐκείνων, οἵτινες εὗρον ἐπὶ τῆς βρουλιᾶς παρὰ τὸν Αἰγιαλὸν τὴν εἰκόνα τῆς Φανερωμένης καὶ ᾠκοδόμησαν τὸν Ναὸν, ἦσαν καὶ οἱ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Εὐγενίου Πρόγονοι. Ἀλλ' ἡ οἰκοδομὴ τοῦ Ναοῦ ἐγένετο περὶ τὸ 1300, ἄρα ἡ οἰκογένεια Βούλγαρι ἡ γεννήσασα τὸν κλεινὸν Εὐγένειον ὑπῆρχεν εἰς Ζάκυνθον ἀπὸ τὸν ΙΓ´ αἰῶνα καὶ ἑπομένως εἶναι Ζακυνθία. Ἐὰν δὲ ἡ χρονία τοῦ προκαταχωρηθέντος καταλόγου γίνῃ πρόξενος θαυμασμοῦ, βλέποντες τὸν Ἐλευθέριον νὰ φέρῃ τὸ 1735 καὶ οὐχὶ τὸ 1716, ἔτος καθ' ὃ, ὡς λέγεται εἰς Κέρκυραν ἐγεννήθη· ἡ ἀμφιβολία αὕτη διασκεδάζεται, ἅμα ἴδῃ τις καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ Πέτρον φέροντα τὸ 1715, ἐνῷ τὸ 1716 ἐγέννησε τὸν Ἐλευθέριον. Ἐπειδὴ τὰ χρονολογούμενα τοῦ καταλόγου ἔτη δὲν προσδιορίζουσι τὸν χρόνον τῆς γεννήσεως ἑκάστου, ἀλλὰ τὸ ἔτος καθ' ὃ ἐλάμβανεν ὁ νέος τὴν ἀπαιτουμένην ἡλικίαν τοῦ ψηφοφορεῖν. Τότε οὖν καὶ τὸ τοῦ Λεφτέρι εἴτε Ἐλευθερίου ὄνομα κατεγράφθη, ὅτε φθάσας τῷ 19 ἔτει τῆς ἡλικίας του προσήρχετο καὶ αὐτὸς ἔνδον τοῦ Ναοῦ καὶ ἰδίᾳ χειρὶ ἐψηφοφόρει. Ἀφαιροῦντες ὅθεν τὸ 1716, ἔτος τῆς γεννήσεώς του ἐκ τοῦ 1735, ἔτος καθ' ὃ ἔλαβε τὸ δικαίωμα τοῦ ψηφοφορεῖν, μένει ὑπόλοιπον 19. Καὶ ἰδοὺ ἀπόδειξις ἀπρόσβλη-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

τι τοῦ διασήμου ὀνόματός του διασκεδάζεται· ἀλλ' ἐὰν κάμῃ χρεία δυνατὸν ὁ Ἑλληνομνήμων νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρὸς τοῦτο καὶ ἀκαταμάχητον ἐπιχείρημα! — Τὸ δὲ ἐκ τούτου ἀποτέλεσμα ποῖον; Οὐδὲν ἄλλο εἰμὴ ἡ διάδοσις μιᾶς ἀνυπάρκτου ἀληθείας.

Καὶ τῷ ὄντι ὁ Παναγιώτης Δοξαρᾶς δὲν εἶναι ὁ ζωγράφος τῶν εἰς τὴν οὐρανίαν, γυναικωνίτην καὶ πέριξ τοῦ Ναοῦ τῆς Φανερωμένης προσηλωμένων εἰκόνων· ἀλλ' ὁ υἱὸς αὐτοῦ Νικόλαος ὁ ὑπὸ Σουλεμβούργου σταλεὶς καὶ σπουδάσας ἐν Ἐνετίᾳ τελευτήσας εἰς Ζάκυνθον, καὶ τοῦ ὁποίου ὁ ζωγραφικὸς κάλαμος ἦν κατὰ τὴν τῶν εἰδημόνων γνώμην, πολὺ ἀνώτερος τοῦ Παναγιώτου Πατρός του. Ἰδοὺ τί λέγει ὁ Ἑλληνομνήμων.

« Ἀποθανόντος δὲ τοῦ χρηστοῦ τούτου Ἕλληνος (τοῦ Παναγιώτου) καὶ ταφέντος ἐν τῷ ναῷ τοῦ θαυματουργοῦ, ἔνθα καὶ μνημεῖα κατέλιπε τῆς περὶ τὴν τέχνην ἐμπειρίας του, ἕνα τῶν υἱῶν αὐτοῦ, Νικόλαον ὁμωνύμως τῷ πάππῳ καλούμενον... μάλιστα δὲ πρὸς τὴν γραφικὴν τέχνην ἐν γένει, εἰσήγαγεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἀρίστους τῶν ἐν Βενετίᾳ ζωγράφων, πρὸς τοὺς ὁποίους καὶ φοιτῶν ὁ Νικόλαος ἐπέδωκε θαυμασίως. Ὁ Νικόλαος ἐτελεύτησεν ἐν Ζακύνθῳ κτλ. »

Πόθεν οὖν γινώσκομεν μετὰ θετικότητος ὅτι ὁ Νικόλαος καὶ οὐχὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Παναγιώτης κατὰ τὸν Ἑλληνομνήμονα ἐζωγράφισε τὰς περὶ οὗ ὁ λόγος εἰκόνας; ἐξ αὐτῶν τῶν κωδήκων τοῦ ναοῦ ἔνθα εὑρίσκομεν·

« 1753 Μαρτίου 21 ἡμέρα Κυριακὴ

Κατὰ τὴν προφωνὴν ὁποῦ τὴν περασμένην Κυριακὴν ἔγινε... Ἡ ἐνορία τούτη τὸν ζῆλον ὁποῦ τρέφει νὰ βλέπῃ εὐπρεπισμένην καὶ καλλωπισμένην τὴν ἐκκλησίαν μας, καὶ τὴν ἄκραν ἐπιθυμίαν ὁποῦ ἀκολούθως ἔλαβε νὰ γένῃ τὸ ταμοῦζο εἰς τὴν σκέπασιν, ἡ πυραμίδα εἰς τὸ γυναικίτι, καὶ ἡ φόδρα εἰς τοὺς τοίχους, κατὰ τὸ δισένιο τοῦ Sr. Κολονέλλου Κομούτου... Ἕνα ἀκόμη λείπει, τὸ ἐξαιρετώτερον καὶ ἀναγκαιότερον ὁποῦ εἶναι ἡ ζωγραφία διὰ νὰ τελειωθῇ τὸ δισένιο καὶ νὰ λάβῃ ὁ ἅγιος οἶκος τοῦτος τὸν πρεπούμενον

στολισμόν. Ὡς καὶ εἰς τοῦτο ἡ τοῦ Θεοῦ προμήθεια ἐσυνήργησε, ἐπειδὴ μᾶς ἔπεμψε φίλον ζωγράφον ἀξιώτατον καὶ ἐμπειρότατον τὸν Sr. Καβαλιέρην Νικόλαον Δοξαρᾶν, τοῦ ὁποίου ἡ φήμη κηρύττεται πανταχοῦ· μὴ θέλοντες ἡμεῖς νὰ χάσωμεν τέτοιαν ἐπιτηδειότητα... τὸν ἐπαρακινήσαμεν νὰ δεχθῇ τὸ βάρος νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ζωγραφίαν ὅλην κατὰ τὰ δισένια τόσον εἰς τὸ σοφίτο, ὅσον εἰς τὴν πυραμίδα καὶ εἰς τὴν πρώτην καὶ δευτέραν τάξιν, εἰς τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον ὄρδινε τῆς φόδρας τῶν τοίχων. Ὅθεν ἐσυμφωνήσαμεν ὡς ἀκολουθεῖ... Καὶ διὰ παντελῆ ἀνταπόδοσιν πέρνει χρέος ἡ ἐκκλησία νὰ τοῦ μετρήσῃ τζεκίνια χρυσᾶ ἑπτακόσια...κτλ.»

Κατὰ δὲ τὸ 1758 Σεπτεμβρίου 27, ἀπαντῶμεν ἄλλην συμφωνίαν μεταξὺ τῶν ἐπιτρόπων τοῦ Ναοῦ καὶ τοῦ Νικολάου, περικοπὴν τῆς ὁποίας αὐτολεξεὶ ἀναφέρομεν.

« Διέβησαν οἱ πέντε χρόνοι ὁποῦ κατὰ τὴν πάρτε 21 Μαρτίου 1753 καὶ ἀκόλουθον συμφωνίαν, ἐδιωρίσθησαν τοῦ Sr. Καβαλιέρου Νικολάου Δοξαρᾶ διὰ τὴν τελείωσιν ὅλης τῆς ζωγραφίας τοῦ θείου τούτου Ναοῦ. κτλ.»

Ἐξ ὅλων τούτων λοιπὸν ὡς καὶ ἄλλων πολλῶν μαρτυριῶν, ἰδοὺ πόσον ἀδιαφιλονείκητον καθίσταται ὅτι αἱ ζωγραφίαι αὗται αἱ ἀποδιδόμεναι ὑπὸ τοῦ Ἑλληνομνήμωνος εἰς τὸν Παναγιώτην Δοξαρᾶν ἀποθανόντα τὸ 1729 (1) ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Νικολάου, ἀρχίσαντος αὐτὰς τὸ 1753.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς προρρηθείσης ταύτης ἀκουσίου παραδρομῆς ὁ τοῦ Ἑλληνομνήμωνος συγγραφεὺς λέγει « Μετοικήσας δὲ εἰς Ζάκυνθον (ὁ Νικόλαος Δοξαρᾶς) ἐνησχολήθη εἰς τὴν προσφιλῆ αὐτοῦ τέχνην· καὶ ἐκ τῶν ἔργων του ἐπαινεῖται μάλιστα ἡ λιτανεία τοῦ Ἁγίου Διονυσίου ὡς ἐτελεῖτο τότε ἐν

(1) 1729 Φεβρουαρίου 12 ἀπέτυχε τῆς παρούσης ζωῆς ὁ τίμιος καὶ ἔμπειρος Σρ. Παναγιώτης Δοξαρᾶς Καβαλιέρης εἰκονογράφος, ἀπὸ ἀῤῥωστίαν φυσικήν, ὡς ἐγγράφως μεμαρτύρηται παρὰ τοῦ Ἰατροῦ Δόχτορος, ἦν δὲ ὡσεὶ ἐτῶν ἑξήκοντα ἑπτά.» Ἀντέγραψα ἐν Κερκύρᾳ ἐκ τῶν Βιβλίων τοῦ Ἁγ. Σπυρίδωνος εὑρισκομένων ἐν τῷ Πρακτοφυλακείῳ.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

τι τοῦ διασήμου ὀνόματός του διασκεδάζεται· ἀλλ᾽ ἐὰν κάμῃ χρεία δυνατὸν ὁ Ἑλληνομνήμων νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρὸς τοῦτο καὶ ἀκαταμάχητον ἐπιχείρημα! — Τὸ δὲ ἐκ τούτου ἀποτέλεσμα ποῖον; Οὐδὲν ἄλλο εἰμὴ ἡ διάδοσις μιᾶς ἀνυπάρκτου ἀληθείας.

Καὶ τῷ ὄντι ὁ Παναγιώτης Δοξαρᾶς δὲν εἶναι ὁ ζωγράφος τῶν εἰς τὴν οὐρανίαν, γυναικωνίτην καὶ πέριξ τοῦ Ναοῦ τῆς Φανερωμένης προσηλωμένων εἰκόνων· ἀλλ᾽ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Νικόλαος ὁ ὑπὸ Σουλεμβούργου σταλεὶς καὶ σπουδάσας ἐν Ἐνετίᾳ τελευτήσας εἰς Ζάκυνθον, καὶ τοῦ ὁποίου ὁ ζωγραφικὸς κάλαμος ἦν κατὰ τὴν τῶν εἰδημόνων γνώμην, πολὺ ἀνώτερος τοῦ Παναγιώτου Πατρός του. Ἰδοὺ τὶ λέγει ὁ Ἑλληνομνήμων.

« Ἀποθανόντος δὲ τοῦ χρηστοῦ τούτου Ἕλληνος (τοῦ Παναγιώτου) καὶ ταφέντος ἐν τῷ ναῷ τοῦ θαυματουργοῦ, ἔνθα καὶ μνημεῖα κατέλιπε τῆς περὶ τὴν τέχνην ἐμπειρίας του, ἕνα τῶν υἱῶν αὐτοῦ, Νικόλαον ὁμωνύμως τῷ πάππῳ καλούμενον... μάλιστα δὲ πρὸς τὴν γραφικὴν τέχνην ἐν γένει, εἰσήγαγεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἀρίστους τῶν ἐν Βενετίᾳ ζωγράφων, πρὸς τοὺς ὁποίους καὶ φοιτῶν ὁ Νικόλαος ἐπέδωκε θαυμασίως. Ὁ Νικόλαος ἐτελεύτησεν ἐν Ζακύνθῳ κτλ. »

Πόθεν οὖν γινώσκομεν μετὰ θετικότητος ὅτι ὁ Νικόλαος καὶ οὐχὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Παναγιώτης κατὰ τὸν Ἑλληνομνήμονα ἐζωγράφισε τὰς περὶ οὗ ὁ λόγος εἰκόνας; ἐξ αὐτῶν τῶν κωδήκων τοῦ ναοῦ ἔνθα εὑρίσκομεν·

« 1753 Μαρτίου 21 ἡμέρα Κυριακὴ

Κατὰ τὴν προφωνὴν ὁποῦ τὴν περασμένην Κυριακὴν ἔγινε... Η ἐνορία τούτη τὸν ζῆλον ὁποῦ τρέφει νὰ βλέπῃ εὐπρεπισμένην καὶ καλλωπισμένην τὴν ἐκκλησίαν μας, καὶ τὴν ἄκραν ἐπιθυμίαν ὁποῦ ἀκολούθως ἔλαβε νὰ γένῃ τὸ ταμοῦζο εἰς τὴν σκέπασιν, ἡ πυραμίδα εἰς τὸ γυναικίτι, καὶ ἡ φόδρα εἰς τοὺς τοίχους, κατὰ τὸ δισένιο τοῦ S^r. Κολονέλλου Κομούτου... Ἕνα ἀκόμη λείπει, τὸ ἐξαιρετώτερον καὶ ἀναγκαιότερον ὁποῦ εἶναι ἡ ζωγραφία διὰ νὰ τελειωθῇ τὸ δισένιο καὶ νὰ λάβῃ ὁ ἅγιος οἶκος οὗτος τὸν πρεπούμενον

στολισμόν. Ὡς καὶ εἰς τοῦτο ἡ τοῦ Θεοῦ προμήθεια ἐσυνήργησε, ἐπειδὴ μᾶς ἔπεμψε φίλον ζωγράφον ἀξιώτατον καὶ ἐμπειρότατον τὸν S^r. Καβαλιέρην Νικόλαον Δοξαρᾶν, τοῦ ὁποίου ἡ φήμη κηρύττεται πανταχοῦ· μὴ θέλοντες ἡμεῖς νὰ χάσωμεν τέτοιαν ἐπιτηδειότητα... τὸν ἐπαρακινήσαμεν νὰ δεχθῇ τὸ βάρος νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ζωγραφίαν ὅλην κατὰ τὰ δισένια τόσον εἰς τὸ σοφίτο, ὅσον εἰς τὴν πυραμίδα καὶ εἰς τὴν πρώτην καὶ δευτέραν τάξιν, εἰς τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον ὄρδινε τῆς φόδρας τῶν τοίχων. Ὅθεν ἐσυμφωνήσαμεν ὡς ἀκολουθεῖ... Καὶ διὰ παντελῆ ἀνταπόδοσιν πέρνει χρέος ἡ ἐκκλησία νὰ τοῦ μετρήσῃ τζεκίνια χρυσᾶ ἑπτακόσια...κτλ.»

Κατὰ δὲ τὸ 1758 Σεπτεμβρίου 27, ἀπαντῶμεν ἄλλην συμφωνίαν μεταξὺ τῶν ἐπιτρόπων τοῦ Ναοῦ καὶ τοῦ Νικολάου, περικοπὴν τῆς ὁποίας αὐτολεξεὶ ἀναφέρομεν.

« Διέβησαν οἱ πέντε χρόνοι ὁποῦ κατὰ τὴν πάρτε 21 Μαρτίου 1753 καὶ ἀκόλουθον συμφωνίαν, ἐδιωρίσθησαν τοῦ S^r. Καβαλιέρου Νικολάου Δοξαρᾶ διὰ τὴν τελείωσιν ὅλης τῆς ζωγραφίας τοῦ Θείου τούτου Ναοῦ. κτλ.»

Ἐξ ὅλων τούτων λοιπὸν ὡς καὶ ἄλλων πολλῶν μαρτυριῶν, ἰδοὺ πόσον ἀδιαφιλονείκητον καθίσταται ὅτι αἱ ζωγραφίαι αὗται αἱ ἀποδιδόμεναι ὑπὸ τοῦ Ἑλληνομνήμωνος εἰς τὸν Παναγιώτην Δοξαρᾶν ἀποθανόντα τὸ 1729 (1) ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Νικολάου, ἀρχίσαντος αὐτὰς τὸ 1753.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς προῤῥηθείσης ταύτης ἀκουσίου παραδρομῆς ὁ τοῦ Ἑλληνομνήμωνος συγγραφεὺς λέγει « Μετοικήσας δὲ εἰς Ζάκυνθον (ὁ Νικόλαος Δοξαρᾶς) ἐνησχολήθη εἰς τὴν προσφιλῆ αὐτοῦ τέχνην· καὶ ἐκ τῶν ἔργων του ἐπαινεῖται μάλιστα ἡ λειτανεία τοῦ Ἁγίου Διονυσίου ὡς ἐτελεῖτο τότε ἐν

(1) 1729 Φεβρουαρίου 12 ἀπέτυχε τῆς παρούσης ζωῆς ὁ τίμιος καὶ ἔμπειρος Σρ. Παναγιώτης Δοξαρᾶς Καβαλιέρης εἰκονογράφος, ἀπὸ ἀῤῥωστίαν φυσικήν, ὡς ἐγγράφως μεμαρτύρηται παρὰ τοῦ Ἰατροῦ Δόχτορος, ἦν δὲ ὡσεὶ ἐτῶν ἑξήκοντα ἑπτά.» Ἀντέγραψα ἐν Κερκύρᾳ ἐκ τῶν Βιβλίων τοῦ Ἁγ. Σπυρίδωνος εὑρισκομένων ἐν τῷ Πρακτοφυλακείῳ.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

τῇ νήσῳ, ἐν ᾗ ἀπεικάζονται πολλὰ τῶν κατ' ἐκεῖνον τὸν τόπον καὶ χρόνον γνωστὰ πρόσωπα· ἀνάκειται δὲ ἡ οἰκονογραφία αὕτη ὑπὸ τὸν γυναικωνίτην τῆς ἐπὶ ὀνόματι τοῦ ἁγίου ἐκκλησίας.»

Ζητοῦντες συγγνώμην παρὰ τοῦ πολυμαθεστάτου συντάκτου τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος Συγγράμματος λέγομεν, ὅτι ἡ ὑπόθεσις δὲν ἔχει οὕτως· ἐπειδὴ ἡ εἰκονογραφία αὕτη εἶναι ποίημα τοῦ ἀειμνήστου Νικολάου Ἱερομ. Κουτούζη Ζακυνθίου σπουδάσαντος εἰς Βενετίαν καὶ ἀφήσαντος κειμήλια πολλά, οὐ μόνον εἰς Ζάκυνθον ἀλλὰ καὶ εἰς Κέρκυραν καὶ ἀλλαχοῦ, δεικνύοντα αὐτὸν ἄριστον εἰς τὰ περὶ τὴν ζωγραφίαν. Τοῦτο ἐκτὸς ἐπισήμων μαρτυριῶν, δείκνυται εἰσέτι καὶ ἀπὸ τὴν εἰς τὰ δεξιὰ τῆς εἰκόνος ταύτης φαινομένην σημείωσιν τοῦ σχεδιαστοῦ, ἥτις εἶναι N. C. F. τουτέστι Nicolò Cutusi fece.

Πόθεν οὖν ἐπήγασαν αἱ παραδρομαὶ αὗται τοῦ Ἑλληνομνήμονος; — Ἐκ τῆς σφαλλερᾶς παραδόσεως τὴν ὁποίαν ὁ Συγγραφεὺς αὐτοῦ ἔλαβε, παραδρομὴ ὑφισταμένη οὐχὶ εἰς ἄλλο εἰμὴ εἰς τὴν ἀλλαγὴν τῶν ὀνομάτων. Οὐδὲν θαυμαστὸν λοιπὸν τῇ ἀληθείᾳ ἐὰν μία τοιαύτη σύγχισις ἀκολουθήσασα καὶ εἰς τὸ ὁμώνυμον Βούλγαρις, προέκυψε τὴν ἄχρι τοῦδε ἐπὶ τῆς πατρίδος τοῦ Σοφοῦ Εὐγενίου ἀμφισβήτησιν ὡς θέλομεν ἀποδείξει δι' ἐπισήμων ἐγγράφων εἰς τὴν διαπραγμάτευσιν τῆς ἑπομένης προτάσεως.

§ 12 *Ἐλευθέριος ὁ υἱὸς τοῦ Ζακυνθίου Πέτρου Βούλγαρι ἀναχωρήσας ἀπὸ Ζάκυνθον καὶ λαβὼν τὸν Ἱεροδιακονικὸν βαθμὸν ἀντωνομάσθη Εὐγένιος, γινόμενος διδάσκαλος τῶν Ἰωαννίνων.*

Ἂν καὶ περιττὸν νομίζομεν νὰ ἀνακεφαλαιώσωμεν ὅσον ἄχρι τοῦδε εἴπομεν· ἀνάγκη ὅμως νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὴν ἀνέκφραστον ἐπιθυμίαν ἐξ ἧς ὁ Ἀλούσιος Βούλγαρις κατεφλέγετο ἵνα ἴδῃ ἀρσενικὸν τέκνον εἰς τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Πέτρον, τοῦ ὁποίου καὶ μετ' οὐ πολὺ ὡς εἴδομεν ἠξιώθη. Καίτοι δὲ πλήρης θρησκευτικῆς εὐλαβείας ὁ Ἀλούσιος, δὲν συγκατετί-

θετο ποτὲ ἕνεκα τῆς μοναδικότητος τοῦ Ἐλευθερίου καὶ τοῦ ἀώρου θανάτου τῆς μητρὸς αὐτοῦ Τζανέττας (θάνατος, ὅστις ἀφαιροῦσε ἐλπίδα τεκνογονίας εἰς τὸν Πέτρον) νὰ ἀσπασθῇ ὁ νέος Βούλγαρις τὸ ἱερατικὸν στάδιον καὶ μάλιστα τὸ ἱερομοναχικόν, ὅπερ καὶ ὡς γινώσκομεν ἐνηγκαλίσθη. Διότι ὁ Ἐλευθέριος πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ του ἀναχωρεῖ εἰς Ἄρταν καὶ μετὰ ταῦτα εἰς Ἰωάννινα, ὅπου χειροτονηθεὶς Ἱεροδιάκονος λαμβάνει τὸ μοναχικὸν ὄνομα Εὐγένιος.

Ἡ ἀπὸ Ζάκυνθον ἀναχώρησίς του ἐψύχρανε τοσοῦτον τὸν θεῖον του, ὥστε πλήρης θυμοῦ ζητᾷ νὰ νυμφεύσῃ τὸν μέχρι τοῦδε ἄγαμον ἀνεψιόν του Ἰωάννην. Ὁ Ἰωάννης παραδέχεται τοῦ Ἀλουσίου τὴν πρότασιν, ζητᾷ ὅμως τὴν ἐξασφάλισιν τῆς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλουσίου κληρονομίας. Ὁ Ἀλούσιος ὅθεν ἐκθέτει τὴν διαθήκην του διὰ τοῦ Συμβολαιογράφου Νικολάου Τετράδη, ἀφίνων αὐτὸν κληρονόμον τέλειον, εἰς δὲ τὸν Ἐλευθέριον μίαν οἰκίαν, ἐν χωράφιον ἔχον εἴκοσι τρεῖς ἐλαίας, ἐν ἄλλο χωράφιον καὶ μίαν σταφίδα. Τὴν διαθήκην ταύτην ἐκτεθημένην κατὰ τὴν τότε διάλεκτον τῶν Ζακυνθίων κινοῦμαι ἐν μέρει νὰ καταχωρήσω α΄. ὅπως λάβωμεν ἰδέαν τῆς κτηματικῆς καταστάσεως τοῦ Ἀλουσίου, καὶ β΄. ὅπως δείξωμεν τὸν ὑπέρμετρον ζῆλον τῆς οἰκογενείας ταύτης ὡς πρὸς τὴν λαμπρότητα καὶ πρόοδον τοῦ Ναοῦ τῆς ἐνορίας των.

Διαθήκη τοῦ Ἀλουσίου Βούλγαρι.

Ἐν Χριστοῦ ὀνόματι ἀμὴν 1737—Σεπτεμβρίου 12. Ε. Π. ἐνεφανίσθη κατέμπροσθεν ἐμοῦ Νοταρίου καὶ τῶν ὑποκάτωθεν τιμίων μαρτύρων ὁ Σρ. Ἀλιβίζος Βούλγαρις τοῦ ποτὲ Σρ Ἰωάννη ὅθεν μὲ ἐπαρακάλεσε νὰ γράψω τὴν παροῦσα του διάταξιν . . . Εἶτα λέγει ἐντὰς μοῦ ἔλθῃ θάνατος θέλω νὰ θάπτουν τὸ λείψανόν μου εἰς τὸ Ναὸ τῆς Θκου. Φανερωμένης στὸν τάφον τῶν γονέων μου, καὶ διὰ μπενεφίτζιο καὶ αὔξησιν τῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας τῆς ἐνορίας μου καὶ διὰ μνημόσυνον ἐδικόν μου, τῶν γονέων μου καὶ ἐπι-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

λοίπων ὁποῦ εἶναι γραμμένα τὰ ὀνόματα στὴν ἁγίαν πρόθεσιν καὶ ἂν τύχῃ καὶ ἐτρασκουράρισα εἰς τίποτε εἰς τὰ ῥεγγιμέντα μου ὁποῦ ἔκαμα ὡσὰν προκουρατόρος ἀφίνω τὰ δύο σπήτια ὁποῦ ἔχω εἰς τὴν σκοντράδα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Σρ. Κον. Λογοθέτη . . . ἀφίνω καὶ τοῦ Ἐφημερίου ὁποῦ μέλλει νὰ μὲ θάψῃ ἕνα σαρανταλείτουργο καὶ μισὸ τοῦ πνευματικοῦ μου . . . Ἔτι λέγει τὸ ἀμπέλι ἀξιναρίων τριῶν καὶ μισὸ κείμενο εἰς τοῦ Σκανταλιοῦ μὲ τὰ ἕξη ποδάρια ταῖς ἐλιαῖς ὁποῦ εἶναι μέσα . . . καὶ μὲ ἐκεῖνα τὰ ἄλλα δύο ποδάρια ἐλιαῖς ὁποῦ εἶναι . . . νὰ πηγαίνουν εὐθὺς εἰς τὰς χεῖρας τοῦ κατὰ καιρὸν Ἐφημερίου τῆς Θκου. Φανερωμένης διὰ νὰ τοὺς γοδέρῃ τὸ φροῦτο. . . . Ἔτι λέγει ἀφίνω τοῦ Σρ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ Βούλγαρι παιδὶ τοῦ ἀνεψιοῦ μου Σρ. Πιέρου ἕνα ὀσπίτιον ἀνώγαιον, ἕνα κομμάτι χωράφι ὡς βατζελίων δύο ἰνζτίρκα κείμενο εἰς τὸ Λοῦρο μὲ εἴκοσιτρία ποδάρια ἐλιαῖς καὶ ἕνα ἐλαιόφυτον ὁποῦ εἶναι μέσα. . . . ἕτερο χωράφι εἰς τὸν ἴδιον τόπον βατζελίου ἑνὸς καὶ καρταρόλι . . . καὶ ἕνα καμμάτιο σταφίδα κειμένη εἰς τοῦ Λαγανὰ ἀξηναρίων δύο καὶ μισὸ ἰντζίρκα . . . Ἔτι λέγει τὸ κλεῖσμα μὲ τὰ δένδρη, σπήτια πηγάδια, λίμνο μὲ τὴν ῥάχην καὶ χωράφια, ἐλιαῖς καὶ ἐλαιόφυτα ὁποῦ ἔχω . . . Τὸ ἀμπέλι καὶ χωράφι ἕνα κάρηο κείμενο στοῦ Λαμπίου μὲ ταῖς ἐλιαῖς καὶ ἄλλα δένδρῃ ὁποῦ εἶναι μέσα, πλησίον . . . Τὸ ἀμπέλι εἰς τὸ Παλιοκάντουνο τόπος βάκουος μὲ κομμάτι σταφίδα ἕνα κάρηο, ὅλα ἀξηναρίων δεκατεσσάρων ἰντζίρκα μὲ ἐλιαῖς ὁλόγυρα ποδάρια σαράντα δύο . . . Τὸ ἀμπέλι κείμενο εἰς τὰ Σγουρέϊκα εἰς τὸ σύνορο τοῦ Χωρίου Μουζάκι ἀξηναρίων ὀχτὼ . . . Τὸ ἀμπέλι στὸν αὐτὸν τόπον ἀξηναρίων ἑνὸς καὶ καρταρόλι . . . Τὸ ἀμπέλι στὸν αὐτὸν τόπον ἀξιναρίων ἑνὸς καὶ καρταρόλι... Τὸ ἀμπέλι στὴν Σαρακίνα στὸ σύνορο Χρου. Πισινόντα ὅλο ἀξινάρια δύο καὶ μισό... Τὸ ἀμπέλι στὰ Μαντράκια στὸ σύνορο τοῦ Πισινόντα ἀξιναρίων ὀχτώ... μὲ δύο ποδάρια ἐλιαῖς... Τὸ σπῆτι ὁποῦ εἰς τὸ παρὸν κατοικῶ εἰς τούτην τὴν κοντράδα τοῦ τιμίου Προδρόμου μὲ τὴν αὐλήν του καὶ κάθε του δίκαιον καὶ μὲ ὅτι πρᾶγμα μέμπιλε εὑρίσκονται... Τὸ σπῆτι

στὴν ἴδια κοντράδα μὲ τὴν αὐλήν του πηγάδι . . . καὶ τὸ ἕτερο σπῆτι εἰς τὴν ἰδίαν κοντράδα μὲ τὴν αὐλήν του καὶ αὐτό... τὰ παρατάω ὅλα τοῦ ἀνεψιοῦ μου Σρ. Ἰωάννη Βούλγαρι παιδὶ τοῦ ποτὲ Λογιωτάτου Ἱερέως Κου. Γεωργίου τοῦ ἀδελφοῦ μου, τὸν ὁποῖον ἰνστιτουΐρω καὶ διὰ κληρονόμον μου . . . περὸ ὅτι εἰς πᾶσαν καιρὸν ὁποῦ δὲν ἤθελε εὑρεθῆ μὲ ταῖς κοντιτζιόνες πάντα ὡς ἄνωθεν, τότε ὅλον μου τὸ αὐτὸ πρᾶγμα νὰ πηγαίνῃ εἰς τὴν ἄνωθεν ἐνορίαν μου στὴν Κυρίαν τὴν Φανερωμένην, χωρὶς καμμίαν πρόφασιν, καὶ ἰντὰλ κάζο νὰ ἔχουν χρέος οἱ κατὰ καιρὸν προκουρατόροι τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας νὰ παντρεύουν κάθε χρόνον μίαν πτωχὴν ἀπὸ ταῖς ἐνοριτοπούλαις τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τὰ σπήτια ὁποῦ ἔχουνε ΒΟΤΟ, καὶ ἂν δὲν ἦναι καμμία ἀπ' αὐτὰ νὰ ἀκούεται καὶ διὰ ἐκεῖνα ὁποῦ δὲν ἔχουνε βότο . . . ἀκόμη καὶ τοῦ κατὰ καιρὸν ἐφημερίου κάθε χρόνο ῥιάλια ἕξη διὰ νὰ λέγῃ μίαν λειτουργίαν κάθε ἑβδομάδα . . . Ξεκαθαρίζει ὁ διαταχτὴς πῶς εἰς κάθε καιρὸν ὁποῦ ἤθελε λείψει ἡ κληρονομία ἀρσενικὴ ἀπὸ τοὺς ἄνωθεν δύο μπενεφιτζιάδους Σρ. Ἰωάννη καὶ Σρ. ΕΛΕΥΘΕΡΙ νὰ κληρονομοῦν καὶ τὰ θηλυκὰ ὁποῦ νὰ κατεβαίνουν ἀπ' αὐτοὺς τοὺς δύο μὲ τοῦτο ὅτι νὰ ἦναι πρεφερίδα ὁποῦ θέλει εἶναι συμότερα εἰς τὸν ὕστερον ἀρσενικὸν, καὶ ὁπότας ἤθελε λείψει ἡ δισενδέντζα ἀρσενικὴ καὶ θηλυκὴ αὐτῶν τῶν δύο Σρ. Ἰωάννη καὶ Σρ. ΕΛΕΥΘΕΡΙ νὰ πηγαίνῃ ὅλο τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν Ναὸν τῆς Θκου. Φανερωμένης κτλ.

Καί τοι οὐδεμία ἡ ἀνάγκη πολυπραγμονοῦντες νὰ ἐπιμείνωμεν ἐπὶ τοῦ τοσοῦτον σαφῶς ἐκτεθημένου ἐγγράφου· ἀνάγκη πᾶσα νὰ ἐπιστήσωμεν ὀλίγον τὴν προσοχὴν ἡμῶν εἴς τινας περιόδους σποράδην ἐν αὐτῷ εὑρισκομένας καὶ Α΄. εἰς ὅσον διὰ τοῦ συμβολαιογραφικοῦ καὶ ἀψευδοῦς καλάμου ὁ Ἀλούσιος ἐκφέρει λέγων «*Ὅντας μοῦ ἔλθῃ θάνατος θέλω νὰ θάπτουν τὸ λείψανόν μου εἰς τὸν ναὸν τῆς Θεκ. Φανερωμένης στὸν τάφον τῶν γονέων μου. . . . καὶ ἐπιλοίπων ὁποῦ εἶναι γραμμένα τὰ ὀνόματα στὴν ἁγίαν πρόθεσιν.*» Ἐδῶ ἕκαστος ἡμῶν γινώσκει ὅτι ἡ λέξεις Γονεῖς δὲν λαμβάνεται κυριολεκτικῶς καὶ κατὰ γράμμα· ἀλλ' ἀντὶ τῶν προγενεστέρων ἢ

ΠΑΝΑΓΗΣ ΣΤ. ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ
ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΜΟΥ
1927

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

προγόνων (Majores,) ὡς ἐκ τῆς περιόδου ἑρμηνεύεται μὲ τὰς λέξεις τῶν γονέων μου καὶ ἐπιλοίπων, δι' ὧν ἐννοεῖ τοὺς ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων ταφέντας κατ' ανιόντα βαθμὸν ἐξ αἵματος συγγενεῖς του, τὰ ὀνόματα τῶν ὁποίων γεγραμμένα εἰσὶν εἰς τὴν ἱερὰν πρόθεσιν. Ἐκ τῆς περιόδου ταύτης λοιπὸν ἐξάγεται ἡ ἐξ ἀπηρχαιωμένων χρόνων ἐν Ζακύνθῳ ὕπαρξις οἰκογενείας τινὸς ὀνομαζομένης Βούλγαρι, ἐξ ἧς ἐγεννήθη εἷς νέος καλούμενος Ἐλευθέριος.

Β'. Προχωροῦντες ἀπαντῶμεν ἄλλην τινὰ ἐπισημοτάτην περίοδον «*'Αφίνω τοῦ* Sr. *'Ελευθερίου Βούλγαρι παιδὶ τοῦ ἀνεψιοῦ μου* Sr *Πιέρου ἕνα ὁσπήτιον κτλ.* Ἐκ τοῦ συγγενικοῦ ἐπιθέτου 'Ανεψιοῦ, ὡς καὶ ἐκ τῆς προκαταχωρηθείσης γενεαλογίας μανθάνομεν ὅτι ὁ Πέτρος καὶ ἑπομένως ὁ Ἐλευθέριος γενεαλογοῦνται καὶ κατάγονται ἐκ τῆς Ζακυνθίας ταύτης οἰκογενείας Βούλγαρι· ἄλλο τι λοιπὸν εἰς τοὺς ἀμφιβάλλοντας δὲν μένει· εἰμὴ μήπως ὁ Πέτρος πανοικεὶ μεταναστεύσας ἀλλαχοῦ κατῴκησεν.

ΣΩΚΙΡΑΤΟΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ 1927

Ἀλλ' ἡμεῖς ἐπὶ τοῦ παρόντος παραλείποντες τὰς τοσαύτας ἀποδείξεις καὶ ἐπιχειρήματα, δι' ὧν ὁ Πέτρος πασιφανῶς δείκνυται ὅτι κατῴκει εἰς Ζάκυνθον ἐρωτῶμεν, Τίς διαθέτων καὶ δωροδοκῶν οἰκογένειαν τινὰ ἀλλαχοῦ σταθερῶς κατοικοῦσαν δὲν ἤθελε κάμει μνείαν κατ' ὄνομα τῆς χώρας, πόλεως ἢ νήσου, ἐν ᾗ αὐτὴ κατῴκει; Τίς πιστεύσειεν, ὅτι ἐὰν ὁ πέτρος Βούλγαρις ἔζη οἰκογενειακῶς ἐν Κερκύρᾳ δὲν ἤθελεν ἀναφέρει ὁ 'Αλοΰσιος εἰς τὴν περίοδον ταύτην τὴν Νῆσον Κέρκυραν; Ἡ συμβολαιογραφικὴ λοιπὸν αὐτὴ σιωπή, φωνάζει, ὅτι ἡ τοῦ Πέτρου οἰκογένεια καθὸ Ζακυνθία κατῴκει εἰς Ζάκυνθον, συμφώνως μὲ τὰς προηγουμένας ἡμῶν ἀποδείξεις.

Γ'. Τέλος πάντων ἐξ αὐτῆς τῆς διαθήκης δι' ἧς ἀκούομεν τὸν Ἀλ. λέγοντα *ἀφίνω τὰ δύω σπήτια... εἰς τὸν Ναὸν τῆς Φ,»* καὶ ἀκολούθως « *εἰς πᾶσαν καιρόν. . . τότε ὅλον μου τὸ πρᾶγμα νὰ πηγαίνῃ εἰς τὴν ἄνωθεν ἐνορίαν μου τὴν Κυρίαν τὴν Φανερωμένην χωρὶς καμμίαν πρόφασιν,»* καὶ πάλιν « *ὁπόταις ἤθελε λείψῃ ἡ δισενδέντζα ἀρσενικὴ καὶ θυλυκὴ αὐτῶν τῶν δύο* Sr *'Ιωάννη καὶ* Sr *'Ελευθέρι νὰ πηγαίνῃ ὅλο τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν Ναὸν τῆς Θ. Φανερωμένης»* ἀριθμέθα τὴν αἰτίαν δι' ἣν καὶ αὐτὸς ὁ Ἀρχιεπ. Εὐγένιος καίτοι μακρὰν τῆς πατρίδος του ἐν Κυρίῳ ἀποδημῶν ἐνθυμεῖται τὸν τῆς Φανερωμένης Ναόν. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν διότι ὁ Ναὸς οὗτος συμπεριλαμβάνει τὸν Τάφον τῶν γονέων του καὶ ἐπιλοίπων, ὁποῦ εἶναι γεγραμμένα τὰ ὀνόματα εἰς τὴν Ἁγίαν πρόθεσιν.

Καὶ βεβαίως, πόθεν ὁ ἐννενηκοντούτης οὗτος γέρων ὁ ἀποδημήσας τῆς πατρίδος εἰς τὴν νεανικὴν ἡλικίαν καὶ ἀποθανὼν εἰς Πετρούπολιν ἐνθυμεῖται ἐν καιρῷ διαθήκης, εἰς τὴν δύσιν τῆς πολυπαθούσης ζωῆς του, ὅτε, τέσσαρα ἔτη πρὸ τῆς ἐκθέσεως τῆς διαθήκης του ἔλεγεν « ὑπὲρ καπνοῦ ἀναγκάζομαι θέσθαι τὸ σεσαθρωμένον πηδάλιον. Καὶ γὰρ ἡ ἰσχὺς ἐν ἐμοί, ἥτις ποτὲ καὶ ἦν, ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐξέλιπεν ἡ καφαλὴ ἀτονεῖ, ἡ σιαγὼν ἀδιαλείπτως ὑπὸ σφοδρῶν κατάῤῥων τρύχεται, τῶν ὀφθαλμῶν ὁ ἀριστερὸς παρεῖται, ὁ δεξιὸς κατὰ μικρὸν συννεφοῦται καὶ συσκοτάζεται. Τὰ ὦτα ἐξεκωφώθην, ἡ χεῖρ τρέμει, ὁ νοῦς κλονεῖται, οἱ νεφροὶ ἀλγοῦσι, καὶ τὰ ἄλλα παρέρχομαι ; » (1) Πόθεν κινεῖται εἰς καιρὸν ὅτε ὁ ἴδιος ἔλεγεν « Τὸ διανοητικὸν συγκέχυται, τὸ φανταστικὸν ἀπημβλύνθη, τὸ μνημονικὸν ἐξηλείφθη » νὰ ἐνθυμηθῇ τὴν ἐν Ζακύνθῳ τῆς Φανερωμένης Ἐκκλησίαν καὶ νὰ δωροδοκήσῃ αὐτὴν διὰ χιλίων ῥουβλίων! ! Οὐχί, οὐχὶ δι' ἄλλο εἰμὴ διότι εἰς τὸ δεξιόν, ἔνδον τοῦ Ναοῦ τούτου, μέρος, ὀρθογωνίως τοῦ Ἱεροῦ ἄμβωνος τῆς Ἐκκλησίας ταύτης, ὀλίγαι σπιθαμαὶ γῆς καλύπτουσι τὰ ὀστᾶ τῶν ἀειμνήστων προγόνων καὶ γεννητόρων του, τῶν εὐεργετησάντων καὶ ὠφελησάντων πολλάκις καὶ ὡς ἐπίτροποι, καὶ ὡς Ἱερεῖς, καὶ ὡς διατακταὶ τὸν πολυέξοδον τοῦτον Ναὸν τοῦ Κυρίου· καὶ

(1) Ἀδολεσχ. Φιλοθ. Τομ. Α'.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα, ὡς καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀρχ. Εὐγενίου, οὐ μόνον εἰς τὴν Ἱερὰν πρόθεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐκφώνως ἐν καιρῷ λειτουργίας ἔκτοτε ἀκολουθοῦν νὰ μνημονεύωνται.

Διαθέτων ὅμως ὁ Ἀλοΰσιος ἠγνώει εἰσέτι τὴν εἰς τὸν Ἱεροδιακονικὸν βαθμὸν προβίβασιν τοῦ Ἐλευθερίου· ὅπερ μετ' οὐ πολὺ μαθὼν πλήρης θυμοῦ τροποποιεῖ τὴν διαθήκην του, καθ' ὅσον ἀφορᾷ μόνον τὸ τοῦ Ἐλευθερίου πρόσωπον. Καὶ ἐνῷ διὰ τῆς διαθήκης του ἄφινεν εἰς αὐτὸν καὶ κληρονόμους του τὴν οἰκίαν, σταφίδα καὶ χωράφια, μὲ τὴν ἀκόλουθον τροποποίησιν ἀφαιρεῖ τὴν δικαιοδοσίαν ταύτην καὶ τὴν περιορίζει διὰ βίου νὰ χαίρηται τὸν καρπόν των· μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ νὰ μεταβαίνωσι τὰ κτήματα ταῦτα εἰς Ἰωάννην τὸν κληρονόμον του. Ἰδοὺ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος Κονδίκιλον εἰς τὸν αὐτὸν Συμβολαιογράφον Ν. Τετράδην ἐκτεθημένον.

«Ἐν Χριστοῦ ὀνόματι ἀμὴν 1738 Μαΐου 21, ἐνεφανίσθη εἰς τὸ καντζέλο ἐμοῦ Νοταρίου ὁ Σρ. Ἀλιβῆζος Βούλγαρις τοῦ ποτὲ Σρ. Ἰωάννη, παρόντων καὶ τῶν ὑποκάτωθεν παρακαλεστῶν μαρτύρων, ὁ ὁποῖος μὲ παρεκάλεσε νὰ γράψω τὸ παρόν του Κονδίκιλον . . . Εἶτα ἤρχισε νὰ λέγῃ, θέλω καὶ κομφερμάρω τὴν ἄνωθεν διαθήκην μου εἰς ὅλα τῆς τὰ μέρη ρεγολάροντάς τηνε μόνον εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς ρετζίπροκας κοντετζίον ἀνάμεσα τοῦ Σρ. Ἰωάννη καὶ τὸν Σρ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΝ ὁ π ο ῦ τ ώ ρ α ἔ γ ι ν ε ΙΕΡΟΔΙΑΚΟΝΟΣ, καὶ θέλω ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοῦ Ἱεροδιακόνου ὁ π ο ῦ δ ὲ ν ἠ μ π ο ρ ε ῖ π λ έ ο ν ὰ κ ά μ ῃ κ λ η ρ ο ν ο μ ί α ν, τὸ πρᾶγμα ὁποῦ τοῦ ἀφίνω νὰ παγαίνῃ εἰς τὸν ἄνωθεν Σρ. Ἰωάννη καὶ εἰς τὴν κληρονομίαν του . . . κτλ.»

Ἐὰν σκεφθῶμεν εἰς τὴν κατὰ γράμμα ἔννοιαν τῶν φράσεων τοῦ οὐσιωδεστάτου τούτου ἐγγράφου, τουτέστι «τὸν S^r Ἐλευθέριον ὁποῦ τώρα ἔγινε Ἱεροδιάκονος» καὶ Ὁποῦ δὲν ἠμπορεῖ πλέον νὰ κάμῃ κληρονομίαν» ἐξάγομεν α'· ὅτι ὁ Εὐγένιος κατὰ τὸ 1737—38 προεχειρίσθη Ἱεροδιάκονος,

τὸ ὁποῖον μέχρι τοῦδε ἦν ἄγνωστον, καὶ β'. ὅτι μείνας ἄγαμος, μᾶλλον τῶν ἄλλων ἐπηύξησε τὸν θυμὸν τοῦ θείου του Ἀλοϋσίου.

Πλὴν ἀφ' ἑνὸς μέρους ὁ τὰ πάντα ἀναλίσκων χρόνος, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ ὑπέρμετρος πρὸς τὸν Ναὸν τοῦ Ἀλοϋσίου ζῆλος, καθησύχασε τόσον τὸν κατὰ τοῦ Εὐγενίου θυμόν· ὥστε διὰ παρακινητικῶν ἐπιστολῶν προέτρεπεν αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ζάκυνθον, ἔνθα προβιβαζόμενος Ἱερεύς, λάβῃ τὴν μεγαλοπρεπῆ καὶ τότε πλουσιωτάτην ἐνοριακὴν ἐφημερίαν των. Καὶ τῷ ὄντι ὁ Εὐγένιος ἐπιστρέφει, ζητᾶ ὅμως συνθήκας, γινόμενος Ἱερεὺς νὰ λάβῃ αὐτὴν ἄνευ τῆς συνήθους ψηφοφορίας. Τούτου δὲ οὐχὶ μόνον ἀπέτυχεν, ἵνα μὴ προσβληθῶσιν οἱ λοιποὶ ἐνορῖται Ἱερεῖς τοῦ Ναοῦ· ἀλλ' ἐπιμένων ἐξυβρίσθη ὑπό τινος * . . μὲ τὴν λέξιν *Ὑπερήφανος*. Τότε ὁ Ἱεροδιάκονος καίτοι διέμεινε ἀρκετὸν χρόνον παρὰ τοῖς συγγενεῦσιν αὐτοῦ, μὴ συγκατατιθέμενος εἰς τὴν ἐπικρατοῦσαν τῆς ψηφοφορίας συνήθειαν (βασιζόμενος ἴσως εἰς τὰς ἐπιστημονικὰς καὶ πολυγλώσσους γνώσεις, τὰς ὁποίας οὐ μόνον εἰς Ἰωάννινα ἀλλὰ καὶ ἐν Παταυΐῳ, ὡς θέλομεν ἀκολούθως ἰδεῖ, σπουδάσας ἀπήλαυσε), δυσαρεστηθεὶς δὲ καὶ ὑπὸ τῶν προσβολῶν καὶ ἐξυβρίσεων, ἀπεδήμησε πάλιν εἰς Ἰωάννινα ὅπου φιλοξενηθεὶς ὑπὸ τῆς οἰκογενείας τῶν Μαρούτζων μεθ' ὧν συνεσχετίσθη ἄλλοτε εἰς Ἐνετίαν, διωρίσθη Σχολάρχης τοῦ ἐκεῖ, ἐπὶ τὸ μᾶλλον τότε, ἀνασυστηθέντος Σχολείου.— Αὕτη ὅμως ἡ καὶ τελευταία ἐκ τῆς πατρίδος ἀναχώρησις ἠρέθισε μεγάλως τὸν θεῖον αὐτοῦ, καὶ οὕτω διὰ νέου Κονδικίλου, ἀφαιρεῖ καθ' ὁλοκληρίαν πᾶν ὅ,τι διὰ τῶν προμνησθέντων συμβολαιογραφικῶν ἐγγράφων εἰς αὐτὸν ἄφινε. — Τό ἔγγραφον τοῦτο, μέρος τοῦ ὁποίου καταχωρῶ, ἐκτεθημένον ὡσαύτως ὑπάρχει εἰς τὰς πράξεις τοῦ Μνήμονος Ν. Τετράδη· τὰ βιβλία τοῦ ὁποίου ἐν τῷ Δημοσίῳ Πρακτοφυλακείῳ Ζακύνθου εὑρίσκονται.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

« Ἐν Χριστοῦ ὀνόματι ἀμὴν 1742 Ἰουνίου 18. Ἐνεφανίσθη κατέμπροσθεν ἐμοῦ Νοταρίου ὁ Σρ. Ἀλιβίζος Βούλγαρις τοῦ ποτὲ Σρ. Ἰωάννη παρόντων καὶ τῶν ὑποκάτωθεν παρακαλεστῶν μαρτύρων, ὁ ὁποῖος μὲ παρεκάλεσε νὰ γράψω τὸ παρόν του κοντίκιλον . . . Εἶτα ἄρχισε νὰ λέγῃ τὸ πρᾶγμα ὁποῦ ἀφίνω τοῦ λογιωτάτου Ἱεροδιακόνου Κου. ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ Βούλγαρι τώρα ἐπονομαζομένου ΕΥΓΕΝΙΟΥ καθὼς φαίνεται εἰς τὴν διαθήκην μου καὶ εἰς τὸ κονδίκιλόν μου, τώρα θέλω ἐπειδὴ καὶ ἡ λογιότητά του μετὰ τὸ τάλαντο ὁποῦ ὁ Κύριος τοῦ ἐχάρισε ἠξιώθη νὰ λάβῃ τὸ Σχολεῖον τῶν ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ μὲ ἕνα μισθὸν ἀρκετὸν τῆς διδασκαλίας του, χωρὶς νὰ ἔχῃ χρείαν καὶ βοήθειαν ἀπὸ τὸ τίποτές μου, νὰ ἦναι ἐστερημένος ἀπ' αὐτὸ καὶ νὰ παγαίνῃ εἰς τὸν κληρονόμον μου Κον. Ἰωάννην Βούλγαριν μὲ ταῖς ἴδιαις κοντετζιόνες ὁποῦ περιέχει ἡ διαθήκη μου καὶ ἕτερόν μου κονδίκιλον. κτλ.»

Ἀληθῶς περίεργον, πόσον εὐμετάβλητοι αἱ τῶν ἀνθρώπων βουλαί! Ὁ Ἀλοΰσιος, ὁ καὶ πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἐλευθερίου, ὑπὲρ αὐτοῦ φροντίζων, ὁ δώσας ἀφειδῶς τὰ μέσα, ὡς θέλομεν ἰδεῖ, τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἀνατροφῆς του· μικροτάτων αἰτιῶν ἕνεκεν μεταβάλλει τὴν φιλόστοργον ἀγάπην αὐτοῦ εἰς ἀπερίγραπτον ἀποστροφὴν καὶ μῖσος. Οὔτε δύναταί τις νὰ ἐναντιωθῇ εἰς τοῦτο· διότι τὸ πάθος αὐτοῦ κατὰ τοῦ ἀειμνήστου Εὐγενίου καταφανέστατον γίνεται εἰς τὴν φράσιν ἐκείνην « ἐπειδὴ ἡ λογιότητά του μετὰ τὸ τάλαντον ὁποῦ ὁ Κύριος τοῦ ἐχάρισε ἠξιώθη νὰ λάβῃ τὸ Σχολεῖον τῶν Ἰωαννίνων μὲ ἕνα μισθὸν ἀρκετὸν τῆς διδασκαλίας χωρὶς νὰ ἔχῃ χρείαν καὶ βοήθειαν ἀπὸ τὸ τίποτές μου νὰ ἦναι ἐστερημένος.» Πασχίζει ὅλαις δυνάμεσι νὰ περικαλύψῃ καὶ ἐπομένως αἰτιολογήσῃ τὸ πάθος του ἀλλ' εἰς μάτην. Διότι ἔστω ὅτι ἦν ἀρκετὸς ὁ μισθὸς τῆς διδασκαλίας του· ἀλλὰ μήπως ἡ διδασκαλικὴ αὕτη ἕδρα εἶχεν εἰς αὐτὸν ἐξασφαλισθῇ διὰ βίου;— Ἀληθὲς ὅτι οὐδεμίαν τότε εἶχε ἀνάγκην· ἀλλ' ἦτον ἆρά γε δύσκολον νὰ στερήσωσιν αὐτὸν ταύτης; ἢ ὁ ἴδιος Εὐγένιος

ἐπιστρέφων εἰς τὴν πατρίδα ἢ μεταβαίνων ἀλλαχοῦ νὰ παραιτηθῇ αὐτῆς οἱοσδήποτε καὶ ἂν ἦτο ὁ μισθός του;—Δὲν εἶναι λοιπὸν τοῦτο τὸ αἴτιον, εἰμὴ ὡς ἀναχωρήσας ἀπὸ Ζάκυνθον παρακούσας τῆς διαταγῆς του.

Ὁ Ἀλοΰσιος ὅμως, ἀφ' ὅσον φαίνεται, δὲν ἦτο τοσοῦτον σκληροκάρδιος, ὥστε νὰ ἐπιμείνῃ εἰς τὴν κατὰ τοῦ Εὐγενίου προεκφρασθεῖσαν γνώμην· ἐπειδὴ συλλογισθεὶς τὴν ἐνδεχομένην αὐτοῦ εἰς τὴν φίλην πατρίδα ἐπανάκαμψιν, κρημνίζει κατὰ τὰς τελευταίας ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἡμέρας του (1), τὸ ὅσον ἄλλοτε μετὰ θυμοῦ οἰκοδομήσας, ἐνόμισε νὰ θέσῃ ὡς πρόσκομμα τῆς πορείας τοῦ μεγάλου σταδίου τοῦ Εὐγενίου· καὶ ἰδοὺ τί λέγει διὰ τοῦ τελευταίου τούτου κονδικίλου τοῦ ἀπὸ τὸν αὐτὸν συμβολαιογράφον ἐκτεθημένον.

« Ἐν Χριστοῦ ὀνόματι ἀμὴν 1743 Μαΐου 4 ἡμέρα τετράδη ἕως ὥρας εἴκοσι τρεῖς. Ἐκράχτηκα ἐγὼ ὁ Νοτάριος εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ Σρ. Ἀλιβίζε Βούλγαρι εἰς τὴν κοντράδα τοῦ τιμίου Προδρόμου ἀπὸ μέρος τοῦ αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος εὑρισκόμενος ἀγραβάδος ἀπὸ φιάγγο, ἔχοντας χάριτι Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ τὸν νοῦν . . . Εἶτα ἄρχισε νὰ λέγῃ τὸ πρᾶγμα ὁποῦ μὲ τὴν διαθήκην μου καὶ κονδίκιλόν μου ἀφίνω τοῦ λογιωτάτου ΙΕΡΟΔΙΑΚΟΝΟΥ κυρίου ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙ τώρα ἐπονομαζομένου ΕΥΓΕΝΙΟΥ καὶ ἔπειτα μὲ ἄλλον μου κονδίκιλο εἰς τὰς 18 τοῦ Ἰουνίου 1742 τὸν ἠστέρησα ἀπὸ τὸ αὐτὸ μπενεφίτζιο διὰ ταῖς αἰτίαις ὁποῦ μὲ αὐτὸ ἐφανέρωσα· τώρα θέλω ὅτι ἐπειδήτης εἰς κανένα καιρὸν ἐνδέχεται νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν ΖΑΚΥΝΘΟΝ νὰ κατοικήσῃ, ἰντὰλ κάζο τὸ αὐτὸ πρᾶγμα νὰ τὸ ἔχῃ καὶ νὰ χαίρεται τὸν καρπόν του, ἕως ὁποῦ ζῇ καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του τοῦ αὐτοῦ Ἱεροδιακόνου νὰ πηγαίνῃ παρευθὺς εἰς τὸν κληρονόμον μου Ἰωάννη Βούλγαρι ἢ εἰς τὴν κληρονομίαν του μὲ ταῖς ἴδιαις φόρμαις καὶ κοντιτζιόναις ὁποῦ περιέχει τὸ κονδίκιλόν μου εἰς τὰς 21 τοῦ Μαγιοῦ 1738... κτλ. »

Τὰς ὁποίας ἠδυνάμεθα νὰ ἐκθέσωμεν σκέψεις, ἐπὶ τοῦ τε-

(1) 1743 Μαΐου 12 ἔθαψα τὸν Sr. Ἀλιβίζο Βούργαρι.—Ἐμ. Ἱερ. ὁ Πυῤῥῆς.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

κην 1752, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς τότε ἐπιτρόπους Ἰωάννην Βούλγαριν θεῖον τοῦ Εὐγενίου, Βικέντιον Πλατυγένην καὶ Χριστόδουλον Λογοθέτην, ἀπεφάσισαν διὰ πλειοψηφίας τὴν ἑπομένην πρᾶξιν, ὑπάρχουσαν ἐν τῷ βιβλίῳ, ἔνθα ὅλαι αἱ προτάσεις τῆς ἀδελφότητος αἱ ἀποφασιζόμεναι διὰ ψηφοφοριῶν κατεγράφοντο·

« 1752 Ὀχτωβρίου 25 ἡμέρα Κυριακὴ

. . . νὰ γίνεται ἡ ἐκλογὴ (τουτέστι τῶν ἐφημερίων) καθὼς ἐγίνετο καὶ προτήτερα, ἀπὸ δύο εἰς δύο χρόνους καὶ εἰς ἕνα μοναχὸν ἐφημέριον, καὶ πάντα μὲ τὴν κοντουμάτζια ἑτέρων δύο χρόνων· ἐβγάνοντας *ἂν τύχῃ ἱερέας σπουδαῖος, ῥήτωρ καὶ κηρυχτὴς τοῦ Εὐαγγελίου ἐπ' ἄμβωνος, μὰ πάντα ἐνορίτης καὶ νὰ πρεδικάρῃ τὴν μεγάλην τεσσαρακοστὴν* (ἐννοοῦντες ἐδῶ πασιφανῶς τὸν Εὐγένιον), τὸν ὁποῖον νὰ ἔχῃ τὴν ἐλευθερίαν ἡ συναδελφότης νὰ τὸν κομφερμάρῃ ὅσον καιρὸν θελήσῃ. κτλ, »

Νομοθετήσασα ἡ ἀδελφότης τὸ τοιοῦτον, παρεκίνησεν ἐπίσης τὸν ἐπιτροπεύοντα θεῖον αὐτοῦ Ἰωάννην Βούλγαριν νὰ πέμψῃ ἀντίγραφον πρὸς τὸν Εὐγένιον, καὶ οὕτω παρακινηθῇ ὅσον τάχιστα νὰ ἐπιστρέψῃ· αὐτὸς ὅμως δὲν ἐνέδωκε πλέον εἰς τὰς προσκλήσεις των.

Ἡ πρᾶξις λοιπὸν αὕτη δεικνύει ἐναργῶς οὐ μόνον τὴν μεταμέλειαν αὐτῶν· ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπέρμετρον σέβας, ὅπερ πρὸς αὐτὸν ἔτρεφον. Ἀληθὲς ὅτι εἰς τὴν πρώτην αὐτοῦ ἔλευσιν, κατεφρόνησαν ἐν ἀγνοίᾳ τὴν παιδείαν προτιμήσαντες τὴν ἀμάθειαν· ἀλλὰ νῦν συναθροιζόμενοι νομοθετοῦν, ἐν γνώσει « ἂν τύχῃ ἱερέας σπουδαῖος, ῥήτωρ καὶ κηρυχτὴς τοῦ Εὐαγγελίου ἐπὶ ἄμβωνος, *μὰ πάντα ἐνορίτης* καὶ νὰ πρεδικάρῃ τὴν μεγάλην τεσσαρακοστήν» οἷος ἦν ὁ σοφὸς Εὐγένιος, τότε ἡ ἀδελφότης, ἔχουσα τὴν πληρεξουσιότητα, νὰ ἀποφασίζῃ αὐτὸν Ἐφημέριον τοῦ Ναοῦ δι' ὅσα ἔτη θελήσουν. Ἀναμφίλεκτον ὅθεν ὅτι ὁ νόμος οὗτος ἐγένετο ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν Εὐγένιον, τὸν ὁποῖον ἐκτὸς ὅπου ὀνομάζει ἱερέα σπουδαῖον

ῥήτορα, κήρυκα κτλ. καλεῖ πρὸς τούτοις αὐτὸν καὶ *Ἐνορίτην*.—Ἀλλὰ πῶς ἦτο δυνατὸν ὁ Εὐγένιος νὰ ἦναι ἐνορίτης μὲ τὸ δικαίωμα τοῦ jus patronato, καὶ οὐχὶ ἰθαγενής; οὐχὶ Ζακύνθιος, ἐν ἄλλαις λέξεσιν Ἐφημέριος τοῦ Ναοῦ τῆς Φανερωμένης καὶ Κερκυραῖος; ἐνῷ οὐχὶ μόνον Ἱερεὺς Ζακύνθιος δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ τῆς Ἐφημερίας ταύτης, ἀλλ' οὔτε ἐὰν ἱερεὺς Ζακύνθιος ἐνορίτης τοῦ Ναοῦ, ἐστερεῖτο τοῦ κυριαρχικοῦ τούτου δικαιώματος;

Ἐκ τοῦ προκαταχωρηθέντος ὅθεν τεμαχίου τῆς ἐνοριακῆς ταύτης ἐπισήμου πράξεως σαφέστατα δείκνυται ά. ἡ ἐνδεχομένη, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, ἡ παρὰ πάντων, προσμενομένη εἰς τὴν πατρίδα *τοῦ Εὐγενίου ἐπιστροφή*, καὶ β΄. ἡ ἀπρόσβλητος ἰθαγένειά του. Ἰθαγένεια, ἥτις δικαίως ἄχρι τοῦδε ἀμφισβητεῖτο ἕνεκα τῶν γνωματεύσεων τινῶν ὀνομασάντων αὐτὸν οὐ μόνον Κερκυραῖον, ἀλλὰ καὶ διαφοροτρόπως καὶ περὶ ὧν ἀνάγκη νὰ ὁμιλήσωμεν.

§ 14 *Γνῶμαι διάφοροι ἐπὶ τῆς πατρίδος τοῦ Εὐγενίου. ΚΟΥΜΑΣ.*

Ὁ ἀείμνηστος Κούμας ἐξιστορῶν τὴν κατάστασιν τῶν Σχολείων τῶν Ἰωαννίνων φαίνεται ὑποχρεωμένος, νὰ περιγράψῃ, ἂν καὶ ἐν συντόμῳ, τὸν βίον τοῦ σοφοῦ τούτου ἀνδρὸς λέγων· «Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις ἐγεννήθη εἰς τὴν Κέρκυραν κατὰ τὸ 1716 ἔτος τὴν ἡμέραν, ὁπότε οἱ Τοῦρκοι ἀπεκρούσθησαν μὲ αἰσχύνην ἀπὸ τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως ἐκείνης καὶ ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν (ἰδ. Τομ. Γ΄. 355) Οἱ γονεῖς του χαίροντες διὰ τὴν ἐλευθερίαν *τῆς πατρίδος* ἀπὸ τὸν κίνδυνον, ὠνόμασαν τὸν νεογνὸν υἱόν των Ἐλευθέριον, ὅστις ἔπειτα διὰ τοῦ Μοναχικοῦ σχήματος, μετωνομάσθη Εὐγένιος. Ἐδιδάχθη *εἰς τὴν πατρίδα του* ἀπὸ Ἱερεμίαν τὸν Καβαδίαν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν.» Ἱστορ. Κουμ. Τ. ΙΒ΄.

Μ' ὅλον ὅτι καὶ ἅπαν τὸ ἡμέτερον Ἔθνος χρεωστεῖ νὰ λατρεύῃ, οὕτως εἰπεῖν, πολιτικῶς καὶ νὰ σέβηται τοὺς πρωταθλητὰς τοὺς δυνηθέντας δι' ἱδρώτων καὶ πόνων νὰ δια-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

σπάσωσι καὶ ἀποτινάξωσι τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας, ὅπερ περιεκάλυπτε κατὰ μέγα μέρος τὸν Ἕλληνα, ἀποτέλεσμα φρικαλαῖον τῆς πολυχρονίου ἀλυσοδέτου δουλείας του· πρωταθληταὶ, οἵτινες διὰ τῶν σοφῶν καὶ πολυειδῶν συγγραμμάτων των, ἠδυνήθησαν νὰ ὀπισθοπορήσωσι πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἑστίαν της τὴν τότε ἔχουσαν ἐστραμμένην τὰ νῶτα παιδείαν· δὲν δύναμαι, ἂν καὶ ἀπὸ ὑπέρμετρον σέβας πρὸς τὸν ἀναχεῖρας ἱστοριογράφον μας ἐρυθριῶν, εἰμὴ νὰ κινήσω τὸν κάλαμον πρὸς ἐδρέωσιν τῆς ἀληθείας.

Ὁ σοφὸς Κοῦμας βιογραφῶν τὸν Εὐγένιον δείκνυται ὁλικῶς ἐστερημένος ἐγγράφων ἀποδείξεων, ἐκθέτων πᾶν ὅ,τι ἐξ ἀκοῆς καὶ παραδόσεως ἔμαθε, ὡς ἐξάγεται ὑπὸ ῥητῆς ἐκφράσεως παρακατιὼν ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀναφερομένης· διότι ὁμιλῶν περὶ τῆς τῶν Μαρούτζων ἐν Ἰωαννίνοις Σχολῆς λέγει « *Τοῦτο συνέβη περὶ τὸ 1742 ἔτος. Ἀκριβῶς νὰ προσδιορίσω τὸν καιρὸν δὲν δύναμαι, ἐπειδὴ μ' ἐλείπει πᾶσα ἔγγραφος πηγή.* » Ἀλλ' ἀφοῦ οὐδεμία ἔγγραφον πηγὴν εἶχε περὶ τῆς καθιδρύσεως τοῦ Διδασκάλου Εὐγενίου εἰς Ἰωάννινα, ὅπερ συνέβη πραγματικῶς τῷ 1742 μετὰ τὴν τελευταίαν ἀπὸ Ζάκυνθον ἀναχώρησίν του· ποίας θετικὰς μαρτυρίας ἔχει, ὅτι ἐγεννήθη κατὰ τὸ 1716 εἰς Κέρκυραν ἐπὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πόλεως ἐκείνης;—Ποίας ἀπροσβλήτους πηγάς ὅτι ἕνεκα τούτου ὠνομάσθη Ἐλευθέριος;—ἢ ὅτι ἐδιδάχθη εἰς τὴν πατρίδα του (ἐννοῶν τὴν Κέρκυραν) ἀπὸ Ἱερεμίαν τὸν Καβαδίαν τὴν Ἑλληνικὴν Γλῶσσαν;—ἀναμφιβόλως οὐδεμίαν ἄλλην πλὴν τῆς παραδόσεως! Ἐνῷ ἠδύνατο τοὐλάχιστον νὰ ἀναφέρῃ ἁπλῶς τὴν Ζάκυνθον, τὴν εἰς τὴν Νῆσον ταύτην ὑπάρξασαν οἰκογένειαν τῶν Βουλγάρεων, καὶ τέλος τῶν ὅσων καὶ ὁ Κύριος Αἰνιὰν περὶ τοῦ ναοῦ τῆς Φανερωμένης ποιεῖ μνείαν, πολὺ δὲ μᾶλλον ὁποῦ ἡ διαφιλονείκησις «τίς ἡ πατρὶς τοῦ Εὐγενίου» δὲν ἦτον νέα, ὡς θέλομεν ἀκούσει τὴν γνώμην τοῦ Κερκυραίου ἰατροῦ Δονᾶ.

Ὁ Κύριος Κοῦμας ὅμως ἐξακολουθῶν λέγει «Μολονότι οἱ

γονεῖς του δὲν εὐθηνοῦντο μὲ περίσσειαν διὰ νὰ ἐξοδεύσωσιν εὐριχώρως διὰ τὴν παιδείαν τοῦ υἱοῦ των (διοτι ὁ Βούλγαρις πατήρ του δὲν ἀνῆκεν ἀμέσως εἰς τὴν πλουσίαν τῶν ὁμωνύμων του Βουλγάρεων) ἐπλήρωσαν ὅμως τὴν ἐπιθυμίαν του καὶ τὸν ἔστειλαν εἰς Παταύϊον.» Ὁ Ἱστοριογράφος οὗτος, κατὰ τὰς μὴ καθαρὰς καὶ σαφεῖς παραδόσεις τὰς ὁποίας ἔλαβε, ἀέκων ἄκων διηγεῖται μίαν οὐσιωδεστάτην ἅμα καὶ περισπούδαστον ἀλήθειαν. Λέγει ὅτι δύο οἰκογένειαι Βούλγαρι εὑρίσκοντο εἰς Κέρκυραν καὶ ὅτι ὁ πατὴρ αὐτοῦ (τὸν ὁποῖον ἡμεῖς ἀναμφιβόλως γινώσκομεν ὅτι ἦν ὁ Ζακύνθιος Πέτρος) δὲν ἀνῆκεν εἰς τὴν πλουσιωτέραν καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐξόδευε πρὸς ἐκπαίδευσιν τοῦ υἱοῦ των.

Δὲν ἐναντιούμεθα ὅτι καὶ εἰς Κέρκυραν ἦσαν περισσότεραι τῆς μιᾶς οἰκογενείας Βούλγαρι, ὡς εἴδομεν ὅτι καὶ εἰς Ζάκυνθον ἦσαν τρεῖς. Ἐὰν ὅμως στιγμιαίως δεχθῶμεν ὅτι εἰς Κέρκυραν εὑρίσκοντο ἀνέκαθεν καὶ σταθερῶς κατῴκουν αἱ δύο αὗται οἰκογένειαι ἐκ τῆς πτωχοτέρας τῶν ὁποίων ἐγεννήθη ὁ Εὐγένιος· τότε ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ὁ Ζακύνθιος Πέτρος Βούλγαρις ὁ υἱὸς τοῦ Δημητρίου ὁ λαβὼν γυναῖκα τὴν Τζανέττα, τὴν ἀποθανοῦσαν καὶ ταφεῖσαν εἰς Ζάκυνθον, δὲν ἦτον ὁ πατὴρ τοῦ Εὐγενίου, καὶ τότε θέλομεν ψεύσει οὐ μόνον τὰς διαθήκας τοῦ θείου του Ἀλοϋσίου· ἀλλὰ καὶ τὰ ἀκαταμάχητα προκαταχωρηθέντα ἔγγραφα πρέπει νὰ ὑποτεθῶσιν ὅλα ὑποβολιμαῖα καὶ ἀνύπαρκτα, ὅπερ ἀδύνατον!! διότι τῇ ἀληθείᾳ πολυάριθμον στράτευμα ὡπλισμένον μὲ διστόμους μαχαίρας δὲν θέλει δυνηθῇ ποτὲ νὰ κόψῃ τὴν αὐθεντείαν καὶ τὸ κῦρός των. Ἐκτὸς καὶ μυθολογήσωμεν δύο Πέτρους τὸν μὲν Κερκυραῖον τὸν δὲ Ζακύνθιον ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ὁποίων νὰ ἐγεννήθη ὁ Εὐγένιος· Ἀλλὰ τότε ἓν τοιοῦτον νὰ ὑπάρξῃ δύναται ὅταν μεταξὺ δύο κοινῶν σημείων δυνηθῶμεν νὰ σύρωμεν καὶ δύο μὴ ταὐτιζομένας εὐθείας! Τί πηγάζει λοιπὸν ἐντεῦθεν; Ὅτι ναὶ μὲν ὑπῆρχον αἱ διάφοροι Βουλγαρικαὶ οἰκογένειαι, οὐχὶ δὲ ὅλαι εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν νῆσον, ἀλλ' εἴς τινας νήσους συναρ-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

μολογούσας τὴν Ἑπτάνησον. Ἡ προφορικὴ οὖν ἐπὶ τοιούτων πραγμάτων παράδοσις, ἡ ἔχουσα ἀείποτε ἴδιον νὰ προσθαφαιρῇ καὶ τροποποιῇ τ' ἀληθὲς, μετεμόρφωσεν ὡς ἀνωτέρω καὶ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην. Περὶ δὲ τῆς καταστάσεως τῶν οἰκογενειῶν τούτων, ὀλίγον μᾶς μέλλει· σκοπὸν ἔχοντες νὰ ἀποδείξωμεν τὸν Εὐγένιον γεννηθέντα οὐχὶ ἐκ τῆς πλουσίας, ἀλλ' ἐκ τῆς Ζακυνθίας οἰκογενείας τῶν Βουλγάρεων. Πιθανὸν ὅθεν αἱ Κερκυραϊκαὶ νὰ ἦσαν τῳόντι πλουσιώτεραι τῶν Ζακυνθίων, ὁπωσδήποτε ὅμως ἀρκεῖ νὰ ἀναγνώσωμεν τὴν προκαταχωρηθεῖσαν διαθήκην τοῦ Ἀλοϋσίου (ὅστις καθὸ τριτότοκος υἱὸς τοῦ Ἰωάννου ἀποθανόντος τῷ 1691, θὰ ἐκυρίευε καὶ τὸ τριτημόριον τῆς πατρικῆς περιουσίας του) διὰ νὰ καταλάβωμεν τίς ἡ κατάστασις τῆς ὅλης οἰκογενείας τῶν Ζακυνθίων Βουλγάρεων, τὴν ὁποίαν ὅσον τὸ κατ' ἐμὲ ἀδυνατῶ νὰ ὑποθέσω μικράν. Ἐντοσούτῳ ἂς διαπραγματευθῶμεν καὶ ἄλλου τινὸς γνώμην.

§ 15 *Ἰωάννης Δονὰ, Κερκυραῖος.*

Ζῶντος ἔτι τοῦ κλεινοῦ Εὐγενίου ὁ Κύριος Ἰωάννης Δονᾶ, Ἰατρὸς Κερκυραῖος, ἀνωνύμως ἐξέδωτο ἰταλιστὶ, ἐπιστολὴν ἀπολογητικὴν κατὰ τοῦ μισέλληνος καὶ Ἑλληνοκατηγόρου Ἀββᾶ Κομπανιώνη, δι' ἧς δεικνύων τὴν ἀνέκαθεν παιδείαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, ἀναφέρει καὶ πολλοὺς τῶν πεπαιδευμένων, ζώντων εἰς τὰς ἡμέρας του. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη μεταφρασθεῖσα Ἁπλοελληνιστὶ ἐτυπώθη εἰς Βενετίαν τὸ 1802, ὅπου κατὰ τὴν 110 σελίδα ἀπαντῶμεν.

« Σώζονται δύο Ἱερεῖς Ἕλληνες ἐν τῇ μεγάλῃ Αὐτοκρατορίᾳ τῶν Ῥουσσιῶν, τῶν ὁποίων ἡ ξένη σοφία, καὶ αἱ ἐπιστῆμαι τῶν ὁποίων εἶναι ἔμπειροι τοὺς κατέστησαν περιφήμους διὰ πάσης τῆς Ἑλλάδος, διὰ τῶν Ῥουσσιῶν, διὰ τῆς Γερμανίας καὶ ἀλλαχοῦ . . . Ὁ ἕνας ἐξ αὐτῶν εἶναι ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις, καὶ ὁ ἕτερος ὁ σεβάσμιος Ν. Θεοτόκης. *Τούτου τοῦ Εὐγενίου, καθότι ἔσχε τὴν μητέρα ἐκ μιᾶς χώρας, τὸν πατέρα ἐκ μιᾶς ἄλλης, τὸν Πάππον ἀκόμη ἐκ μιᾶς διαφόρου χώρας τῆς Ἑλλάδος,* Ὁμήρου δίκην, τοῦ ὁποίου περὶ τῆς γεννήσεως πολλαὶ πόλεις ἐφιλονείκησαν, τοῦ Εὐγενίου ὡσαύτως, *πολλαὶ χῶραι ἁμιλλῶνται* περὶ τῆς πρωτίστης ἀρχῆς αὐτοῦ καὶ γεννήσεως, διὰ νὰ κοσμῆται ἑκάστη μὲ μίαν τιμὴν οὕτως ἐπίφθονον καὶ μεγάλην. »

Μία καὶ ἡ αὐτὴ ἦτον ἡ πατρὶς τοῦ Πάππου καὶ πατρὸς τοῦ Εὐγενίου, ἡ Ζάκυνθος. Δὲν ἔχει ἄδικον ὅμως ὁ φιλαλήθης καὶ ἔντιμος μακαρίτης Δονᾶ νὰ ἀποδίδῃ διάφορον εἰς αὐτοὺς πατρίδα. Τοῦτο δείκνυσι τὸ φιλαληθὲς καὶ ἀμερόληπτον τοῦ ἀνδρὸς, καὶ ἰδοὺ τὸ αἴτιον.

Ὁ Δημήτριος Βούλγαρις πάππος τοῦ ἀειμνήστου, ἐμπορευόμενος, καίτοι κτηματίας Ζακύνθου, διέτριψεν εἰς τὰς Πάτρας ὀλίγα ἔτη πανοικεὶ, ὅπου μάλιστα συνεφώνησε καὶ τὸν Γάμον τῆς Θυγατρός του Κυριακῆς μὲ τὸν Νικόλαον Βάλσαμον, ὡς δείκνυται ἀπὸ τὸ ἀκόλουθον ἔγγραφον.

« Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Α. Πνεύματος, τῆς Ὑπερευλογημένης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ τοῦ Αγ. Προκοπίου ἀμήν. 1707 Ἰουνίου πρώτη στὸ παλαιὸ, εἰς χώραν παλαιὰν ΠΑΤΡΑΝ. Τὴν σήμερον θέλοντας νὰ παντρέψῃ ὁ Sr Δημήτριος Βούλγαρις ἀνταμῶς μὲ τὴν γυναῖκα του τὴν Κυρὰ Νοῦσα Κρητικάκη, τὴν Θυγατέραν τους ὀνόματι Κυρ. Κυριακὴ μὲ τὸν Sr Νικόλαον Μπάλσαμον, τὴν ὁποίαν προμετέρει διὰ νὰ τὴν λάβῃ γυναῖκα του νόμιμον καὶ εὐλογητικήν... ὅμως διὰ προῖκαν καὶ χάριν προικιοῦ τάσσουν... Καὶ ἕνα ὀσπήτιον χαμόϊ εἰς τὴν Ζάκυθον εἰς τὴν σκοντράδα τῆς Θ Ἀναλήψεως . . . Μὰ ἐπειδὴ τῆς καὶ τὸ αὐτὸ Σπῆτι διὰ τὴν ὥραν νὰ εὑρίσκεται πουλημένον εἰς τὸν ἄνωθεν Κ. Φιλιότη, ὀμπλιγάρεται ὁ ἄνωθεν Sr Δημητράκης Βούλγαρις *Πατριάροντας εἰς τὴν Ζάκυνθον* νὰ τὸ ξαγοράσῃ κτλ.

Πιέρος Βούλγαρις ὑπογράφω διὰ τὸ ὄνομα τοῦ ἄνωθεν Sr. Δημητράκη Βούλγαρι πατρός μου ἐπειδὴ της καὶ τοῦ πονεῖ τὸ χαῖρι καὶ βεβαιόνω.

Νικόλαος Βάλσαμος ἔλαβα τὸ ἄνωθεν πρᾶγμα καὶ βεβαιόνω κτλ.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

Laus deo 1718 7 Febraro S. V. Zante.

Comparsero alla presenza di me Nodaro il Sr. Nicolò Balsamo dall' altra il Sr. Pietro Bulgari, li quali al presente hanno presentato due scritture private, le quali contengono il contratto Nuziale di esso Sr. Balsamo colla Sr Chiriachì, sorella del sudo. Sr. Bulgari, instando sii registrato ne' miei atti perchè in ogni tempo aparisca esaurita la sua esecuzione, et dette scritture private saranno da me Nodaro rittenute et riposte in filza ad ogni miglior fine etc.

Νικολὸς Μπάλσαμος βεβαιόνω—Πέτρος Βούλγαρις βεβαιόνω.—

Nicolò Gunari Publ. Nod.»

Ἔγγραφον περισπούδαστον ἅμα καὶ οὐσιωδέστατον, ὡς ἐξάγοντες Α′. Ὅτι ὁ Πάππος τοῦ Εὐγενίου Δημήτριος ὁ γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν εἰς Ζάκυνθον ἔζησε πανοικεὶ εἰς Πάτρας· καὶ ἑπομένως, τὸ αἴτιον τὸ παρακινοῦν τὸν Ι. Δονᾶ νὰ λέγῃ *τὸν πάππον ἐκ μιᾶς διαφόρου πόλεως τῆς Ἑλλάδος*. Β′. ἀπαντῶμεν τὰς λέξεις *πατριάροντας εἰς Ζάκυνθον*, λέξεις ἰσοδυναμοῦσαι Ὅταν ἐπιστέψῃ εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ *Ζάκυνθον*, ἄρα ἡ Ζάκυνθος πατρὶς τοῦ Δημητρίου καὶ υἱοῦ αὐτοῦ Πέτρου πατρὸς τοῦ Εὐγενίου. Γ′. ὅπερ τὸ οὐσιωδέστερον, ἀπὸ τὴν χρονίαν τῆς Συμβολαιογραφικῆς παρουσιάσεως ἐξάγομεν, ὅτι ὁ Πέτρος δύο ἔτη μετὰ τὴν εἰς Κέρκυραν ἐκπερίστατον γέννησιν τοῦ Ἐλευθερίου, τουτέστι τὸ 1718 ἦτον, ἔζη καὶ κατώκει εἰς τὴν πατρίδα του Ζάκυνθον, ὅπου εἶχε καὶ τὴν σύζυγον αὐτοῦ Τζανέττα, τὴν ἀποθανοῦσαν ὡς εἴδομεν εἰς Ζάκυνθον τὸ 1721, ὡς δὲ καὶ τὸν διετῆ καὶ μονογενῆν υἱὸν αὐτοῦ Ἐλευθέριον.

Ἀπὸ τοὺς λόγους ὅμως τοῦ Κυρίου Δονᾶ ἐξάγεται ὅτι καὶ ζῶντος τοῦ Εὐγενίου ἡ ἐπὶ τῆς πατρίδος του φιλονεικία ὑπῆρχε, ὡς λέγοντος « Πολλαὶ χῶραι, ἁμιλλῶνται περὶ τῆς πρώτιστης ἀρχῆς αὐτοῦ καὶ γεννήσεως. » Ἀλλὰ τίνες ἄραγε ἦσαν αἱ φιλονεικούμεναι αὗται πόλις; Ἀναμφίβολον ὅτι ἂν ἡ Κέρκυρα, πατρὶς τοῦ Κυρίου Δονᾶ, εἶχε τὸ παραμικρὸν δικαίωμα φιλοτιμούμενος, τοὐλάχιστον, πρωτίστην αὐτὴν ἤθελεν ἀναφέρει, ἵνα λάβῃ ἡ Κέρκυρα, κατὰ τὸ λέγειν αὐτοῦ « τιμὴν ἐπίφθονον καὶ μεγάλην. » Ἀλλὰ τί βλέπομεν τὸν φιλαλήθη τοῦτον Κερκυραῖον γράφοντα; « Ἀς σημειωθῇ ΜΟΝΟΝ, ὅτι μεταξὺ τῶν φιλονεικουσῶν περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ ῥηθέντος Εὐγενίου, μία εἶναι ἡ Πελοπόννησος, ἡ νῆσος Κρήτης, καὶ ἡ νῆσος προσέτι Ζακύνθου. » Ἀκούοντες λοιπὸν τὸν Κερκυραῖον τοῦτον Ἰατρὸν, σύγχρονον ὄντα τοῦ Εὐγενίου, ἄνδρα εἰδήμονα καὶ κεκοσμημένον μὲ οὐχὶ ὀλίγας γνώσεις, ὡς ἐκ τοῦ συγγράμματός του δείκνυται, νὰ μὴν ἀναφέρῃ οὐδόλως περὶ Κερκύρας· βλέποντες τὸν φιλαλήθη τοῦτον Κερκυραῖον μὴ θέλοντα ὡς συμπολίτην αὐτοῦ τὸν σοφὸν Εὐγένιον· βλέποντες αὐτὸν νὰ γράφῃ *Ἀς σημειωθῇ μόνον* καὶ νὰ ἀποκλείῃ τοῦ τοιτούτου δικαιώματος τὴν ἰδίαν πατρίδα του, μολονότι ἤκμαζον εἰς Κέρκυραν οἰκογένειαι Βούλγαρι, τί ἄλλο πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν εἰμὴ ὅτι ἡ Κέρκυρα οὐδὲν δικαίωμα εἶχε ἐπὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου καὶ ὅτι οὐδεμία καταγωγὴ, οὐδεὶς σύνδεσμος συγγενείας μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν Κερκυραίων Βουλγάρεων ὑπῆρχε! Ὅτι δὲ τὸ Σύγγραμμα τοῦτο συνεγράφθη ὑπὸ τοῦ Κερκυραίου Ι. Δονᾶ, ἀρκεῖ ἡ μαρτυρία τοῦ Σοφοῦ Καθ. Ἀσωπίου λέγοντος εἰς τὴν εἰς Πίνδαρον εἰσαγωγὴν αὐτοῦ § 94. « Τοιαῦται γλωσσικαὶ παρατηρήσεις εὑρίσκονται καὶ ἐν τῷ πονήματι τοῦ μακαρίτου Ι. Δονᾶ, Κερκυραίου Ἰατροῦ πρὸ ὀλίγου ἀποβιώσαντος. Τὸ πόνημα τοῦτο ἰταλιστὶ γραμμένον εἰς ἀπάντησιν τοῦ Ἀββᾶ Κομπανιώνη, ὅστις παρέβαλε τοὺς Ἑβραίους πρὸς τοὺς Ἕλληνας, εἶναι ἐκδεδομένον ὑπὸ τὸ ὄνομα Lettera di un Marchese Fr. Alb. Capacelli 1793. » Οὐδεμία λοιπὸν μένει παρ' ἡμῖν ἀμφιβολία ὅτι ὁ πεπαιδευμένος οὗτος Κερκυραῖος, σύγχρονος τοῦ Ἀρχ. Εὐγενίου, ὁ γράψας μὲ μεγάλην πολυμάθειαν τὴν τοιαύτην ἀπολογίαν, οὐ μόνον δὲν ἐγίνωσκεν τὸν Εὐγένιον διὰ Κερκυραῖον· ἀλλ' οὐδὲ ἰδέα ὑπῆρχε κατὰ τὴν χρονίαν 1793 ὅτι κατήγετο ἀπὸ Κέρκυραν—

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

Ναὶ μὲν ἀμφιρρέπεια ἕνεκα τῆς ἐν Πελοποννήσῳ, ὡς εἴδομεν, ὀλίγων ἐτῶν διατριβῆς τοῦ πάππου του ἐβασίλευε· ἀλλ' ἡ ἀμφισβήτησις αὕτη ἦν μόνον μεταξὺ Πελοποννήσου, Ζακύνθου καὶ Κρήτης, οὐχὶ ὅμως καὶ Κερκύρας. Ἐὰν δὲ καὶ ἡ Κρήτη ὡς πατρὶς αὐτοῦ ἐνομίσθη, τὸ αἴτιον οὐχὶ ἄλλο εἰμὴ διότι ἡ μήτηρ τοῦ πατρός του ἐκαλεῖτο Νοῦσα εἴτε Ἄννα Κρητικάκη. Ἀφαιρούμεναι λοιπὸν διὰ τοὺς λόγους τούτους ἡ Πελοπόννησος καὶ ἡ Κρήτη δὲν μένει ἄλλη ὡς γνησία πατρὶς τοῦ Εὐγενίου συμφώνως μὲ τὰ προρρηθέντα ἔγγραφα εἰμὴ ἡ Ζάκυνθος.

§ 16. *Γεώργιος Αἰνιάν.*

Ἡ γνωμοδότησις τοῦ Κυρίου Αἰνιάνου εἶναι βέβαια ὑπὲρ ἡμῶν. Ἐπειδὴ μολονότι ὑποτίθησι τὴν τῶν Βουλγάρεων οἰκογένειαν ἀκμάζουσαν ἐν Κερκύρᾳ καὶ πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως· λέγει, ὅτι οἱ γονεῖς αὐτοῦ κατῴκουν εἰς Ζάκυνθον, ἔχοντες τακτικὴν ἐνορίαν τὴν τῆς Φανερωμένης καὶ ὅτι ἐκπεριστάτως οἱ τοιοῦτοι ἔτυχον εἰς Κέρκυραν, ὅπου ἐγέννησαν τὸν Ἐλευθέριον. — Εἰς κανὲν μέρος λοιπὸν τοῦ συγγράμματός του ὀνομάζει τὸν Εὐγένιον Κερκυραῖον· ἀλλ' ἀφίνει τὸ πρᾶγμα ἐκκρεμὲς, ὅπως ἀποφασίσῃ ὁ ἀναγνώστης του.

Προχωροῦντες δὲ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Κ. Αἰνιὰν βιογραφίαν τοῦ ἐνδόξου τούτου ἀνδρὸς, ἂν καὶ προηγουμένως ῥητῶς εἶπεν « οἱ δὲ γονεῖς αὐτοῦ ἐκατοικοῦσαν εἰς Ζάκυνθον, ἔτυχον δὲ εἰς Κέρκυραν κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν διὰ τὸν φόβον τοῦ πολέμου » μετὰ ταῦτα ἐκφέρει « Τελειώσας δὲ τὴν σπουδὴν τῶν μαθημάτων αὐτοῦ ὑπέστρεψεν εἰς Ζάκυνθον, ὅπου συντάξας ᾠδάς τινας εἰς τοὺς ἐκεῖ προκρίτους διὰ στίχων Ἑλληνικῶν καὶ Λατινικῶν ἐν μέτροις διαφόροις, ἐθαυμάσθη παρὰ πάντων, δοὺς τρανώτατα δείγματα τῆς ἀγχινοίας καὶ πολυμαθείας αὐτοῦ. Μετέβη ἔπειτα εἰς Κέρκυραν, *ὅπου* εὑρὼν τοὺς γονεῖς αὐτοῦ ἤδη τεθνηκότας, διέταξε κτλ. » Περίεργον! οἱ γονεῖς αὐτοῦ κατῴκουν εἰς Ζάκυνθον, εἶχον ἐνορίαν τὴν τῆς Φανερ. ἔτυχον δὲ εἰς Κέρκυραν κατὰ μόνον τὸν καιρὸν τοῦ πολέμου,

καὶ ὅμως μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς σπουδῆς του εὑρίσκει εἰς Κέρκυραν τοὺς γονεῖς αὐτοῦ τεθνηκότας! Ἀλλ' ἔστω, διατρέχει πολλὰ ἔτη εἰς Ἰταλίαν καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ μετὰ τὴν τελείωσιν τῶν σπουδῶν του δὲν ἐπιστρέφει εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν γονέων του οἵτινες κατὰ τὸ λέγειν τοῦ συγγραφέως, ἔζων εἰς Κέρκυραν—Φεύγει ἀπὸ τὴν ἀλλοδαπὴν καὶ δὲν ὑπάγει εἰς τὴν ὑποτιθεμένην ἐκείνην πατρίδα του· ἀλλ' ἔρχεται εἰς Ζάκυνθον καὶ συντάσσει, ὡς λέγει, ᾠδὰς εἰς τοὺς τότε προκρίτους! ἀλλὰ πόθεν τάχα αὐτοὺς γινώσκει ;—δίδει τρανώτατα δείγματα τῆς ἀγχινοίας καὶ πολυμαθείας του εἰς τοὺς Ζακυνθίους, ἀλλὰ τίς ἆρα γε ἡ ἀνάγκη ; Τέλος πάντων « Μετέβη, λέγει, ἔπειτα εἰς Κέρκυραν ΟΠΟΥ εὑρὼν τοὺς γονεῖς αὐτοῦ ἤδη τεθνηκότας » — Ὅσον τὸ κατ' ἐμὲ τὸ τοπικὸν τοῦτο ἐπίρρημα *ὅπου* δὲν δύναται βεβαίως νὰ ἐπιζήσῃ, ἀπέναντι ἑνὸς ἐπισήμου ἐγγράφου δεικνύοντος, ὡς εἴδομεν, τὸν ἐν Ζακύνθῳ θάνατον τῆς μητρός του. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ἀπὸ τὰς σπουδάς του ἐπιστροφὴν, ὡς εἰς πατρίδα του, τοὺς δὲ προκρίτους πρὸς οὓς τὰς ᾠδὰς συνέταξεν ὡς ἑαυτοῦ συμπολίτας; — Ἃς προχωρήσωμεν.

§ 17. *Συγγραφεὺς ἀνώνυμος.*

Ὑπάρχει εἰσέτι βιβλίον τυπωθὲν ἐν Τεργεστίῳ τὸ 1814 ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀπολογία Ἱστορικοκριτικὴ, συντεθεῖσα μὲν ἑλληνιστὶ ὑπό τινος φιλογενοῦς Ἕλληνος, ἐπεξεργασθεῖσα δὲ εἰς τὴν κοινὴν διάλεκτον μετά τινων σημειωμάτων ὑπὸ Ἀναστασίου ἱερέως καὶ οἰκονόμου τῶν Ἀμπελακίων. Διὰ τοῦ συγγράμματος τούτου βιογραφοῦνται συντόμως οἱ ἀνέκαθεν μέχρι τοῦ ΙΗ΄. αἰῶνος διαπρέψαντες ἐν ἀρετῇ καὶ σοφίᾳ ἄνδρες τῆς Ἑλλάδος, ὅπου ἀπαντῶμεν καὶ τὴν βιογραφίαν τοῦ κλεινοῦ Εὐγενίου·

« Εὐγένιος Βούλγαρις **ΖΑΚΥΝΘΙΟΣ**, κατὰ τὴν τῶν πολλῶν μαρτυρίαν, ἀρχιεπίσκοπος καὶ μέλος τῶν πρωτίστων τῆς ἱερωτάτης συνόδου πάσης Ῥωσσίας, τέλειος ἀνὴρ εἰς πολλὰς ἐπιστήμας εἰς διαφόρους διαλέκτους καὶ ἐλευθερίους τέχνας,

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

συναριθμούμενος σχεδὸν ἐν πάσαις ταῖς ἀκαδημίαις τῆς Εὐρώπης· περὶ τοῦ ὁποίου γράφας ὁ Βολταίριος ἐν μιᾷ τῶν κριτικῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ, οὐκ ἠδυνήθη ἄλλως ποιῆσαι τὸ μὴ ἀναβιβάσαι αὐτὸν ἄχρι τῆς κορυφῆς τῶν ἐπαίνων ἐκείνης, ἐν ᾗ ἐπιτίθενται ἀναγκαίως οἱ πρόκριτοι τῶν ἐπιστημόνως λαμπρυνομένων μεταξὺ τῶν πεπαιδευμένων τοῦ αἰῶνος κτλ.»

Δὲν εἶναι δύσκολον οὐ μόνον ὁ ἀνώνυμος συγγραφεὺς ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Ἱερεὺς Ἀναστάσιος ὁ οἰκονόμος τῶν Ἀμπελακίων νὰ ἐμαθήτευσαν εἰς τὸν Ἀοίδιμον Εὐγένιον ὅστις ἐσχολάρχησεν ἱκανὰ ἔτη τὴν Σχολὴν τῶν Ἀμπελακίων, Θεσσαλικῆς πόλεως, ἔνθα ἀνέδειξε μαθητὰς πολλούς, μεθ' ὧν καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς Διονύσιον Πλαταμῶνος καὶ Θεόφιλον Καμπανίας· βλέπε Αἰνιὰν προλεγ. ιγ'. καὶ οὕτω νὰ ἐγίνωσκον τὴν πατρίδα τοῦ διδασκάλου των.—Ἐὰν δὲ ἡ μεταξὺ τῶν δύο ὑποδιαστολων φράσις «*κατὰ τὴν τῶν πολλῶν μαρτυρίαν*» μὲ πρώτην ἀφετηρίαν σμικρύνῃ ὁποσοῦν τὴν δύναμιν τοῦ τοπικοῦ ἐπιθέτου *Ζακύνθιος*· κατὰ δευτέραν ἔποψιν ἡ λέξις πολλῶν καὶ οὐχὶ «ὀλίγων ἢ τινῶν μαρτυρίαν» μεγαλύνει τοσοῦτον τὴν δύναμιν αὐτοῦ ὥστε καθίσταται ἀκαταμάχητον, διότι οὐχὶ τινὲς ἢ ὀλίγοι, ἀλλὰ πολλοὶ τὸν Εὐγένιον ἐμαρτύρουν Ζακύνθιον. Ἑπομένως εἰς ἐναντίαν περίστασιν πᾶσα ἀμφιβολία διασκεδάζεται ἀπέναντι τοσούτων προαναγγελθέντων ἐπιχειρημάτων καὶ ἀποδείξεων. Διότι ἡ προκαταχωρηθεῖσα γενεαλογία τῶν Βουλγάρεων, αἱ θαναὶ, αἱ διαθῆκαι τοῦ Ἀλοϋσίου, αἱ τοσαῦται βάσιμοι παραδόσεις, καὶ τόσα ἄλλα ἐπίσημα ἔγγραφα, ὡς ἱστὸν ἀράχνης διαρρηγνύουσι πᾶσαν φαντασιώδη ὑπόνοιαν ἐπὶ τῆς πατρίδος τοῦ σοφοῦ τούτου καὶ ἐπιστηρίζουσι «τὴν τῶν πολλῶν μαρτυρίαν» ὅτι ἦτο Ζακύνθιος.

§ 18. *Ἰωάσαφ Κορνήλιος.*

Ὁ δὲ ἐκ Ζακύνθου Ἰωάσαφ Κορνήλιος, ὁ ποτὲ Ἱεροκήρυξ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἐξέδωτο ἐν Βενετίᾳ τὸ 1788 εἰς δύο τόμους τοὺς ῥητορικοὺς καὶ ἐπιταφίους λόγους του. Τὸν δεύτερον, εἰς τὰ τέλη τοῦ ὁποίου καταχωρεῖ καὶ τὸ Ῥη-

τορικὸν αὐτοῦ ἐγχειρίδιον, ἀφιερώνει εἰς τὸν Εὐγένιον τὸν ἐπὶ δεκαετίαν χρηματίσαντα διδάσκαλόν του λέγων «Σὺ τῶν Μουσῶν ὁ Παρνασσὸς, τῶν χαρίτων ὁ Ἑλικών... τὸ τῆς Κερκυρο-Ζακύνθου ἀρίτιμον βλάστημα καὶ παντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἡμῶν γένους τὸ πολύκροτον ἐγκαλλώπισμα.

Ἐκ τῆς λέξεως *Κερκυρο-Ζακύνθου* εὐκόλως διασαφίζεται ὁ σκοπὸς τοῦ γράψαντος, τουτέστι καθὸ γεννηθέντα τὸν Εὐγένιον ἐν Κερκύρᾳ, γονεῖς δὲ καὶ προγόνους λαβόντα Ζακυνθίους, ὅθεν καὶ περισσότερον περιττὸν νὰ χρονοτριβῶμεν. Ἠδυνάμεθα νὰ φέρωμεν καὶ ἄλλων ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου γνώμας, ἀλλ' ὡς δευτερευούσας, νομίζοντες περιττὸν μεταβαίνομεν ἤδη εἰς τὴν καταχώρησιν ἐπισημοτάτης τινὸς ἐπιστολῆς τοῦ ἀοιδίμου Φιλαρέτου Μιχαλίτζη Ζακυνθίου, Μητροπολίτου Οὐγγροβλαχίας, τὴν ὁποίαν ἐκ τῶν κληρονομησάντων διαδοχικῶς τὸν ἱερέα Δημήτριον Βάλσαμον ἐλάβομεν· ἔχει δὲ οὕτω.

§ 19. *Πρὸς τὸν Λογιώτατον Ἱερέα Δημήτριον Βάλσαμον.*

«Εὐθὺς ὁποῦ ἀνετύπωσα τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ἁγίου πατρὸς ἡμῶν Βησσαρίωνος τοῦ θαυματουργοῦ, ὡσὰν ὁποῦ διεφθάρη καὶ ἀπωλέσθη ἀπὸ τὴν πολυκαιρίαν, μὲ ἔξοδα ἐμοῦ καὶ ἐπιστασίαν τοῦ αὐταδέλφου μου πρὸς ψυχικήν μας σωτηρίαν καὶ οἰκοδόμησιν τῶν ἀδελφῶν χριστιανῶν, ἐστοχάσθηκα νὰ στείλω καὶ τῆς λογιότητός σου δύο, διὰ ἐνθύμησιν ἀγάπης· ἀλλὰ δὲν σοῦ τὰ στειλα ὡς τώρα μὴν ἔχοντας ἄνθρωπον διὰ αὐτὰ τὰ μέρη· τώρα ὅμως ποῦ ὁ Θεὸς μοῦ ἐξαπέττειλε πάλιν τὸν Κ. Χαραλάμπη, καὶ ὁποῦ πάντοτε ὁ εὐλογημένος μὲ ἐπισκέπτεται· τοῦ ταῖς ἐγχειρίζω, μίαν τῆς λογιότητός σου καὶ τὴν ἄλλην τοῦ Σρ. Σπυράκη τοῦ αὐταδελφοῦ σας. Τὸν θαυματουργὸν τοῦτον ἅγιον, τὸν ἰατρὸν τῆς λοιμικῆς νόσου καὶ κάθε ἀσθενείας, ἑορτάζομεν τὰς 15 τοῦ Σεπτεμβρίου τὴν ἄλλην ἡμέραν ἀπὸ τοῦ τιμίου Σταυροῦ.»

«Τὸν ξάδελφόν σου διδάσκαλον Διάκονον ΒΟΥΛΓΑΡΙ ἀπὸ τότε δὲν εἶδα πλέον ὡσὰν ὁποῦ καὶ ἐγὼ ἔφυγα καὶ αὐτὸς καθὼς σοῦ γραψα ἐσκόπευε νὰ φύγῃ. Ὅμως μὴ φοβᾶσαι εἶναι καλό-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

γηρος, έχει παρὰ Θεοῦ τὸ χάρισμα τῆς ὑγείας, ἔχει τὸ τάλαντον τῆς σοφίας καὶ ὅπου πάγει ζῆ. Ἀπὸ τὰ λαμέντα του διὰ τὸ πρᾶγμα του, καὶ ἀπὸ ταῖς ὁμιλίαις του, ὅτι οὔτε μητρικὸν οὔτε πατρικὸν χρέος ἔχει, διότι ἀπέθαναν, ἐκατάλαβα πῶς δὲν ἔχει γνώμην ὀγλήγωρα διὰ τὴν ΠΑΤΡΙΔΑ. Τοῦ εἶπα νὰ ἐρθῇ στῆς Οὐγγροβλαχίας τὰ μέρη ποῦ εἶναι καὶ ἄλλοι ΠΑΤΡΙΩΤΑΙ· ἀλλὰ δὲν ἠθέλησε καὶ στοχάζομαι νὰ ἐπέρασε στὴν Πόλιν· ἂν τύχῃ καὶ μάθω σὲ εἰδοποιῶ.»

«Τὸν Δημητράκη τὸν ἔχομεν ἐδῶ. Ἐγήρασε καὶ αὐτὸς καὶ σπάνια βγένει· μάλιστα τώρα μὲ τόσαις κρυάδαις. Ἀλλὰ τί θέλεις ὅταν τὸν ἀκούω, σὰν νὰ βλέπω ὅλην τὴν πατρίδα μὲ ταῖς ἱστορίαις του. Ἤθελα νὰ ἔβλεπα ξάφνου καὶ τὴν λογιότητά σου εἰς τοῦτα τὰ μέρη ὁποῦ καὶ ἐμὲ τὸν ἐλάχιστον καὶ ταπεινὸν μὲ ἀξίωσεν ὁ Θεὸς νὰ ἀρχιερατεύω. Μὰ τὸ προβλέπω καὶ ἐγὼ πῶς εἶναι ἀδύνατο, ὄντας χρειαζόμενος πολὺ στὴν φαμελίαν. Πρόσφερε τὰς πρὸς Κύριον εὐχάς μου εἰς τοὺς ἀδελφούς, συγγενεῖς καὶ φίλους—Καὶ ἀπὸ τὸν εὐλογημένον Χαραλάμπη λάβε τὸ πνευματικὸν τοῦτο δῶρον καὶ κάτι ὀλίγο ποῦ καὶ ἐμὲ ἐδώρησαν· τὸ συνειθίζομεν διὰ ξώρασσα καὶ ἐλπίζω νὰ σοῦ ἀρέσῃ.»

« Μέμνησο κἀμοῦ τοῦ ταπεινοῦ ἐν ταῖς πρὸς Κύριον προσευχαῖς σου καὶ εἴη ὑγιαίνων ψυχῇ τε καὶ σώματι.»

«Ὁ ἐν Χριςῷ εὐχέτης ὑμῶν, ταπεινὸς Μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας, Φιλάρετος Μιχαλίτζης.»

Τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ξεσχισμένης οὔσης ὀλίγον ἀριστερόθεν πρὸς τὰ κάτω, ἀγνοεῖται ὁ τόπος καὶ ὁ χρόνος καθ' ὃν ἐγράφθη. Ἐκ τοῦ δυσευρέτου ὅμως βιβλιαρίου τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ἁγίου Βησσαρίωνος, τὸ ὁποῖον μετὰ πολυχρόνιον ἔρευναν ἀπέκτησα, ἐξάγεται ὅτι ἐγράφθη μὲν ἐν Βουκορεστίῳ, ἐπέμφθη δὲ μετὰ τὸ 1760, ὡς τυπωθὲν τὸ βιβλίον ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τὸ 1759 ἐπιγραφόμενον οὕτω.

« Ἀκολουθία τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Βησσαρίωνος, Ἀρχιεπισκόπου Λαρίσσης τοῦ Θαυματουργοῦ, τυπωθεῖσα μὲν

τὸ πρῶτον ἐπὶ τοῦ . . . Τὰ νῦν δὲ . . . Δι' ἀναλωμάτων καὶ δαπάνης τοῦ Πανιερωτάτου καὶ Θεοπροβλήτου Μητροπολίτου τῆς Ἁγιωτάτης Μητροπόλεως Οὐγγροβλαχίας· Κου. Κου. Φιλαρέτου Μιχαλίτζη τοῦ ἐκ τῆς περιφήμου Νήσου Ζακύνθου. Ἐπιμελείας, προτροπῆς τε, καὶ ἐπιστασίας τοῦ Εὐγενεστάτου ἄρχοντος μεγάλου Σατράρη Κυρίου Ἰωάννου αὐταδέλφου τῆς αὐτοῦ Πανιερότητος . . . Ἐν τῇ κατὰ τὸ Βουκορέστιον Ἁγιωτάτῃ Μητροπόλει, ἔτει Σωτηρίῳ αψνθ'. Παρὰ Γεωργίῳ Στοϊκοβίτζη τῷ Τυπογράφῳ.»

Τὸ περὶ Εὐγενίου τεμάχιον τῆς ἐπιστολῆς καθίσταται ὀλίγον σκοτεινὸν, ὡς μὴ ἀναφέρον Α'. ποῦ καὶ κατὰ ποῖον χρόνον ὁ Μιχαλίτζης μετὰ τοῦ Βουλγάρεως συνεντεύχθησαν, καὶ Β'. Ἂν ὁ Φιλάρετος ἦν τότε Μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας. Δυνάμεθα ὅμως νὰ διϊσχυρισθῶμεν Α'. Ὅτι ἡ συνέντευξις ἐγένετο πρὶν εἰσέτι ἐκδοθῇ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος φυλλάδιον· ἄλλως πῶς ὁ Φ. Μ. μὲ τὴν πρώτην αὐτοῦ ἐπιστολὴν ἤθελε πέμψει καὶ τὰ ἀντίτυπα τοῦ φυλλαδίου, ὡς γράφων « Τὸν ἐξάδελφόν σου Διδάσκαλον Διάκονον Βούλγαριν ἀπὸ τότε δὲν εἶδα πλέον, ὡσὰν ὁποῦ καὶ ἐγὼ ἔφυγα καὶ αὐτός *καθὼς σοῦ ἔγραψα*, ἐσκόπευε νὰ φύγῃ » καὶ Β'. Ὅτι συνεντεύχθησαν εἰς ἄλλον τινὰ τόπον καὶ οὐχὶ ἐν Βουκορεστίῳ ἔνθα πιθανολογεῖται νὰ ἐγράφθη ἡ καταχωρηθεῖσα ἐπιστολή.

Ὅπως ἐξιχνιάσωμεν λοιπὸν τὸν τόπον τῆς συνεντεύξεως τῶν δύο τούτων Ἱερομένων Ζακυνθίων ἀνάγκη πᾶσα βοηθούμενοι ἐκ τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων μας καὶ ἐκ τῶν ὅσων οἱ Κ. Κούμας καὶ Αἰνιὰν περὶ Βουλγάρεως ἀνέφερον νὰ καταμετρήσωμεν, οὕτως εἰπεῖν, τὴν περιοδίαν τοῦ Εὐγενίου. Ὁ Κούμας ὅθεν καὶ τὸ συμβολαιογραφικὸν τοῦ Κονδικίλου ἔγγραφον πιστοποιοῦσιν ἡμᾶς ὅτι ὁ Εὐγένιος, τὸ 1742 διεύθυνε τὴν Σχολὴν τῶν Ἰωαννίνων· ἀκολούθως ὁ Αἰνιὰν τοποθετεῖ αὐτὸν τὸ μὲν 1745 Σχολαρχοῦντα ἐν Κοζανῃ, τὸ δὲ 1746 ἐκφωνοῦντα λόγον ἐπ' ἐκκλησίας, κατὰ τὴν ἑβδομάδα τῶν Ἁγίων παθῶν εἰς Λάρισσαν, προσθέτων εἰσέτι « Ἀγνοεῖται

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

πόσον καιρὸν διέτριψεν εἰς Κοζάνην. » Ἀπὸ Κοζάνην, κατὰ τὸν αὐτὸν Αἰνιάν, μεταβαίνει εἰς τὸ ὄρος τοῦ Ἄθωνος, ὅπου διετέλεσε πέντε ἔτη διδάσκων τουτέστι μεταξὺ τοῦ 1756 καὶ 1761 διότι κατὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔτος ἀπέρασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν διευθύνων τὴν αὐτόθι Σχολήν, ἐκφωνήσας εἰσέτι καὶ τὸν Πανηγυρικὸν λόγον τοῦ Ἁγ. Ἀνδρέου. Προσβληθεὶς δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπό τινων καὶ μάλιστα ὑπὸ τοῦ Μιτυληναίου ἐκείνου Δωροθέου, διδασκάλου τῶν Γραμματικῶν ἐν τῇ ἰδίᾳ σχολῇ· καὶ ἐξυβρισθεὶς οὐ μόνον ὡς μὴ γινώσκων τὴν Ἑλληνικὴν Γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ ὡς περιττὰ διδάσκων μαθήματα, ἐννοοῦντες οἱ κατήγοροι τὴν σειρὰν τῶν Μαθηματικῶν· φεύγει ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐπισκεπτόμενος τὸν πρωτοεξάδελφόν του Ἰατρὸν Γεώργιον Βάλσαμον καὶ ἔπειτα μεταβαίνει εἰς Λειψίαν, ὅπου κατὰ τὸ 1766 δημοσιεύει διὰ τύπου τὴν Λογικὴν αὐτοῦ.

Ἐπὶ τῆς περιοδίας ταύτης ὅθεν σκεπτόμενοι, ἄλλην καταλληλοτέραν θέσιν τῆς τοῦ Μιχαλίτζη μετὰ τοῦ Εὐγενίου συνεντεύξεως δὲν εὑρίσκομεν, εἰμὴ ἐκείνην τοῦ Ἁγίου Ὄρους· διότι ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ὡς αἰνιττομένη θετικῶς, καὶ ἄλλην πρὸς τὸν αὐτὸν Ἱερέα Βάλσαμον πεμφθεῖσαν πρὸ τῆς τυπώσεως τοῦ βιβλιαρίου τουτέστι πρὸ τοῦ 1759, ἐν ᾗ, ὡς ἐξάγεται, ἐξιστόρει τὸ μέρος ὁποῦ ἀπήντησεν αὐτόν· βλέπομεν ὅτι ὁ Εὐγένιος τρία ὁλόκληρα ἔτη πρὸ τοῦ 1759 ἀλλαχοῦ δὲν διέτριβε, εἰμὴ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος διδάσκων. Πιθανότατον ὅθεν ὁ ἀείδιμος Φιλάρετος εἴτε ἐπισκεπτόμενος, ὡς Κληρικός, τὸν Ἅγιον ἐκεῖνον τόπον, εἴτε διάγων τὴν τοῦ Ἁγιορίτου ζωήν, νὰ ἀπήντησεν ἐκεῖ τὸν Διδάσκαλον Βούλγαριν μετὰ τοῦ ὁποίου ὡς Συμπολῖται νὰ ἐξεφράσθησαν τὰς ἐν τῇ ἐπιστολῇ συνοπτικῶς ἀναφερομένας ὁμιλίας, ἐξ ὧν καθαρῶς συνάγεται ὅτι τὰ διὰ τὴν πατρικήν του περιουσίαν παράπονα καὶ ὁ θάνατος τῶν γεννητόρων του, παρακινοῦσιν αὐτὸν ἄγαμον ὄντα, ὑγιῆ, πεπαιδευμένον, καὶ δυνάμενον νὰ ἀπαντᾷ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ τὰ πρὸς τὸ ζῆν, νὰ μὴν *ἔχῃ γνώμην γλήγωρα διὰ τὴν πατρίδα.* Ἀλλὰ ποίαν πατρίδα; ἀναφιμβόλως τὴν πατρίδα τῶν γεννητόρων του ἥτις ἦν ἡ αὐτὴ μὲ ἐκείνην τοῦ Ἱερ. Βαλσάμου καὶ Μητροπολίτου Μιχαλίτζη. Ἀλλ' ἡ πατρὶς τῶν Μιχαλίτζη, Βαλσάμου καὶ γεννητόρων των εἶναι ἡ Ζάκυνθος· ἄρα ἡ Ζάκυνθος εἶναι ἡ πατρὶς τοῦ Εὐγενίου.

Καὶ αὐτὰ λοιπὸν τὰ συμβολαιογραφικὰ ἔγγραφα ἐὰν δὲν εἴχομεν, καὶ αἱ τοσαῦται ἐφημεριακαὶ ἀποδείξεις ἐὰν δὲν ὑπῆρχον, ἐὰν αὐτῶν τῶν καταχωρηθησομένων τοῦ Εὐγενίου ἐπιστολῶν ἐστερούμεθα, καὶ τὰς γνωματεύσεις τοῦ Κερκυραίου Δονᾶ καὶ τῶν λοιπῶν δὲν ἠθέλομεν ἀνακαλύψει· μόνη ἡ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μιχαλίτζη ἐπιστολή, ἠδύνατο εἰς πάντα ἀμερόληπτον νὰ σχηματίσῃ τελεσίδικον ἀπόφασιν ἐπὶ τῆς πατρίδος τοῦ Εὐγενίου. Ἡμεῖς ὅμως καὶ ταύτην τὴν μαρτυρίαν θεωροῦμεν μικροτάτην ἀπέναντι τῶν λοιπῶν.

§ 20. *Περὶ τῆς συγγενείας καὶ ἀλληλογραφίας τοῦ Ἀρχ. Εὐγενίου μετὰ τῆς οἰκογενείας Βάλσαμο.*

Μετὰ τῆς ἀρχαίας ταύτης τῶν Βαλσάμων οἰκογενείας, ἐσυγγένευε στενῶς ἡ τῶν Βουλγάρεων, ὡς λαβὼν γυναῖκα ὁ Νικόλαος Βάλσαμος τὴν τοῦ πατρὸς τοῦ Εὐγενίου ἀδελφὴν Κυριακὴν Βούλγαρι. Βλέπε § 15.

Ὁ Νικόλαος γεννήσας μετὰ τῆς Κυριακῆς ταύτης τοὺς Γεώργιον, Δημήτριον (τὸν ἱερέα), Σπυρίδωνα, Θεόδωρον καὶ Ἀνδρέαν· ἑπόμενον ὅτι ὁ μὲν ἦν θεῖος οἱ δὲ πρωτο-ἐξάδελφοι τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Βούλγαρι.—Ἐξ αὐτῶν ὁ μὲν Σπυρίδων ὁ ἐν Κερκύρᾳ χρηματίσας Ῥαγγιονάτος, καὶ ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου οὕτω καλούμενος (βλεπ. Διαθ. Εὐγεν.) λαβὼν τὴν Λουγρετίαν Τουρίνην Κερκυραίαν ἐγέννησε τοὺς Ἰάκωβον, Ἀλοΰσιον, Ἄνναν Ἑλένην, Κυριακήν, Γεώργιον καὶ Νικόλαον, πρὸς ὃν συχνάκις ὁ ἀοίδιμος ἔγραφε. Ὁ δὲ Γεώργιος ὁ ποτὲ ἰατρὸς τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ Πασσᾶ, συζευχθεὶς μετὰ τῆς Περσίας Χαντζῆ τοῦ Παναγιώτου ἀπὸ Θεσσαλονίκην, ἐγέννησε τοὺς Παναγιώτην (τὸν ἱερέαν), Ἰωάννην, Μαρίαν καὶ Δημήτριον τὸν σπου-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

θάσαντα μέσον τοῦ θείου του Ἀρχ. Εὐγενίου ἐν τῷ στρατιωτικῷ σχολείῳ τῆς Πετρουπόλεως καὶ ἀποκατασταθέντα ἀξιωματικὸν εἰς ῥωσσικὸν πλοῖον. (Βλέπ. Διαθ. Εὐγ.)

Πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι ὁ Ν. Βάλσαμος ἔλαβε γυναῖκα τὴν Κυριακὴν Βούλγαρι, ἀδελφὴν τοῦ Πέτρου πατρὸς τοῦ Εὐγενίου, ἐκτὸς τοῦ προικοσυμφώνου § 15, ἀρκεῖ ἡ τοῦ ἱερέως Δημητρίου Βαλσάμου βαπτιστήριος, ἥνπερ ἀντιγράφομεν ἐκ τοῦ ἐνοριακοῦ αὐτῶν βιβλίου τῆς Θείας Ἀναλήψεως « 1713 Αὐγούστου 20 ἐβάπτισα ἕνα παιδὶ ἀρσενικὸν τοῦ Σρ. Νικολέττου Μπάλσαμου γεννημένο μὲ τὴν Κυρίαν *Κυριακὴ Βούλρι* καὶ τὸ ὠνόμασαν Δημήτριον, ἀνάδοχος ὁ Σρ. Θεόδωρος Τιέπολος Μεντζαλῆρας. »

Μὲ τὸν ἱερέα αὐτόν, ὅνπερ ὁ Εὐγένιος κατὰ τὸ λέγειν αὐτοῦ, ὡς ἀδελφὸν ἐσέβετο, διετήρησε διηνεκῆ ἀλληλογραφίαν, ἀλλ' ὁ χρόνος καὶ αἱ ἀκολουθήσασαι δυστυχίαι ἐν τῇ οἰκογενείᾳ ταύτῃ μᾶς διέσωσαν τὰς ὀλιγίστους καταχωρηθησομένας Αὐτογράφους ἐπιστολάς, τὰς ὁποίας σαφηνίζοντες διὰ σημειώσεων θέλει δυνηθῇ ἕκαστος νὰ μορφώσῃ θετικὴν ἰδέαν οὐ μόνον περὶ τῆς μετὰ τῶν Βαλσάμων συγγενείας καὶ οἰκειότητος ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς γνησιότητος τῆς πατρίδος τοῦ Εὐγενίου·

§ 21. *Ἐπιστολὴ Α'.*

Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιστολὴ ἐγράφη ἐν Πετρουπόλει ὑπὸ τοῦ Εὐγενίου ἱεροδιακόνου ἔτι ὄντος. Ὅτι δὲ γέρων ἀπέρασεν αὐτόθι πρὸ τῆς ἱερατικῆς καὶ ἀρχιερατικῆς αὐτοῦ χειροθεσίας, ἐξάγεται Α'. ἀπὸ τὸν Αἰνιὰν λέγοντα «Εἴπομεν ὅτι νέος ἔτι ὢν ἐχειροτονήθη ἱεροδιάκονος εἰς Ἰωάννινα, καὶ διετέλεσεν εἰς αὐτὸν τὸν βαθμὸν μέχρι τῆς εἰς Πετρούπολιν ἀφίξεως αὐτοῦ.» (σελὶς κά.) Β'. ἀπὸ τὴν πρὸς τὸν σοφώτατον ἀρχιεπίσκοπον Μοσχοβίας Πλάτωνα προσλαλιὰν τοῦ Εὐγενίου, τοῦ προχειρισθέντος δι' αὐτοῦ ἱερέως τὴν 30 Αὐγούστου 1775 καὶ εἰπόντος « Ἰδοὺ ἐγὼ ὁ ἕως γῆρως καὶ πρεσβείου ταπεινὸς καὶ ἀνάξιος διάκονος ἤδη εἰς τὸν ὑψηλὸν τῆς Ἱερωσύνης

βαθμὸν κτλ.» — Καὶ Γ'. ἀπὸ τὴν πρὸς τὴν Αἰκατερίνην τὴν Β'. ἐκφωνηθεῖσαν ἐπ' ἐκκλησίας εὐχαριστήριον μετὰ τὴν ἀρχιερατικήν του χειροτονίαν ἔνθα λέγει « Ὁ ἐν τῇ ἐσχάτῃ τῆς τοῦ βήματος διακονίας τάξει καταγηράσας. »

Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην κατακεχωρημένην εἴδομεν εἰς τὸ ἀπὸ Κέρκυραν ἐξερχόμενον περιοδικὸν σύγγραμμα « ὁ Φοίνιξ », (Φυλλάδ. Γ'.), πλὴν ἀκρωτηριασμένην καὶ εἰς διάφορα μέρη ἐλλειπῆ. Λέγομεν ἀκρωτηριασμένην, διότι παραβαλόντες ταύτην μὲ τὴν ΑΥΤΟΓΡΑΦΟΝ, ἥνπερ εἰς χεῖρας ἡμῶν ἔχομεν, εὕρομεν αὐτὴν καταλιμπάνουσαν οὐ μόνον διαφόρους λέξεις, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν συγγενικὴν φράσιν « Ἐξάδελφέ μου τὸ κατὰ σάρκα τιμιώτατε. »

Ἡμεῖς δὲ ἀναφέροντες τὰς παραλείψεις ταύτας, ἐλπίζομεν, ὅτι οὐδόλως προσβληθήσεται τὸ πολυμαθέστατον καὶ πολλοῦ λόγου ἄξιον σύγγραμμα, ὁ Φοίνιξ· ἐὰν ὑπὸ τοῦ πρώτου πιθανὸν ἀντιγραφέως παρελείφθησαν ἀκουσίως αἱ φράσεις αὗται.

Τὰ αὐτόγραφα τῶν περισσοτέρων παρ' ἡμῶν καταχωρηθησομένων συγγενικῶν τοῦ Εὐγενίου ἐπιστολῶν, ὡς δὲ καὶ διαφόρων τῆς οἰκογενείας Βούλγαρι ἐγγράφων, ἐλάβομεν παρὰ τοῦ ἐντίμου Κυρίου Διονυσίου Πουβλίκολα, Ζακυνθίου, μετερχομένου ἐπαξίως τὴν Ζωγραφικήν, συγγενοῦς τοῦ Εὐγενίου, ὡς γεννηθέντος ἐκ τῆς ἐντιμοτάτης Κυρίας Λουγρετίας Κοσμᾶ, θυγατρὸς τῆς Ἑλένης Βάλσαμο, μεγάλη μήτηρ τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἡ Κυριακὴ Βούλγαρι.

Ἡ εὐγενὴς αὕτη Κυρία Λουγρετία, ἡλικίαν ἤδη ἔχουσα 80 περίπου ἐτῶν, μοὶ ἐδιηγήθη διάφορα ἀνέκδοτα περὶ τοῦ Εὐγενίου οὐ μόνον· ἀλλ' ὅτι καὶ πάντες οἱ συγγενεῖς αὐτῆς μετὰ τῶν Ζακυνθίων, ἔγραφον καὶ ἐθεώρουν ἀείποτε τὸν θεῖόν της Εὐγένιον διὰ Ζακύνθιον. Μάλιστα κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς νυμφεύσεώς της, τὸ 1802, ἦλθεν εἰς Ζάκυνθον ὁ Δημήτριος Βάλσαμος διευθύνων ἐν Ῥωσσικὸν Δίκροτον, παρὰ τοῦ ὁποίου προσεκλήθη ἐπὶ τοῦ πλοίου εἰς γεῦμα μὲ ἅπαντας τοὺς συγγενεῖς. Καὶ ἐνθυμεῖται ὅτι τὸ κύριον ἀντικείμενον τῆς

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ἐπὶ τοῦ γεύματος συνλαλιᾶς ὑπῆρξεν ὁ ἀοίδιμος Εὐγένιος, καὶ κατ' ἐξοχὴν ἡ μὴ ἐκπλήρωσις τῆς δι' ἐπιστολῆς ὑποσχεθείσης ἐπιστροφῆς αὐτοῦ κατ' ἐκεῖνα τὰ ἔτη εἰς Ζάκυνθον, δι' ὅπερ καὶ τὰ μέγιστα ἐλυποῦντο. Ἡ Α'. ἐπιστολὴ φέρει οὕτω.

Αἰδεσιμώτατε ἐν Ἱερεῦσι Ππ. Κυρ. Δημήτριε Βάλσαμε ἐξάδελφέ μου τὸ κατὰ σάρκα τιμιώτατε καὶ Ἀδελφὲ ἐν Χριστῷ περιπόθητε.

Περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος Ἰουνίου ἔλαβον τὸ ἀδελφικὸν γράμμα της σημειωμένον Μαρτίου 30, ἐμπεριεχόμενον εἰς ἄλλο γράμμα τοῦ ἀγαπητοῦ ἡμῶν ἀνεψιοῦ Κ[ου]. Νικολάου, γραμμένον τοῦτο Μαΐου 14/26 ἀπὸ Βενετίαν.

Περιμένεις ἐξ ἅπαντος νὰ ἀκούσῃς (κατὰ τὴν κοινὴν συνήθειαν) εἰς τὴν ἀρχὴν ταύτης μου τῆς ἀποκρίσεως, ὅτι ἐχάρην δεξάμενος γράμματα παρὰ τῶν συγγενῶν μου ἀφ' οὗ μετὰ τοσούτους χρόνους ἐμάκρυνα φυγαδεύων ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς πατρίους τόπους καὶ ἔνθεν κἀκεῖθεν πλανήτης περιερχόμενος ηὐλίσθην ὅπου καὶ ἂν ηὐλίσθην. (1) Ἀληθῶς κατά τι ἐχάρην εἰς τοῦτο, διατὶ τέλος πάντων, ὅσα ἄλλα μᾶς περιστοιχοῦσι κακά, καὶ παντοῖαι τοῦ βίου συμφοραί, καὶ ἐπήρειαι, ἡ ζωὴ ὅμως εἶναι τὸ καλὸν τὸ ὑπὲρ ἅπαντα ποθεινότερον, καὶ τῷ Θεῷ χάρις, ὅτι τὸ καλὸν τοῦτο σᾶς τὸ ἐφύλαξε καὶ ἐπὶ πᾶσιν εἰς τὴν ἠγαπημένην μου καὶ σεβαστὴν Κυρίαν θείαν, τὴν τιμιωτάτην Μητέρα σας, τὴν ἤδη ὑπέργηρον (2), τῆς ὁποίας τὴν δεξιάν, ὡς μητρός μου καταφιλῶ ταπεινῶς καὶ εἰλικρινέστατα. Ἀλλὰ συμὰ εἰς τὴν εἰρημένην ἀφορμὴν τῆς χαρᾶς, αἱ πικραὶ εἰδήσεις ὁποῦ παρασταίνει τὸ γράμμα, προσέμιξαν ἐν εὐφροσύνῃ τὴν λύπην, καὶ ἡ χαρὰ σχεδὸν εἰς πένθος ἀπεληξεν. Μία φαμελία, τὴν ὁποίαν αἱ περιπέτειαι τῶν καιρῶν ποικιλοτρόπως κατέθλιψαν, εὐλογηθεῖσα ὑπὸ τῆς Προ-

(1) Μετέρχεται κομψότατα τὰς λέξεις φυγαδεύων καὶ ηὐλίσθην, τῆς ῥήσεως τοῦ 53 Ψαλμοῦ « Ἰδοὺ ἐμάκρυνα φυγαδεύων, καὶ ηὐλίσθην ἐν τῇ ἐρήμῳ.

(2) Ἡ Κυριακὴ Βούλγαρι ἀπέθανε εἰς ἡλικίαν 105 ἐτῶν, τὰς 2 Ἰανουαρίου 1781, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ συγγενοῦς της Δόκτ. Ἀντωνίου Ἀβραμιώτη.

νοίας μὲ ἕνα χορὸν πολλῶν καὶ καλῶν ἀδελφῶν, φαίνεται πῶς ἔπρεπε νὰ εὐδοκιμήσῃ καὶ νὰ ἀποκατασταθῇ εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν. Τέσσαρα στοιχεῖα, καί, ἂν προσέζησε καὶ ὁ Βενιαμὶν (1) πέντε, ἔπρεπε νὰ συγκροτήσουν τῆς τοιαύτης φαμιλίας ἱκανὸν τὸ εὐτύχημα. Αὗται ἦσαν αἱ πιθαναὶ ἐλπίδες· καὶ αἱ ἐλπίδες αὗται ἄρχισαν νὰ ἀνθοῦν καὶ νὰ ἐπαγγέλλωνται καὶ δαψιλεῖς τοὺς καρπούς. Ἀλλ' ἰδοὺ αἱ ἐπισυμβᾶσαι ἐπίρειαι τὰς ἐματαίωσαν, κἂν *πρὸς τὸ παρόν*. Λυποῦμαι, καὶ κατακάρδιον αἰσθάνομαι τὴν πληγὴν μὲ παρηγορε μόνον τό, *πρὸς τὸ παρόν*, καὶ μὲ ὑποθάλπει ἔτι, ὅτι αὐτὸς ὁ βορρᾶς θέλει παρέλθει καὶ θέλει πνεύσει εἰς τὸ ἑξῆς κἀμμία πνοὴ γλυκυτέρας αὔρας, μὲ τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν. Αὐτὸ τὸ θάρρος τρέφω στηριζόμενος εἰς τὴν φρόνησιν τῆς Ὑμετ. Αἰδεσιμότητος, εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ ἀθωότητα τοῦ ἀδίκως φυγαδευθέντος ἀδελφοῦ (2) καὶ προπάντων πάντων εἰς τὰς εὐχὰς τῶν ὑμετέρων γονέων, αἱ ὁποῖαιὅταν ἦναι δραστήριοι παρὰ τῷ Θεῷ στηρίζουσι τὰ τέκνα. Νεώτερος ἐγενόμην (καὶ γὰρ ἐγήρασα: καὶ τὰ γένειά μου, τὰ ὁποῖα ἐπειδὴ ἦσαν ξανθὰ τὰ ὡμοίαζες μὲ τὸ σφιλάτζο, ἂν ἐνθυμᾶσαι, τώρα ἀσπρισαν ὡσὰν τὸ βαμπάκι) (3) καὶ οὐκ εἶδον δίκαιον ἐγ-

(1) Βενιαμὶν ὀνομάζει τὸν ἀποθανόντα Ἀνδρέα, ὅστις ἦτο τῶν ἀδελφῶν ὁ μικρότερος.

(2) Ἐδῶ αἰνίττεται τὸν Σπυρίδωνα Βάλσαμον ὅντινα οὐ μόνον ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Διαθήκῃ του καλεῖ **Ragionato**. Οὗτος Γραμματεὺς ὢν τοῦ διοικητοῦ Κερκύρας, ἀπέρασε κατὰ συγκυρίαν πλοῖον ἐκ τοῦ ῥωσσικοῦ στόλου, ὅπερ ἔλαβε πολεμοφόδια κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν. Ἡ Πόρτα μαθοῦσα ταῦτα κατηγόρησε λυσσωδῶς εἰς Βενετίαν τὸν τῆς Κερκύρας Διοικητὴν ὡς καταπατήσαντα τὰς μεταξὺ αὐτῶν συμμαχικὰς συνθήκας· καὶ ἡ Δημοκρατία μετέφερε αὐτὸν κατ' ἐπιφάνειαν σιδηροδέσμιον εἰς Βενετίαν, ὅπου μολονότι ἐδικαιώθη ὑπερασπιζόμενος, τὸν ἐστέρησαν τῆς θέσεώς του. Τοῦ δὲ Σπυρίδωνος δραπετεύσαντος εἰς Κιτρίας τῆς Λακωνίας, (ὅπου καὶ ἀπέθανε τὴν 25 Ἰουλίου 1776,) ποιήσαντες τὴν εἰκόνα, ἀποδειχθέντος ἐνόχου, οὐ μόνον ἀπηγχόνισαν· ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ ἀφήρεσαν ἀπὸ τὸν κατάλογον τῶν ἀρχόντων. Ἡ περίστασις αὕτη ἔφερε τὸν ὄλεθρον καὶ ἀφανισμὸν τῆς ἀρχαίας ταύτης πλουσίας οἰκογενείας.

(3) Ἐκ τῆς μεταξὺ τῶν παρενθέσεων περιόδου βεβαιοῦται ἡ εἰς Ζάκυνθον,

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

καταλελειμμένον, οὐδὲ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ζητοῦν ἄρτους.

Διὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Κονσολάτου ὁποῦ μοῦ γράφετε (1) σᾶς ἀποκρίνομαι ὅτι μὲ ἐγράψατε εἰς περιστάσεις, διὰ τὰς ὁποίας ἕνα πρᾶγμα ὁποῦ ἀλλεοτρόπως ἤθελεν εἶσθαι εὔκολον, εἶναι δύσκολον. Πρῶτον πάντων ἡ Αὐτοκρατορικὴ αὐλή, ἀπὸ πέντε μηνῶν ἤδη καὶ ἐπέκεινα, ἀνεχώρησε καὶ εὑρίσκεται εἰς τὴν Μόσχαν, ἐγὼ δὲ εὑρίσκομαι εἰς τὸ Πετροβοῦργον, ἐπειδὴ ἐκεῖ δὲν ἔχω κανένα ἔργον. Τὸ διάστημα τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης πόλεως εἶναι δωδεκαήμερον, μὲ τὴν πόσταν τὸ ἥμισυ. Μὲ τὴν αὐλὴν ἐκεῖ ἠκολούθησαν ὅλοι οἱ Μεγιστάνες τοῦ Βασιλείου καὶ σχεδὸν ὅλοι (πλὴν ὀλίγων) ὅσοι εἶναι τινὸς ἀξιώματος καὶ δυνάμεως.

Ἂν εἶχα κανένα φίλον διὰ νὰ ἐνεργήσω διὰ τὸ ζήτημά σας, αὐτὸς λείπει. Ἡ σύστασις ἡ δι᾽ ἐπιστολῆς δὲν ὠφελεῖ τόσον, διατὶ καὶ ἀργοπορεῖ, καὶ δὲν εἶναι τόσον δραστήριος Ἰδοὺ ἕνα μέγα κώλυμα. Δεύτερον ἐμπόδιον ἀκόμη μεγαλήτερον, ὅτι ὅταν ἐδέχθην τὸ γράμμα σας Ἰουνίου 11, ὁ Πρίγγιψ Ῥεπνὶν (2), ὁ ἀποστελλόμενος μέγας πρέσβυς εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἶχε μισεύσει, καὶ εἰς αὐτὸν εἶναι δεδομένον τὸ νὰ ἰδῇ φθάνοντας ἐκεῖ, καὶ νὰ ἐξετάσῃ εἰς ποίους τόπους τὰ Κονσολάτα πρέπει νὰ διορισθοῦν, καὶ εἰς ποῖα ὑποκείμενα

ὡς εἴδομεν § 13 ἐπανάκαμψις τοῦ Εὐγενίου· διότι ἂν δὲν ἤθελεν ἐπιστρέψει Ἱεροδιάκονος· ὁ Ἱερεὺς Βάλσαμος δὲν ἤθελεν ἰδεῖ τὸν πώγωνα τοῦ Εὐγενίου καὶ ὁμοιάσει αὐτὸν εἰς τὴν ξανθότητα μὲ τὸ Σφιλάτζο.

(1) Τὸ δυστύχημα τοῦ Σπυρίδωνος, ὡς πηγάσαν ἐκ τῆς πρὸς τὴν Ῥωσσίαν ἀφοσιώσεώς του· ὁ Ἰ. Βάλσ. ἔγραψεν ὡς φαίνεται πρὸς τὸν Εὐγένιον εὑρισκόμενον ἐν Πετρουπόλει ἵνα μεσολαβήσῃ ὑπὲρ τοῦ φυγαδευθέντος ἀδελφοῦ, καὶ τεθῇ πρόξενος εἴς τινα τῶν προσδιορισθησομένων τόπων· ὁ δὲ ἀπαντᾷ ὡς ἄνωθεν.

(2) Ὁ Πρίγγιψ Ῥεπνὶν ἴσως εἶναι ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ περὶ τῶν Διχονοιῶν τῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Πολονίας δοκίμιον, ἐκδοθὲν τὸ 1768, ἔνθα εἰς τὴν πρὸς τὸν φιλαναγνώστην ἐκφώνησιν τοῦ μεταφραστοῦ ἀναγινώσκεται «ὁ ῥηθεὶς Φισχέρος ἐκάλλυνε τὸ βιβλίδιον μὲ τὸ πανευκλεὲς ὄνομα τοῦ Πρίγγιπος Νικολάου Βασιλειοβίκη Ῥεπνίνου, τοῦ ἐν Βαρσοβίᾳ τῆ κραταιοτάτης τῶν Ῥώσσιων Αὐτοκρατορίσσης Αἰκατερίνης τῆς Β΄. πρέσβεως, πρὸς ὃν αὐτὸ ἀφιέρωσεν.»

νὰ δοθοῦν. Τρίτον οὐδὲ τοῦτο μικρὸν ἐναντίωμα ὅτι ἡ τοῦ Γενερ. Κουερίνου ὑπόθεσις φαίνεται (καθὼς πολλοὶ κρίνουσιν ἐδῶ) ἀντικειμένη εἰς τὰ ἰντερέσσα τοῦ Ῥωσσικοῦ Κράτους, καὶ ἑπομένως καὶ οἱ περὶ τὸν Κουερῖνον, εἴτε ἀληθῶς εἴτε κατὰ τὸ φαινόμενον, ἔνοχοι κρίνονται, καὶ ὡς ἐχθροὶ νομιζόμενοι, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐλπίζουν δούλευσιν εἰς μίαν βασιλείαν, τὴν ὁποίαν ὑποπτεύονται πῶς ἐπιβουλεύθησαν. Περὶ τούτου τοῦ τρίτου ἀναμένω νὰ συμβουλευθῶ μὲ τὸν Κόντε Μοτζενῖγον τὸν ἐδικόν σας (1) ὁποῦ ἀκούω πῶς ἔρχεται· διατὶ εἶναι ἀναγαῖον νὰ πληροφορηθῶ, ἂν ὄχι διὰ τὸ παρὸν, κἂν διὰ τὸ ἐρχόμενον, ὅταν μοὶ δοθῇ ὁ τρόπος καὶ ἡ εὐκαιρία νὰ ἐπιχειρισθῶ νὰ κατορθώσω τι. Αὐτὰ τὰ τρία αἴτια ἂν τὰ στοχασθῆτε μὲ ἀκρίβειαν, καὶ τὰ ζυγιάσετε θέλετε εὕρει ὅτι διὰ μὲν τὸ γ΄., τὸ ζήτημά σας εἶναι δυσαπόδεκτον· διὰ δὲ τὸ β΄., εἶναι ἔξω καιροῦ· διὰ δὲ τὸ ά. εἶναι ἔξω τόπου.

Διὰ περισσοτέραν πληροφορίαν σημειώσατε: Αὐγούστου 9/20 τοῦ περασμένου ἐνιαυτοῦ 1774 ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ Δόκτωρ καὶ Κόνσολος τῆς Δανιμαρκίας Δημήτριος Χοϊδὰς, ἔγγραψέ μοι παρακαλῶν νὰ μεσιτεύσω ὑπὲρ αὐτοῦ διὰ τὸ ἐν Θεσσαλονίκῃ Κονσολάτον, ὁποῦ θέλει νὰ εἰπῇ μὲ ἔγραψεν εὐθὺς μετὰ τὴν εἰρήνην. Μὰ ἡ ἐπιστολή του ἄργησε νὰ μὲ ἔλθῃ (δὲν ἠξεύρω πῶς) μετὰ μῆνας σχεδὸν ὀκτώ. Ἡ αὐλὴ τότε ἐδῶθεν ἔλειπεν· ἔγραψα πρὸς τοὺς φίλους καὶ Πατρόνους εἰς Μόσχαν· πλὴν οὐδὲν ἐκατώρθωσα, οὔτε ὁ τόπος ἐβοήθησεν, οὔτε ὁ καιρός. Τὸ τρίτον ἐκεῖ ἐμπόδιον ἔλειπε, τὸ ά. καὶ τὸ β΄. ὅμως ἀπεματαίωσαν τὸ ζήτημα. Τοῦτο σᾶς τὸ γράφω διὰ νὰ στοχασθῆτε προσέτι, ὅτι ἂν διὰ τὸν ξένον ἔδειξα τὴν δυνατὴν προθυμίαν καὶ ἐπιμέλειαν, διὰ τὸν συγγενῆν μου εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ προθυμηθῶ; ἀδύνατον· καὶ θαῤῥῶ ὅτι εἰς τοῦτο μὲ κάνετε δικαιοσύνην, οὐδὲ ποσῶς νὰ μὴ ἀμφιβάλλετε· ἀλλ᾽

(1) Τὸν ἐδικόν σας τουτέστι τὸν συγγενῆ σας — ἐπειδὴ καὶ τῷ ὄντι ἡ οἰκογένεια Μοτζενῖγο εἶχε συγγένεια μετὰ τῶν Βαλσάμων, διότι εἷς τῶν Μοτζενίγων ἔλαβε γυναῖκα ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν Βάλσαμο.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ἐν πάσῃ πληροφορίᾳ νὰ ἦσθε βεβαιωμένος, ὅτι δὲν θέλει λείψω νὰ προσέχω εἰς πάντα τρόπον εὐκαιρίας ὁποῦ νὰ μοῦ δοθῇ νὰ ἐπιμεληθῶ εἰς παρηγορίαν τοῦ ὁσπητίου σας (ταὐτὸν εἰπεῖν τοῦ ὁσπητίου μου) τὸ κατὰ δύναμιν.

Παρακαλῶ ἀφοῦ διαβάσῃς τὸ γράμμα μου εἰς τὴν Κυρίαν μου καὶ περιπόθητον Θεῖαν, νὰ τῆς φιλήσῃς πρῶτον τὸ χέρι, ἔπειτα τὸ πρόσωπον ἐκ μέρους μου. Ἀγκαλὰ καὶ ἱερεὺς εἶσαι ἀδελφὲ, δὲν τὸ βλάπτει· πρῶτον, ἐπειδὴ ἐν σοὶ τοῦ Ἱερέως πρότερος εἶναι ὁ υἱὸς, καὶ ὁ νόμος τῆς φύσεως εἶναι πρεσβύτερος τοῦ πρεσβυτέρου, διατὶ εἶναι πρεσβύτατος· καὶ δεύτερον διότι φιλεῖς ἐπιτροπικῶς, τουτέστι ὡς τὸν τόπον ἐπέχων, καὶ τὸ πρόσωπον ἐπιφέρων ἑνὸς διακόνου.

Πρὸς τούτοις παρακαλῶ νὰ προσφέρῃς τοὺς ἐγκαρδίους μου ἀσπασμοὺς πρὸς πᾶσαν τὴν σὴν ἀδελφότητα καὶ ἀνεψιότητα, ἤγουν τὴν ἐμὴν ἐξαδελφότητα καὶ θειότητα. Καὶ τὸν μὲν Sig[r] Ragionato τὸν γλυκύτατόν μοι Σπυράκην καὶ τὸν συνοδεύοντα αὐτὸν ἐν τῇ φυγῇ Κυρ. Θεόδωρον, νὰ τοὺς ἀσπασθῇς ἐγγράφως ἢ (τὸ καλλιώτερον δώῃ Κύριος!) ἐπανελθόντας ὀγλήγωρα, καὶ αὐτοπροσώπως, τοὺς δὲ λοιποὺς ἁπαξάπαντας καὶ ἁπαξαπάσας ἐκ στόματος· νοεῖται δὲ ὡς ἀρχηγὸν τοῦ χοροῦ καὶ προθήλικα, τὸν ἀγαπητόνμοι S[r]. Τζόρτζην.

Μὴ λείψετε μὲ ἄλλο σας γράμμα νὰ μοὶ δηλοποιησετε τί τέλος ἔλαβεν ἡ ὑπόθεσις τοῦ S[r]. Σπυράκη ἢ τί ἐλπίζεται. Τὰ γράμματά σας ἂς πέμπωνται εἰς Βενετίαν, ἢ πρὸς τὸν S[r]. Μαρούτζην ἢ εἰς ἄλλον, διὰ νὰ στέλλωνται πὲρ Βιέννα εἰς Πετροβοῦργον.

Ἄχ ἀδελφὲ, ἂν ἦτον τρόπος νὰ ἔλθω νὰ τελειώσω αὐτοῦ μεταξύ σας τὴν πολύπονον πλάνην τοῦ βίου, τὴν ὁποίαν ἕως τώρα ἀπέρασα! Πίστευσόν μοι αὐτοί σας οἱ τόποι εἶναι ὁ παράδεισος. Τὶ ὠφελοῦσιν αἱ αὐλικαὶ τύρβαι καὶ τὰ θεάματα τῆς Κοσμικῆς Μεγαλειότητος πρὸς παράθεσιν μιᾶς διαγωγῆς ἐν ὀλιγαρκείᾳ γαληνιώδους καὶ ἀκύμονος; τί σύγκρισιν ἔχουν τὰ ἀγαθὰ τῆς ὑπολήψεως πρὸς τὰ ἀγαθὰ τῆς

φύσεως; Ἐκεῖνα εἶναι ὄνειρα παραβαλλόμενα πρὸς ταῦτα, καθὼς ταῦτα, πρὸς τὰ ἐλπιζόμενα εἶναι τὸ οὐδέν· Μὰ γιὰ εἰπέ μοι καὶ τοῦτο, ἀδελφὲ, ἂν αὐτοῦ ἔλθωμεν (ἐπειδὴ ἤμεσθεν ἄνθρωποι σάρκα φοροῦντες καὶ τὸν κόσμον οἰκοῦντες) πῶς ἔχομεν νὰ ζήσωμεν; Ἐσὺ διάτανε a buon conto ἔχεις μίαν φαμόζα abbazia, ἔχεις casa propria καὶ possessiones, ἤγουν εἶσαι ἰντραδόρος εἶσαι ἐπιθυμητὸς καὶ κογκοῤῥέρουν μικροὶ καὶ μεγάλοι τόμου ψάλλεις διὰ νὰ σὲ ἀκούσουν, ἔχεις φίλους καὶ γνωρίμους τόσους καὶ τόσους καὶ εἶσαι παρὰ πάντων ῥισπετάδος. Μὰ ἐγὼ ἂν ἔλθω, ἕνα ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ ἀπὸ τὰς ταλαιπωρίας σεσαθρωμένον γερόντιον, μὲ δύο ἥμισυ δόντια, ὅλα ὅλα, χωρὶς ὑποστατικὰ, χωρὶς σπῆτι, χωρὶς ὀφφίκιον, χωρὶς ἐπιτραχήλιον, χωρὶς τέχνην, (ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖνο τὸ πτωχὸ τύπτω-τύπτεις πάει τώρα ἀπέρασεν)· τί ἔχω νὰ γένω; ἐρωτῶ λοιπὸν καὶ σημείωσαί μοι ἠμπορῶ αὐτοῦ νὰ ἀγοράσω (διατὶ τὴν σήμερον αὐτὰ (1) ἀγοράζονται.) καμμίαν abbazia, ὁποῦ νὰ μοὶ δίδῃ κάμμίαν ἑκατοντάδα φλωρίων τὸν χρόνον πρὸς κυβέρνησιν; (διατὶ δὲν εἶμαι νηστευτής.) καὶ ὡς πόσα χρειάζονται διὰ τοιαύτην ἀγορὰν, ἢ ὑποθήκην; τὴν ζητῷ in vita, καὶ ἡ ζωή μου δὲν θέλει εἶναι μακρὰ, ὅθεν ὁ πωλητὴς θέλει εὕρει τὸν λογαριασμόν του. Καὶ τὴν θέλω, ὄχι μακρὰν τῆς πόλεως, διὰ νὰ ἔχω ὅταν θέλω εὔκολην καὶ πρόχειρον τὴν συναναστροφὴν τῶν συγγενῶν καὶ τῶν φίλων. Γράψαι μοι πρὸς τούτοις καὶ ἂν ἀπὸ τὸ περίφημόν μας Καψο-γαϊδούρικο γένος τῶν Βουλγαράτων αὐτοῦ, εὑρίσκεται κἀνένας ἄῤῥην ἢ μόνος

(1) Ἐνθυμούμενος ἴσως, τὴν ὁποίαν ἔλαβε παρὰ τῶν Φανερωμενιτῶν προσβολὴν, στιγματίζει εἰρωνικῶς τὴν ἐπικρατοῦσαν τότε συνήθειαν. Καὶ τῷ ὄντι οὐ μόνον αἱ ἡγουμενίαι ἀλλὰ καὶ αἱ ἐφημερίαι κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐλαμβάνοντο δι' ἠγορασμένων ψήφων.—Ὁ ἱερεὺς ὅμως Βάλσαμος ἐγένετο ἡγούμενος τῆς ἐν τῷ φρουρίῳ (τὰ νῦν μὴ ὑπαρχούσης) Μονῆς τοῦ Προδρόμου διὰ μόνης μεσολαβήσεως τοῦ αὐταδέλφου του Σπυρίδωνος τοῦ μεγίστην ἰσχὺν ἔχοντος ἕνεκα τῆς ἐν Κερκύρᾳ θέσεώς του.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ἀπέμεινα ἡ ἀφεντιά μου;—ὤε! . . . τὸ χαρτὶ ἐτελείωσε—ἔῤῥωσο καὶ εὖ πράττε.

Εἰς Π.π. 7/18 Ἰουλίου 1775.

ὁ ὑμέτερος ἐξάδελφος καὶ ἀδελφὸς καὶ δοῦλος
Εὐγένιος Ἱεροδ. ὁ Βούλγαρις.

Ἂν αὐτοῦ εὑρίσκεται ὁ λογιώτατατος ἐν ἱεροδιδασκάλοις καὶ ἱεροκήρυξ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας Κυρ. Ἰωάσαφ ὁ Κορνήλιος ἂς δεχθῇ δι᾿ ὑμετέρας φωνῆς τοὺς παρ᾿ ἐμοῦ ἐγκαρδίους ἀσπασμούς.» — Ἡ τελευταία αὕτη περικοπὴ γεγραμμένη ὑπάρχει καθέτως εἰς τὸ περιθώριον τοῦ αὐτογράφου.

Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης λοιπὸν τῆς γινομένης καταληπτοτέρας διὰ τῶν ὀλίγων σημειώσεων, ἂς κρίνῃ ἕκαστος ἡμῶν ἐὰν ὁ γράψας ταύτην ἦτον ἄλλης πατρίδος καὶ οὐχὶ Ζακύνθιος. Ἐν αὐτῇ βλέπει τις καθαρὰ τὴν μετὰ τῶν συγγενῶν τοῦ γράφοντος ἀκατέργαστον οἰκειότητα, μανθάνει τὰς μυστικωτέρας τῶν συγγενικῶν τούτων οἰκογενειῶν ὑποθέσεις, ἀπαντᾷ τὴν φυσικὴν τῆς παρηγορίας διάλεκτον καὶ τέλος τοὺς ἐν ταῖς δυστυχίαις συνήθεις ἀστεϊσμοὺς τοὺς γινομένους μᾶλλον πρὸς ἀνακούφισιν τῶν πληγῶν καὶ τῶν πόνων. Ὁ σοφὸς Εὐγένιος ἀστεϊζόμενος μὲ ἀπερίγραπτον χάριν μετέρχεται τὴν κατ᾿ ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐν χρήσει οὖσαν πολυθρύλλητον τῶν συμπολιτῶν του διάλεκτον, ἀναφέρει καὶ ὁπωσοῦν δάκνει τὰ ἐπιῤῥεάζοντα τότε τῶν ἱερέων προσόντα, ὁποῖα μετὰ τὴν εὐαγγελικότητα καὶ ἀρετὴν, ἦσαν πρὸς τούτοις ἡ ἐκ πλουσίων καὶ ἀρχοντικῶν προγόνων γέννησις, ἡ πολυκτημοσύνη καὶ ἡ ὡραία φωνή. Ἀναμιμνήσκει πολλὰς ἐκ τῶν ἐπικρατουσῶν ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ συνηθειῶν καὶ μὲ ἀνέκφραστον ἐπιθυμίαν ζητᾷ, εἰ δυνατὸν, νὰ ἐτελείωνε τὴν πολύμοχθον πλάνην τοῦ βίου μεταξὺ τῶν Ζακυνθίων αὐτοῦ συγγενῶν καὶ ἐπὶ τὴν Πάτριον γῆν, τὴν ὁποίαν ὀνομάζει παράδεισον. Τέλος ὡς ἐπίλογον τῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ μὲ ἄκραν ἀστειότητα ἐκφέρει «Γράψαι μοι πρὸς τούτοις καὶ ἂν ἀπὸ τὸ περίφημόν μας Καψο-γαϊδούρικο γένος τῶν Βουλγαράτων αὐτοῦ εὑρίσκεται κανένας ἄῤῥην ἢ

μόνος ἀπέμεινα ἡ ἀφεντία μου» περίοδος ἐπαρκούντως καθαρὰ πρὸς σαφήνειαν τοῦ ποθουμένου. Ἔχομεν ὅμως καὶ ἄλλην ἀπὸ Μόσχαν πρὸς τὸν αὐτὸν ἱερέα ἐπιστολὴν δι᾿ ἧς γνωστοποιεῖ αὐτῷ τὴν προσφάτως γενομένην ἱερατικὴν καὶ ἀρχιερατικὴν χειροτονείαν του.

§ 22. *Ἐπιστολὴ Β′.*

Αἰδεσιμώτατε ἐν Ἱερεῦσι Ππ. Κυρ. Δημήτριε Βάλσαμε ἐξάδελφέ μου τὸ κατὰ σάρκα τὴν ὑμετέραν αἰδεσιμότητα εὐχόμενος κατασπάζομαι.

Εὐχόμενος ; ὁ διάκονος τὸν ἱερέα ; ἄνω ποταμῶν τὰ ῥεύματα ; καὶ ἡ ἄμαξα τὸν βοῦν ἕλκει ; καὶ οὐχὶ τὸ χεῖρον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὐλογεῖται ; Ἀλλ᾿ ἤξευρε, ἀδελφὲ, ὅτι τὴν ὥραν ταύτην καθ᾿ ἣν γράφω ἐγὼ ὁ ἀνάξιος εἶμαι Ἀρχιερεύς. Κρίμασιν οἷς οἶδε Κύριος ἡ Μεγάλη Αὐτοκράτωρ εὐδόκησεν ἐπ᾿ ἐμοὶ καὶ δι᾿ ὅσον ἀντέστην ἀπελογήθην, ἱκέτευσα, ἐπρόβαλα τὸ γῆράς μου, τὴν ἀσθένειαν, τὴν ἀπραξίαν, τὴν στέρησιν τῆς ῥωσσικῆς γλώσσης κτλ. δὲν ἐδυνήθην νὰ τὸ ἀποφύγω. Εὑρισκόμενος ἐν Πετρουπόλει κατὰ τὸν παρελθόντα Ἰούλιον μῆνα (ὅθεν σᾶς ἔγραψα) ἔλαβον ἀπὸ Μόσχαν ἔνθα ἦτον ἡ Αὐτοκρατορικὴ αὐλὴ τὰ προσκλητικὰ γράμματα. Ἀπεκρίθην ἐκεῖθεν παραιτούμενος διὰ πολλῶν, ὡς εἶπον, τὸ μέγα καὶ ὑπέρογκον φορτίον, ἀλλ᾿ ἐδέχθην καὶ δεύτερα γράμματα ἐπὶ τοῖς πρώτοις, καὶ ἐπὶ τοῖς δευτέροις τρίτα καὶ τέως τὰ γράμματα ἔγιναν ἐπίταγμα, καὶ ἡ πρόσκλησις τρόπον τινὰ κέλευσις. Ὅθεν ἠναγκάσθην νὰ ἐνδώσω καὶ νὰ ὑπακούσω. Διέβην τοίνυν ἐκ Πετρουπόλεως εἰς τὴν Μόσχαν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Αὐγούστου, ὅπου κατὰ τὴν τριακοστὴν τοῦ εἰρημένου μηνὸς, ἐχειροτονήθην ἱερεὺς, μετὰ δὲ τὴν παρέλευσιν τοῦ ἐφεξῆς μηνὸς Σεπτεμβρίου, τῇ πρώτῃ δηλαδὴ τοῦ Ὀκτωβρίου προεβιβάσθην εἰς τὸν ὑψηλὸν τῆς ἀρχιερατείας βαθμὸν, χειροτονηθεὶς ὑπὸ τῶν τριῶν ἐγκρίτων τῆς ἐνταῦθα Ἱερωτάτης Συνόδου ἀρχιερέων, παρουσιαζούσης ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ αὐτῆς τῆς Αὐτοκράτορος καὶ ἁπάσης τῆς Αὐτοκρα-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

τορικῆς αὐλῆς. Καὶ ἰδού σοι ὁ ἀπ' ἐκείνου τοῦ καιροῦ ἄχρι γήρου ὢν ταπεινὸς διάκονος, Ἀρχιεπίσκοπος εἶναι Σλαβωνίου καὶ Χερσῶνος, τοῦτο ἐπέθη ὄνομα ἐκ διπλώματος αὐτοκρατορικοῦ τῇ νεωστὶ συστηθείσῃ Ἐπαρχίᾳ εἰς τὴν νέαν διοίκησιν ὁποῦ τὸ ῥωσσικὸν κράτος εἰς καιρὸν τῆς ἐνδόξου εἰρήνης ἐθεμελίωσεν· καὶ τῆς ἐπαρχίας τὰ ὅρια ἐκτείνονται ἀπὸ τῆς περιφήμου Πουλτάβας, ὅπου ὁ ἀοίδιμος Πέτρος ὁ Μέγας κατέθραυσε τὴν δύναμιν τῶν Σβεκῶν (1), ἕως τοῦ Ἀζὼφ ἕως Κυνβοὺρ πρὸς ἀνατολὰς καὶ τοῦ ποταμοῦ Βὸγ πρὸς δυσμάς, ἡ αὐτὴ ἐπαρχία ὀνομάζεται καὶ νέα Ῥωσσία καὶ ἐν αὐτῇ συγκροτεῖται ἡ νέα ἀποικία τοῦ ἡμετέρου γένους τῶν Γραικῶν καὶ Μολδάβων καὶ Βλάχων καὶ Σέρβων, οἵτινες ἐπὶ πολλῆς καὶ καλῆς γῆς εὐφόρου καὶ καρπερῆς θελήσουν νὰ συνδράμουν, ἐξ ὧν ἕως τοῦ νῦν τινὲς χιλιάδες συνέδραμον εἰς Γενικαλὲ, καὶ εἰς τὰς ἄλλας πόλεις καὶ χώρας, ἴσως δὲ καὶ πλείονες συνδράμουν χριστιανοὶ φεύγοντες τὴν καταδυναστείαν τῶν τυράννων αὐτῶν καὶ τὴν στενοχωρίαν τῆς ἀπορίας καὶ θλίψεως.

Ἔχεις τὰ κατ' ἐμὲ συμβάντα, ἀδελφὲ, ἱκανῶς λογιάζω ὅσον

(1) Ἡ κατὰ τῶν Σουηδῶν ἐν Πουλτάβᾳ περὶ τὸ 1709 νίκη τῶν Ῥώσσων ἔδωκε πρόοδον μεγίστην εἰς τὴν Ῥωσσίαν, τοῦ μεγαλείου τῆς ὁποίας θεμελιωτὴς ἐγένετο Πέτρος ὁ Μέγας ἢ Α., ὅστις βασιλεύσας 40 περίπου ἔτη εἰσῆξε ἐν αὐτῇ ἐμπορίαν, στράτευμα τακτικὸν, ναυτικὸν, ἐπιστήμας καὶ τέχνας. Οὗτος ἔκτισε πρὸς ἐμψύχωσιν ναυτικῆς δυνάμεως παρὰ τὸν Φοινικὸν Κόλπον τὴν Πετρούπολιν τὸ 1703.—Ἐκ τῶν διαδόχων του διέπρεψε μεγάλως κατὰ τὸ 1762 Αἰκατερίνη ἡ Β'. ἐπὶ τῆς ὁποίας τοσοῦτον ἐν τῇ Ῥωσσικῇ Αὐτοκρατορίᾳ ὁ Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς προεχώρησεν ὥστε τὰ Σχολεῖα καὶ Χειροτεχνεῖα ἤκμαζον ὡς ἐν τῇ Εὐρώπῃ. — Ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτῆς 216 νέαι πόλεις ἐκτίσθησαν, καὶ πολλαὶ χῶραι ἠλευθερώθησαν μεθ' ὧν καὶ ἡ Ταυρικὴ Χερσόνησος ἢ Κριμαία τῆς ὁποίας Ἀρχιεπίσκοπος ἐγένετο ὁ Εὐγένιος.—Αὕτη ἀπέθανε τὴν 17 Νοεμβρρίου 1796 ἀφήσασα διάδοχον τὸν υἱὸν αὐτῆς Παῦλον Α. τὸν δολοφονηθέντα τὴν 23 Μαΐου 1807 καὶ διαδεχθέντα ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Ἀλεξάνδρου Α., ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ σοφώτατος Εὐγένιος ἀπεδήμησε ἐν Κυρίῳ. Τέλος δὲ ἀποθανόντος τοῦ Ἀλεξάνδρου τὴν ά. Ὀκτωβρίου 1826 ἐν Ταϋγανρόκῳ, διεδέχθη αὐτὸν ὁ νῦν ἀξιαγάστως βασιλεύων Νικόλαος Α., ὁ ἔνθερμος προστάτης τῆς Ἑλληνο-Ῥωσσικῆς Ἀνατολικῆς ἡμῶν Ἐκκλησίας.

συγχωρεῖ τὸ πλάτος μιᾶς ἐπιστολῆς, ἐκ τῆς αὐτῆς δὲ ταύτης εἰδήσεως καταλαμβάνεις καὶ τὴν αἰτίαν δι' ἣν εἰς τὴν ἐπιστολήν σας τὴν δευτέραν ἀνέβαλον, καὶ αἱ πολλαὶ ἀσχολίαι τῆς νέας μου βαρυτάτης καὶ πολλὰ φορτικῆς καταστάσεως ἐπροξένησαν τὴν ἀναβολὴν καὶ δὲν ἦτον τρόπος ἀλλέως.

Εἰς αὐτὰς τὰς ἡμέρας, ἐπέστρεψεν ἡ αὐλὴ εἰς Πετρούπολιν, ἐγὼ δὲ ἔμεινα εἰς Μόσχαν καὶ κάμνω τὰς πρεπούσας μου ἑτοιμασίας, διὰ νὰ καταβῶ εἰς τὴν ῥηθεῖσαν πόλιν Πουλτάβαν, ὅπου πρέπει νὰ συστήσω κατ' ἀρχὰς τὴν καταμονήν μου ἕως νὰ στηριχθῇ ὁ θρόνος εἰς τὴν ἁρμοδιωτέραν τῆς ἐπαρχίας κατάθεσιν. Μόσχα 22 Νοεμβρ. 1775

Ὁ ἀγαπητὸς ἐξάδελς. καὶ εὐχέτης θερμός

Εὐγένιος ὁ Σλαβ. καὶ Χερσῶς. Ἀρχιεπίσκοπος.

§ 23. *Ἐπιστολὴ Γ'.*

Ὅτε ὁ Εὐγένιος ἕνεκα τῆς νεωτέρας μεθόδου δι' ἧς ἐδίδασκε καὶ τῶν φιλοσοφικῶν αὐτοῦ μαθημάτων μὴ ἀνηκόντων, ὡς ἔλεγον οἱ κατήγοροι αὐτοῦ, εἰς ἱερεῖς, ἤρχισε διὰ πολυμβούλων τινῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ πολλῶν νὰ ἀποστρέφηται καὶ μάλιστα ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικῶς τότε Πατριαρχεύοντος Σαμουήλ, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Αἰνιὰν λέγει ὅτι τελειώσαντος τοῦ Εὐγενίου τὸν τῆς μητρὸς τοῦ Γρηγορίου Γκίκα ἐπιτάφιον καὶ ἐλθόντος ἵνα κατὰ τὸ σύνηθες ἀσπασθῇ τὴν χεῖρα τοῦ Πατριάρχου δημοσίως καὶ μετὰ πικρίας αὐτὸν ἐπέπληξεν, εἰπὼν εἰς αὐτὸν «Ὑπερύψωσας μίαν θνητὴν γυναῖκα ὑπεράνω τῆς Παναγίας» (1) ὁ ἀείμνηστος ἀναχωρήσας διέβη εἰς Θεσσαλονίκην ὅπου πρὸ ἐτῶν διέτριβεν, ὡς ἱα-

(1) Ἐν τῷ ΠΖ'. Φυλλαδίῳ ὅμως τῆς Νέας Πανδώρας Τομ. Δ'. καταχωρεῖται βιογραφία τοῦ ἀειμνήστου Νικηφόρου Θεοτόκη,, ἐν ᾗ ἀναγινώσκεται « Συνέπεσε τότε νὰ ἀποθάνῃ ἡ μήτηρ τοῦ Γρηγορίου Γκίκα, ἡγεμόνος Βλαχίας' ὁ Θεοτόκης ἐξεφώνησε τὸν ἐπιτάφιον λόγον, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Πατριάρχου καὶ ὅλων τῶν συνοδικῶν. Φαίνεται δὲ ὅτι εἴτε ἐκ τοῦ προσωπικοῦ τῆς εὐγνωμοσύνης αἰσθήματος κινούμενος, εἴτε παρασυρόμενος ὑπὸ τῆς ὀξείας αὐτοῦ φύσεως, ἐξετράπη εἰς τοσαύτην ἐγκωμίου ὑπερβολὴν, ὥστε ὁ αὐστηρὸς Πατριάρχης συνέστειλε τὰς ὀφρῦς, καὶ ὅτε ὁ Θεοτόκης καταβὰς ἀπὸ τοῦ

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

τρὸς τοῦ Πασσᾶ τῆς πόλεως ἐκείνης, ὁ πρωτοεξάδελφος αὐτοῦ Γεώργιος Βάλσαμος ἀδελφὸς τοῦ Ἱερέως Δημητρίου ἔνθα ἐκτὸς τῶν συγγενικῶν περιποιήσεων μέσον αὐτοῦ ἐφιλιώθη καὶ μετὰ τοῦ Ὀθωμανοῦ τῆς πόλεως ἐκείνης Διοικητοῦ, ὅστις καίτοι βάρβαρος μεγάλως ἐθαύμασεν, ὡς λέγεται, τὴν φυσικὴν ὀξύνοιαν καὶ ἱκανότητα τοῦ Εὐγενίου.

Μετὰ καιρὸν ὅμως ἐπιστρέφων οἰκογενειακῶς εἰς τὴν πατρίδα ὁ Γ. Βάλσαμος καὶ ναυαγήσας ἐπὶ τῶν παραλίων τοῦ Ἀκρωτηρίου Μαλέα, μόλις ἠδυνήθη νὰ σωθῇ μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ. Τοῦτο μετὰ καιρὸν μαθὼν ὁ Εὐγένιος, ἀρχιερατεύων τότε ἐν Ῥωσσίᾳ ἔπεμψεν αὐτῷ οὐχὶ εὐκαταφρόνητον χρηματικὴν ποσότητα καὶ ἐπιστολὴν, δι' ἧς παροτρύνει αὐτὸν νὰ τῷ πέμψῃ ἕνα τῶν υἱῶν του.

Ὁ Γεώργιος, ὠφελούμενος μιᾶς τοιαύτης ἀπροσδοκήτου περιστάσεως πέμπει εὐθὺς τὸν υἱόν του Δημήτριον, νέον δεκατεσσάρων ἐτῶν ἡλικίας, συνοδευόμενον ὑπὸ τοῦ Νικολάου Βαλσάμου πρωτοεξαδέλφου του, οἵτινες φθάσαντες ἐκεῖ ἐτέθησαν ὑπὸ κάθαρσιν. Ἀναγγελθείσης δὲ τῆς ἀφίξεώς των πρὸς τὸν θεῖόν των Εὐγένιον· ὁ ἀξιοσέβαστος Γέρων πέμπει εὐθὺς τὴν ἑπομένην ἐπιστολὴν ἐξ ἧς καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ *Αὐθωρὸν* πασιφανῶς δείκνυται ὁποίαν φιλόστοργον ἀγάπην διὰ τὴν τῶν Βαλσάμων οἰκογένειαν διηνεκῶς ἔτρεφεν.

Φίλτατέ μοι Ἀνεψιέ.

Ἐχάρην εἰς τὸν ἐρχομόν σου· ὁμοῦ καὶ τοῦ ἐξαδέλφου σου Δημητρίου.—Ἀνάγκη εἶναι νὰ ἐκτελέσηται αὐτοῦ τὰς διωρισμένας ἡμέρας. Οἱ νόμοι εἶναι κοινοὶ καὶ ἀπαραίτητοι. —Ἐκεῖνο μόνον σᾶς παραγγέλλω νὰ ζῆτε εὔθυμοι καὶ ὑπομονητικοὶ εἰς τὰς ἡμέρας αὐτὰς τῆς κουαραντίνας, νὰ φυλάττεσθε ἀπὸ κρύωμα καὶ νὰ μετριάζεσθε εἰς τὴν τροφήν. Ἡ

ἄμβωνος ἐγονυπέτησεν ἐνώπιον τοῦ Ἱεράρχου ἵνα ἀσπασθῇ, κατὰ τὸ ἔθος, τὴν δεξιὰν αὐτοῦ, ὁ ὀξὺς Σαμουὴλ ἀνέκραξεν· ἡ Ἐκκλησία θέλει ἱεροκήρυκας, καὶ ὄχι κόλακας » ἀγνοῶμεν ὅθεν ποίαν, τῶν δύο τούτων, γνώμην νὰ παραδεχθῶμεν.

παράβασις καθ' ἑνὸς ἀπὸ τὰ τρία ταῦτα κεφάλαια, ἠμπορεῖ νὰ σᾶς προξενήσῃ κἀμμίαν νόσον, εἰς καιρὸν μάλιστα ὅπου νοσήματα εἰς τὸν τόπον δὲν ἀπολείπουσιν. Εἴ τι χρειάζεσθε, γράψετέ μοι, καὶ τὸ γράμμα σας στείλετέ το τοῦ Σρ. Γεωργίου Μπάου, ὅστις ὡς φίλος μου θέλει δείξει πρὸς ὑμᾶς πᾶσαν περιποίησιν. Ὑγιαίνετε.

Ὁ Ὑμέτερος

Αὐθωρὸν Οἴκοθεν

1786. 5. Αὐγούστου *Ἀρχιεπίσκος Εὐγένιος.*

Καὶ τῷ ὄντι ὁ Δημήτριος Βάλσαμος εἰσαχθεὶς μέσον τοῦ θείου του Εὐγενίου εἰς τὸ ἐν Πετρουπόλει στρατιωτικὸν Σχολεῖον καὶ ἀριστεύσας, μετά τινα ἔτη προεβιβάσθη ἀξιωματικὸς πολεμικοῦ τινος πλοίου, ὡς βεβαιοῦται καὶ ἐκ τῆς Διαθήκης τοῦ ἀοιδίμου ἔνθα ἀναφερόμενος ἀναγινώσκομεν « Ὁμοίως δὲ καὶ εἰς τὸν ἐκείνου πρωτοεξάδελφον υἱὸν τοῦ Γ. Βαλσάμου τοῦ ἰατροῦ Δημήτριον Βάλσαμον τὸν νῦν *ἐν τῷ ῥωσσικῷ στόλῳ* τῆς μαύρης θαλάσσης ὀφφικιάλον καὶ καβαλιέρον ἀφίνω 500 ῥούβλια κτλ. »

§ 24 *Ἐπιστολὴ Δ'.*

Ὁ Ν. Βάλσαμος διαμείνας καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα εἰς Χερσῶνα παρὰ τῷ θείῳ του ἀπεφάσισε τέλος περὶ τὴν ἄνοιξιν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα.—Τότε οὖν δίδει εἰς αὐτὸν διαφόρους ἐπιστολὰς διὰ τοὺς φίλους, μίαν εἰκόνα του πρὸς τὸν ἐν Κερκύρᾳ τότε εὑρισκόμενον Λαυρέντιον Παραμυθιώτην καὶ δύο ἀντίτυπα τῆς μεταφράσεως τῶν Γεωργικῶν τοῦ Οὐϊργιλίου ἵνα δώσῃ τὸ μὲν πρὸς τὴν οἰκογένειαν Κομούτων, τὸ δὲ πρὸς τὸν ἱεροδιδάσκαλον καὶ μαθητήν του Ἰωάσαφ Κορνήλιον. Ὁ Νικόλαος ὅμως καίτοι πέμπει ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐπιστολὴν ἀναγγέλλουσαν εἰς τὸν Εὐγένιον τὴν αὐτόθι ἄφιξίν του· ὁ ἀρχιερεὺς λυπεῖται ὅτι ἀπεράσαντες ἀρκετοὶ μῆνες δὲν ἔλαβε ἐξ αὐτοῦ ἐπιστολὴν ἀπὸ Ζάκυνθον ἵνα μάθῃ ἐὰν καλῶς κατευοδώθη εἰς τὴν πατρίδα καὶ ἂν ἐξετέλεσε πιστῶς ὅσα τῷ παρήγγειλε. Παρακινεῖται οὖν νὰ πέμψῃ αὐτῷ τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολὴν οὐσιωδεστάτην οὖσαν εἰς τὴν περίστασιν.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

Ἀγαπητέ μοι ἐξάνεψιὲ Σρ. Νικολέτο Βάλσαμε εἴης ὑγιαίνων, καὶ εἰς πάντα σου τὰ κινήματα θεόθεν κατευθυνόμενος.

Τὸ ὕστερόν της ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως γράμμα, μόλις ἀπέρασεν ἕνας μῆνας, ἢ ὀλίγον τι ὑπὲρ τὸν μῆνα, ὅπου ἀπὸ τὸν Σρ. Γονζὲ ἐδῶ ἔλαβον, καὶ αἰτία τῆς ἀργοπορίας ἦτον, διατὶ αὐτὸς, διὰ τὰς παρούσας ταραχὰς καὶ ἀνωμαλίας τῶν πραγμάτων, ἄργησε νὰ παραλάβη τὸ σενδοῦκί του, εἰς τὸ ὁποῖον κλεισμένα ἦσαν τὰ γράμματα. Ἐπεθύμουν ὅμως καὶ ἀπ᾽ αὐτόθεν νὰ ἔχω ἐπιστολήν της διὰ νὰ μάθω ὅτι καλῶς κατευοδώθη *εἰς τὴν πατρίδα*, (1) καὶ ὅτι ἔβαλε πιστῶς καὶ εἰς ἔργον ὅσα τὴν ἐπαρήγγειλα. Ἐλπίζω νὰ μὲ γράψῃ μὲ πρῶτον, ὅτι καὶ ἡ ἄλλη της ἀδελφὴ ἐνυμφεύθη καλῶς, καθὼς καὶ ἡ πρώτη, μὲ τὴν ἐπιστασίαν καὶ συμβοήθειαν, καὶ συνέργησιν τοῦ ἀγαπητοῦ μου Σρ. Κονσόλου Ζαγορίσκη (2) τὸν ὁποῖον κατέστησα εἰς τὴν ὑπόθεσίν μου ταύτην ἐπίτροπον. Παρεκτὸς τούτου, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ πρῶτον, ἐπιθυμῶ νὰ μάθω ἂν ἐξαπέστειλε καὶ τὰς ἐπιστολάς μου ὁποῦ εἶχα τῆς ἐγχειρίσει πρὸς οὓς ἔγραφον· προσέτι δὲ καὶ τὴν εἰκόνα μου εἰς τοὺς Κορφοὺς πρὸς τὸν Σρ. Λορέντζο Παραμυθιώτη. Ἐκ δὲ τῶν βιβλίων τῶν Γεωργικῶν, στοχάζομαι, ὅτι τὸ μὲν, σὺν τῷ τομιδίῳ τοῦ Βρυεννίου, ἐναπετέθη εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῶν εὐγενεττάτων ἀρχόντων Κομούτων· τὸ

---

(1) Ἂς σημειωθῇ ἡ φράσις « εἰς τὴν πατρίδα » — ἄνευ κτητικῆς ἀντωνυμίας, ὡς νὰ ἔλεγεν ὁ ἀοίδιμος « εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν πατρίδα. »

(2) Δαμιανὸς Ζαγορίσκης—Ἀπὸ τὸ Ζαγόριον τῆς Ἠπείρου, ἀξιωματικὸς τοῦ Ῥωσσικοῦ στρατοῦ, ὅστις ἐπέμφθη εἰς Ζάκυνθον πρόξενος τῆς Αὐτοκρατορίας ἐκείνης. Ἀποθανὼν τὸ **1803**, ἐτάφη ἔξωθεν τοῦ Ναοῦ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης τῶν Σιναϊτῶν, ἐπὶ δὲ τοῦ καλλιτεχνικοῦ μνημείου του ἀναγινώσκεται ἡ ἀκόλουθος Ἑλληνολατινικὴ ἐπιτύμβιος.

«Δαμιανὸς Ζαγορίσκης Ἠπειρώτης, πάρεδρος Εὐρυανάσσης Αἰκατερίνης Δευτέρας καὶ Ἀνθύπατος ἐν Ζακύνθῳ, πίστεως καὶ γένους πρόμαχος, ἐτῶν ΟΔ΄. Κυρίου Ἀντωνίου Σανδρίνη τοῦ αὐτοῦ Ἐξαποῤῥήτων καρδίᾳ εὐχαρίσῳ ΑΩΓ΄.

Dom. Damianus. Zagorisky in Epiro natus assessor late regnantis Catherine II Consul Zacintii, fidei et nationis antessignanus, annorum LXXIV Domini Antonii ipsius secretarii, grati animi MDCCCIII.»

δὲ ἕτερον, (ἐπειδὴ ἀκούω ὅτι ὁ διδάσκαλος Κυρ. Ἰωάσαφ ὁ Κορνήλιος ξενιτεύει εἰς τὰ μέρη τῆς Ἰταλίας,) παρακαλῶ νὰ τὸ πέμψῃ μὲ ἀσφαλὲς μέσον εἰς τοὺς Κορφοὺς πρὸς τὸν αὐτὸν Σρ. Λορέντζο τὸν συγγενῆ μου, καὶ νὰ λάβῃ καὶ γράμμα παρ᾽ αὐτοῦ περὶ τῆς περιλαβῆς· εἰς δὲ τὸν ῥηθέντα Διδάσκαλον θέλει φροντίσω μετὰ ταῦτα νὰ στείλω ἄλλο, ὅταν σὺν Θεῷ ἢ αὐτὸς ἐπιστρέψῃ, ἢ *ἐγὼ κατευοδῶ νὰ σᾶς ἀπολαύσω θέλει* τὸ φέρω.

Ὁ ἐξάδελφός σας Δημητράκης εἰς τὸ ἐν Πετρουπόλει σχολεῖον ὑγιαίνει καὶ προκόπτει· ἐγὼ πότε καὶ πότε δὲν ἀπολείπω πρὸς τοὺς ἐκεῖ φίλους νὰ τὸν συσταίνω, καὶ νὰ τὸν προφθάνω μὲ τὸ μέσον τῆς Δόμνας καὶ ἄσπρα, διὰ τὰς μικράς του χρείας· ἀγκαλὰ οἱ τοῦ σχολείου ἐκείνου Τρόφιμοι τίποτε δὲν χρειάζονται. Ἀσπάζομαι τοὺς συγγενεῖς καὶ οἰκείους *καὶ Ὑμῶν καὶ Ἡμῶν* ἀπαξάπαντας εὐχετικῶς. Ὁ Σρ. Ἀντωνάκης εὑρίσκεται ἐξ ἀρχῆς ἕως τοῦ νῦν παρ᾽ ἐμοί. Ἀσυλλόγιστον ἦτον τὸ κίνημά του ἴσως· ἀπρόβλεπτον ὅμως τὸ ἀπόκλεισμά του διὰ τὸν ἀπροσδοκήτως ἐπισυμβάντα πόλεμον, βεβαιότατα. Κύριος ὁ Θεὸς διαφυλάττοι ὑμᾶς εἰς τὴν χάριν του, καὶ κατευθύνοι εἰς ὀρθότητα πάντα ὑμῶν τὰ διαβήματα, ὡς εἰλικρινέστατα εὔχομαι.

Ἐκ Χερσῶνος — Ὁ οἰκειότατος ὑμῶν καὶ προσφιλέστατος
Μαΐου 15 1788 — *Εὐγένιος ὁ Ἀρχιεπίσκοπος*

Διὰ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἐπιβεβαιοῦται ὅσον καὶ ἀλλαχοῦ εἴπομεν ἐπὶ τῆς ἐνδεχομένης εἰς Ζάκυνθον ἐπανακάμψεως τοῦ ἀοιδίμου. Καὶ τῷ ὄντι μεγάλως ὁ ἀείμνηστος ἐπεπόθει ἵνα ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του· πολὺ δὲ μᾶλλον, ὅτε γηράσας παρῃτήθη τῆς Σλαβωνίου καὶ Χερσῶνος ἐπισκοπῆς, καὶ τοῦτο, ὡς ἔλεγε διὰ τὴν ψυχρότητα τοῦ Ῥωσσικοῦ κλίματος δυσαναλόγου πλέον ὄντος εἰς τὴν προβεβηκεῖαν αὐτοῦ ἡλικίαν. Ἐζήτησε οὖν τὴν ἄδειαν οὐ μόνον διὰ μεσολαβήσεως τῶν αὐλικῶν φίλων του· ἀλλὰ καὶ αὐτοπροσώπως ἀπὸ τὴν Αὐτοκρατόρισσαν ἐπιδημήσασαν εἰς Χερσῶνα. Πάντοτε ὅμως ἀπε-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

τύγχανε, ὡς σεβομένη τὰ μέγιστα αὐτὸν καὶ ἐπιθυμοῦσα νὰ ἔχῃ τοιοῦτον ἄνδρα πλησίον της.

Τὴν ἀδιαφιλονείκητον ταύτην τοῦ Εὐγενίου βούλησιν μετὰ θετικότητος γινώσκομεν, Α΄. ἀπὸ τὴν περίοδον ἐκείνην τοῦ καταχωρηθέντος γράμματος ἔνθα καθαρῶς λέγει « Εἰς δὲ τὸν ῥηθέντα διδάσκαλον θέλει φροντίσω μετὰ ταῦτα νὰ στείλω ἄλλο, ὅταν σὺν Θεῷ ἢ αὐτὸς ἐπιστρέψῃ, ἢ ἐγὼ *κατευοδῶ νὰ σᾶς ἀπολαύσω θέλει τὸ φέρω.* » Β΄. ἐκ τῆς πρώτης πρὸς τὸν ἱερέα Δημήτριον Βάλσαμον ἐπιστολῆς, ἔνθα ἀκούομεν τὸν σοφὸν Εὐγένιον λέγοντα « Ἀχ, ἀδελφὲ, ἂν ἦτον τρόπος νὰ ἔλθω νὰ τελειώσω αὐτοῦ μεταξύ σας τὴν πολύπονον πλάνην τοῦ βίου, τὴν ὁποίαν ἕως τώρα ἀπέρασα. » Γ΄. Τέλος πάντων ἀφ' ὅσον ὁ ἴδιος Αἰνιὰν ἀναφέρει ὅτι Ἀθανάσιος ὁ Πάριος εἰς τὰς περὶ τοῦ Εὐγενίου σημειώσεις του λέγει « Ὅτι ἐζήτησεν ἀπὸ τὴν Βασίλισσαν ἐπιδημήσασαν εἰς Χερσῶνα ἵνα δοθῇ εἰς αὐτὸν ἄδεια ἐπιστροφῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ἡ βασίλισσα ἐπένευσε μὲν εἰς τὸ φανερὸν, πραγματικῶς ὅμως ἀπέτρεψεν αὐτὸν ἀπὸ τοιοῦτον σκοπὸν.» Αἰνιὰν προλεγ. σελ. κά.

Ἐκ τοῦ γράμματος τούτου μανθάνομεν ἐπίσης εἰς ποῖον βαθμὸν εὐαγγελικότητος ἐπραγματοποίει τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην. Ὁ Σπυρίδων Βάλσαμος ἀποθανὼν, ὡς εἴδομεν ἐξόριστος ἀπέλιπεν οἰκογένειαν πολυπληθεστάτην, ἐν ᾗ καὶ τρεῖς θυγατέρας, δύο τῶν ὁποίων ἦσαν εἰσέτι ἄγαμοι. Ὁ ἀρχιερεὺς οὖν καίτοι διάγων ἐν Ῥωσσίᾳ καὶ τοσαῦτα ἔτη ζῶν, μακρὰν τῆς πατρίδος του δὲν παραλείπει τὴν δυστυχήσασαν ταύτην οἰκογένειαν. Συζεύγει διὰ τῆς συνδρομῆς του τὴν Ἑλένην ἐξ ἧς ἐγεννήθη ἡ Ἐντιμοτάτη Κυρ. Λουγρετία Κοσμᾶ Πουβλικόλα ὡς εἴδομεν § 21, καὶ ἀκολούθως ὡς φιλόστοργος πατὴρ φροντίζει καὶ διὰ τὴν μικροτέραν τὴν φέρουσαν τὸ σεβαστὸν ὄνομα τῆς ὑπερποθήτου αὐτοῦ θείας Κυριακῆς Βούλγαρι, τῆς ἀδελφῆς τοῦ πατρός του. Βοηθεῖ οὖν αὐτὴν οὐ μόνον διὰ χρημάτων, ἀλλὰ συσταίνει καὶ τακτικὸν ἐπίτροπον τὸν φίλον αὐτοῦ Ῥωσσικὸν Πρόξενον Δαμια-

νὸν Ζαγορίσκην ἵνα ἀποκλειστικῶς συνεργήσῃ τὸν γάμον τῆς ὀρφανῆς Κυριακῆς Βάλσαμο. « Ἐλπίζω, λέγει, νὰ μὲ γράψῃ μὲ πρῶτον ὅτι καὶ ἡ ἄλλη της ἀδελφὴ ἐνυμφεύθη καλῶς, καθὼς καὶ ἡ πρώτη μὲ τὴν ἐπιστασίαν καὶ συμβοήθειαν, καὶ συνέργησιν τοῦ ἀγαπητοῦ μου S^r. Κονσόλου Ζαγορίσκη *τὸν ὁποῖον κατέστησα εἰς τὴν ὑπόθεσίν μου ταύτην* ἐπίτροπον »

Διὰ τοῦ ἐπιστηθίου τούτου φίλου του λοιπὸν νυμφεύεται ἡ Κυριακὴ Βάλσαμο μετὰ τοῦ Θωμᾶ Δράκων ἐπονομαζομένου Φαρμάκη, νέου εὐκαταστάτου καὶ καταγεγραμμένου ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν ἀρχόντων, Libro d' oro, ὡς δείκνυται ἐκ τοῦ στεφανώματος αὐτῶν, τὸ ὁποῖον ἀντιγράφομεν ἐκ τοῦ ἐνοριακοῦ των βιβλίου τῆς Θείας Ἀναλήψεως. « 28 Ἰανουαρίου 1787. Λαβὼν ἄδειαν ἀρχιερατικὴν, ὡς ἡ τάξις καὶ συνήθεια ἐπεκράτησε· ἀρραβωνιάσθη καὶ ἐστεφανώθη εἰς γάμον πρῶτον ὁ ἐκλαμπρότατος Κ. Θωμᾶς Δράκων μετὰ τῆς ἐκλαμπροτάτης Κ. Κυριακῆς θυγατρὸς τοῦ ποτὲ εὐγενοῦς Κ. Σπυρίδωνος Βαλσάμου, ὄντος παρανύμφου τοῦ ἐκλαμπροτάτου *Κ. Ὑπάτου Μοσχοβίας Δαμιανοῦ Ζαγορίσκη.*»

Ἄξιον ὅθεν παρατηρήσεως καθίσταται ὁ σύνδεσμος τῶν δύο τούτων ἐγγράφων, τῆς ἐπιστολῆς καὶ τοῦ στεφανώματος, ἔνθα βλέπει τις τὸν Ζαγορίσκη οὐ μόνον ἐκπληρώσαντα τὴν διὰ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἀξιοσεβάστου φίλου του Ἀρχιεπ. Βούλγαρι παράκλησιν· ἀλλὰ καὶ παρευρεθέντα ὡς παράνυμφον εἰς τοὺς γάμους καὶ ἀντιπροσωπεύοντα τὸν ἐντολέα του.

Τὸ διὰ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἀναφερόμενον τομίδιον τοῦ Βρυεννίου, τὸ πεμφθὲν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου πρὸς τὸν Διδάσκαλον Ι. Κορνήλιον ὑπάρχει σήμερον εἰς τὴν ποικιλόγλωσσον βιβλιοθήκην ἑνὸς Ζακυνθίου φίλου μου φέρον ἐπὶ τοῦ πρώτου φύλλου τὰ ἀκόλουθα, γεγραμμένα ἰδίᾳ χειρὶ τοῦ Εὐγενίου.

« Κτῆμα Ἰωάσαφ· εἴθε δὲ αὐτῷ χρῆμα γένοιτο!
Μὴ γὰρ χρησομένῳ οὐδὲν ὄνειαρ, ἔχειν

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ὁ ταπεινὸς Ἀρχιεπ. Εὐγένιος ἐδωρήσατο, τῷ προσφιλεστάτῳ
Κ. Ἰωάσαφ τῷ Κορνηλίῳ Ἱεροδιδασκάλῳ,
Ἔχειν μὲν ὡς κτῆμα, χρῆσθαι δ' ὡς χρῆμα,
Τῆς δὲ κατὰ Χ., ἀγάπης διασώζειν,
Ὡς μνήμης ἐμπύρευμα.

§ 25.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς οἰκογενείας Βάλσαμο ἔγραφε πολλάκις καὶ πρὸς τὴν ἐξαδέλφην αὐτοῦ Μαρία Βούλγαρι, τὴν νυμφευθεῖσαν, ὡς εἴδομεν, μετὰ τοῦ Ἀναστασίου Γαβαλᾶ· ἀλλ' ὁ ἄωρος αὐτῆς θάνατος οὐδεμίαν τῶν ἐπιστολῶν του διετήρησε.

Ὁ Ἀναστάσιος οὗτος εἴτε ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ταξιδεύειν εἴτε ὅπως συσχετισθῇ καὶ ἐκ τοῦ σύνεγγυς μετὰ τοῦ Εὐγενίου καὶ ὠφεληθῇ ποτὲ ἐξ αὐτοῦ· λαβὼν τὴν ὁμόζυγον ἀπεδήμησεν εἰς Χερσῶνα. Μὴ εὑρὼν δὲ αὐτόθι τὸν Ἀρχιεπίσκοπον, διατρίβοντα τότε ἀλλαχοῦ, εὐθὺς τὴν ἄφιξίν των εἰς αὐτὸν διεδήλωσαν. Ἡ ψυχρότης ὅμως τοῦ κλίματος ἠσθένησε βαρέως τὴν Μαρίαν, ὅπερ μαθὼν ὁ Εὐγένιος πέμπει αὐτοῖς χρήματα καὶ ἐπιστολὴν ἵνα διαβῶσιν εἰς Ἰταλίαν, ὡς κλίμα εὐκραέστερον, κατὰ μῆνα δὲ προσδιωρισμένον ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν ἐπαρχίαν του. Τοῦτο δὲν ἐτελεσφόρησε διότι ἡ τῶν ἰατρῶν συμβουλὴ παρεκίνησε τὸν Ἀναστάσιον, ὅσον τάχιστα νὰ ὁπισθοπορήσωσιν εἰς τὴν πατρίδα. Φθάσαντες οὖν εἰς Ζάκυνθον ἐξιστόρουν ταῦτα τοῖς συγγενεῦσιν ἐν οἷς ἦτο ὁ τότε μὲν μικρὸς τῇ ἡλικίᾳ, νῦν δὲ ἔτι ζῶν Γ. Γαβαλᾶς, ὁ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἀναστασίου υἱὸς, ὅστις καὶ μοὶ ἐδιηγήθη τὸ τοιοῦτον.

Μεταξὺ τῶν προῤῥηθέντων συγγενῶν αὐτοῦ ὁ Εὐγένιος διετήρει συχνοτάτην ἀλληλογραφίαν, καὶ μὲ τὸν εὐπατρίδην Κόμητα Δημήτριον Κομούτον, ἄνδρα ἔνδοξον διὰ τὴν παιδείαν καὶ γνώσεις του, πρὸς τὸν ὁποῖον οὐ μόνον τὸ τοῦ Βρυεννίου τομίδιον ἀλλὰ καὶ ἀντίτυπον τῆς περιωνύμου μεταφράσεως τῶν Γεωργικῶν τοῦ Οὐϊργιλίου ἐδωρήσατο ὅπως ἐναποτεθῶσιν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην των. Λαβὼν ὅθεν ταῦτα ὁ Κόμης Δημήτριος καὶ ἰδὼν τὴν συστατικὴν ἐπὶ τοῦ βιβλίου λατινιστὶ ἐπιγραφὴν, δι' ἧς ἐκάλει μάλιστα αὐτὸν Συμπολίτην

του, πέμπει τὴν ἀκόλουθον εὐχαριστήριον ἐπιστολὴν, ἀντίγραφον τῆς ὁποίας δοθὲν παρὰ τοῦ ἰδίου Κομούτου πρὸς τὸν ἐγχειρίσαντα τὰ βιβλία Ν. Βάλσαμον, εὑρέθη ἀκολούθως εἰς τὰ οἰκογενειακά του χαρτία.

Illstrm°. e Reverendm°. Monsig^{r}. *NOSTRO Concittadinò*

Non credo, che V. S. Illustrissima, e Reverendissima sdegnerà di accogliere con umanità i divoti miei ringraziamenti dietro all' impartitomi grazioso favore, ed alla consolante onorevole distinzione benignamente accordata alle mie canizie.

Dal NOSTRO Stimatissimo *Concittadino*, e degno di Lei Nipote S^{r}. Nicolò Balsamo mi fu reso l' esemplare commessogli dalla somma di Lei generosità, e da me accolto con tenera esultanza, che doveva per ogni ragione imprimere nell' animo mio un così nobile e significante tratto di pura benevolenza. Certamente io non mi ravviso fornito di verun requisito *onde conseguire un simile onore*, qualora non mi si ascrivesse a merito, l' aver mai sempre rispettato il Chiarissimo nome di V. S. Illus$^{ma.}$ e Reven$^{ma.}$ deccoro della nostra Nazione, e della nostra PATRIA, sostegno della spirante greca Letterattura non solo: ma conforto d' ogni nazionale individuo, bisognoso di tutela e di suffragio.

Per sola tema di non esserla importuno circonscrivo gli ossequiosi miei sentimenti nel supplicare V. *S.* Illus$^{ma.}$ di voler graziosamente continuarmi l' ambito suo compatimento, e credermi con iugenua e cordiale venerazione, quale mi onoro di protestarmi e di riverentemente bacciarla la sacra mano.

Zante li 29 Xmbre 1787 S. V.

Di V, S. Illus$^{ma.}$ e Rever$^{ma.}$, Umil$^{mo.}$ Devot$^{mo.}$ Obbl$^{mo.}$ Ser^{e}.

Demetrio Comuto.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

Ἡ ἀνέκαθεν αὕτη πρὸς τὴν παιδείαν τείνουσα οἰκογένεια Κομοῦτο (1), θέλουσα ἴσως νὰ δέσῃ τὸ βιβλίον τοῦτο ὡς εἶναι ὅλη ἡ πολύτομος αὐτῶν βιβλιοθήκη, θὰ ἐχάθη τὸ ἐξώφυλλον ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον ἦτο ἐπιγεγραμμένη ἡ ἀφιέρωσις. Ὁ Δημήτριος ὅμως συνθέσας τὸν ἀκόλουθον λατινικὸν Ὀκτάστιχον κατὰ μίμησιν τῆς πρὸς αὐτὸν λατινιστὶ ἀφιερώσεως τοῦ Εὐγενίου, καὶ τυπώσας αὐτὸν εἰς Ἐνετίαν τὸν διένειμε ἀπανταχοῦ πρὸς δόξαν τοῦ Εὐγενίου καὶ τῆς κοινῆς αὐτῶν πατρίδος. Ἓν τῶν ἀντιτύπων τούτων εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ αὐτοῦ Βιβλίου, ἐξ οὗ αὐτὸν ἀντέγραψα καὶ ἔχει οὕτω·

OCTASTICHON.

Auctor, et insignis libri Largitor Amicus,
Ingenium cujus miratur Russa Virago, (2)
Scripta Sophi laudant, virtutes Graecia Mater,
Ille est EUGENIUS, docto notissimus Orbi.

(1) Ὁ Δημήτριος οὗτος ἦν υἱὸς τοῦ Ἀντωνίου Κομούτου, ἀνδρὸς οὐχὶ μικρᾶς παιδείας, ἐκδώσαντος κατὰ τὸ 1736 ἐν Ἀμστελοδάμῳ ἀπάντησιν κατὰ Φραγκισκανοῦ τινος Μαναχοῦ βουληθέντος νὰ ἀποδείξῃ τὸν Κύριον ἡμῶν τελεσιουργήσαντα δι' ἀζύμων τὸ τῆς θείας Εὐχαριστίας Μυστήριον. Ἡ ἀπάντησις αὕτη ἐγράφη Ἰταλιστὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα « Il maestro disingannato, ossia risposta all' apologia del molto Reverendo Padre Antonio Pozzo di borgo o minore Connentuale, Maestro di Sacra Teologia ec. et in cui sosticne conformarsi meglio all' istituzione di Gesù Cristo il rito dei Latini consagrando la santissima Eucaristia in pane azzimo. Ὁ Δημήτριος ἦν ἀδελφὸς τοῦ Νικολάου λαβόντος βαθμὸν Συνταγματάρχου, ὅστις σπουδάσας εἰς Ῥώμην ἐπέδωκεν εἰς τὴν Ἀρχιτεκτονικὴν καὶ Ἀστρονομίαν· οὗτος ἔδωκε τὸ σχέδιον τῆς ἐσωτερικῆς καλλονῆς τοῦ Ναοῦ τῆς Φανερωμένης, τὸ ὁποῖον ἐκληρωθὲν, δι' ἐνεργείας αὐτοῦ ἦλθεν εἰς Ζάκυνθον ὁ Ἱππότης Νικόλαος Δοξαρᾶς Ζωγράφος, ὅστις κατὰ τὴν διαίρεσιν τοῦ σχεδιαστοῦ ἥνωσε θαυμασίως τὰς δύο ταύτας ἀδελφὰς τὴν Γλυπτικὴν καὶ Ζωγραφίαν. Ὁ Δημήτριος τέλος πάντων ὑπῆρξεν ὁ Πατὴρ τοῦ Κόμητος Ἀντωνίου Κομούτου τοῦ γενομένου προέδρου τῆς Ἰονικῆς Πολιτείας.

(2) Virago—Γυναῖκαν ἀνδρικὴν, ἀτρόμητον, ἕνεκα τῶν πράξεων καὶ κατορθωμάτων της, καλεῖ Αἰκατερίνην τὴν Β'., Αὐτοκρατόρισσαν πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν. Τῆς Αἰκατερίνης ταύτης, τὴν ὁποίαν ὁ Κύριος Α. Παπαδόπουλος Βρετὸς ὀνομάζει Σεμίραμιν τῆς Ἄρκτου συνέθηκεν ᾠδὴν Πινδαρικὴν ὁ ἀείμνηστος, ἄγγελος μὲν τὸ ἔθνος, Ἕλλην δὲ τὴν καρδίαν, Κόμης Φρι-

Ipse Maro plausit, (2) castae obstupuere Camoenae
Aonium melos (3) audisse, exortum ore Maronis.
Sic et maeonia praecincti tempora fronde
EUGENII nostros (4) decorabit fama nepotes.

δερῖχος Γυϊλφὸρδ μὲ ἐπιγραφὴν « Αἰκατερίνῃ εἰρηνοποιῷ ᾠδὴ Πινδαρικὴ, τὴν ὁποίαν ὁ αὐτὸς Παπαδόπουλος ἐν Ἀθήναις ἐξέδωκε τῷ 1846. — Ἡ Ἄνασσα αὕτη μαθοῦσα τὰ περὶ τῆς τοῦ Εὐγενίου πολυμαθείας ἔφερεν αὐτὸν εἰς Πετρούπολιν, ἀφοῦ πρῶτον δι' Αὐτοκρατορικῆς παρακλήσεως μετέφρασεν Ἑλληνιστὶ σχέδιόν τι Γαλλικοῦ Κώδηκος, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἔτι μᾶλλον ἐπηυξήνθη τὸ πρὸς αὐτὸν τῆς βασιλίσσης σέβας.

(2) Ipse Maro plausit. Ἀρκεῖ νὰ μελετήσῃ τις τὴν τοῦ Οὐϊργιλίου μετάφρασιν καὶ τὰ ὑπ' αὐτῆς σχόλια, ἵνα μάθῃ τὶς ὁ Εὐγένιος. Δικαίως οὖν ὁ ποιητὴς Κομοῦτος ἐπιφέρει τὴν ῥῆσιν ταύτην.

(3) Aonium melos — Ἐκ τοῦ Aonia — Ἀονία ἐκαλεῖτο τὸ ὀρεινὸν τῆς Βοιωτίας μέρος, ἔνθα ὑψοῦται τὸ ὄρος Ἑλικὼν, τὸ ὁποῖον μετὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐξερχομένης πηγῆς Ἀγανίππης, ἀφιερωμένα ἦσαν ταῖς Μούσαις. Ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου κατὰ τὸν Παυσανίαν ἀνέκαθεν αὗται ἐλατρεύοντο « Θῦσαι δὲ ἐν Ἑλικῶνι Μούσαις πρώτους, καὶ ἐπονομάσαι τὸ ὄρος ἱερὸν Μουσῶν. Παυσ. Βοιωτ. « ἐξ οὗ καὶ Ἑλικωνιάδες. — Ἀονία δὲ ἐκαλεῖτο καὶ ἅπασα ἡ Βοιωτία. Ὁ δὲ Κομοῦτος κατὰ ποιητικὴν συγχώρησιν λαμβάνει τὸ Ἀόνιον ἀντὶ τοῦ Ἑλληνικόν· ὡς νὰ λέγῃ Melos Graecum. Καὶ τῷ ὄντι ὁ μὲν Οὐϊργίλιος μιμηθεὶς τὸν Ἡσίοδον εἰς τὸ « Ἔργα καὶ Ἡμέραι » ἔγραψε τὰ Γεωργικά του, ὡς ἱστορικός τις λέγει Virgilius Maro, natus in agro Mantuano, anno U. C. DCLXXXIV. Augusto Imper· et Moecenati charissimus . . . Assiduus Graecorum Imitator Virgilius fuit, Theocriti praesertium in Eclogis, Hesiodi in Georgicis, et in Aeneide Homeri. Ὁ δὲ μεταφράσας αὐτὸν κλεινὸς Εὐγένιος ἐμιμήθη τὸν Ἕλληνα ποιητὴν, οὐ μόνον κατὰ τὸ μέτρον καὶ γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς τὰς λέξεις τοῦ ἀρχαίου ποιητοῦ μετεχειρίσθη ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημασίας—π. χ. ὁ Ἡσίοδος λέγει·

Τοῦτον ἀλεύασθαι καὶ πηγάδας, αἵ τ' ἐπὶ γαῖαν
Πνεύσαντος βορέαο, δυσηλεγέες τελέθουσιν

στίχ. 475 Hesiodi Carmina. Lipsiae 1829.

Ὁ δὲ Εὐγένιος μεταφράζων τὸν 318 στίχον τοῦ Γ'. βιβλίου τῶν Γεωργικῶν

Ergo omni studio glaciem ventosque nivales

λέγει . .. Καίγ ἐπὶ πηγάδος, ἡ δὲ χιωνοβόλοιο ἀήτου

ὅπου τόσον εἰς τὸν Ἡσίοδον ὡς καὶ εἰς τὸν Εὐγένιον, ἡ λέξις πηγὰς λαμβάνεται ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημασίας, παγετὸς Glacies.

(4) Nostros nepotes — Ἀναμφιβόλως ὁ Κ. Κομοῦτος ἐννοεῖ ἐνθάδε τοὺς Ζακυνθίους ἀπογόνους των· καὶ τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τοῦ Sic et· διότι καθάπερ ἕκαστος ποιητὴς ἐστεφανωμένην ἔχων τὴν τὴν κεφαλὴν μὲ Ὁμηρικὴν

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

Hos versiculos in cornu praetiosi voluminis adnotandos grati, et obsequentis animi ergo conscripsit Demetrius Comutus Zacinthius.

Τουτέστι — — — ΟΚΤΑΣΤΙΧΟΣ

Ὁ συγγραφεὺς, καὶ φίλος δωτὴρ τοῦ ἐξόχου βιβλίου, ἡ εὐφυΐα τοῦ ὁποίου θαυμάζεται ὑπὸ τῆς Ρώσσου ἀτρομήτου γυναικὸς, (τοῦ ὁποίου) τὰ μὲν συγγράμματα ὑπὸ τῶν σοφῶν ἐπαινῶνται, αἱ δὲ ἀρεταὶ ὑπὸ τῆς Μητρὸς Ἑλλάδος, οὗτος ἐστὶν ὁ Εὐγένιος, γνωστότατος εἰς τὸν φιλολογικὸν Κόσμον. Ὁ Ἴδιος Οὐϊργίλιος (αὐτὸν) εὐφημεῖ, αἱ ἁγναὶ Μοῦσαι ἐξεπλήχθησαν ἀκούσασαι τὴν Ἀόνιον μελῳδίαν ἐξερχομένην ἐκ τοῦ στόματος τοῦ Οὐϊργιλίου. Τοιουτοτρόπως ἡ φήμη τοῦ Εὐγενίου ἔχοντος ἐστεφανομένους τοὺς κροτάφους μὲ Ὁμηρικὴν δάφνην, θέλει τιμήσει καὶ τοὺς ἀπογόνους ἡμῶν.

Τὰ στοιχίδια ταῦτα ὅπως σημειωθῶσιν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ πολυτίμου Βιβλίου (ὡς σημεῖον) εὐγνώμονος καὶ ταπεινῆς ψυχῆς συνέθηκε Δημήτριος Κομοῦτος ὁ Ζακύνθιος.

§ 26. *Εἰκόνες τοῦ Εὐγενίου.*

Ἡ Ζάκυνθος κατέχει οὐκ ὀλίγας εἰκονογραφίας διαφόρου μεγέθους τοῦ σοφοῦ τούτου τέκνου της· δύο ὅμως φυσικοῦ ἀναστήματος εἰσὶν, ἀφ᾽ ὅσας γινώσκω αἱ ἐπισημότεραι. Ἡ μία τούτων εὑρισκομένη σήμερον εἰς τὴν ἀρχιερατικὴν πινακοθήκην, πρὸ ἐτῶν δὲ εἰς τὸ τῶν Μαρτινέγκων οἴκημα, εἶναι τῷ ὄντι λαμπρᾶς ἐπεξεργασίας, καὶ ἀποδίδοται κατὰ τὴν τῶν εἰδημόνων τῆς Ζωγραφικῆς γνώμην, εἰς Ρωσσικὴν γραφίδα. Τοῦτο βεβαιοῦται καὶ ἀπὸ τὴν παράδοσιν, ὅτι ὁ αὐτὸς Εὐγένιος ἐπέμψατο πρὸς τὸν Ἀντώνιον Μαρτινέγκον τὴν εἰκόνα ταύτην, τὴν ὁποίαν φίλος του Ζωγράφος ἐν Πετρουπόλει εἰς αὐτὸν ἐδωρήσατο. Ἡ εἰκὼν αὕτη φέρουσα κορωνίδα

δάφνην, τιμᾷ, τοὺς ἰδίους ἀπογόνους του· οὕτω καὶ ὁ Εὐγένιος τιμήσει τοὺς ἑαυτοῦ. Ἀλλὰ διατὶ μεταχειρίζεται τὸ nostros καὶ οὐχὶ τὸ suus; διότι οἱ ἀπόγονοι τοῦ Κομούτου εἰσὶν οἱ αὐτοὶ μὲ ἐκείνους τοῦ Εὐγενίου, ὡς ἔχοντες ἀμφότεροι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πατρίδα Ζάκυνθον.

παλαιὰν κεχρυσωμένην, κατάλληλον τῆς λαμπρότητος τῆς Ζωγραφίας, λάμπει ἐν τῷ μέσῳ τῶν εἰκόνων τῶν κληρικῶν Συμπολιτῶν του τῶν διαπρεψάντων ἐν ἀρετῇ καὶ παιδείᾳ. Ἱστορεῖται δὲ ἐναὐτῇ γέρων οὐχὶ ἰσχνὸς ἀλλ᾽ οὐδὲ παχὺς, ἔχων ἀφ᾽ ὅσον φαίνεται κεφαλὴν φαλακρὰν, γενειάδα κατάλευκον, πρόσωπον ὡραῖον ἅμα καὶ σεβαστὸν, φέρων ἀρχιερατικὸν μανδύαν καὶ κρατῶν εἰς τὴν δεξιὰν χαρτίον, ἐφ᾽ οὗ ἀναγινώσκονται οἱ ἀκόλουθοι στίχοι

« Πρόσθεν εἴην κρείσσων ἀρθεὶς δ᾽ ἐπὶ γήραος οὐδῷ,
« Ἔγνων πλεῖον ὅσῳ ἥμισυ παντὸς ἔνι. »

Ἡ δὲ δευτέρα, ὁμοίου μεγέθους καὶ ῥωσσικοῦ καλάμου, εὑρίσκεται εἰς χεῖρας Κυρίας τινὸς ὑπὸ τοῦ Ν. Βαλσάμου ἀναγραφείσης. Παρίσταται δὲ ὁ εἰκονιζόμενος λευκοπώγων, φέρων ἀρχιερατικὰ σύμβολα, ὅμως ἄνευ ἐπιγραφῆς. Αἱ δύο αὗται εἰκονογραφίαι δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἦναι τῆς χειρὸς τοῦ Θεοδοσίου Γιενέγνου σημαντικοῦ ζωγράφου, ἀναγεγραμμένου ὡς τοιούτου ἐν τῇ ἐν Πετρουπόλει ἀκαδημίᾳ τῶν τεχνῶν, τὸν ὁποῖον ὁ ἀοίδιμος εἶχε καὶ οἰκιακὸν οἰκονόμον του, ὡς ἐξάγεται ἀπὸ τὸ ἀκόλουθον τεμάχιον τῆς διαθήκης του.

« Ζ΄. Εἰς τὸν πιστὸν οἰκονόμον τοῦ ὀσπητίου μου (ἐὰν ἕως τέλους τοιοῦτος φανῇ) Κὺρ Θεοδόσιον Γιενέγνον, τὸν ἐν τῇ Πετρουπολικῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν τεχνῶν ἀναγεγραμμένον περιδέξιον ζωγράφον, παρεκτὸς τῶν ἄλλων βοηθημάτων, ὧν παρ᾽ ἐμοῦ ἔλαβεν ἀφίνω ῥούβλια 500. » Ἐκτὸς τῶν προῤῥηθεισῶν ὑπάρχει καὶ ἄλλη ὁμοίου μεγέθους ἀλλ᾽ ὑποδεεστέρου καλάμου, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ποτὲ ἰατροῦ Μανούσου, ἥτις κατὰ τὴν γνώμην συγγενοῦς τινος αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον ἠρώτησα, ἀπέρασεν ἐκεῖ διὰ κληρονομίας ἀπό τινα Βάλσαμον.

Εἶδον τέλος πάντων καὶ ἄλλην εἰκονογραφίαν παρὰ τῷ Κ. Γ. Ῥαυτοπούλῳ τοῦ αὐτοῦ μὲν μεγέθους ἀλλ᾽ οὐχὶ γεροντικῆς ἡλικίας, οὐδὲ φέρουσα σύμβολα ἀρχιερατικοῦ βαθμοῦ. Παριστάνει ὅθεν τὸν Εὐγένιον ἱεροδιάκονον ἔτι ὄντα. Τὴν εἰκονογραφίαν ταύτην, ἐπληροφορήθην ὅτι πλοίαρχός τις Ῥαυτό-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

πουλος Ζακύνθιος, εὐεργετηθεὶς μεγάλως ὑπὸ τοῦ συμπολίτου του Εὐγενίου ἐν Κωνσταντινουπόλει, μάλιστα διὰ συμβάν τι μεσολαβήσας ὑπὲρ αὐτοῦ εἰς τὴν Ῥωσσικὴν πρεσβείαν, ὡς δεῖγμα εὐγνωμοσύνης τε καὶ σεβασμοῦ μετέφερε τὴν εἰκόνα τοῦ εὐεργέτου του. Ὑπάρχουσι καὶ πολλαὶ ἄλλαι ἀλλ' ἀντιγραφθεῖσαι ἐκ τῶν ἀνωτέρω.

§ 27. *Περὶ Σπουδῆς καὶ Συγγραμμάτων τοῦ Εὐγενίου.*

Ἐπὶ τῆς προκαταρκτικῆς σπουδῆς αὐτοῦ ἀρκετὰς πληροφορίας οὐκ ἔχομεν. Ὁ Κούμας λέγει, ὅτι ἐδιδάχθη τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς Κέρκυραν παρὰ Ἱερεμίᾳ τῷ Καβαδίᾳ. Ἴσως νὰ ἐσπούδασε καὶ παρὰ τῷ Διδασκάλῳ τούτῳ· πλὴν ὁ Εὐγένιος ἀναντιῤῥήτως ἐδιδάχθη τὴν Ἑλληνικήν, ὡς καὶ ἄλλας Εὐρωπαϊκὰς γλώσσας ἀπὸ τὸν Συμπολίτην του Ἱερέα Ἀντώνιον τὸν Κατήφορον, τὸν ὑπὸ τοῦ ἰδίου Εὐγενίου διὰ τῆς Λογικῆς του συγκαταριθμούμενον μὲ μέγαν ἔπαινον εἰς τὸν χορὸν τῶν ἐν παιδείᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ διαπρεψάντων λέγων « Καὶ Ἀντώνιον Κατήφορον τὸν ἐκ Ζακύνθου, τὸν ἐπὶ παντοδαπῇ λόγων ἰδέᾳ, οὐ τὸ τυχὸν κλέος ἀράμενον. Λογ. Ευγ. Σ. 43. » ἀγνωοῦμεν ὅμως ποῦ καὶ κατὰ ποίαν ἡλικίαν. Τοῦτο δ' ὅπερ ἐκ παραδόσεως ἔμαθον, παρ' ἐλπίδα ἀπήντησα καὶ ἐν τῇ Ἱστορικοκριτικῇ ἀπολογίᾳ § 17, ἔνθα δείκνυται ἡ σύντομος βιογραφία τοῦ ἀνδρὸς τούτου « Ἀντώνιος Κατήφορος ὁ ἐκ Ζακύνθου Ἱερεὺς ἀνὴρ λίαν διαβεβοημένος ἐν παιδείᾳ τε καὶ ἀρετῇ.... Μαθηταὶ αὐτοῦ τοῦ εὐσεβοῦς Ἱερέως ἐχρημάτισαν οἱ Φωστῆρες Νικηφόρος Θεοτόκης, Εὐγένιος Βούλγαρις, Ἰώσαφ Κορνήλιος, Ἀγάπιος Λίτινας (1)».

(1) Ὁ Ἱστορικὸς οὗτος σφάλλει ὀνομάζων τὸν Λίτινα Ἀγάπιον διότι ἐκαλεῖτο Ἰωάννης ὡς βεβαιοῦται οὐ μόνον ἐκ τῶν βιβλίων τῆς Θ. Ὁδηγητρίας ἔνθα ἐφημέρευσε ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν Συγγραμμάτων του· ἰδοὺ ὅμως τί λέγει « Α. Ἱερομόναχος Λίτινας Ζακύνθιος, ἐπιστημονικώτατος καὶ εἰδήμων διαφόρων διαλέκτων· οὗτος ἐχρημάτισε καθηγητὴς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Παταβίου τῆς Ἑλληνίδος καὶ Ἑβραΐδος διαλέκτων, μετ' ἔπειτα ἐτιμήθη ἀπὸ τὴν Βενετικὴν Γερουσίαν μὲ τὸ ἀξίωμα δημοσίου ἐξεταστοῦ ἐν τοῖς τύποις τῶν Ἑλληνικῶν Βιβλίων, Ὑπούργημα οὐδέποτε δοθὲν εἰς Ἕλληνα παρὰ τῶν Λατίνων. Ἔχομεν ἐξ αὐτοῦ διάφορα συγγράμματα, μίαν Χριστιανικὴν θεολογίαν, ἓν ἐγχειρίδιον μεταφυσικὸν διαλεκτικόν, καὶ ἄλλα συγγράμματα ἀνέκδοτα.» Ὁ σοφὸς οὗτος ἀπέθανε ἐν Βενετίᾳ τὸ 1805—1806. Περὶ αὐτοῦ βλέπε καὶ ἐπιστολὴν Ἀπολ. τοῦ Ἰατροῦ Δονᾶ σελ. 111. ὅπερ καθίσταται παρατηρήσεως ἄξιον, διότι μετὰ τὴν ἐξιστόρησιν τοῦ Εὐγενίου λέγει « Ὁ Λίτινας ἐγεννήθη ὡσαύτως ἐν τῇ Νήσῳ Ζακύνθου.»

Ὅτι δὲ ὁ Εὐγένιος ἀπέρασεν εἰς Ἰταλίαν τοῦτο βεβαιοῦται παρὰ πάντων διότι καὶ ὁ Κ. Αἰνιὰν λέγει «Μετέβη εἰς Ἰταλίαν καὶ ἄλλα μέρη τῆς Εὐρώπης, ὅπου διαμείνας ἱκανὰ ἔτη ἐδιδάχθη διαφόρους ἐπιστήμας καὶ πολλὰς Εὐρωπαϊκὰς γλώσσας οἷον Λατινικήν, Ἰταλικήν, Γαλλικήν, Γερμανικὴν καὶ τελευταῖον τὴν Ἑβραϊκήν» καθὼς καὶ ὁ Κούμας «ἐπλήρωσαν ὅμως (ἐννοῶν τοὺς γονεῖς του) τὴν ἐπιθυμίαν του καὶ τὸν ἔστειλαν εἰς Πατάυϊον.»

Ὁ Κ. Αἰνιὰν ὅμως ἀσυμφωνεῖ μὲ τὸν ἀείμνηστον Κούμαν ὡς πρὸς τοῦτο· διότι ἐνῷ ὁ τελευταῖος λέγει ὅτι οἱ γονεῖς αὐτοῦ τὸν ἔςειλαν εἰς Παταυΐον, ὁ Αἰνιὰν ἱστορεῖ ὅτι « ἔλαβε συνδρομὴν παρα τινων ἐμπόρων τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων καὶ μετέβη εἰς Ἰταλίαν.» Ὅσον τὸ καθ' ἡμᾶς ὀφείλομεν νὰ συμφωνήσωμεν μετὰ τοῦ Κ. Κουμα. Διότι ἡ μοναδικότης τοῦ Ἐλευθερίου, ἡ ἀπερίγραπτος πρὸς αὐτὸν ἀγάπη τοῦ Ἀλοϋσίου, ἡ ἀτεκνία καὶ οὐχὶ μικρὰ κατάστασις τοῦ ἀγαπητοῦ τούτου θείου του ἀδυνατοῦν ὁλικῶς τὸ ὅσον ὁ Κ. Αἰνιὰν ἐπὶ τούτου γνωμοδοτεῖ, πολὺ δὲ μᾶλλον βλέποντες τὸν νέον τελειώσαντα εἰς Ἰταλίαν τὰς σπουδάς του καὶ ἐπιστρέφοντα οὐχὶ εἰς Ἰωάννινα ἢ Κέρκυραν ἀλλ' ἐν Ζακύνθῳ. Καὶ τῷ ὄντι πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ φιλόστοργος οὗτος Θεῖός του, ὁ φροντίσας καὶ πρὸ τῆς γεννήσεώς του, ὁ ἔχων ἐλπίδας νὰ ἐπαυξηνθῇ καὶ διατηρηθῇ δι' αὐτοῦ ἡ ἀρχαία οἰκογένειά των Βούλγαρι, ὁ κατέχων τοσαῦτα πλούτη καὶ κτήματα νὰ μὴν ἔστειλε δι' ἐξόδων του εἰς Ἰταλίαν τὸν ἀγαπητόν του Ἐλευθέριον, ἀλλ' ὅτι ἐστάλη διὰ συνεισφορᾶς ἄλλων;— Ὁ Κ. Αἰνίαν λέγει εἰσέτι ὅτι ὁ Εὐγένιος διέτριψε σπουδάζων εἰς Ἰταλίαν *ἱκανὰ ἔτη*. Ἡμεῖς ἐκ τῶν καταχωρηθέντων ἐπισήμων ἐγγράφων

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

μανθάνομεν ὅτι περὶ τὸ 1737 τουτέστι περὶ τὸ 21 τῆς ἡλι-
κίας του ἔτος ἀνεχώρησεν ἀπὸ Ζάκυνθον καὶ προεχειρίσθη ἀλ-
λαχοῦ Ἱεροδιάκονος μένει ὅθεν ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ νὰ
ἴδωμεν ἐὰν ὁ Ἐλευθέριος πρὸ τοῦ 1737 κατῴκει ἐν Ζακύνθῳ
σταθερῶς ἢ ὄχι.

Ἡμεῖς Α΄. μὲν ἐκ πολλῶν τεκμηρίων καὶ μάλιστα ἐκ τῆς
παρουσιάσεως τοῦ προικοσυμφώνου τῆς Κυριακῆς Βούλγαρι
καὶ ἐκ τοῦ θανάτου τῆς μητρὸς τοῦ Εὐγενίου Τζανέττας μαν-
θάνομεν ὅτι οἱ γονεῖς αὐτοῦ κατῴκουν εἰς Ζάκυνθον.—Β΄. Ἡ-
μεῖς γινώσκωμεν ὅτι διὰ νὰ καταγραφθῇ τότε τὸ ὄνομα τινὸς
εἰς τὸν κατάλογον τῶν ψηφηφόρων τῆς Φανερωμένης, ὤφειλε
νὰ φέρῃ τὴν ἡλικίαν 19 ἐτῶν, νὰ ἦναι Ζακύνθιος, νὰ ἦναι
τέκνον οἰκογενείας ἐχούσης τὸ κυριαρχὸν δικαίωμα, καὶ νὰ
ζῇ ἐν Ζακύνθῳ ὅπως αὐτοπροσώπως ψηφοφορῇ· ἀλλὰ τὸ ὄνομα
τοῦ Ἐλευθερίου εἴδομεν ὅτι καταγεγραμμένον ὑπάρχει, ὑπῆρχε
ἄρα καὶ ἔζη ὁ Ἐλευθέριος εἰς Ζὰκυνθον. Ἀδιάφορον ὅμως ἐάν,
ὡς καὶ οἱ σήμερον ἀπὸ τὴν πατρίδα διὰ τὰς σπουδάς των
ἀποδημοῦντες νέοι, ἀνεχώρησεν ἴσως καὶ ὁ Ἐλευθέριος ἐκ δια-
λειμμάτων εἰς Κέρκυραν, Πατάυϊον, Ἐνετίαν ἢ ἀλλαχοῦ ἵνα σπου-
δάσῃ. Μολότι δὲ τὸ 1737 μετέβη ἀπὸ Ζάκυνθον εἰς Ἄρταν καὶ
Ἰωάννινα διὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ Ἱερατικὸν στάδιον, βλέπομεν
πάλιν αὐτὸν ἐπιστρέψαντα εἰς Ζάκυνθον, διαμείναντα ἀρκετὸν
χρόνον καὶ μόλις τὸ 1742 διευθύνοντα τὴν Σχολὴν τῶν Ἰωάν-
νίνων, καιρὸς καθ' ὃν δὲν ἐπέστρεψε πλέον εἰς Ζάκυνθον. Ἄχρι
τοῦδε λοιπὸν πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν τὸν Ἐλευθέριον εἴτε
Εὐγένιον ζήσαντα ἐν Ζακύνθῳ, τουτέστι ἄχρι τοῦ 28 ἔτους
τῆς ἡλικίας του. Τίς ἄλλος ὅθεν ἁρμοδιώτερος χρόνος ἵνα σπου-
δάσῃ εἰς Ἰταλίαν ἀπὸ τὸν ἄχρι τοῦ 21 ἔτους, ἡλικία συνηθε-
στάτη διὰ τοὺς ἀποδημοῦντας καὶ σπουδάζοντας νέους; Ἀδυ-
νατῶμεν οὖν νὰ ὑποθέσωμεν τοιοῦτον συσχετισμὸν μεταξὺ Ἐ-
λευθερίου καὶ Ἰωαννιτῶν ἵνα πέμψωσιν αὐτὸν εἰς Ἰταλίαν, ἐνῷ
μάλιστα ὁ ἴδιος Αἰνιάν λέγει «Δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς πόσον
καιρὸν διέτριψεν εἰς ἐκείνην τὴν πόλιν (Ἰωαννίνων)» Ἐξ ὅλων τού-

των λοιπὸν νὰ παραδεχθῶμεν ἀπεναντίας βιαζόμεθα οὐ μόνον
τὸ ὅσον ἡ παράδοσις μᾶς διετήρησεν ἀλλὰ καὶ ὅσον ὁ Κ. Κούμας
λέγει ὅτι ἐσπούδασεν εἰς Πατάυϊον δι' ἐξόδων τῶν συγγενῶν του.

Πολλαὶ ἦσαν αἱ γλῶσσαι τὰς ὁποίας ὁ σοφὸς οὗτος ἐγί-
νωσκε, τουτέστιν ἡ Ἑλληνική, ἡ Λατινική, ἡ Γερμανική, ἡ
Ἰταλική, ἡ Γαλλική, ἡ Ἑβραϊκή, ἡ Χαλδαϊκή, ἡ Τουρκι-
κή, ἡ Ἀραβική, καὶ ἡ Ῥωσσική. Ἴσως τινὲς βασιζόμενοι εἰς
τὰς ἐπιστολάς του δὲν παραδεχθῶσιν ὅτι ἐγίνωσκε τὴν Ῥωσ-
σικήν· πλὴν τοῦτο δείκνυται ἐκ πολλῶν τεκμηρίων καὶ πο-
λὺ μᾶλλον ἐκ τῆς Πινδαρικῆς ᾠδῆς τὴν ὁποίαν ὁ Ῥῶσσος Βα-
σίλειος Πετρόβ συνθέσας εἰς δόξαν τοῦ Γρηγορίου Ποτεμκί-
νου, μεθήρμωσεν ἐκ τῆς Ῥωσσικῆς γλώσσης εἰς τὴν Ἑλληνι-
κὴν ὁ Εὐγένιος καὶ ἐτυπώθη ἐν τῷ τυπογρ. τῆς ἐν Μόσχᾳ
Αὐτοκρ. ἀκαδημίας ἔτει ΑΨΟΕ΄, μὲ ἐπιγραφὴν «Ὠδὴ τῷ
ἐκλαμπροτάτῳ Κόμητι Γρηγορίῳ Ἀλεξανδρίδῃ τῷ Ποτεμκί-
νῳ, ἣν ἦσε μὲν Βασίλειος Πετρόβ, ἐκ δὲ τῆς Ῥωσσικῆς γλώσ-
σης εἰς τὴν Ἑλληνικὴν μεθήρμωσεν Εὐγένιος Ἀρχιεπ. Σλ. καὶ
Χερσῶνος.» Ὁ δὲ Ποτεμκῖνος οὗτος νομίζω νὰ ἦναι ὁ Ἀρ-
χιστράτηγος διὰ τοῦ ὁποίου τὸ 1783 ὑπετάχθη εἰς τὴν Ῥωσ-
σίαν ἡ Κριμεία.

Ἐκ δὲ τῶν πολυειδῶν συγγραμμάτων του, τὰς κριτικοφιλο-
λογικὰς παρατηρήσεις τῶν ὁποίων ἀφίημι εἰς ἄνδρας ἔχον-
τας ὁποίας τῷ ὄντι ἀπαιτεῖται δυνάμεις, ὁ Εὐγένιος δείκνυ-
ται ἀληθὴς φιλόσοφος, μαθηματικὸς ἄριστος, μεταφραστὴς
γνησιώτατος, σχολιαστὴς πολυμαθέστατος, ἱστορικὸς τερπνός,
θεολόγος ὀρθοδοξότατος κτλ.

Ἡ Ὁμηρικὴ κομψότης μὲ τὴν ὁποίαν ἐξελλήνισε τὸν με-
λῳδὸν τῆς Αὐσονίας Οὐϊργίλιον, παρουσιάζει αὐτὸν εἰς ὅλον
τὸν πεπαιδευμένον κόσμον ποιητὴν δαφνοστόλιστον· τὰ δὲ
θεολογικὰ καὶ πολυμαθῆ αὐτοῦ Σχόλια, μὲ τὰ ὁποῖα ὑπερε-
πλούτισε τὸν ὑπ' αὐτοῦ μεταφρασθέντα Ἀδὰμ Ζοιρνικάβιον,
ὡς δὲ καὶ τὰ τοσαῦτα ἄλλα θρησκευτικὰ αὐτοῦ Συγγράμ-
ματα γέμοντα ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας, κηρύττουσιν αὐτὸν

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ἀκαταμάχητον προπύργιον τῆς ἡμετέρας τῶν Ὀρθοδόξων ἐκκλησίας. Ἐκεῖνο δ' ὅπερ μὲ ἀμάραντα ἄνθη διακοσμεῖ τὸ σύνολον τῶν πολυτίμων τούτων κειμηλίων του εἶναι ὁ ἀκραιφνὴς πρὸς τὴν πολυπαθοῦσαν Ἑλλάδα ζῆλός του καὶ ἡ ἀπερίγραπτος αὐτοῦ ἀφοσίωσις πρὸς τὴν καὶ τότε καταπολεμουμένην τῶν Ὀρθοδόξων θρησκείαν.

§ 28. *Περὶ τῆς Διαθήκης τοῦ Εὐγενίου καὶ τῆς οἰκογενείας Παραμυθιώτη.*

Ἐκ τῆς αὐτογράφου διαθήκης τοῦ ἀοιδίμου τὴν ὁποίαν συνέταξε τὴν 16 Ἀπριλίου 1805 ἐν Πετρουπόλει (Βλέπε Αἰνιὰν) δυνάμεθα νὰ μάθωμεν τίνες ἦσαν οἱ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον πλησιέστεροι ζῶντες συγγενεῖς του. Λέγει οὖν «Ε΄. Εἰς τὸν ἐντιμότατον Κύριον Λαυρέντιον Παραμυθιώτη τὸν νῦν ἐν Βενετίᾳ διάγοντα, ὡς εἰς θεῖον ἡμῶν ἐξ ἀγχιστείας ἀφίνω ρούμβλια 1000. ς΄. Εἰς τοὺς τρεῖς αὐταδέλφους Βαλσάμους υἱοὺς τοῦ ποτὲ Σπυρίδωνος Βαλσάμου τοῦ χρηματίσαντος ραγκιωνάτου τῶν Κορυφῶν Γενερὰλ Κουερίνου· ὁμοίως δὲ καὶ εἰς τὸν ἐκείνου πρωτοεξάδελφον τοῦ Γ. Βαλσάμου τοῦ ἰατροῦ Δημήτριον Βάλσαμον, τὸν νῦν ἐν τῷ ρωσσικῷ στόλῳ τῆς Μαύρης θαλάσσης ὀφφικιάλον καὶ καβαλιέρον ἀφίνω 500 ρούμβλια εἰς ἕνα ἕκαστον ἐξ αὐτῶν.»

Αὐτοὺς λοιπὸν καὶ μόνους νὰ παραδεχθῶμεν ὀφείλομεν ὡς πλησιεστέρους τῶν συγγενῶν του, πάντα δὲ ἄλλον ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ ἀναφερόμενον, μακρυνὸν· ἄλλως πῶς ἤθελε κάμει μνείαν τῶν τοιούτων. Ἀλλὰ περὶ μὲν τῆς συγγενείας τῶν Βαλσάμων ἀρκετὰ διελάβομεν § 20· ἄλλο τι ὅθεν εἰς ἡμᾶς δὲν μένει παρὰ νὰ διαπραγματευθῶμεν καὶ περὶ τοῦ Παραμυθιώτη. Ὁ Λαυρέντιος οὗτος ἐγεννήθη εἰς Ζάκυνθον (1) καὶ ἦν υἱὸς Ἀθανασίου τινὸς Παραμυθιώτη καταγομένου μὲν ἐκ Κερκύρας ζήσαντος δὲ πλεῖστα ἔτη εἰς Ζάκυνθον καὶ ἔχοντος ἐνορίαν εἰς τὸν Ναὸν τῆς θείας Ἀναλήψεως, ὡς δείκνυται οὐ μόνον ἐκ τῶν ἐνοριακῶν βαπτισμάτων καὶ θανῶν· ἀλλὰ καὶ ἐκ μιᾶς ἀναφορᾶς (1) εὑρισκομένης εἰς ἓν βιβλίον τῆς ἐνορίας ταύτης. Ποία ὅμως ἡ μεταξὺ τοῦ Εὐγενίου καὶ Παραμυθιώτη συγγένεια ἀγνοῶ. Νομίζω ὅμως ἔκ τινων τεκμηρίων ἐξαγομένων ἐκ διαφόρων οἰκογενειακῶν ἐγγράφων ὅτι εἷς Παραμυθιώτης, καὶ ἴσως αὐτὸς ὁ Λαυρέντιος, καίτοι νεώτερος τοῦ Εὐγενίου (ὡς τοῦτο πολλάκις ἀκολουθεῖ) ἐνυμφεύθη τὴν ἀδελφὴν τῆς μητρὸς τοῦ Εὐγενίου Τζανέττας καὶ οὕτως ἐγένετο οὐ μόνον ἐξ ἀγχιστείας θεῖός του· ἀλλ' ἐπήγασεν εἰσέτι καὶ ἡ μεταξύ τινων Κερκυραϊκῶν οἰκογενειῶν συγγένεια, πλὴν τοῦτο δὲν ἐγγυοῦμαι ὡς βέβαιον.

Ὁπωσδήποτε ὅμως διὰ τῆς ἰδιοχείρου ταύτης Διαθήκης του· βοηθεῖ τὴν τότε νεοσυστηθεῖσαν ἀκαδημίαν μας, ἐνθυμεῖται τὸν Κερκυραϊκὸν Ναὸν τοῦ θαυματουργοῦ Σπυρίδωνος, δὲν λησμονεῖ τὸν ἐν Ζακύνθῳ ἐνοριακὸν Ναὸν τῆς ἐν τῇ Ἄμμῳ

(1) Ἰδοὺ τὸ βαπτιστικὸν αὐτοῦ ἐγγεγραμμένον εἰς τὰ βιβλία τοῦ Ζακυνθίου Ναοῦ τῆς Θείας Ἀναλήψεως. «1768 Μαΐου 11. Ἐβαπτίσθη παιδίον ἀρσενικὸν τοῦ Κυρίου Ἀθανασίου Παραμυθιώτη μετὰ τῆς Κ. Τερέζας Κορνάλμπα, ἦτον ἀνάδοχος ὁ Σρ. Κόντες Καπνίσσης Λουρέντσος, τοῦ ἐκλαμπροτάτου Σρ. Βεντουράκη καὶ ἐκλαμπρότατος Σρ. Κωνσταντῖνος Μακρῆς καὶ ὠνομάσθη Λουρέντσος ἦτον μηνὸς ἑνός.»

(1) Ἡ ἀναφορὰ αὐτη ἔχει οὕτω· «1768 Ἀπριλίου 29 ἡμέρα τρίτη. Ἐνεφανίσθη μέσα εἰς τὸν Ναὸν τῆς Θείας Ἀναλήψεως ὁ Εὐγενὴς Κύριος Ἀθανάσιος Παραμυθιώτης, ὁ ὁποῖος ἰνστάρισε νὰ γράψω εἰς τὸ παρὸν βιβλίον, πῶς ἐπειδὴ καὶ νὰ ἦναι ἐλεύθερος τῇ γνώμῃ καὶ νὰ μὴν ἔχῃ εἰς κανένα Ναὸν τῆς παρούσης Νήσου Ζακύνθου ἐνορίαν, ἔστοντας καὶ ἦναι ἀπὸ τοὺς Κορφοὺς, καὶ ἐπειδὴ ἀφόντις ἦλθε εἰς τὴν παρὸν νῆσον ἔλαβε καὶ λαμβάνει ἀπὸ τὸν αὐτὸν Ναὸν ὅλα τὰ χρειαζόμενα καὶ ἱεροπραξίαις, ὅπου δίδει τῶν ἐνοριτῶν, καὶ διὰ τοῦτο ἀπὸ τὴν σήμερον ἐκλέγει διὰ ἐνορίαν του τὸν παρόντα θεῖον ναὸν διὰ νὰ χωθῇ εἰς αὐτὸν μετὰ τὸν θάνατόν του, ἔτζι καὶ τὰ παιδία του καὶ ἡ συμβία του· θέλοντας περιπλέον καὶ ὁ παρὼν ἐφημεριος καὶ ὁ κατὰ καιρὸν νὰ τοῦ κάνῃ πάντοτε ὡς ἄρχισεν ὅλαις ταῖς ἱεροτελεστίαις καὶ ἱεροπραξίαις ὁποῦ εἶναι χρειαζόμεναις τῶν καθολικῶν χριστιανῶν, λέγω βάπτισαις, στεφανώματα καὶ ὅ,τι ἄλλο εἶναι ἡ τάξαις τῶν ἐνοριτῶν· καὶ ἡ παρὸν θέλει ὑπογραφθῇ ὑπὸ χειρός του καὶ ὑπὸ μαρτύρων διὰ νὰ ἔχῃ τὸ στέραιον, βέβαιον καὶ ἀμετάτρεπτον εἰς τοὺς αἰῶνας.

Στέλιος Ἱερεὺς ὁ Σταυράκης μαρτυρῶ

Ἀλέξανδρος Βάρδας μαρτυρῶ

Ἀθανάσιος Παραμυθιώτης βεβαιόνω.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

Φανερωμένης, ὠφελεῖ τὸν ἐν Βενετίᾳ Παραμυθιώτη ἐξ ἀγχισείας
συγγενῆ αὐτοῦ, δωροδοκεῖ τοὺς Ζακυνθίους τέσσαρας ἀνεψιούς
του Βάλσαμο· ἀφίνει 500 ρουβλίων ποσότητα εἰς τὸν πιςὸν
οἰκονόμον του Γιενέγνον· διορίζει νὰ διανεμηθῶσιν εἰς τοὺς
ἐνδεεῖς ἐκτὸς τῶν 1000 ρουβλίων καὶ τὰ ἀπὸ τὰ ἀργυρᾶ καὶ
χρυσᾶ αὐτοῦ σκεύη συναχθησόμενα χρήματα, προβλέπει διὰ
τὰ χειρόγραφα, μεταφράσματα καὶ φιλοπονήματά του· *μό-*
νους δὲ τοὺς ἐν Κερκύρᾳ ἀκμάζοντας ὁμωνύμους Βούλγα-
ρι λησμονεῖ, παραιτεῖ καὶ οὐδόλως ἐνθυμεῖται. Ἀλλὰ πῶς!
βραβεύει τοὺς ἐξ ἀγχιστείας συγγενεῖς αὐτοῦ *καὶ τοὺς ἐξ*
αἵματος δὲν ἐνθυμεῖται; ἐν ἄλλαις λέξεσι τὸν ἐν Βενετίᾳ Πα-
ραμυθιώτη καὶ τοὺς ἐν Ζακύνθῳ Βαλσάμους δωροδοκεῖ τοὺς
δὲ ἐν Κερκύρᾳ Βούλγαρι λησμονεῖ καὶ παραλείπει!

Ἴσως τὴν ἔνστασιν ταύτην θέλουν ἀποδώσει τινὲς καὶ διὰ
τοὺς ἐν Ζακύνθῳ Βούλγαρι. Ἀλλ' ἡ ἀπάντησις ὅσον ἀληθὴς
τοσοῦτον πρόχειρος καὶ ἀποχρῶσα. Ἐὰν ὁ ἀοίδιμος οὐδεμίαν
μνείαν τῶν Κερκυραίων Βουλγάρεων ἐν τῇ διαθήκῃ αὐτοῦ
ποιῇ, τὸ αἴτιον ὅτι δὲν ἐγίνωσκεν αὐτοὺς καὶ οὐδεμίαν συγ-
γένειαν μὲ αὐτοὺς εἶχε. Ἐὰν δὲ τοὺς Ζακυνθίους Βούλγαρι
παρασιωπᾷ· ἐπειδὴ ὄχι μόνον οὐδεὶς τῶν ἀρσενικῶν ἀλλ' οὐδὲ
τῶν θηλυκῶν Βούλγαρι κατὰ τὸν χρόνον τῆς διαθήκης ὑπῆρ-
χε. Καὶ τῷ ὄντι ὁ τελευταῖος τῶν ἀρσενικῶν Ζακυνθίων Βούλ-
γαρι ἦν ὁ Ἰωάννης, ὁ ἀποθανὼν ὡς εἴδομεν τὴν 5 Σεπτεμ-
βρίου 1745· ἐκ δὲ τῶν θηλυκῶν ἦν ἡ Μαρία Γαβαλᾶ ἡ ἀ-
ποθανοῦσα ἄτεκνος τὴν 17 Σεπτεμβρίου 1789. Πῶς ἠδύνατο
λοιπὸν νὰ κάμῃ μνείαν Ζακυνθίου Βουλγάρεως ἐνῷ ἐγίνωσκεν
ὅτι οὐδεὶς τῆς οἰκογενείας ταύτης ὑπῆρχε; Ἄλλους πλησιεσε-
στέρους ὅθεν δὲν εἶχε συγγενεῖς ἐκθέτων τὴν διαθήκην του εἰ-
μὴ μόνους τοὺς ἐξ ἀγχιστείας Παραμυθιώτη καὶ Βαλσάμους
τοὺς ὁποίους καὶ ἐδωροδόκησε.

Καὶ βεβαίως τίς πιστεύσειεν ὅτι ἡ εὐαγγελικὴ τοῦ ἀοιδί-
μου Εὐγενίου ψυχὴ ἤθελε στερήσει ποτὲ οὐχὶ δι' ἀνάγκην
ἀλλὰ διὰ συγγενικὸν χρέος· οὐχὶ πρὸς χρηματικὴν ὠφέλειαν,

ἀλλὰ πρὸς ἁπλῆν ἐνθύμησιν τοὺς ἐν Κερκύρᾳ Βούλγαρι, ἐὰν
οὐχὶ ἐξ αἵματος ἀλλὰ καὶ τὴν ἐλαχίστην συγγένειαν εἶχε!
Ἡλίου λαμπρότερον ὅθεν καταφαίνεται ὅτι μόνον τὸ Βουλ-
γαρικὸν ὁμώνυμον καὶ ΟΥΔΕΜΙΑ συγγένεια μεταξὺ τοῦ ἀρ-
χιεπισκόπου Εὐγενίου καὶ τῶν Κερκυραίων Βούλγαρι ὑπῆρχε.

§ 29. *Ἐπιστολὴ Ε'.*

Ἐκτὸς δὲ τῶν προκαταχωρηθεισῶν οἰκιακῶν ἐπιστολῶν, διὰ
φίλου τινὸς εὗρον εἰσέτι καὶ ἀντίγραφα τινῶν ἄλλων, ὡς δὲ
καὶ τὴν πολυθρύλλητον ἐκείνην τοῦ Εὐγενίου δι' ἐπιστολῆς
ἀπάντησιν πρὸς Ἱεροδιάκονον τινὰ Παγκράτιον, κατὰ βιβλια-
ρίου ἀνωνύμως μὲν, πλὴν ὑπὸ τοῦ Α. Ψαλίδα ἐκδοθέντος·
κατηγοροῦντος καὶ προσάπτοντος ἀρκετὰ τὸν ἀοίδιμον Εὐ-
γένιον. Μία τῶν ἐπιστολῶν τούτων εἶναι ἡ ἀκόλουθος, τὴν
ὁποίαν βεβαίως νομίζω ἀξίαν, ἂν ἦτο δυνατὸν, νὰ γραφθῇ μὲ
χρυσᾶ γράμματα.

Πανοσιώτατε ἐν Ἀρχιμανδρίταις Κύριε Δαμασκηνὲ Ὅμηρε, Πατριαρχικὲ
ἔξαρχε ἀξιοπρεπέστατε, προσφιλέστατέ μοι εἴης ὑγιαίνων, καὶ
στηριζόμενος ἐν γήρει πίονι.

Τί κάνεις ἀδελφὲ, ὕστερα ἀπὸ τόσον καιρὸν σιωπῆς ἀμοιβαίας; Πῶς ἔχεις;
Πῶς διάγεις; Πῶς εὑρίσκεσαι; Ὑγειαίνεις; κἀγὼ—γηράσκεις; κἀγώ. Ἑτοιμά-
ζεις τὰ πρὸς τὴν ἔξοδον; κἀγὼ—Λυπᾶσαι νὰ ἀφήσῃς τὴν γῆν καὶ τὰ ἐπὶ
τῆς γῆς; ὄχι ἐγώ. Ἕως πότε νὰ τρέφωμεν τὸ κακὸν τοῦτο δερμάτι, κυλιό-
μενοι εἰς ταύτην τὴν λάσπην καὶ εἰς τοῦτον τὸ βόρβορον; καιρὸς εἶναι νὰ
τὸ ἀποθέσωμεν. Αὐτὸ ἂς μένῃ ἐδῶ κάτω, ἡμεῖς ἂς πτερωθῶμεν διὰ τὰ ἄνω.
Ὁ πηλὸς εἰς τὸν πηλὸν ἐξ οὗ ἐλήφθη, τὸ πνεῦμα εἰς τὸν Δημιουργὸν ἐξ οὗ
ἀνεπνεύθη. Ἡ ἕως τώρα ζωή μας ἦτον ἕνας θάνατος. Ὁ μετ' οὐ πολὺ θά-
νατός μας εἶναι μία ἀληθινὴ ζωή. Ἐδῶ ταλαιπωρία καὶ θλίψις, ἄλλη μετ'
ἄλλην, ἐκεῖ ἄνεσις καὶ χαρὰ εἰς ἀεὶ διαμένουσα. Ἐδῶ εἰς τὴν ξενητείαν,
ἐκεῖ εἰς τὴν πατρίδα. Ἀλλὰ τὸ φορτίον τὸ βαρὺ καὶ δυσβάστακτον, ὑφ' ὃ
κατακαμπτόμενοι τρέμομεν, τί τὸ κάνομεν; Νὰ τὸ ῥίψωμεν ἐπάνωθέν μας;
ἆρά γε δυνάμεθα; ναὶ ἐὰν θελήσωμεν, πάντα ἰσχύομεν ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι
ἡμᾶς Χριστῷ. Ἀλλ' οὐδὲν ἀγαθὸν διὰ παντὸς βίου ἐπράξαμεν. Ἀχ! ἀληθῶς.
Ἀλλ' ἡμεῖς οὔτε εἰς τὴν ἑνδεκάτην φθάσαντες δὲν ἀπελπίζομεν τὴν σωτηρίαν.
Ἡμεῖς ἐλπίζομεν νὰ σωθῶμεν δωρεὰν, χάρισμα, ὄχι διὰ τὰ ἔργα μας τὰ
ἄξια πάσης κολάσεως, ἀλλὰ διὰ τοὺς μεγάλους οἰκτειρμοὺς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν,
καὶ διὰ τὸ ἄπειρον αὐτοῦ ἔλεος. Ἀδελφὲ σὲ ἀρέσει τοῦτό μου τὸ τροπάριον;
Ὗτο εἶναι ἐξαποστειλάριον, τοῦτο εἶναι ἕνα Κύκνιον ᾆσμα. Ἀπὸ τὴν ἀπό-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

κρισίν σου θέλει μάθω ἂν σὲ ἀρέσῃ—Ἐγὼ τὸ ἔψαλα, καὶ θέλει τὸ τερετίζω ἕως τῆς ἐσχάτης μου ἀναπνοῆς—βάστα μου τὸ ἴσον.

Ἐκ Χερσῶνος Ἰουνίου 4[15 1787. Ὁ εἰλικρινὴς φίλος ὡς ἀδελφὸς

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Εὐγένιος.

Πέμπεται οὖν αὕτη ἐκ Χερσῶνος εἰς Τεργέστιον πρὸς τὸν Ἀρμανδρίτην Δαμασκινὸν Ὅμηρον, τὸν Σμυρναῖον, διοικοῦντα τότε τὴν ἐκεῖ τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκλησίαν. Οὗτος εἶναι ὁ διὰ πολλῶν ἀγόνων διενεργήσας, ὥστε ἡ κατὰ τοὺς χρόνους του νεοσύλλεκτος ἐκείνη ἐκκλησία, λάβῃ παρὰ τῆς Αὐτοκρ. Μαρίας Θηρεσίας τὴν ἐλευθερίαν της καὶ οὕτω μὴ ὑπόκειται εἰς τὰς τοῦ Ποντίφικος ἀπαιτήσεις· ἀλλὰ νὰ ἐπιτελῶσιν ἐν αὐτῇ οἱ ὀρθόδοξοι μετὰ πάσης ἀδείας τὰ τῆς θρησκείας των. Περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου Βλέπ. Σημ. 167 εἰς τὸ περὶ Διχον. τῶν ἐν ταῖς Ἐκκλ. τῆς Πολν. Δοκίμιον καὶ Ἀπολ. Ἐπιστολὴν Ἰατροῦ Δονᾶ σελὶς 112.

§ 30 *Ἐπιστολὴ ς΄.*

Ἡ ἀκόλουθος πέμπεται ὑπὸ τοῦ Ἀειμνήστου ἀπὸ Πετρούπολιν εἰς Σμύρνην πρὸς τὸν ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει Χρύσανθον Ἱερομόναχον Καραβίαν τὸν Ἰθακήσιον, διευθύνοντα τότε τὴν Σχολὴν τῶν Σμυρναίων. Ὁ Χρύσανθος οὗτος (πρώην Χριστόδουλος,) ἀναχωρήσας μικρὸς ἀπέρασεν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ὅπου ἠσπάσθη τὸν μοναχικὸν βίον ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ τῆς Λαύρας. Τείνων δὲ νηπιόθεν εἰς τὴν σπουδὴν, ἦλθεν εἰς Σμύρνην διὰ προτροπῆς τοῦ συμπολίτου του Ἱεροθέου διευθύνοντος τὴν Σχολὴν τῆς πόλεως ἐκείνης, καὶ σπουδάσας, τοσοῦτον ἐπέδωκε ὥστε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἱεροθέου διεδέχθη τὴν σχολαρχικὴν θέσιν του. Τὴν ἀρετὴν καὶ παιδείαν τοῦ ἀνδρὸς ἰδὼν ὁ ἀοίδιμος καὶ πρωτομάρτυς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τότε μὲν Ἀρχιεπίσκοπος Σμύρνης, εἶτα δὲ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Γρηγόριος, παρακινεῖ αὐτὸν νὰ προβιβασθῇ Πρεσβύτερος, καὶ οὕτω διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ Γρηγορίου προχειρίζεται ἱερεὺς καὶ ἀκολούθως πνευματικὸς καὶ Ἱεροκήρυξ τῆς πόλεως ἐκείνης. Ὁ Ἐλλόγιμος οὗτος ὑπῆρξεν ἀκαταμάχητον προπύργιον τῆς Ὀρθοδοξίας καθ᾽ ὅλην τὴν Ἰωνίαν, κατακεσχίζων ὡς ἱστὸν ἀ-

ράχνης τὰς πλαικτάνας τῆς Παπικῆς ἀγέλης, τὰς ὁποίας μετὰ πολλῆς ἀφοσιώσεως καὶ τότε ἐτέκταινεν. Ὁ Χρύσανθος ὅμως οὐ μόνον διὰ τῆς διδασκαλικῆς του καθέδρας ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐπ᾽ ἄμβωνος εὐαγγελικῆς του ῥητορίας ἀπεκατέστη τρομερὸς εἰς τοὺς ἀντιπάλους του. Ἀπέθανε δὲ τὸ 1812 Φεβρουαρίου 12 ἐν Σμύρνῃ καὶ μόνη ἡ κηδεία του ἐπαρκούντως ἔδειξεν ὁποίας ἀρετῆς, παιδείας καὶ σεβασμοῦ ὁ ἀνὴρ οὗτος ἦν. Πρὸς αὐτὸν λοιπὸν πέμπει ὁ Σοφώτατος ἀρχιερεὺς Εὐγένιος τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολήν.

Πανοσιώτατε ἐν Ἱερομονάχοις Κύρ. Χρύσανθε.

Εἶπες ἴσως ἐκεῖνο « τρὶς ἐπισπένδω, καὶ τρὶς τάδε πότνια φωνῶ· τό γε μὴν θεοπρόπιον οὐκ ἔχρησέ μοι οὐδὲ ἅπαξ » ἀλλὰ μή μοι νεμεσήσῃς, ἀδελφὲ, ἐπὶ τῇ οὕτως ἀποτόμῳ σιγῇ μου. Πολλὰ ταύτης αἴτια· ἀδιάλειπτοι ἀσχολίαι, ἀῤῥωστίαι τὸ μεταξὺ πυκναὶ, κάκωσίς τε καὶ νωθρότης ἐπὶ τούτοις γήρατος, οὐκ εἰς τὸ τριτημόριον τῆς ἐννάτης δεκαετηρίδος ἐλάσαντος, καὶ ὑπὲρ τὴν ἐν δυναστείαις ἡλικίωσιν ἤδη προαχθέντος. Παρείσθω ταῦτα. Ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὸ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, ἀδελφὲ, ζητούμενον τὸ ἐπιχείρημα, νῦν ἐμὲ τὰς προσχεδιασθείσας μοι πάλαι πραγματείας ἐκείνας ἐπικατασκευάσαι, καὶ διὰ τύπων ἐκδοῦναι, ὅσον ἔργον, ὡς μέγα καὶ πολλοῦ καὶ χρόνου καὶ πόνου δεόμενον. Ἀρκαδίην μ᾽ αἰτεῖς, μέγα μ᾽ αἰτεῖς, οὔ τοι δώσω. Ὁ χρησμὸς ἐκεῖνος ἐπαροιμιάσθη ὡς οἶδας, ἐπὶ τῶν μεγάλα μὲν ζητούντων, μὴ συμφέροντα δὲ, ὁ χρησμὸς οὗτος ὁ ἐμὸς, ἐξ ἡμισείας ἀληθεύων ἀποδίδοταί σοι. Οὐ γὰρ ὅτι τῶν μὴ συμφερόντων ἡ αἴτησις (πῶς γὰρ εἰ τοῦτο καὶ μάλιστα τὸ συνοῖσον προέθεσθε ;) Ἀλλ᾽ ὅτι αἰτεῖτε τὸ κατὰ τὰς παρούσας περιστάσεις ἐμοὶ ἀδύνατον. Διὸ καὶ λυποῦμαι ὅτι κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ λυπῶσε, τὴν ὑπόσχεσιν ἀπαναινόμενος, καὶ εἰς μνήμην ἐλθὼν τοῦ παρὰ τοῦ σοφοῦ ἐκείνου ἐν ἐπιστολῇ βραχυστίχῳ ῥηθέντος, στοχάζομαι ὅτι καὶ καλῶς ῥηθὲν, δεκτικὸν ὅμως ἐστὶ καί τινος ἐπιστάσεως « μὴ αἴτει φησὶ μεγάλα· δυοῖν γὰρ θά-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

τερον ἔψεται ἢ τυχὼν λυπήσεις, ἢ ἀποτυχὼν λυπηθήσῃ » ἀλλ' οὖν τῷ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡμῖν προκειμένῳ, σοῦ μὲν τύχοντος, ἑκάτερος ἂν ἐχάρῃ, ὅτ' αἰτησάμενος καὶ ὁ κατανεύσας· ἀποτυχόντος δὲ, ἀμφοτέρους εἰκὸς λυπηθήσεσθαι. Ἰδοὺ γὰρ καὶ ὑμεῖς λυπεῖσθε καὶ αὐτὸς ἐγὼ οὐδὲν ἔλαττον—Ἀπαντήσεις δ' οὖν ὅμως τυχόν. Καί τι δὴ ταῦτα οὐχ οὕτως· ἀπ' ἀρχῆς ἀπεκρίνασθε; ἀλλὰ τοσοῦτον χρόνον ἡμᾶς κατεσκελευτεύσατε, μάτην προσδοκῶντας, καὶ περὶ τὸ ποθούμενον ἐπιχαίνοντας; τοῦτο ὁμολογῶ τὸ ἐμὸν ἁμάρτημα, ὑπὲρ οὗ συγγνώμης τυχεῖν δέομαι· πλὴν καὶ τοῦτο ἔχω τινὰ λόγον προφάσεως· μᾶλλον δὲ οὐδὲ προφάσεως κυρίως εἰπεῖν, ἀλλὰ προαιρέσεως ἐπί τι εὐλογοφανὲς ἀποσκοπούσης, ἀδοκήτως παρεμπεσὸν ἀτύχημα. Ἀνεβαλόμην ἕως οὗ κομιστοῦ ἐπιτυχὼν δεξιοῦ ἀποστείλω ὑμῖν, οὐχ ἅςπερ αἰτεῖσθε ἅμας, ἀλλ' ἀντ' ἐκείνων σκάφας τουτέστιν ἀντὶ τῶν μεταφυσικῶν καὶ θεολογικῶν, τὸν ἐξελληνισθέντα ὑπ' ἐμοῦ Ζοιρνικάβιον, ἵνα γοῦν διὰ τούτου ἐπιχρυσώσω καὶ ὁπωσοῦν ἐπιγλυκάνω τὸ ὑπόπικρον τῆς ἀνανεύσεως τῆς ἐμῆς καταπότιον. Οὕτω διενοήθην καὶ τῷ ὄντι εἰς ἔργον ἦν τὸ διανοηθέν· καὶ ἦν πρὸ ἐνιαυτοῦ ἤδη ἐλθὸν καὶ γράμμα παρ' ἐμοῦ, καὶ τὸ Ζοιρνιβιακὸν σύγγραμμα. Ἔπεμπον γὰρ διὰ τῆς Ὀλλάνδας ἐκ τῶν τυποθέντων τεσσαράκοντα καὶ ὀκτὼ ἐξεμπλάρια, ἐξ ὧν ἐμέλλετε ἔχειν καὶ ὑμεῖς τὸ μερίδιον. Ἀλλ' ἐκεῖνα ἐκ συμφορᾶς περιέπεσον εἰς χεῖρας πειρατικὰς τὰς τῶν Γάλλων, τῆς ἀγούσης ἐμπορικῆς νηὸς σκυλευθείσης ἐν τοῖς ἀρκτώοις πελάγεσιν, ὡς ἄρα ἐχούσης φορτία τὰ ἀπὸ Ῥωσσίας ἀποφερόμενα. Καὶ ὧδε μὲν οὗτος ὁ κύβος ἀριστερὸς ἡμῖν ἔπεσε καὶ ἰδοὺ τοίνυν ἄλλος νῦν ἐῤῥίφθω. Πέμπονται δι' ἐπιστασίας τοῦ χρησιμωτάτου πραγματευτοῦ Κύρ Γεωργίου Κηπουροῦ τοῦ Χίου τοῦ ἐνταῦθα εὐτυχῶς διατρίβοντος, ἐξεμπλάρια ὀκτὼ δίτομα. Ἐξ αὐτῶν ὧν ἂν σὺν Θεῷ δέξαισθε, τὸ μὲν τῶν εὐπρεπεστέρων κατασταλομένων δύο (ἐν ᾧ κατ' ἀρχὰς κεῖται καὶ ἡ χειρόγραφος λατινικὴ ἐπιστολὴ ἡ πρὸς τὸν εὐσεβέστατον Αὐτοκράτορα) πέμπεται τῇ ὑμετέρᾳ

ἐλλογιμότητι· τὸ δὲ ἕτερον τοῦ παρομοίου στιχώματος, τῷ Πανιερωτάτῳ Μητροπολίτῃ τῷ συναδελφῷ καὶ δεσπότῃ μου. Ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν τὸ μὲν ἐν χρήσει κοινῇ ἔσται τοῦ ἐν αὐτῇ τῇ Σμύρνῃ Ἑλληνομουσίου οὗ καθηγεῖσθε, τὸ δὲ πεμφθήσεται εἰς τὸ ἐν τῷ Ἁγιονύμῳ ὄρει Γυμνάσιον, τὸ δὲ εἰς τὸ ἐν τῇ Χίῳ, τὸ δὲ εἰς τὸ ἐν τῇ Πάτμῳ, τὸ δὲ εἰς τὸ ἐν Μιτύλινῃ, τὸ δὲ εἰς τὸ ἐν Θεσσαλονίκῃ, ὑπὲρ ὧν ἁπάντων οὐδὲν αἰτοῦμαι, ἀλλ' ἢ τὴν διὰ τῆς εὐχῆς τῶν ληψομένων ἀντίδοσιν.

Ἐκ Πετρουπόλεως, ἔτους ͵αψυθ΄. Μαρτίου ιβ΄.

Ὁ τῆς Πανοσίου Ὑμετέρας Ἱερολογιότητος τὴν ἀγάπην εἰλικρινεστάτην ἐν Χριστῷ ἐπαγγελλόμενος καὶ ἄῤῥηκτον·

Εὐγένιος ὁ ταπεινὸς Ἀρχιεπίσκοπος.

Ἐκτὸς τῶν ἐπιστολῶν τούτων σκοπὸν ἐθέμην νὰ φέρω εἰς φῶς καὶ τὴν ἀπάντησιν πρὸς τὸν Α. Ψαλίδα· ἀλλ' ἐμποδισθεὶς ἕνεκα τῶν ἀντιγραφικῶν σφαλμάτων δίδωμι εἰς τύπον τὸ ὀλίγιστον τοῦτο, ἐξ οὗ σαφῶς δείκνυται ὅτι ὁ Α. Ψαλίδας ἀνωνύμως συνέγραψε. Δι' ὅπερ καὶ ὁ Αἰνιὰν λέγει « Ὑπάρχει καὶ μικρόν τι φυλλάδιον δ' οὗ ἀπαντᾷ εἰς διατριβὴν τινὰ ἐπιγεγραμμένην *Τὰ καλοκινήματα*, δι' ἐπιστολῆς πρός τινα Παγκράτιον. Τὸ βιβλιάριον συνταχθὲν φαίνεται ὑπὸ Ἀθανασίου Ψαλίδα, καὶ ἀνωνύμως δημοσιευθὲν, περιεῖχε πολλὰς κατηγορίας κατὰ τῆς Λογικῆς τοῦ Εὐγενίου καὶ τῶν ἄλλων βιβλίων αὐτοῦ καὶ τελευταῖον καθήπτετο καὶ τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ διαγωγῆς, πρὸς ἃ ἀπολογεῖται ὁ Εὐγένιος δεινῶς ἐνταυτῷ καὶ γλαφυρῶς ἀλλ' ἀντικαθάπτεται δηκτικῶς δι' εὐφυῶν σαρκασμῶν καὶ εὐστόχων προσβολῶν τοῦ κατηγορήσαντος· ἔγραψε μετὰ ταῦτα περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου καὶ ὁ Α. Πάριος, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν σημειώσεων αὐτοῦ, ἀλλ' ἀγνοῶ ἐὰν ἐδημοσιεύθη τι διὰ τοῦ τύπου ἢ Οὔ. » Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην πληροῦν ἀληθῶς οἱ σαρκασμοὶ αἱ εἰρωνίαι ὡς καὶ αὐταὶ αἱ προσβολαὶ, πολεμοφόδια ὑπάρξαντα ἀείποτε, κατὰ δυσυχίαν, εἰς τὰς τῶν Λογιωτάτων διαπάλας καὶ μάχας. Ἐκ τῆς ἀπαντήσεως ὅθεν ταύτης ἐξάγεται ὅτι Ἱεροδιάκονός τις Παγκράτιος, λαβὼν ἀντίτυπον τοῦ ὑπὸ τοῦ

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

Α. Ψαλίδα, ἀνωνύμως ἐκδοθέντος φυλλαδίου προσάπτοντος τὸν ἑαυτοῦ διδάσκαλον ἐπέμψατο αὐτὸ πρὸς τὸν Εὐγένιον. Οὗτος δὲ φιλοτιμηθεὶς ἀπάντᾳ προοιμιαζόμενος.

Τῷ ὁσιωτάτῳ καὶ λογιωτάτῳ ἐν Ἱεροδιακόνοις Κυρίῳ Παγκρατίῳ Χαίρειν.

ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ

Ὁ τὰ Καλοκινήματα γράψας καὶ τύποις ἐκδοὺς ἅπερ ἀρτίως ἡμῖν ἀπέστειλας, εἰ μὲν ὑπὸ φθόνου κινηθεὶς ἔγραψεν αὐτά, τὸ κίνημα οὐκ ἔστι καλὸν, καὶ τὰ καλοκινήματα αὐτοῦ ὤφειλεν ἐπιγράψαι ἀληθέστερον Κακοκινήματα· εἰδὲ οὐχ κατὰ φθόνον, κατὰ δὲ φθόνου ἄλλως ὁποσοῦν τὴν γραφίδα ἐκίνησεν, ὡς ἡ ἐπιγραφὴ παραδηλοῦσα φαίνεται. . . Ἀλλ' ὁ Λυρωδὸς ἡμῖν οὗτος ἀθετεῖ τοὺς λυρικοὺς νόμους, καὶ τῆς στροφῆς καὶ ἀντιστροφῆς λυρῳδεῖ ληρῳδῶν τὴν ἐπῳδόν. καὶ πρὶν ἢ στήσῃ τὰ πρῶτα, προλαμβάνει τὸ ὕστερον ἀτάκτως, καὶ νεανικῶς ἐπανακυκλοῖ τὸν ἤδη κοινόντε καὶ τετριμμένον καὶ ἕωλον τόπον τὸν κατὰ τοῦ φθόνου, ὡς ἀπὸ ὀκρίβαντος ῥητορεύων κατὰ περιττὴν ἐπανάληψιν ὁ φθόνος. . . ὁ φθόνος. . . ὁ φθόνος οἷον ἐπὶ ὁμηγέρεως ἐπὶ ἀκροάσει ἀθροισθείσης πραιδικατορικῶς ἐκκλησιάζων ἢ μᾶλλον ἐπὶ καφφενίτιδος τινὸς λέσχης, μεταξὺ τῶν θυασωτῶν αὐτοῦ καὶ συνήθων, γλωσσοκροτῶν ἀκαίρως καὶ ἀμεθόδως ἐπικομψευόμενος . . . .

Ἰδοὺ τὸ ἐκ τοῦ φθόνου καλόν. Μήπως εἰς τοῦτο ὑπέβλεπεν καὶ ἡ τοῦ ἐγχειριδίου τοῦ Ψαλίδα ἐπιγραφὴ τὰ Καλοκινήματα; ἀλλὰ πάλιν ὧδε ἀπορία ἄλλη ἐπαναφύεται. Ταύτην, προλαβὼν μὲν λατινιστὶ συνέταττεν ὁ Γερμανὸς Βαϊμεῖστερος, προσφάτως δ' ἐξελληνισθεῖσαν ἐπιδιώρθωσεν, ἐκτένισεν, ἐνυμφοστόλισε καὶ ἐνυμφαγώγησε, τό τε προοίμιον ἐν αὐτῇ ἐμμελέστατα προανακρούσας καὶ τὴν προσφωνητήριον ἐπιστολὴν γλαφυρώτατα συντάξας ὁ λογιώτατος Ψαλίδας· ἧς καὶ προανακηρύττει ἐν τοῖς αὐτοῦ Καλοκινήμασι τούτοις, ὡς καλοθελητὴς τῶν Φιλομούσων Ἑλλήνων, τὴν εἰς Βενετίαν ἐκτύπωσιν· τίς τοίνυν τῶν δύω τούτων Λογικῶν ἢ μᾶλλον (κατὰ τὴν προειρημένην μετάληψιν) τίς τῶν δύω τούτων λογικογράφων καθυπέπεσε τῷ φθόνῳ; ὑπὲρ οὗ τὰ ἐπὶ τῶν Καλοκινημάτων ἐγκώμια τοῦ φθόνου ἐπισεσώρευται; ὁ Ψαλίδας ἢ . . . κ. τ. λ.

Εἴθε ἄλλος τις νὰ τυπώσῃ αὐτὴν ὁλόκληρον καὶ οὕτως ἀναπληρώσῃ τὴν ἀκούσιόν μου ταύτην ἔλλειψιν.

§ 31. *Περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Εὐγενίου.*

Εἴδομεν οὖν τὸν Εὐγένιον ἐκ νεαρᾶς αὐτοῦ ἡλικίας φιλοπόνως ἐργαζόμενον οὐχὶ εἰς ἄλλο εἰμὴ πρὸς ὠφέλειαν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ πολὺ μᾶλλον πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ ἠθικὴν αναμόρφωσιν τοῦ ὑπὸ τὴν δουλείαν Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Γινώσκων ὅθεν ὁ ἀείμνηστος τὸν προορισμόν του, εἰς αὐτὸν μόνον ἀπέβλεπε, δι' αὐτὸν εἰργάζετο καὶ ἐφιλοπόνει. Οὐ μόνον τὰς δόξας, τὰ πλούτη, τὰς τιμὰς, ὡς σκύβαλα ἐλογίζετο, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν ἀρχιερατικὸν θρόνον ἐνόμιζεν

ὡς πρόσκομμα τοῦ φιλολογικοῦ του σταδίου. Μόναι αἱ παρακλήσεις Αἰκατερίνης τῆς Β'. κατέπεισαν αὐτὸν νὰ παραδεχθῇ τὴν ποιμαντορίαν τῆς νεοσυστηθείσης ἐκείνης ἐπαρχίας του, τῆς ὁποίας καίτοι ἐκπληροῖ τὴν βούλησιν, ὀλίγιστα ἔτη ἀρχιερατεύει, διότι ἀπὸ τὴν πρὸς τὸν Ν. Θεοτόκην ἐπιστολὴν δι' ἧς προφωνεῖ τὴν ὑπ' αὐτοῦ συντεθεῖσαν περὶ Νικηφόρου τοῦ Βλεμμίδου ἀνάκρισιν, ἐν ᾗ ἀπαντῶμεν «Τῷ Πανιερ. Ἀρχιεπ. Σλαβ. τε καὶ Χερσῶνος Κυρ. Κυρ. Ν. τῷ Θεοτόκῃ, Εὐγένιος ὁ προαρχιεπισκοπήσας κτλ.» ἐν χρονίᾳ αψπά. Μαρτίου κδ'. ἐξάγομεν ὅτι μόλις πέντε ἔτη τὸν λαὸν ἐκεῖνον ἐποίμανε. Παραιτηθεὶς δὲ τῆς ἐπισκοπῆς ὅπως ἀφοῦ ἐκδώσῃ ἐν Λειψίᾳ τινὰ τῶν ἀνεκδότων συγγραμμάτων του ἐπιστρέψῃ εὐθὺς εἰς τὴν παραδείσιον, ὡς ὠνόμαζε, γῆν τῆς πατρίδος του· διέμεινεν εἰς Χερσῶνα ἄχρι τοῦ 1788, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς Δ'. αὐτογράφου ἐπιστολῆς του πεμφθείσης ἐκ Χερσῶνος. Ἀλλ' ἡ Αἰκατερίνη τότε εἴτε ἕνεκα τῆς μελλούσης ἀποδημήσεως τοῦ σοφωτάτου Γέροντος, εἴτε πρὸς ἀλλαγὴν κλίματος ἕνεκα τοῦ δριμυτάτου ψύχους τοῦ 1787, μεταβαίνει εἰς Ταυρίδαν, ὅπου ὁ χιονόχρους τὸ πρόσωπον καὶ τὴν πολιὰν ἀξιοσέβαστος Εὐγένιος ἐζήτησε παρὰ τῆς Αὐγούστης τὴν ἀναχώρησίν του. Αὕτη ὅμως τὸν κατέπεισε νὰ ἀπεράσῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν, καὶ καταλέξασα αὐτὸν μέλος τῆς ἐν Πετρουπόλει Αὐτοκρ. ἀκαδημίας διέτριψεν ἐκεῖ ἕως τέσσαρα ἔτη συγγράφων. Συναισθανόμενος δὲ ἀπὸ ἡμέραν εἰς ἡμέραν ἐξασθενουμένας τὰς δυνάμεις του, ἀπετραβίχθη περὶ τὸ 1802 εἰς τὴν Ἱερὰν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Ἀλεξάνδρου Νεύσκου ὅπου διαμείνας τὸ ἐπίλοιπον τῆς ζωῆς αὐτοῦ, τὴν 10 τοῦ Ἰουνίου μηνὸς τοῦ 1806 ἡμέραν Κυριακὴν ἐνῷ διέτρεχε τὸν προτελευταῖον μῆνα τοῦ 90 ἔτους τῆς ἡλικίας του ἀπεδήμησεν ἐν Κυρίῳ.

§ 32.

Ἐκ τῶν ἄχρι τοῦδε λεχθέντων λοιπὸν εἴδομεν ὅτι τρεῖς οἰκογένειαι Βούλγαρι ἐλθοῦσαι ἀπὸ Κύπρον ὑπῆρχον αἰῶνας ὁλοκλήρους εἰς Ζάκυνθον καὶ ὅτι ἡ γεννήσασα τὸν Εὐγένιον ἔζη κατὰ τὸν ΙΓ'. αἰῶνα. Ἐμάθομεν ποῖον τὸ αἴτιον ἵνα γεννηθῇ ὁ Εὐγένιος ἐκπεριστάτως ἐν Κερκύρᾳ καὶ ἀπεδείξαμεν ὅτι ἡ κατὰ συγκυρίαν γέννησις αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ νομιμοποιήσῃ τὸν τόπον ἐκεῖνον ὡς ἑαυτοῦ πατρίδα. Ἐκ πλείστων ἐγγράφων ὡσαύτως εἴδομεν τὴν γενε-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

Α. Ψαλίδα, ἀνωνύμως ἐκδοθέντος φυλλαδίου προσάπτοντος τὸν ἑαυτοῦ διδάσκαλον ἐπέμψατο αὐτὸ πρὸς τὸν Εὐγένιον. Οὗτος δὲ φιλοτιμηθεὶς ἀπαντᾷ προοιμιαζόμενος.

Τῷ ὁσιωτάτῳ καὶ λογιωτάτῳ ἐν Ἱεροδιακόνοις Κυρίῳ Παγκρατίῳ Χαίρειν.

ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ

Ὁ τὰ Καλοκινήματα γράψας καὶ τύποις ἐκδοὺς ἅπερ ἀρτίως ἡμῖν ἀπέστειλας, εἰ μὲν ὑπὸ φθόνου κινηθεὶς ἔγραψεν αὐτά, τὸ κίνημα οὐκ ἔστι καλὸν, καὶ τὰ καλοκινήματα αὐτοῦ ὤφειλεν ἐπιγράψαι ἀληθέστερον Κακοκινήματα· εἰδὲ οὐχ κατὰ φθόνον, κατὰ δὲ φθόνου ἄλλως ὁποσοῦν τὴν γραφίδα ἐκίνησεν, ὡς ἡ ἐπιγραφὴ παραδηλοῦσα φαίνεται. . . Ἀλλ' ὁ Λυρωδὸς ἡμῖν οὗτος ἀθετεῖ τοὺς λυρικοὺς νόμους, καὶ τῆς στροφῆς καὶ ἀντιστροφῆς λυρῳδεῖ ληρῳδῶν τὴν ἐπῳδόν. καὶ πρὶν ἢ στήσῃ τὰ πρῶτα, προλαμβάνει τὸ ὕστερον ἀτάκτως, καὶ νεανικῶς ἐπανακυκλοῖ τὸν ἤδη κοινόντε καὶ τετριμμένον καὶ ἕωλον τόπον τὸν κατὰ τοῦ φθόνου, ὡς ἀπὸ ὀκρίβαντος ῥητορεύων κατὰ περιττὴν ἐπανάληψιν ὁ φθόνος . . . ὁ φθόνος . . . ὁ φθόνος οἷον ἐπὶ ὁμηγέρεως ἐπὶ ἀκροάσει ἀθροισθείσης πραιδικατορικῶς ἐκκλησιάζων ἢ μᾶλλον ἐπὶ καφφενίτιδος τινὸς λέσχης, μεταξὺ τῶν θυασωτῶν αὐτοῦ καὶ συνήθων, γλωσσοκροτῶν ἀκαίρως καὶ ἀμεθόδως ἐπικομψευόμενος . . . .

Ἰδοὺ τὸ ἐκ τοῦ φθόνου καλόν. Μήπως εἰς τοῦτο ὑπέβλεπεν καὶ ἡ τοῦ ἐγχειριδίου τοῦ Ψαλίδα ἐπιγραφὴ τὰ Καλοκινήματα; ἀλλὰ πάλιν ὧδε ἀπορία ἄλλη ἐπαναφύεται. . . . . : . . . . . Ταύτην, προλαβὼν μὲν λατινιστὶ συνέταττεν ὁ Γερμανὸς Βαϊμεΐστερος, προσφάτως δ' ἐξελληνισθεῖσαν ἐπιδιώρθωσεν, ἐκτένισεν, ἐνυμφοστόλισε καὶ ἐνυμφαγώγησε, τό τε προοίμιον ἐν αὐτῇ ἐμμελέστατα προανακρούσας καὶ τὴν προσφωνητήριον ἐπιστολὴν γλαφυρώτατα συντάξας ὁ λογιώτατος Ψαλίδας· ἧς καὶ προανακηρύττει ἐν τοῖς αὐτοῦ Καλοκινήμασι τούτοις, ὡς καλοθελητὴς τῶν Φιλομούσων Ἑλλήνων, τὴν εἰς Βενετίαν ἐκτύπωσιν· τίς τοίνυν τῶν δύω τούτων Λογικῶν ἢ μᾶλλον (κατὰ τὴν προειρημένην μετάληψιν) τίς τῶν δύω τούτων λογικογράφων καθυπέπεσε τῷ φθόνῳ; ὑπὲρ οὗ τὰ ἐπὶ τῶν Καλοκινημάτων ἐγκώμια τοῦ φθόνου ἐπισεσώρευται; ὁ Ψαλίδας ἢ . . . κ. τ. λ.

Εἴθε ἄλλος τις νὰ τυπώσῃ αὐτὴν ὁλόκληρον καὶ οὕτως ἀναπληρώσῃ τὴν ἀκούσιόν μου ταύτην ἔλλειψιν.

§ 31. *Περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Εὐγενίου.*

Εἴδομεν οὖν τὸν Εὐγένιον ἐκ νεαρᾶς αὐτοῦ ἡλικίας φιλοπόνως ἐργαζόμενον οὐχὶ εἰς ἄλλο εἰμὴ πρὸς ὠφέλειαν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ πολὺ μᾶλλον πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ ἠθικὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ ὑπὸ τὴν δουλείαν Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Γινώσκων ὅθεν ὁ ἀείμνηστος τὸν προορισμόν του, εἰς αὐτὸν μόνον ἀπέβλεπε, δι' αὐτὸν εἰργάζετο καὶ ἐφιλοπόνει. Οὐ μόνον τὰς δόξας, τὰ πλούτη, τὰς τιμὰς, ὡς σκύβαλα ἐλογίζετο, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν ἀρχιερατικὸν θρόνον ἐνόμιζεν

ὡς πρόσκομμα τοῦ φιλολογικοῦ του σταδίου. Μόναι αἱ παρακλήσεις Αἰκατερίνης τῆς Β'. κατέπεισαν αὐτὸν νὰ παραδεχθῇ τὴν ποιμαντορίαν τῆς νεοσυστηθείσης ἐκείνης ἐπαρχίας του, τῆς ὁποίας καίτοι ἐκπληροῖ τὴν βούλησιν, ὀλίγιστα ἔτη ἀρχιερατεύει, διότι ἀπὸ τὴν πρὸς τὸν Ν. Θεοτόκην ἐπιστολὴν δι' ἧς προφωνεῖ τὴν ὑπ' αὐτοῦ συντεθεῖσαν περὶ Νικηφόρου τοῦ Βλεμμίδου ἀνάκρισιν, ἐν ᾗ ἀπαντῶμεν «Τῷ Πανιερ. Ἀρχιεπ. Σλαβ. τε καὶ Χερσῶνος Κυρ. Κυρ. Ν. τῷ Θεοτόκῃ, Εὐγένιος ὁ προαρχιεπισκοπήσας κτλ.» ἐν χρονίᾳ ᾳψπά. Μαρτίου κδ'. ἐξάγομεν ὅτι μόλις πέντε ἔτη τὸν λαὸν ἐκεῖνον ἐποίμανε. Παραιτηθεὶς δὲ τῆς ἐπισκοπῆς ὅπως ἀφοῦ ἐκδώσῃ ἐν Λειψίᾳ τινὰ τῶν ἀνεκδότων συγγραμμάτων του ἐπιστρέψῃ εὐθὺς εἰς τὴν παραδείσιον, ὡς ὠνόμαζε, γῆν τῆς πατρίδος του· διέμεινεν εἰς Χερσῶνα ἄχρι τοῦ 1788, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς Δ'. αὐτογράφου ἐπιστολῆς του πεμφθείσης ἐκ Χερσῶνος. Ἀλλ' ἡ Αἰκατερίνη τότε εἴτε ἕνεκα τῆς μελλούσης ἀποδημήσεως τοῦ σοφωτάτου Γέροντος, εἴτε πρὸς ἀλλαγὴν κλίματος ἕνεκα τοῦ δριμυτάτου ψύχους τοῦ 1787, μεταβαίνει εἰς Ταυρίδαν, ὅπου ὁ χιονόχρους τὸ πρόσωπον καὶ τὴν πολιὰν ἀξιοσέβαστος Εὐγένιος ἐζήτησε παρὰ τῆς Αὐγούστης τὴν ἀναχώρησίν του. Αὕτη ὅμως τὸν κατέπεισε νὰ ἀπεράσῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν, καὶ καταλέξασα αὐτὸν μέλος τῆς ἐν Πετρουπόλει Αὐτοκρ. ἀκαδημίας διέτριψεν ἐκεῖ ἕως τέσσαρα ἔτη συγγράφων. Συναισθανόμενος δὲ ἀπὸ ἡμέραν εἰς ἡμέραν ἐξασθενουμένας τὰς δυνάμεις του, ἀπετραβίχθη περὶ τὸ 1802 εἰς τὴν Ἱερὰν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Ἀλεξάνδρου Νεύσκου ὅπου διαμείνας τὸ ἐπίλοιπον τῆς ζωῆς αὐτοῦ, τὴν 10 τοῦ Ἰουνίου μηνὸς τοῦ 1806 ἡμέραν Κυριακὴν ἐνῷ διέτρεχε τὸν προτελευταῖον μῆνα τοῦ 90 ἔτους τῆς ἡλικίας του ἀπεδήμησεν ἐν Κυρίῳ.

§ 32.

Ἐκ τῶν ἄχρι τοῦδε λεχθέντων λοιπὸν εἴδομεν ὅτι τρεῖς οἰκογένειαι Βούλγαρι ἐλθοῦσαι ἀπὸ Κύπρον ὑπῆρχον αἰῶνας ὁλοκλήρους εἰς Ζάκυνθον καὶ ὅτι ἡ γεννήσασα τὸν Εὐγένιον ἔζη κατὰ τὸν ΙΓ'. αἰῶνα. Ἐμάθομεν ποῖον τὸ αἴτιον ἵνα γεννηθῇ ὁ Εὐγένιος ἐκπεριστάτως ἐν Κερκύρᾳ καὶ ἀπεδείξαμεν ὅτι ἡ κατὰ συγκυρίαν γέννησις αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ νομιμοποιήσῃ τὸν τόπον ἐκεῖνον ὡς ἑαυτοῦ πατρίδα. Ἐκ πλείστων ἐγγράφων ὡσαύτως εἴδομεν τὴν γενε-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

θλιακὴν καταγωγὴν, τὴν συγγένειαν, τὴν ἐνορίαν καὶ τὸν συσχηματισμὸν τῆς οἰκογενείας του καὶ ἐξ ὅλων τούτων ἀρκούντως ἀπεδείχθη ὅτι πατρὶς αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ Ζάκυνθος.—Εἴδομεν ἐπὶ τέλους τὸ γεγονὸς τοῦτο βασιζόμενον εἰς ἐγγράφους γνωματεύσεις πολλῶν συγχρόνων του ὀνομασάντων αὐτὸν Ζακύνθιον καὶ ἐπισφραγιζόμενον οὐ μόνον ἐκ τῶν αὐτογράφων ἐπιστολῶν του, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐπιστολῶν Ζακυνθίων καλούντων αὐτὸν Συμπολίτην καὶ ἀποδιδόντων κοινὴν πατρίδα τὴν Ζάκυνθον. Εὐελπισθῶμεν οὖν ὅτι παύουσα ἤδη πᾶσα ἀμφισβήτησις δὲν θέλει ἀδικεῖσθαι πλέον ἡ νῆσος αὕτη στερουμένη ἀνδρὸς τοιούτου, ὅστις καίτοι ἐκ διαλειμμάτων ἕνεκα τῶν σπουδῶν του ἀπεμακρύνθη, διέμεινεν ἐκεῖ ἄχρι τοῦ 28 τῆς ἡλικίας του ἔτους.

Τὰ γραφόμενά μας λοιπὸν καθὰ στηριζόμενα ἐπὶ ἀπροσβλήτων ἐγγράφων, τῶν ὁποίων τὴν αὐθεντίαν καὶ τὸ κῦρος ὑπισχνούμεθα, καταθέτοντες συσταίνομεν εἰς τὴν ὥριμον κρίσιν τῶν πεπαιδευμένων τῆς Πατρίδος, εἰς τὴν γνωμάτευσιν τῶν φιλολογικῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἔθνους καὶ εἰς τὴν ἀμερόληπτον ἀνάγνωσιν ἐκείνων, οἵτινες διὰ τῆς ἀπὸ καθέδρας πανδήμου διδασκαλίας των ποτίζουσιν ἀόκνως τὸ ἀειθαλὲς δένδρον τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας. —Ἡμεῖς γινώσκομεν, ὡς καὶ προοιμιαζόμενοι εἴπομεν, ὅτι ὁ Ἑλληνο-Ὀρθόδοξος χιτὼν τοῦ Εὐγενίου καθιστᾷ διὰ τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον τὴν πάτριον αὐτοῦ γῆν ἀδιάφορον· ὡς ἔχοντες πάντες ἡμεῖς τὸν αὐτὸν Προορισμὸν, τὸ αὐτὸ Σύνθημα, τὸ αὐτὸ Μέλλον· ὁπωσδήποτε ὅμως ἃς μὴ λησμονήσωμεν ποτὲ ὅτι ἡ παραμόρφωσις τῆς ἀληθείας φέρει οὐσιώδη προσκόμματα εἰς τὴν ἠθικὴν μόρφωσιν καὶ πρόοδον τοῦ ἀνθρώπου.

ΠΑΝΑΓΗΣ ΣΤ. ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ 1927 ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΜΟΥ

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Σελὶς 10 στίχος 15 ἀντὶ ὅροι γράφε ὀρη. Σελ. 19. στιχ. 28 μηρὸν γρ. μηρόν. Σελ. 30. στιχ. 12 συγχρόνος γρ. συγχρόνως. Σελ. 36. στιχ. 4 ἔγγυος γρ. ἔγκυος. Σελ. 56. στιχ. 9 Ιωαννίων γρ. Ἰωαννίνων. Σελ. 63. στιχ. 27 Φιλιότη γρ. Φιολίτη. Σελ. 88. στιχ. 35 Antonii γρ. Antonii Sandrini. Σελ. 96. στιχ. 15 στοιχίδια γρ. στιχίδια.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

Πωλεῖται παρὰ τῷ Κυρ. Σεργ. Χ. Ῥαφτάνη πένας 15.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ